

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

ADANA İLİ CEYHAN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Fatmagül YOLCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2008

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

ADANA İLİ CEYHAN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Fatmagül YOLCU

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2008

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN

(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Erman ARTUN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

..../...../2008

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ADANA İLİ CEYHAN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Fatmagül YOLCU

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Yard. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN

Haziran 2008, 328 sayfa

Bu çalışmada Adana'nın Ceyhan ilçesindeki geçiş dönemleri olan doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve bunlara bağlı inanışlar, bayram tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve anonim halk edebiyatı ürünleri üzerinde durulmuştur.

Halk kültürü ile ilgili olan birinci bölümde ele alınan konularda yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin verilmesinin ardından sözlü kaynaklardan edinilen âdet, inanmalar ve uygulamalar aktarılmıştır. Sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilere dayalı âdet, inanış ve uygulamaların eski Türk kültürü ile olan ilişkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anonim halk edebiyatı ile ilgili olan ikinci bölümde; manzum, manzum-mensur, mensur anonim halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Her bölümün sonunda biçim ve içerik yönlerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde metinler içerisinde geçen yerel kelimeleri kapsayan bir de sözlük hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda Ceyhan halk kültüründe, hem Orta Asya'nın hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu görülmüştür. Bütün bu izler İslâmiyet'in kabulünü izleyen süreçte yeni dinin rengini alarak bugünkü Ceyhan halk kültürünü oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ceyhan, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Anonim Halk Edebiyatı.

ABSTRACT**RESEARCH FOR FOLK CULTURE OF CEYHAN DISTRICT OF ADANA
PROVINCE****Fatmagül YOLCU****M. Thesis, The Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Assissant Professor Refiye OKUŞLUK ŞENESEN****June 2008, 328 pages**

In this paper, products of transition periods of times like; birth, marriage, death traditions and believes, fasts, ceremonies, folk cuisine, folk profession of doctor and anonymous literature are mentioned.

In the first section which is connected with folk culture, informations which are taken from written source are informed and then connection of old Turkish culture with traditions, believes and practices which are taken from verbal sources is tried to establish.

In the second section which includes anonymous folk literature; product of written in verse, written in verse-prose and prose, anonymous folk literature are explained. At the end of the each section, forms and contents are evaluated. At the end of this work there is also a dictionary which includes the local words.

At the end of this search, it is understood that Ceyhan folk culture is inspired from Middle Asia and Anatolian believes and cultures. After the acceptance of Islam, Ceyhan has gained the new religion's features and it is still the same.

Key Words: Ceyhan, Folk Culture, Transition Periods, Beliefs, Anonymous Folk Literature.

ÖNSÖZ

Kültür, bir toplumun gelişme sürecinde meydana getirdiği, yarattığı, kuşaktan kuşağa aktardığı, maddi ve manevi öğeler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ortaya çıktığı toplumun yaşayış ve düşünüş tarzını yansıtarak kimlik oluşturan kültür, var olduğu toplumu diğer toplumlardan farklı kılar. Kültür toplumun doğal çevresinden yani coğrafyasından da etkilenir. Ayrıca kültür toplumsal düzeni sağlayan, topluma kimlik kazandıran, toplumsal dayanışma ve birlik duygusu yaratan ve toplumsal kişiliğin oluşmasını sağlayan bir bütünlüktür.

Toplumlara özgü olan kültürün kendi içindeki unsurları arasında sürekli bir etkileşim vardır. Bir unsurda meydana gelen bir değişim diğer tüm unsurları etkilemektedir. Bu durum kültürün her coğrafyada bu şekilde farklılaşarak çeşitlenmesine neden olmuştur. İnançlar, gelenekler, toplumsal normlar ve düşünüş biçimleri de farklılaşarak, çeşitlenmiştir. Bu noktada halk kültürü karşımıza çıkmaktadır.

Halk kültürü, zaman içinde kuşaktan kuşağa aktarılarak şekillenen, toplumun inançları, gelenekleri, yaşayış ve düşünüş tarzıyla normlarının oluşturduğu bir bütünlüktür.

Halk kültürü var olduğu toplumun duygu ve düşüncelerini kapsar. Halk kültürü, bir coğrafyada yerelden ulusa doğru bütünlüğü sağlayan milli kültürü de oluşturur. Doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği, anonim halk edebiyatı ürünleri halk kültürünü oluşturan unsurlardır.

Günümüzde gelişen teknoloji, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve ulaşım olanaklarının iyileşmesi sonucunda hızlı bir küreselleşme dönemi başlamıştır. Yerel renkler, farklılıklar ve kültürler ortadan kalkmakta, halk kültürü çeşitliliğini ve zenginliğini yitirmektedir. Kültürel sınırların kalkmasıyla dünya tek tip bir kültürlülüğe zorlanmaktadır. Bu durumda yerelden ulusala uzanarak şekillenen halk kültürü de olumsuz etkilenmektedir. Çalışmamızda tehlike altında olan halk kültürü öğelerini derleyerek kayıt altına almayı ve sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamaya çalıştık. Çalışmamızda yazılı ve sözlü kaynaklardan bilgiler toplamaya çalıştık. Kaynak kişi sayısını fazla tutarak yöre kültürü hakkında doğru tespitlerde bulunmayı amaçladık. Bu çalışmamızla Türk kültürüne katkı sağlayacağımıza inanıyoruz.

Çalışma sırasında bilgilerine başvurduğum tüm kaynak kişilere, yardımlarını esirgemeyen Ceyhan Belediyesi'ne ve Ceyhan Belediye Başkan Yardımcısı Mükremin DUYGUN'a, desteklerine ve anlayışlarına minnettar olduğum görev yaptığım okul müdürleri İsmet DAL ve Mehmet DOĞRU'ya, derleme aşamasından tezin bitimine kadar hep yanımda olan anne ve babam Hülya- Mehmet Duran KÜÇÜK'e, yazma aşamasında desteğini esirgemeyen eşim Mehmet Ali YOLCU'ya, düzeltme aşamasında yardımlarına minnettar olduğum arkadaşım Tuğrul ÇOBANOĞLU'na, çalışmamda desteğini esirgemeyen sevgili hocalarım, Prof. Dr. Erman ARTUN'a ve Yard. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR'a ve tez konusunun tespitinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen uzun süreçte bana her zaman bilgi ve tecrübeleriyle yol gösterip, destek olan, bilim sevgisi ve disiplinini aşıl原因an değerli hocam. Yrd. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Proje No: FEF2006YL52

Fatmagül YOLCU
ADANA/2008

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xii
0.GİRİŞ	1
0.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler	1
0.1.1. Konu	1
0.1.2. Amaç	1
0.1.3. Kapsam ve Sınırlar	1
0.1.4. Yöntem.....	2
0.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler.....	2
0.2.1. Araştırma Alanının Tarihi	2
0.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	7
0.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	8
0.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı	11

BİRİNCİ BÖLÜM

CEYHAN HALK KÜLTÜRÜ

1.1. Geçiş Dönemleri.....	13
1.1.1. Doğum.....	13
1.1.1.1. Doğum Öncesi.....	15
1.1.1.1.2. Gebelikten Korunma	17
1.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Y.....	18
1.1.1.1.4. Aşerme.....	20
1.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme	21
1.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları.....	23
1.1.1.2. Doğum Sırası.....	24
1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/ Doğum.....	25
1.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama	26
1.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği	28

1.1.1.3. Doğum Sonrası.....	29
1.1.1.3.1. Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti	29
1.1.1.3.2. Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk/Giydirme	32
1.1.1.3.3. Albasması	33
1.1.1.3.4. Kırk Basması.....	35
1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Uygulamalar	37
1.1.1.3.6. Ad Koyma.....	39
1.1.1.3.7. İlk Gezme	41
1.1.1.3.8. Aydaş Çocuk.....	42
1.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk.....	44
1.1.1.3.10. Huy Kesme	46
1.1.1.3.11. Sütten Kesme	47
1.1.1.3.12. İlk Diş/Saç Kesme/Tırnak Kesme.....	48
1.1.1.3.13. Kız Çocuklarında Kulak Delme.....	49
1.1.1.3.14. Değerlendirme.....	50
1.1.2. Sünnet/Kirvelik.....	50
1.1.3. Askerlik ve Askerlik ile İlgili Adet ve İnanmalar	53
1.1.4. Evlenme.....	54
1.1.4.1. Evlendirme Biçimleri.....	56
1.1.4.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme	57
1.1.4.3. Evlilik Öncesi	59
1.1.4.3.1. Gelin-Güvey Seçimi.....	59
1.1.4.3.2. Kısmet Açma	60
1.1.4.3.3. Görücülük/Kız İsteme	61
1.1.4.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/ Başlık.....	63
1.1.4.3.5. Nişan.....	64
1.1.4.3.6. Nişanlılık	66
1.1.2.3.7. Davet/Okuntu.....	67
1.1.4.4. Düğün	68
1.1.4.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç	69
1.1.4.4.2. Çeyiz.....	71
1.1.4.4.3. Kına/Kırkım.....	72
1.1.4.4.4. Gelin Alma	74
1.1.4.4.5. Gelin indirme	75

1.1.4.4.6.Özne Övme	76
1.1.4.4.7 Nikâh/Gerdek.....	77
1.1.4.5. Düğün Sonrası.....	78
1.1.4.5.1. Duvak	79
1.1.4.5.2. Değerlendirme	80
1.1.5. Ölüm.....	80
1.1.5.1. Ölüm Öncesi.....	82
1.1.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	82
1.1.5.2. Ölüm Sırası.....	84
1.1.5.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	84
1.1.5.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler	85
1.1.5.2.2.1. Ölünün Bekletilmesi.....	86
1.1.5.2.4. Yıkama ve Kefenleme	87
1.1.5.2.5. Cenazenin Taşınması.....	89
1.1.5.2.6. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler	90
1.1.5.3. Ölüm Sonrası.....	91
1.1.5.3.1. Cenaze Evi.....	91
1.1.5.3.2 Belirli Günler/Ölü Yemeği	92
1.1.5.3.3. Ölünün Eşyaları	94
1.1.5.3.4. Devir- İskat	95
1.1.5.3.5. Yas Tutma.....	96
1.1.5.3.6. Mezar Ziyaretleri.....	97
1.1.5.3.7. Değerlendirme	98
1.2. Bayram, Tören ve Kutlamalar	99
1.2.1. Dini Bayramlar	99
1.2.1.1. Ramazan Bayramı	99
1.2.1.2. Kurban Bayramı	100
1.2.2. Kutsal Aylar, Günler	101
1.2.3. Milli Bayramlar	102
1.2.4. Mevsimlik Törenler	103
1.2.4.1 Genel Mevsimlik Törenler	103
1.2.4.1.1. Nevruz Bayramı	103
1.2.4.1.2. Hıdrellez Bayramı	103
1.2.4.1.3. Tepgeş/Tepgeç	104

1.2.4.2. Özel Mevsimlik Törenler	104
1.2.4.2.1. Yağmur Duası	104
1.2.4.2.2. Değerlendirme.....	106
1.3. Halk İnanışları	106
1.3.1. Yatırlarla, Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar	107
1.3.2. Kurban/Adak	108
1.3.3. Ocaklar	109
1.3.4. Nazar/Nazarlık.....	110
1.3.5. Büyü	114
1.3.6. Uğur- Bereket	115
1.3.7. Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar	116
1.3.8. Hayvanlarla İlgili İnanışlar.....	117
1.3.9. Günlerle İlgili İnanışlar	119
1.3.10. Rüya ile İlgili İnanışlar.....	119
1.3.11. Değerlendirme	120
1.4. Halk Mutfağı	121
1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	122
1.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları.....	136
1.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması.....	139
1.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler	139
1.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri.....	141
1.4.6. Sofra Gelenek ve Göreneklere	142
1.4.7. Değerlendirme	143
1.5. Halk Hekimliği.....	144
1.5.1. Değerlendirme	148

İKİNCİ BÖLÜM

CEYHAN ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1. Manzum Halk Edebiyatı Ürünleri	149
2.1.1. Türkü.....	149
2.1.2. Maniler	164
2.1.3. Ninniler	197

2.1.4. Ağıtlar	201
2.1.5. Tekerleme.....	216
2.1.6. Çocuk Sevmeleri.....	223
2.2. Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	224
2.2.1. Bilmeceler	224
2.2.2. Atasözü.....	229
2.2.3. Deyim.....	245
2.2.4. Alkış- Kargış	263
2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri	267
2.3.1. Masal.....	267
2.3.2. Fıkra	277
2.3.3. Efsane	282
2.4. Köy Seyirlik Oyunları	286
2.4.1. Değerlendirme	288
SONUÇ.....	289
KAYNAKÇA.....	302
KAYNAK KİŞİLER	309
EK-1 FOTOĞRAFLAR.....	316
EK-2 ARAŞTIRMA ALANI HARİTASI.....	327
ÖZGEÇMİŞ	328

KISALTMALAR LİSTESİ

C.:	Cilt
ÇÜ:	Çukurova Üniversitesi
ISFNR:	International Society For Folk Narrative Research
İA:	İslam Ansiklopedisi
K.:	Kaynak Kişi
KB-HAGEM:	Kültür Bakanlığı-Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi
S.:	Sayı
ss.:	Sayfa Sayısı
TDE:	Türk Dili ve Edebiyatı
TDK:	Türk Dil Kurumu
TS:	Türkçe Sözlük
TTK:	Türk Tarih Kurumu
TÜİK.	Türkiye İstatistik Kurumu
YKY:	Yapı Kredi Yayınları
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu
CA:	Ceyhan Ağıt
CAL:	Ceyhan Alkış
CAS:	Ceyhan Atasözü
CB:	Ceyhan Bilmece
CD:	Ceyhan Deyim
CE:	Ceyhan Efsane
CF:	Ceyhan Fıkra
CKA:	Ceyhan Kargış
CM:	Ceyhan Mani
CMA:	Ceyhan Masal
CN:	Ceyhan Ninni
CS:	Ceyhan Seyirlik Oyun
CT:	Ceyhan Türkü
FTE:	Ceyhan Tekerleme

EKLER LİSTESİ

- EK-1: Fotoğraflar
EK-2: Araştırma Alanı Haritası

GİRİŞ

0.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler

0.1.1. Konu

Ceyhan ilçesi halk kültürünün, törenlerinin, inanışlarının ve anonim halk edebiyatı ürünlerinin derlenip incelenmesi tezimizin konusunu oluşturmaktadır. Tezimizde Türk halk kültürünün eski adet ve inanışlarının bugünkü adet, inanış ve pratiklerle olan bağlantılarının tespit ederek incelemeyi, bu adet ve inanışların Türk dünyasında görülen benzer ve farklı yönlerini tespit ederek ortaya koymayı hedefledik. Ayrıca Ceyhan yöresinin manzum, mensur ve manzum-mensur halk edebiyatı ürünlerini de çalıştık.

Yörede geleneksel yaşam ve tarıma dayalı ekonomi devam ettiğinden halk kültürü büyük oranda korunmuştur.

0.1.2. Amaç

Ceyhan ilçesi zengin bir halk kültürüne sahiptir. Ceyhan'da 29 Mart–1 Nisan 2006 tarihinde düzenlenen sempozyumla halk kültürü ile ilgili birçok konuya değinilmiş ve bu konuda yapılacak çalışmaların öncülüğü yapılmıştır. Bunun öncesinde Ceyhan ile ilgili bir yapılmış Firdevs Cin'e ait tez çalışması bulunmaktadır.

Zengin bir halk kültürüne sahip olan Ceyhan ilçesinin, adetler, törenler, halk kültürü ürünleri açısından incelenerek, elde edilen ürünlerin derlenmesi, yazıya geçirilmesi, incelenmesi yoluyla; Ceyhan'ın önce Çukurova kültüründeki sonra da Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesine katkı sağlamayı amaçladık. Ayrıca Ceyhan halk kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına hizmet etmeyi amaçladık.

0.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Araştırma alanımız Ceyhan merkez, merkez mahalleler ve çevre köyleri kapsamaktadır.

Mahalleler; Kaltakiye, Muradiye, Mithat Paşa. Köyler ise; Adapınar, Altıgöz, Birkent, Burhanlı, Büyükmançıt, Çataklı, Dağıstan, Değirmenli (Şevkiye), Doruk, Gündoğan, Günlüce, Hürüuşağı, İsalı, Karakayalı (Cebre), Köprülü, Kösreli,

Kurtpınarı, Mercimek, Mustafabeyli, Narlık, Tatarlı, Yassıca(Kuzucak), Yelibel, Yeşildam, Yeşilhöyük'tür.

0.1.4. Yöntem

Çalışmamızda gözlem, görüşme ve anket teknikleriyle Ceyhan halk kültürü ve anonim halk kültürü ürünlerine ulaştık.

Gözlem yoluyla araştırdığımız topluluk içinde belli bir süre bulunarak doğru ve geçerli bilgilere ulaşmaya çalıştık. Görüşme tekniğini de çalışmamızda sık sık kullandık. İstedığımız bilgiyi daha güvenilir bir şekilde elde etmek için bu tekniğe destek olarak soru-cevap kâğıtları da kullandık.

Çalışmamızda en önemli unsur kaynak kişiler olmuştur. Kaynak kişilerimiz yörenin kültürel değerlerini bilen, yaşlı, köyünden hiç ayrılmamış veya çok az ayrılmış kişilerden seçilmiştir.

Derlemeler sırasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi gibi teknik malzemeyi kullanarak görüşme sırasındaki konuşma ve görüntüleri en verimli şekilde kaydetmeye çalıştık.

Alan araştırmasından önce yapılmış çalışmaları taradık, genel bilgiler edindik. Yazılı kaynaklardan yaralanma yönteminde konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlara ulaşma konusunda, YÖK Dokümantasyon Merkezinden, Milli Kütüphane'den, KB HAGEM Arşivi'nden, Ç.Ü Kütüphanesi'nden, TDE Bölüm Kütüphanesi'nden, Prof. Dr. Erman ARTUN arşivinden yararlandık.

0.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

Bu bölümde verilen bilgiler, Ceyhan Kaymakamlığı, Ceyhan Belediyesi ve Ç.Ü Ceyhan Meslek Yüksek Okulu internet sitelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

0.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

Ceyhan çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda bugünkü Ceyhan şehir merkezinin ilk çağda ve Orta çağda önemli bir yerleşim birimi değilken, Ceyhan'ın çevresindeki bazı köy ve kasabalar (Misis, Sirkeli, Mercin, Kurtkulağı, Tumlu, Yılankale) ise önemli birer yerleşim merkezidir.

Çukurova tarihini incelediğimizde Ceyhan ve çevresi şu medeniyetlerin hâkimiyeti altına girmiştir

Anavarza Krallığı (M.Ö. 1500- 1333): M.Ö. 1500 yıllarında bölgeye hâkim olan bu krallığın, Hititlerden ayrı, doğu kökenli bir grup olduğuna inanılmaktadır. Devamlı Mısır Krallığı ile iş yapmış ve Hititlerle savaşmışlardır. Sonunda M.Ö 1333'te Hititler tarafından ortadan kaldırmışlardır.

Hitit Krallığı (M.Ö.1900-2000): Anadolu yarımadasında 700 yıl egemenlik kuran ve etkili olan Hititler, bugünkü Çukurova'yı Kizzuvatna Krallığı olarak tanımakta ve bu yöreyi Uri Adania olarak adlandırılmaktadır. Tarım ve hayvancılık bu yörede özellikle Hititler zamanında çok gelişmiştir. Yine bu krallık döneminde Adana yöresi zamanın şartlarına göre çok gelişmiş, ileri sayılacak bir idari yapıya kavuşturulmuş ve devlet Pankuş denen bir idare meclisi ve bir kral tarafından yönetilmiştir. Emniyet ve huzurun sağlanması ileri bir devlet yönetiminin bir sonucudur. Bu uygarlık Adana yöresinde derin izler bırakmıştır. Özellikle Ceyhan yöresinde Hitit Kralı Muvattali'nin Mısır seferi esnasında Ceyhan nehrini geçtiği yere diktirdiği kaya rölyefi günümüze kadar gelmiştir. Bu krallık IV. Arnuvandas zamanında (M.Ö. 1220- 1190) iyice zayıflar. Batıdan gelen deniz kavimlerinin (Frig) baskını sonucunda 7 yüzyıllık Hitit İmparatorluğu parçalanarak dağılmıştır.

Kue Krallığı (M.Ö. 1191-713): Hitit devletinin M.Ö.1191-1189 yılları arasında Frigler tarafından yıkılması üzerine Çukurova'da Kue hakimiyeti başlar. Kue Krallığını Asurluların ele geçtiğini görmekteyiz. Kue Krallığı hakkında elimizde fazla bir belge bulunmamaktadır. Bu Krallık hakkındaki sayılı belgelerden biri Karatepe kazıları sırasında ele geçen kitabedir. Bu Kitabeden de Kue krallığının devletçiklerden meydana geldiğini anlıyoruz. Kitabede aynen şöyle demektedir. “ Ben, Asitavanda, Danuna Kralı, Tarhund'un (büyük tanrının) gözdesi ve Averikus'un büyüttüğü ülkemi gün doğudan batıya kadar genişlettim. At at üstüne, kalkan kalkan üstüne yapım. Hiç kimsenin şimdiye kadar itaat altına alamadığı vahşi adamları yola getirip, onları ovaya yerleştirdim. Mapsos hanedanına bağlı olmayan bu insanların yerlerinde çok kaleler inşa ettirdim. Bu kaleyi (Karatepe Kalesi)yaparak ona Asitavandava adını verdim. Her kim bu şehri, bu kitabeyi tahribe kalkışırsa onu büyük tanrı Tarhund ve tanrılar mahv ve perişan etsin.” Başkenti Tarsus olan Kue krallığı M.Ö 713 Yılında Asurlular tarafından yıkılmıştır.

Asur Krallığı (M.Ö. 713- 663): Madenleri, ormanları ve bereketli topraklarıyla tarihte daima komşularının iştahını kabartmış olan Adana bölgesi M.Ö. 750 yıllarında Asurluların istilasına uğramıştır. IV. Salmanassar zamanında (M.Ö. 726- 722)

Çukurova bir Asur vilayeti haline getirildi. Asurlular, Çukurova'yı 50 yıl kadar egemenlikleri altında tutmuşlardı. Etkileri Tarsus havalisine kadar yayılmıştır. Sert bir idare ve değişik bir kültür içinde bölgeyi idare eden Asurlular Çukurova'yı bir sömürge olarak kullanmışlardır. Buna rağmen bölgede bıraktıkları izler yok denecek kadar azdır.

Klikya Krallığı (M.Ö. 663- 612): Elli yıl kadar Çukurova'yı egemenlikleri altında bulunduran Asurluların uyguladıkları iskân politikaları ve sert idareleri Çukurova'nın esas halkını ve kültürel yapısını pek etkilememiştir. Bu krallık, Asur Devleti'nin zayıflaması ve yöre halkının bağımsızlığını ilan etmesiyle ortaya çıkmıştır. Asur Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte M.Ö. 612 yılında bağımsızlıklarını ilan ettiler. Kilikya Krallığı da yaklaşık 50 yıl kadar yaşamıştır. Krallığın kuruluşunda en büyük pay Syennesis kral ailesi Kilikya'nın bağımsızlığını kurtarabilmek için Pers Kralı I. Dara (M.Ö. 522 –486) Pers egemenliğini tanıyarak satraplık sistemine girmiştir. Bugünkü Çukurova'nın eski ismini de bu krallıktan aldığı rivayet edilir.

Pers Krallığı (M.Ö. 612 – 333): Persler M.Ö. 401 yılında Kunaska Meydan Muharebesi'nden sonra Çukurova'ya hâkim olurlar. Çukurova 'da İranlılar döneminde çeşitli olaylar olmuş, satrapların birbirine düşmesiyle kargaşalı bir dönem yaşanmıştı. M.Ö. 333 yılına kadar bu kargaşa dönemi devam etmiştir. Satraplık, merkeze vergi yükümlülüğü ile bağlı fakat içişlerinde serbest bir yönetim olup, bu bölgede 279 yıl devam etmiştir. Kilikyalılar sağladıkları siyasi güvence karşılığı Pers Krallığına her yıl yaklaşık 1, 3 ton gümüş ve 360 beyaz cins at vererek yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Helenistik Dönem (M.Ö. 333 – 323) : İskender Makedonya'dan çıkıp Anadolu, Ortadoğu'yu alışı ve Persleri yenışı ile başlayan bu dönem, çeşitli adlar altında bir süre devam etmiştir. M.Ö. 334 Yılında Doğu harekâtını başlatan İskender, Ankara'yı zapt ettikten sonra Gülek Boğazı üzerinden Çukurova'ya yönelir. Tarsus'u ele geçiren İskender, Pers Hükümdarı III. Dara Kodomanos'un muazzam bir ordu ile Kuzey Suriye üzerinden Çukurova sınırlarına doğru yaklaştığını öğrenir. Bunun üzerine iki ordu ile Issos (Dört Yol-Erzin) civarında karşılaşırlar. Bu savaşı İskender'in orduları kazanır. Pers Kralı III. Dara savaş meydanından kaçır.(M.Ö. Kasım 333) Bu savaş sonunda Çukurova tamamen Makedonyalıların hâkimiyetine girer. Makedonya egemenliği çok kısa sürmüş olup, Çukurova on yıl içerisinde İskender'in komutanlarından Antigonos'un kurduğu idare altına girmiştir.

Selökidler Dönemi (M.Ö. 312-133): İskender'in ölümünden sonra kumandanları arasında başlayan taht mücadelesi sonucunda Çukurova kumandan Antigonos'un idaresine girmişti. Antigonos, M.Ö. 301 yılında sıkı bir Makedon kumandanı olan Selenkos'a yenilmiş ve böylece Çukurova toprakları Selökidlerin kontrolüne girmiş oldu. Sölenkidler idari merkezlerini bir ara Misis yöresinde kurdularsa da daha sonra Antakya'yı kurarak başkent yapmışlardır. Selökid Krallığı, M.Ö.191 yılında Romalılarla yapılan bir savaşta yenilmiş ve topraklarının büyük bölümü Romalıların kontrolüne girmiştir.

Korsanlar Dönemi (M.Ö 178- 112): Selökidlerin Romalılara yenilerek zayıflama devrine girmeleriyle Çukurova'da meydana gelen idari ve siyasi zayıflık, otorite boşluğu yaratmıştır. Bu dönemde Akdeniz'de ticaret ve korsanlık yapan çeşitli korsan grupları, Çukurova'nın sahil yerleşim bölgelerinde bağımsız yönetim birimleri oluşturmuşlardır. Korsanlar M.Ö 103'te Doğu Akdeniz'in ticaretini tehlikeye atmışlardır. Bunun üzerine Romalılarla çatışmalara girmişlerdir. Romalılara karşı Pontus Rumları'nın ve Ermeni Krallığı'nın desteğini de almışlardır. M.Ö. 67 yılında Roma orduları korsanları Akdeniz'de yenilgiye uğratılmış ve Akdeniz korsanlardan temizlenmiştir.

Romalılar Dönemi (M.Ö. 11- M.S.395): Roma Konsülü ve Triumvir'den biri olan Pompeus döneminde, Çukurova Roma'ya bağlanmıştır. Korsanlar yönetiminin yarattığı anarşiden sonra Çukurova 407 yıllık bir dönem için Roma İmparatorluğu'nun toprağı olmuş ve bu dönemde çok imar görmüştür. Roma döneminden bugüne kadar kalmış eserler Çukurova'nın birçok yöresinde bulunmaktadır. İlçemiz sınırları içerisinde birçok kale ve höyük Romalılardan günümüze kalmıştır. Roma İmparatorluğu 395 yılında kavimler göçü dolayısıyla ikiye ayrılınca bu yörelerde Doğu Roma (Bizans) hâkimiyeti başlamıştır.

Bizans Dönemi (M.S. 395- 638): Bizanslılar döneminde tarım ve ticaret merkezi olan Çukurova İpek Yolu üzerinde bulunduğundan büyük önem kazanmıştır. Bizans'ın Avar ve Bulgar akınlarıyla zayıfladığı dönemde, kısa bir süre için tekrar İranlıların egemenliğine girmiştir.7.yüzyıldan itibaren de bölgeye Müslüman akınları başlamıştır. Orta çağ boyunca Adana bölgesinde hüküm süren gruplar önce Bizanslılar, sonra Müslümanlardır. Çukurova, burada başlayan Haçlı seferleri ile zaman zaman el değiştirmiştir. Orta çağın sonunda da Ramazanoğlu Beyliği'nin egemenlik merkezi olmuştur.

İslamiyet Sonrası Ceyhan: Müslüman Arapların Çukurova'ya ilk akınları Hz. Ömer zamanında 638 yılında başlamıştır.704 yılında Halife Abdulmelik'in oğlu Abdullah Misis yöresindeki kaleyi alarak ilk camiye yaptırmıştır. Bu tarihten sonra; Çukurova'da Müslüman Emevi hâkimiyeti başlamıştır. 8.y.y. da Abbasi Devleti'nin kurulması üzerine Abbasi halifesi Harun Reşid bugünkü ismi Düziçi olan Osmaniye'ye bağlı Haruniye şehrini kurdurttu. Bu dönemde Abbasilerin uç komutanı olan Türk Beyi Faraç zamanında Türkler Çukurova'ya yerleşmeye başladılar. Yine Ceyhan yakınlarındaki Anavarza ve çevresine de önemli miktarda Horasan Türk'ü yerleştirilmiştir. Çukurova 8.y.y. sonlarından itibaren Horasan'dan akıp gelen Türklerin vatanı olmuştur. 969 yılından sonra Bizans tekrar Çukurova' ya hâkim olarak Türk ve Müslüman kıyımı yapmıştır. Bizans'ın bu bölgedeki hâkimiyeti 1083 yılına kadar sürmüştür.

Türk Hâkimiyetinden Sonra Ceyhan: 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türkler Anadolu'ya hızlı şekilde yerleşmeye başlamışlardır. Anadolu Selçuklu Devletinin kurucusu Süleyman Şah 1083 yılında düzenlediği bir seferle bütün Çukurova'ya hâkim olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti hâkimiyeti döneminde Çukurova'ya Türkmen oymakları iskân edilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıfladığı dönemlerde, Haçlılar tarafından Ermeni Krallığı kuruldu (1198).1218 yılında Selçuklu hükümdarı İzzettin Keykavus zamanında Ermeniler üzerine yapılan bir sefer sonunda Çukurova Ermeni Krallığı Selçukluya vergi vermeye mecbur edilmiştir. Ermeniler Selçukluların zayıf halinden yararlanarak Çukurova'da yaşayan Türkmenlere işkence ve zulüm yapıyorlardı.1366 yılında Memluklu ordusu Çukurova 'daki Türkmenlerinde desteğini alarak Ermeni Krallığına son vermiştir. 1352 yılında Oğuz Türklerinin Yüreğir koluna mensup olan Ramazan Bey Memlukluların yardımıyla Ramazanoğulları Beyliği'ni kurdu.1516 yılında Osmanlı'ya bağlanan beyliğe, 1608 yılında Osmanlılar tarafından son verilmiştir. 1535 yılında İran seferinden dönen Kanuni Sultan Süleyman Ceyhan yakınlarındaki Kurtkulağı Kervansaray'ında dinlenmiştir. 1833- 1840 yılları arasında Çukurova, Mısır valisi Mehmet Ali Bey'in oğlu İbrahim Paşa yönetiminde kalmıştır. 1840 yılından sonra Osmanlılar tekrar bölgeye hakim olmuşlarsa da merkezî idaredeki bozukluklar ve çok ağır olan vergi yükleri yüzünden Kozanoğlu, Küçükalioglu, Bozdoğanlar, Kerimoğulları, Gökvelioğulları, Sırkıntioğulları, Menemcioğulları gibi aşiretler merkezî idareye karşı isyan etmişlerdir.1865 yılında Derviş ve Cevdet Paşaların kumandasında gelen Fırka-i Islahiye isyan eden aşiretleri yerleşik düzene geçmeleri için

zorlamıştır. Ceyhan çevresinde isyan eden aşiretlerin başında Sırkıntılar, Ceritler ve Avşarlar gelmektedir. Ceritler Ceyhan Nehri'nin doğusundaki köylere, Sırkıntılar Ceyhan Nehri'nin batı kısmına, Avşarlar ise Ceyhan'ın kuzey kısmına iskan edilmişlerdir.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından (93 Harbi) sonra Kırımlılar (Tatarlar) Çerkezler, Papaklar, Rumeli göçmenleri bölüm bölüm Ceyhan Ovası'na yerleştirilmişlerdir.

Ceyhan, 2.Abdülhamit'in izniyle Hamidiye adını alır. 1896 yılında da Cebelibereket (Osmaniye) sancağına bağlanır. 1909 yılında, 2.Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra çıkan Ermeni kargaşası üzerine, Ceyhan'a burada kurulan örfi idare dolayısıyla "Urfiye" denmiştir. Fakat bu ad benimsenmemiştir.

Çukurova ve çevresi 1918 yılının sonlarına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra bir süre İngiliz işgalinde kalan yöre daha sonra Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Ankara Antlaşması'ndan sonra 23 Ekim 1921 günü Ceyhan'a Türk Bayrağı çekilmiştir. Ceyhan Kurtuluş gününü 6 Ocak 1922 olarak kutlamaktadır.

19 Temmuz 1926 tarihinde ilçe haline getirilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra, 3 Mayıs 1929'da ise Ceyhan olarak kesinleşmiştir. Orta Asya'dan gelen aşiretler bu bölgedeki iki nehre de Ceyhun ve Seyhun'a benzettikleri için Ceyhan ve Seyhan isimlerini vermişlerdir. Ceyhan 1 Haziran 1933 yılında Adana'ya bağlanmıştır.

0.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Adana ilinin en büyük ilçesi olan Ceyhan 1427 km² yüzölçümüne sahiptir. Adana'nın 50 km doğusunda, Ceyhan Irmağı kenarında, TEM ve E- 5 karayolları arasında yer alan ilçede, Çukurova'yı meydana getiren ovalardan en büyüğü olan Ceyhan Ovası yer almaktadır. Konum olarak da Çukurova'nın tam ortasındadır. Kuzeyden Kadirli, İmamoğlu, güneyden Yumurtalık, Dörtyol ,(Hatay'a bağlı), batıdan Yüreğir ve kuzeydoğudan Toprakkale (Osmaniye'ye bağlı) ilçeleri ile komşudur. Arazi durumu; % 80.8 ova, % 15.8 engebeli arazi ve % 3.4 dağlık olarak belirlenmiştir.

Ceyhan'ın iklimi klasik Akdeniz iklimidir. Yazları çok sıcak ve kurak, kışları ise ılıman ve yağışlıdır. Yaz aylarında sıcaklık 45 c dereceyi bulurken, nem, ise % 90'ı bulur. Sıcaklık kış aylarında ise ortalama 5 C dereceye kadar düşer.

Yörede ortalama yağış 620 mm. İle 900 mm. Arasında değişir. Yağışın çok düşük olduğu dönemlerde kuraklık meydana gelir. Ceyhan'ın mevsim rüzgârları, değişiklik arz eder. Kış aylarında alçak basınç alanı etkisinde kalan Ceyhan, kuzeyden güneye inen bir hava akımının etkisindedir. Bu rüzgârlara Poyraz adı verilir. Yazın, güneyden kuzeye geçen hava akımına ise Lodos denir. Ceyhan sadece geniş taraflarında küçük dağlara rastlanır. Ceyhan'ın kuzeydoğusunda yer yer kalkerli arazilere rastlanır. Eskiden arazinin büyük bir bölümü bataklıkken bu bataklıklar kurutularak tarıma kazandırılmıştır.

Ceyhan'ın bitki örtüsünü makiler oluşturmaktadır. Ceyhan büyük bir ova olduğu için orman alanlar tahrip edilerek tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Buna rağmen yer yer çam ormanlarına rastlanır. Ceyhan'da son yıllarda oluşturulan okaliptus (sıtma ağacı-selvi) ormanları ise geniş alanlar kaplamaktadır. Yine tarımı geliştirmek için ekilen zeytin, turunçgil, kavak ekili alanlar da geniş yer kaplamaktadır.

0.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Ceyhan'ın nüfusu TÜİK'in resmi internet sayfasında 158.459 olarak açıklanmıştır.

	YILI	KADIN TOPLAMI	ERKEK TOPLAMI	GENEL TOPLAM
MERKEZ	2008	52.486	51.314	103800
KÖYLER	2008	27.569	27.090	54659
TOPLAM	2008	80055	78404	158459

Ceyhan önemli bir tarım şehridir. İkliminin uygunluğu ve verimli topraklarından dolayı tarım ürünlerinde çeşitlilik oldukça fazladır. Ceyhan'da yetişen başlıca tarım ürünleri şunlardır;

Buğday: En fazla ekilen tahıldır. Ceyhan'ın tüm arazilerinde ekilebilmektedir. Ceyhan Ovasında yıllara göre değişebilmesine rağmen 170.000.350.000 ton arasında buğday üretilmektedir.

Mısır: Mısır son yıllarda en fazla ekilen tarım ürünlerindedir. Mısır iki ayrı zamanda ekilmesi münasebetiyle her geçen gün üretim alanları ve üretim miktarı

artmaktadır. Genellikle Ceyhan Ovasında ikinci ürün olarak yani buğday ve arpa hasadından sonra yaz döneminde ekimi yaygındır. Mısır dönüme 35-1200 kg. arası ürün vermektedir. Ceyhan'da mısır üretimi yıllara göre değişmesine rağmen 80.000 ton civarındadır.

Arpa: Arpa ekim alanları ve üretim miktarı her geçen gün biraz daha düşmektedir.

Ceyhan'da yetişen başlıca endüstri bitkileri şunlardır;

Soya: Ceyhan'da en fazla üretilen endüstri bitkisidir. Soyada mısır gibi iki ayrı zamanda ekilmektedir. Sulama imkânının olduğu bütün alanlarda tarımı yapılabilir. Soya yaygın olarak yağ ve yem sanayinde kullanılmaktadır.

Pamuk: Ülkemizde önemli miktarda pamuk yetiştirilen şehirlerden biri olan Ceyhan; çevresinde de pamuğa dayalı sanayi kuruluşlarını barındırmaktadır. Son yıllarda tüm Çukurova'da olduğu gibi Ceyhan'da bazı sebeplerden (işçi sorunu, fiyat problemi) dolayı pamuk üretimi düşmüştür.

Susam: Ceyhan'da sulama imkânının zor olduğu kesimlerde susam tarımı yaygındır. Susam da iki ayrı dönemde ekilebilmektedir.

Üzüm: Son zamanlarda ekimi hızlı şekilde yaygınlaşan meyvelerdendir. Profesyonel yöntemlerle üzüm yetiştiriciliği yaygınlaşmaktadır.

Yer Fıstığı: Ceyhan, önemli bir yer fıstığı üretim merkezidir. Yer fıstığı üretimi son birkaç yılda önemli miktarda artmıştır. Yer fıstığının da diğer ürünler gibi iki ayrı zamanda ekilebilmesine rağmen yaz dönemi üretimi daha yaygındır.

Diğer endüstri ürünlerinden olan zeytin, incir, ayçiçeği gibi ürünler Ceyhan'ın kendi iç piyasasında tüketilmektedir.

Ceyhan'da; Türkiye Coğrafyasında yetişen bütün sebzeler yetişebilmektedir. Belli başlı sebzelerden bahsedecek olursak bu sebzeler; patlıcan, domates, kabak, salatalık, karnıbahar, soğan, patates, fasulye, bamya, havuç, lahanadır.

Ceyhan'da son yıllarda seracılık da çok gelişmiştir. Özellikle Kurtpınar, Sarımazı, Kıvrıklı, Karcılar gibi köylerde seracılık yaygın olarak yapılır. Son yıllarda devlet de seracılığı desteklemek için krediler vermeye başlamış, buda seracılıkla uğraşan nüfusta büyük bir artışa neden olmuştur.

Ceyhan ve çevresi önemli bir meyve üretim merkezidir. Üretilen başlıca meyveler şunlardır;

Turunçgiller: Turunçgiller (portakal, limon, mandalina, greyluft) zaten Akdeniz bitkisi olduğu için Ceyhan'da tarımı çok yaygındır. Üretim fazlası turunçgil Türkiye iç piyasasında tüketilmektedir.

Karpuz: Karpuz üretiminde Ceyhan Türkiye pazarında önemli bir paya sahiptir. Ceyhan'da Karpuz hem serada hem de açık alanda yetiştirilmektedir. Ceyhan Karpuzu Türkiye iç piyasasında tüketildiği gibi dış piyasaya da ihraç edilmektedir.

Nar: Ceyhan'da yetiştirilen ve ekonomik değeri olan bir meyvedir. Özellikle İsalı Köyü'nün tatlı Çokçapınar Köyü'nün mayhoşu (ekşimtırak) narı meşhurdur.

Hurma: Ceyhan ve çevresinde yetiştirilen önemli meyvelerden biridir.

Ceyhan'da yetiştirilen diğer meyveler ise yenedünya, erik, şeftali, kayısıdır.

Ceyhan'da hayvan yetiştiriciliği çok yaygındır. Koyun yetiştiriciliği Yörüklerin yoğun olduğu köylerde hâlâ yaygın olarak yapılmaktadır. Ceyhan'da at yetiştiriciliği de önemli bir uğraştır. Türkiye'de birçok defa gazi koşusu nu Ceyhan'da yetişen atlar kazanmıştır. 150- 200 bin metrekare alana kurulu yarış atı yetiştirme çiftliği Türkiye 'deki ender çiftliklerdendir.

Ceyhan'da tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır. Ağaçpınar, Tatarlı ve Köreli'de alabalık yetiştiriciliği yapılır. Ceyhan, Kadırlı yolu üzerindeki göletlerde de çeşitli tatlı su balıkları avlanmaktadır. Ceyhan'ın denizle kıyısı olan köylerinde deniz balıkçılığı da yapılmaktadır.

Ceyhan tabii orman bakımından fakirdir. Kerestecilik maksadıyla okalıptüs ve kavak yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ceyhan'da kerestecilik ve mobilyacılık gelişme göstermiştir. Ceyhan'da üretilen orman ürünleri genellikle kereste ve odun olarak tüketilmektedir.

Ceyhan sanayi kuruluşu bakımından gelişmiş ilçelerdendir. İlçede özellikle tarıma dayalı sanayi kuruluşları gelişme göstermiştir. Ceyhan'daki en büyük sanayi kuruluşu Botaş'tır. Botaş'ta Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden ve geçmişte Irak'tan pompalanan petrol işlenmekte ve bir bölümü de yumurtalık Limanı aracılığıyla dış tüketime sunulmaktadır.

Botaş, 27 Ağustos 1973 tarihinde Irak ve Türkiye Cumhuriyetleri arasında imzalanan Ham Petrol Boru Hattı, Kerkük'ten başlayarak Akdeniz'de Ceyhan terminalinde son bulmaktadır. Dünyanın en uzun ve en modern boru hatlarından biri olarak inşaa edilmiş bulunan Irak-Türkiye Boru Hattı, Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'a uygulanan ekonomik yaptırım münasebetiyle işlevinde azalma olmuştur. Botaş, tam kapasite ile çalıştığı dönemlerde ülkemizin döviz merkezlerinden biri iken günümüzde ambargo münasebetiyle gelirden azalma görülmüş bu olumsuzluk ülkemiz ve yöreyi de etkilemiştir.

Ceytaş (Ceyhan Tekstil Sanayi A.Ş.) faaliyet gösterdiği tekstil sektörü, ülkemizde sanayileşmenin önderliğini yapan en yaygın ve en fazla istihdam sağlayan sektörlerden biridir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik krize rağmen Ceytaş, krizden fazla etkilenmeden çalışmalarını sürdürmektedir.

Özmaya, ülkemizdeki en büyük maya fabrikalarından biridir. Şirkete bağlı olarak Amasya ve Ceyhan'da iki ayrı fabrika bulunmaktadır. Özmaya Fabrikası ilçemiz için önemli bir işçi istihdam alanıdır.

Toros Gübre Fabrikası, 1981 yılında faaliyete geçen Ceyhan tesisleri 330000 ton/yıl gübre üretim kapasiteli olup, ayrıca 660000 ton/yıl torbalama kapasiteli tesislerine ve yılda 1000000 tona varan sıvı ve katı yük yükleme, boşaltma ve depolama tesislerine sahiptir. Tesislerde yurt içi ihtiyaç için her türden kompoze gübre üretimi yanında, muhtelif gübre ve gübre hammaddeleri ile petrol ürünlerinin transit sevkiyatı yapılarak önemli ölçüde döviz geliri elde edilmektedir.

0.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Ceyhan yöresinde insanlar gelenek ve görenekleri sürdürmeye devam etmektedir. Toplumsal yaşamda gelenek ve görenekler uygulanmaktadır.

Ceyhan ilçe merkezinde 27 ilköğretim okulu, 17 lise, köylerde 2. kademesi olan 24 okul, 2. kademesi olmayan 22 okul ve 3 tane bağımsız anaokulu bulunmaktadır. Taşınmalı eğitim dolayısıyla kapatılan 46 okul vardır. İlçede iki tane meslek yüksek okulu bulunmaktadır. Meslek yüksek okulunda tarım alet ve makineleri, inşaat, elektrik, pazarlama, büro yönetimi ve sekreterlik, bilgisayar programcılığı, muhasebe gibi bölümler hem normal hem de ikinci öğretim şeklinde eğitim vermektedir.

Ceyhan okuryazarlık oranı yüksek bir ilçedir. Okuma yazma bilmeyenler için de halk eğitim müdürlüğü kurslar açmaktadır. 2000 yılı verilerine göre bu oran %85'tir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEYHAN HALK KÜLTÜRÜ

1.1. Geçiş Dönemleri

İnsan yaşamının başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçiş”leri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır (Örnek, 1995: 184).

Halk kültüründe geçiş dönemleriyle ilgili inanç adet ve pratiklerin eski Türk kültürü ve inanç sistemleriyle bağlantısı vardır. Türk kültürü yeni yurt Anadolu’da yeniden şekillenmiştir. Adet ve inanmaların hayatın her döneminde insan üzerinde büyük bir yaptırım gücü vardır. Toplumsal ve kültürel değişiklikler adet ve inanmaların değişmesine neden olurlar. Adetler eski kuşaklarla yeni kuşaklar arasında bir bağlantı zinciridir. Günümüzde ritüel kökenli bir çok inanç İslamiyet’in gereğindenmiş gibi kabul edilip yaşatılmaktadır (Artun, 2000: 47).

Geçiş törenleri bireyin hayatı boyunca karşılaştığı aşamalarla ilgilidir (Haviland, 2002: 421). Günümüzde yapılan halk kültürü çalışmalarında geçiş dönemlerine ve bu dönemlerde yapılan ritüel törenlere verilen önem gitgide artmaktadır. Geçmişle bugün arasında yani kültürel aktarım sırasında önemli rol oynayan geçiş dönemi ritüelleri belki de bu şekilde hak ettiği ilgiyi görmektedir.

1.1.1. Doğum

İnsan yaşamının geçiş dönemlerinin ilk aşaması bilindiği gibi doğumdur. Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da çocuğa büyük değer verilir. Salt, çoluk çocuğa karışmak için evlendiğinin söyleyenler azımsanmayacak kadar çoktur. Evlenip çocuk çocuğa karışmak; erkek, özellikle de kadın için, çok önemlidir. Dünyaya getirilen

çocuk aile kurumunu güçlendirir. Akrabalık ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan dayanışmayı pekiştirir. Aile kurumunun temel işlevi de budur. Aile, toplumu ayakta tutan temel öğelerden olup insan türünü üretmek ve sürdürmek gereksiniminden doğmuştur (Tezcan, 2000:13). Aile bireylerini mutluluğa boğan doğum; kadının saygınlığını arttırır. Annelik aşamasına ulaşan kadın, erkeğin gözüne girmiş, soyun da devamını sağlamıştır. Çünkü “aile demek, kadın demektir.” (Ozankaya, 1996:397). Doğum, başkaları tarafından heyecanla beklenen bir süreçtir (Güvenç, 199:243). Doğum, halk kültüründeki geçiş dönemlerinin ilk aşamasıdır. Aile, toplumu ayakta tutan temel kurumdur ve bireyler, bu kurumu kurduktan sonra, ailelerini güçlendirmek için çocuk sahibi olmak ister. Doğum ile birlikte ailenin temeli güçlenir, akrabalık ilişkileri ve bu ilişkilere bağlı dayanışma pekişir. Annelik mertebesine erişmiş olan kadın, erkeğin soyunu devam ettirdiğinden dolayı ailede saygın bir yere gelir (Altun, 2004: 87).

Üç önemli “geçişten” ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopun sayısını arttırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan, “çocuk, ailede ocağı tütürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa vurmaktadır (Örnek, 1995: 131-132). Doğum yeni bir bireyin aileye katılması olarak kabul edilebildiği gibi aynı zamanda aile içindeki ikinci doğumla birlikte karı koca arasındaki “analık babalık” bağını kuvvetlendirirken, birinci yavruya kendi soyundan kardeş kazandırır. Karı kocanın yavrularına karşı olan görevlerini gereği gibi yerine getirmeleri, “yavruları” “evlat” yapar: yavrular arasındaki soydaşlık (kan ve soy) bağına “evlatlık” ve “kardeşlik” bağlarını ekler. Karı koca arasındaki ana babalık bağına karşılık, evlatlar arasında bir evlatlık bağı ve sorumluluğu gelişir (Güvenç, 1996: 244-245).

İnsan hayatının dönüm noktaları olan doğum, evlenme, ölüm halk kültüründe belli inanç ve uygulamalara bağlı olan törenlerin oluşmasına vesile olmuştur. Halk kültüründeki birçok değişime rağmen bu geçiş dönemlerindeki inanç ve uygulamalarda önemli değişiklikler olmamıştır ki bunun en önemli nedeni bu geçiş dönemlerinin insan hayatındaki yeridir (Akyol, 2006:70).

Doğumla ilgili adet, inanma ve bunlara bağlı pratikler günümüzde de sürmektedir. Yeni kuşak bir yönden adetlere uyarken diğer yönden de tıbbın sağladığı her türlü imkândan yararlanmaktadır. Geleneksel doğum çevresinde gelişen uygulamalar morfolojik özellikleri bakımından üç evredir. Bunlar:

- 1.Doğum Öncesi
- 2.Doğum Sırası
- 3.Doğum Sonrası (Artun, 2005:126-127).

1.1.1.1. Doğum Öncesi

Doğum evlilikle başlayan sevindirici sürecin sadece bir kısmıdır. Doğum öncesi inanış ve uygulamaları toplum hayatında önemli bir yer tutar. Doğuma yeni evli çift, yakın akrabalar ve toplum tarafından verilen önem, doğum öncesinden itibaren değişik pratiklerle kendini göstermektedir.

1.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Evlendikten sonra uzun bir süre geçmesine rağmen gebe kalamayan kadına “kısır” denilmektedir. İnan’dan öğrendiğimize göre, eski Türklerde kısır kadınlar çocuk vermesi için Ayısıt’a dua ederler (İnan, 2000: 37).

Kadının gebe kalmaması hem toplum içinde hem de aile içinde hoş karşılanmaz. Kısırlık, neslin devamına engel olan bir durum olarak görüldüğünden kadın kendi üzerinde toplumsal bir baskı ve korku hisseder. Bu baskı ve korkudan kurtulmak için gebe kalmanın yollarını arar.

Toplumumuzun kırsal kesimlerinde kadının saygınlık kazanabilmesi için mutlaka çocuk doğurması gerekir. Çocuğu olmayan kadın kısır kadın kabul edilmekte, hor görülmekte ve kınanmaktadır. Kadının gebe kalamamasındaki kusur yalnız onda aranır. Bu baskıdan kurtulmak için kadın gebe kalmak ister. Çareler arar. Bunlar dinsel-büyüsel olanlar ve halk hekimliği kapsamına girenlerdir (Başçetinçelik, 1998: 27).

Kısırlık, toplumumuzda hiçbir zaman erkekten kaynaklandığı düşünülen bir problem olarak algılanmamıştır. Genellikle sorunun kadından kaynaklandığı düşünülmüştür. Kadın gebe kalmak için uğraş verirken, erkek hiç bir şey yapmamıştır. Toplumsal değişim ve gelişimle beraber bazı çocuk sahibi olamayan çiftler artık doktora giderek, tıbbi yöntemlerle tedavi olmaya başlamıştır.

Ceyhan yöresinde kısırlığı gidermek için yapılan uygulamaları iki ana başlık altında inceleyebiliriz:

a) Dinsel ve Büyüsel Nitelikli Uygulamalar

- Hocaya gidilir, okutulur (K.1, K.3, K.5, K.6).
- Hocaya muska yazdırılır (K.1, K.3, K.5, K.6).
- Ziyaretlere gidilir, dua edilir, adak adanır (K.1, K.3, K.5, K.6, K.8, K.9, K.35, K.36, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Ocağa gidilir, muska yazdırılır, kapılarında kaz tutarlar (K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.21, K.73).

b) Halk Hekimliği ve Geleneksel Sağaltmayla İlgili Uygulamalar

1. Bitki Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler

- Narçiçeği yutulur (K.2, K.15, K.16).
- Saman suyuna oturulur (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Eli şifalı kadınların otlardan yaptığı ilaçlar içilir (K.10, K.23, K.36).
- Bazı otların suyu hem kaynatılıp içilir hem de buğusuna oturulur (K.1, K.3, K.5, K.6, K.12, K.13, K.15, K.56, K.73).

2. Değişik Tedavi Yöntemleri

- Karına ve kasıklara ısıtılmış, sıcak toprak sarılır, çömlek ya da cere vurulur, ısıtılmış kiremite oturulur (K.1, K.3, K.5, K.6, K.12, K.13, K.15, K.36, K.56, K.73).
- Ara ebelere gidilir (K.1, K.3, K.5, K.6, K.73 K.92, K.93).
- Göbek ve kasık çektirilir (K.1, K.3, K.5, K.6, K.36).
- Doktora gidilir (K.1, K.3, K.5, K.6.)
- Tıbbi ilaçlar kullanılır (K.1, K.3, K.5, K.6).

Ceyhan yöresinde kısırlığı gidermek için karşımıza çıkan uygulamalar çeşitlilik göstermektedir. Önce dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalar denenmekte sonuç alınmazsa halk hekimliği ve geleneksel sağaltmayla ilgili uygulamalar denenmektedir. Günümüzde de kısırlığı gidermek için evli çiftler yukarıda tasniflemeye çalıştığımız uygulamaları hem de tıbbî tedavi yöntemlerini kullanmaktadır. Araştırma alanımızda bu uygulamaların sık kullanılmasını çaresizlik ve ekonomik yetersizliklerle de açıklayabiliriz.

1.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Evlilikle kurulan ailelerin birçoğu çocuk sahibi olurlar. Toplumumuzda çocuk sahibi olmak övünç kaynağıdır. Her doğan çocuğun rızkıyla geldiği inancı halen yaygın olsa da aileye yeterli olduğu düşünülen çocuk sayısından sonra gebelikten kaçınılmaya başlanır. Ekonomik düzeyin de etkili olduğu “çocuk yapmama” isteği aileleri gebelikten korunmaya iter.

Evlü çiftler nasıl ki çocuğa kalmak için geleneksel pratiklerden yararlanılıyorsa, çocuğa kalmamak için de bu tür pratiklere başvurulmakta, kulaktan dolma bir takım pratikler geliştirilmektedir. Günümüzde gebelikten korunmak amacıyla uygulanan tıbbi yöntemler hayli ilgi görmekte ve uygulanmaktadır. Fakat istenmeyen gebeliğin önlenmesinde, var olan gebeliğin sonlandırılmasında geleneksel yöntemlere de hâlâ başvurulmaktadır (Yılmaz, 2005:36).

Dünyaya her gelen çocuk aileye maddi bir yük getirmektedir. Erzurum köylerinde ailelerin çok çocuk sahibi olmaları övünç kaynağıdır. “Rızkı veren Allah” diyerek hiçbir korunma yöntemi uygulanmadan bol bol çocuk yaparlar. Bilhassa geniş toprağı olan aileler ile çok sayıda hayvan besleyen ailelere çocuğun çok yardımı olmaktadır. Her hangi bir sebeple çocuk yapmak istemeyenler ile besleyemeyiz endişesiyle çocuk yapmak istemeyenler birçok tedbire başvururlar (Taş, 1996:189).

Günümüzde sağlık kuruluşlarının önerdiği doğum kontrol yöntemleri yaygınlaşsa da hâlâ geçerliliğini koruyan halk arasında sürdürülen uygulamalar da vardır.

Ceyhan halk kültüründe gebelikten korunma ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Maydanoz kaynatılarak içilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Cinsel organa tavuk tüyü veya tavuk yeleğı konulur (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56).
- Gebeliğı önlemek veya olan gebeliğı yok etmek yani bebeğı düşürmek için kına ya da lahana kaynatılarak içilir (K.12, K.13, K.15).
- Köy ebelerine gidilir (K.1, K.3, K.5, K.6, K.17, K.19, K.20, K.21).
- Erkek korunur(K.11, K.12, K.13, K.15, K.36, K.56).
- Tıbbın önerdiği doğum kontrol yöntemleri kullanılır(K.1, K.3, K.5, K.6, K.11, K.15).

Günümüzde sağlık kuruluşları, gebelikten korunma hakkında halkı bilinçlendirme çalışmalarını sürdürmekte ve bu hizmet ücretsiz verilmektedir. Araştırma alanımızda gitgide yaygınlaşan tıbbî yöntemlere rağmen geleneksel yöntemler hâlâ kullanılmaktadır. Kullanılan geleneksel yöntemlerden bitki ve hayvan kökenli halk hekimliğinin sağaltmayla ilgili uygulamaları dikkat çekicidir.

1.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılanlar

Çocuklarının sağlıklı doğması ve yaşaması her anne babanın isteğidir. Bu yüzden günümüzde de devam ettirilen birçok inanç ve uygulama örgüsü oluşmuştur. Eski Türklerde bu konuyla ilgili birçok uygulamaya rastlanmaktadır. Bunlardan ad ile ilgili olan uygulamalar oldukça dikkat çekicidir. Kötü ruhları çocuktan uzaklaştırma amacı ya da çocuğun yaşaması amacıyla yapılan uygulamalar vardır.

Başkurtlar Müslüman oldukları halde, ölüm meleğini aldatmağa çalışırlar. Çocuğu doğduğu gibi ebe eline alıp dışarı çıkar, birkaç ev dolaştıktan sonra çocuk babasının evinin penceresinden seslenir: “Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim. Satın alan var mı?” der. Pazarlık başlar. Çocuk için kendi ağırlığında demir verip satın alırlar. Çocuğa demir yahut Satıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler. Çocuğun yaşamasını sağlamak için Yaşar, Dursun, Ölmez bay, Taştan, Kurç (Çelik) gibi adlar verildiği gibi, kötü adlar vermek âdeti de vardır. Bunun sebebi kötü adı olanlardan ölüm meleği nefret eder de gelmezmiş. Kırgızlarda İtalmas, Çoçkabay, Kabanbay gibi adlar bu inanca göre verilmiş adlardır. Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenha(Tuba)lar çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar, kazanın içine “ak eren ” denilen ongon’u koyup bunun yanına arpa unundan yapılan bir bebek bırakırlar. Kam bu bebek üzerine ayin yapar. Kam’ın duasıyla bu hamur “canlanır” ağlarmış; hamur bebeğin kanını yarar, parçalar, sonra bebeği uzak bir yere götürüp gömer. Ölüm ruhu bunu görüp çocuğun öldüğüne inanır ve aileyi rahat bırakır. Moğollar ise çocuğu kazan altında üç gün saklarlar, anası hep bir bebekle meşgul olur. Sonra bebek ölür. Ana baba da “Çocuğumuz öldü!” diye ağlaşırlar. Bebeği bir çukura gömerler. Kötü ruh böylece aldanır ve çocuğu rahat bırakıp yoluna gider (İnan, 2000: 174-175).

Tacikistan’a sürüldükten sonra tekrar Kırım’a dönen Tatar Türkleri çocukları yaşamıyor ise, onların ölmemeleri için ”7 kapıdan parça tapılır bu kumaş parçalarından yorgan dikilir, çocuk bu yorgana belenir”. Kuzey Irak Türkmenlerinde balası

yaşamayan ana çarşafa bürünür. Hiçbir tarafa gözükmeyecek şekilde ve hiç konuşmadan kırk kapıdan ekmek dilenir (Kalafat, 1998: 240-241).

Ceyhan halk kültüründe çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması Allah tarafından belirlenmiştir. Bu yüzden hiç bir şey yapılmaz (K.1, K.3, K.5, K.6, K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebeğin sağlıklı doğması ve yaşaması için hocaya muska yazdırılır (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebeğin yaşaması için ziyaretlere gidilir, ziyaretten sonra yaşarsa ziyaret adı konacağına dair dilek dilenir, adak adanır, kurban kesilir. Ökkeşiye köyündeki ziyaret, bebeği yaşamayan kadınların gittiği ziyaret yeridir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Çocuk yaşamıyorsa saçı yedi yaşına kadar uzatılır, belik örülür, başkalarının giysisiyle büyütülür, yedi yaşında sonra saçları kesilip anne ve babasının kazancından giydirilmeye başlanır (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Sağlıklı olmayan, sürekli hastalanan, ağlayan çocuklara adlarının yaramadığı düşünülüp adları değiştirilir. Ad değiştirme işleminden sonra çocuğun sağlığı normale döner (K.11, K.12, K.36).
- Bebeğin sağlıklı büyüüp büyümediğini anlamak için el ve ayakları birbirine çapraz gelecek şekilde gövdesinin üstünde birleştirilir, bu işlem birkaç kez yapılır, el ve ayakları çapraz olarak kavuşmuyorsa bebek hiç büyümüyor denir ve doktora götürülür (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebeklerin sağlıklı yaşaması için beslenmelerine dikkat edilir, anne sütü emebildiği kadar emdirilir (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56, K.73).

Ceyhan yöresinde çocuğun sağlıklı büyümesi ve yaşaması için yapılan uygulamalar arasında dinsel-büyüsel nitelikli olanlar dikkat çekmektedir. Dinsel olarak muska yazdırma ve ziyaret yeri ile adak unsurları karşımıza çıkmaktadır. Büyüsel olarak saç uzatma ve adını değiştirme pratikleri uygulanmaktadır. Günümüzde bu tip uygulamalar uygulanmaya devam etse de öncelikli başvuru sağlık kuruluşlarına yapılmaya başlamıştır. Devletin temel sağlık politikaları çerçevesinde bebek ölümlerini engellemek için sağlık ocakları, aylık taramalarla yeni doğan bebeğin gelişimini takip etmektedir.

1.1.1.1.4. Aşerme

Kadın, halk deyimiyle “aşerme” aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli nesnelere ve yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli şeyleri yemeye özen gösterir. Bu türden şeyler fizyolojik bakımdan kadının bünyesindeki kimi şeylerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilir ya da içilirken, öte yandan bilinçaltında yatan ve analojik büyümenin etkisiyle de yeğlenmektedir. Aşeren kadın, genellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da kaçınmaya zorlanır. Bu tutum çok yaygındır ve “ye ekşiyi doğur Ayşe’yi” tekerlemesinde de anlatımını bulmaktadır. Bu karşılık tatlı yiyecek ve içeceklerse oğlan çocuğunun önbelirtisi olarak yorumlanmaktadır. Bu durumda “ye tatlıyı, doğur atlıyı” tekerlemesiyle açıklanmaktadır. Öte yandan, yaygın olan bir inanç da tatlı, ekşi ayrımı gözetmeksizin, aşeren kadının canının çektiğini yemesidir. Çünkü yine çok yaygın olan bir inanca göre, canının çektiğini yemeyen kadın bunun zararını sonradan çocuğuna çektirir (Örnek, 1995: 134)

Kadının aşermesi ile ilgili farklı birçok adet ve inanmalar oluşmuştur. Adana’da, aşeren kadının istediği verilmezse günah olacağına veya çocuğun şaşı olacağına inanılır. Kadın istediğini yiyemezse çocuğun vücudunda kadının istediği yiyeceğin lekesi olur. İstedikini yiyen kadının çocuğu akıllı olur. Aşeren kadın böğürtlen yerse çocukta bir ben; dalak yerse leke olur (Başçetinçelik, 1998: 38-39).

Gebe kadının fizyolojik olarak bazı yiyeceklerden kaçınıp bazılarında aşırı istek duyması doğaldır. Aşerme adetlerinde aşeren kadının istekleri yapılmaya çalışılır. Aksi halde bazı olumsuzlukların olacağı düşünülür (Artun, 2005: 129).

Ceyhan halk kültüründe aşerme ile ilgili olarak şu uygulamalara rastlanmaktadır:

- Aşerme kadının canının hamileyken olur olmaz şeyler istemesidir. Aşeren kadının canı ne isterse yapılır. Genellikle tatlı, ekşi, acı olan şeyleri çeker (K.6, K.23 K.36, K.52, K.73).
- Aşeren kadının her isteği yedirilmelidir, aksi takdirde bebeğin gözü kalır, büyünce çok ilgi duyar (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56, K.73).
- Aşeren kadının gücü kuvveti olmaz, bazen hamileliğin ilk aylarında başkalarının bakımına ihtiyaç duyabilir (K.35, K.36, K.73).
- Aşeren kadının midesi ağrır, bulanır, başı döner (K15, K.23, K.52).

- Aşeren kadının canı o mevsimde olmayan meyve çekebilir, mutlaka bulunup yedirilmelidir, yoksa çocuk kusurlu olur (K.15, K.23, K.52, K.73).
- Aşeren kadına her türlü yiyecek kötü kokar (K.35, K.36, K.73).
- Kadın ciğer, kelle gibi yiyeceklerden uzak durmalıdır, aksi takdirde çocuğu lekeli olur (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Herhangi bir şey yedikten sonra el ayasını duvara sürmelidir, aksi takdirde yediği şeyin şekli bebeğin vücudunda bir yerde çıkar (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Aşeren kadın asla gizli bir şey yememelidir, yerse de avuçlarını duvara sürmelidir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Aşeren kadın asla izinsiz ve helal olmayan bir şey yememelidir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Aşeren kadının komşuları koku yayan bir yiyecek yaptıkları zaman aşeren kadına mutlaka tattırmalıdır (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Aşeren kadının canı sakız istediğinde sakız çiğnettirilmez, gebeyken çok sakız çiğnenirse bebeğin çok dışkılama yapacağına inanılır (K.12, K.13, K.15, K.56).

Ceyhan yöresinde aşerme hamileliğin doğal bir süreci olarak görülür. Bu yüzden aşeren kadının isteklerinin yerine getirilmesi sağlanarak, bebeği kötü etkileyebilecek bazı eylemlerden annenin kaçınması sağlanır. Aşerme ile ilgili uygulamaların temelinde anneye ve bebeğe verilen önem yatmaktadır.

1.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Hamilelik süreci boyunca gebe kadın, ailesi ve yakınları tarafından en merak edilen şey çocuğun cinsiyetinin ne olacağıdır. Eskilerde deneme yanılma esasına dayalı halk arasında oldukça yaygın olan yöntemler kullanılsa da günümüzde, gelişen teknoloji ve tıbbi yöntemlerle beraber gebeliğin belli bir aşamasından sonra çocuğun cinsiyeti belirlenmektedir.

Gebelik sırasında, doğacak çocuğun cinsiyeti önemli bir noktadır. Kadının hamileliği ile birlikte ana-baba ve çevre çocuğun cinsiyetini öğrenmek ister. Geleneksel kültürümüzde erkek çocuk beklentisi daha fazladır. Bu nedenle, özellikle doğacak çocuğun erkek olması için birtakım pratikler uygulanır (Başçetinçelik, 1998: 40). Gebelik sırasında bebeğin kız mı erkek mi olacağı üzerine gebe kadının fiziki değişiklikleri gözlenir ve bazı pratikler uygulanarak tahmine çalışılır (Artun, 2005: 130).

Anne ve babanın erkek ya da kız çocuk istemesinin dışında, belki onlardan da çok, kişinin bağlı bulunduğu ailenin, grubun, cemaatin ya da toplumun isteği ağırlığını duyurmaktadır. Geleneksel kültürümüzde erkeğin ağırlığı ve üstünlüğü düşünülürse, hiç değilse ilk doğan çocuğun erkek olmasının istenme yaygınlığı kendiliğinden anlaşılır. Aileden başlayarak topluma kadar genişleyen bu isteğin, gebe kadının üstündeki baskısı küçümsenemez. Bu bakımdan, geleceğin annesi doğuracağı çocuğun cinsiyetini etkileyeceği birtakım inançlarla da yüklüdür. Bunlar geleneklerle kuşaktan kuşağa aktarılarak etkilerini sürdürmektedir (Örnek, 1995:136).

Erzurum yöresinde ilk doğacak çocuğun, erkek olması istenir. Kız olursa “Kızı veren Allah oğlanı da verir” diye kendi kendilerini teselli ederler. Erkek çocuk sahibi olmak için 7 kız çocuğu doğurup, hâlâ oğlan doğurmayı düşleyenler vardır. Geleneksel kültürümüzde erkeğin üstünlüğü tartışılmaz. Erkek doğurmayı isteyip de kız doğuran kadınlar psikolojik bunalım geçirmekte ve erkek doğurmadı diye de ailenin baskısı ve kocasının azalan sevgisi ve ihmalkârlığına hedef olmaktadır. Her aile ikinci çocuğunun farklı cinsiyette olmasını arzular. Farklı cinsiyette çocuk sahibi olmak için çevredeki evliya mezarları ziyaret edilir ve adaklar adanır (Taş, 1996:195).

Ağrı’da kız evlat olmasının istenmediği hallerde, bir ağaca taş atılır ve şöyle denilir: ”Kızı taşladım, oğlana başladım” halk inançlarında “ taşlamak” yerinde kalmasını sağlamak, durmasını istemek, gelmesine mani olmak anlamındadır (Kalafat, 2002: 401).

Ceyhan halk kültüründe doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemek için şu uygulamalar yapılmaktadır:

- Aşerme sırasında kadının canı tatlı çekiyorsa erkek, ekşi çekiyorsa kız doğuracağı düşünülür (K.6, K.15, K.36).
- Anne karnında bebek sağa doğruysa erkek, sola doğruysa kız olacağına inanılır (K.15, K.23, K.36, K.52).
- Gebelik sırasında annenin kalçaları genişlediyse kız olacağına, karnı sivriletiyse erkek olacağına inanılır (K.15, K.23, K.36, K.52).
- Kadının yüzü güzelleşmişse oğlu, çirkinleşmişse kızı olur (K.23, K.36, K.52, K.56).
- Hamile kadının oturacağı yerlere makas ve bıçak saklanır. Eğer kadın makasın üstüne oturursa bebeğin kız, bıçağın üstüne oturursa bebeğin erkek olacağına inanılır (K.23, K.36, K.52, K.56).

- Doğumu kolaylaştırmak için okunan elmalardan okunan dilim sayısına göre çocuğun cinsiyeti tahmin etmeye çalışılır, eğer elma beş dilim çıkıyorsa kız, altı dilim çıkıyorsa erkek olacağına inanılırdı (K.12, K.13, K.15, K.56).

Çocuğun cinsiyeti hamilelik süresince en çok merak edilen konudur. Halk kültüründe annenin davranışları ve fiziki özelliklerinin değişmesine bağlı olarak yapılan yorumlarla çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılır. Araştırma alanımızda annenin yeme alışkanlığı ve vücudundaki değişikliklere bakılarak çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Yapılan uygulamalarda biri annenin oturacağı yere saklanan nesne yardımıyla cinsiyetin belirlenmeye çalışılmasıdır. En dikkat çekici uygulama ise elmanın dilim sayısına göre cinsiyetin belirlenmeye çalışılmasıdır. Günümüzde bu tip uygulamalar azalmaya başlamıştır. Nedeniyse gelişen teknolojiyle birlikte hamile kadınların çocuklarının cinsiyetini dördüncü aydan itibaren öğrenme olanaklarının olmasıdır. Ultrason cihazıyla öğrenilen cinsiyette çok az bir yanılma payı bulunmasına rağmen artık bu yöntem tercih edilir olmuştur.

1.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Hamilelik süreci oldukça zor ve hassas dönemdir. Bu dönemde annenin yaptığı her şey bebeği olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Bebeğin iyi özelliklere sahip olması ve kötü özelliklere sahip olmaması için annenin bazı davranışlardan kaçınması veya bazı uygulamaları yapması istenir.

Gebe kadının bazı kaçınmaları vardır. Bu kaçınmalara Anadolu'nun her yerinde rastlanmaktadır. Çocuk anne karnındayken birtakım olumlu veya olumsuz davranışlardan etkilenmesi söz konusudur. Gebe kadın doğacak bebeğin olumsuzluklardan etkilenmemesi için bazı eylemlerden kaçınır, bebeği olumlu etkileyecek bazı eylemleri uygular (Artun, 2005: 132).

Anne karnındaki çocuğu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyeceğine inanılan birtakım “analojik” özlü eylemler vardır ki, bunlardan kaçınmak ya da bunları yerine getirme isteği ya da korkusu annenin benliğini sarar. Gebe kadın, normal kadınların içinde bulunduğu ruh durumundan ayrı bir yapıdadır; endişeleri ve korkuları vardır. Bağlı bulunduğu kültür değerlerine göre “geçiş” dönemlerinin önemli bir aşamasını yaşatmaktadır. Gebe kadınla karnındaki çocuk arasında varsayılan etki mekanizması toplu, cemaat ya da grup gözünde işler ve geçerlidir (Örnek, 1995:137–138).

Hamile kadının hamileliği boyunca yapmış olduğu davranışların, diğer insanlar ile ilişkilerinin doğacak çocuğun fiziğini ya da kişisel özelliğini etkileyeceğine inanılır. Bundan dolayı, hamile kadın çocuğu olumsuz yönden etkileyecek davranış ve ilişkilerden uzak durmayı tercih ederken, çocuğun çıkarına olacağını düşündüğü davranış ve ilişkileri devam ettirir (Akyol, 2006: 73).

Ceyhan halk kültüründe gebe kadının kaçınmaları ve uygulamaları şunlardır:

- Gebe kadın ağır kaldırmaz (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56, K.35, K.52, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Gebe kadın her hareketine dikkat eder (K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Gebe kadın kötü ve çirkin şeylere bakmaz (K.13, K.15, K.36, K.56).
- Gebe kadın sarsıntılı yolculuk yapmaz (K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Gebe kadın çok iş yapmaz (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56).
- Gebe kadın zorluklardan kaçınır (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56).
- Gebe kadın sigara, alkol gibi zararlı alışkanlıklardan kaçınır (K.12, K.13, K.15, K.36, K.52, K.56).
- Gebe kadın ilaç kullanmaz (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Gebe kadın yediğine içtiğine dikkat eder, özenli beslenmeye çalışır (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Gebe kadın dalak, ciğer, kelle gibi şeyler yemez, ellemez (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Gebe kadın eline ve saçına kına yakmaz (K.15, K.23, K.52).
- Gebe kadın saçını kestirmez (K.15, K.23, K.52).
- Gebe kadın çok üzülmez, sıkıntıdan uzak durur (K.15, K23, K.36).

Gebe kadının kaçınmaları ve uygulamaları bebeği koruma temeline dayanmaktadır. Bu kaçınma ve uygulamalar fiziksel ve psikolojik olarak anneyi çeşitli davranış ve eylemlerden men eder.

1.1.1.2. Doğum Sırası

Kadın zorlu bir süreci tamamladığında doğum başlar. Bu zorlu süreç anne, ailesi ve yakınları tarafından büyük çabalarla desteklenmiştir. Doğumun başlayacağı ana kadar süren hazırlıklar bebek ve annesi etrafındadır ve oldukça önem verilerek yapılır. Doğum olayı etrafında tüm tersliklere ve istenmeyen durumlara karşı uygulamalar toplanmıştır.

Doğum denen biyolojik olayın gerçekleştiği bu aşama çok önemlidir; bu nedenle de çevresinde doğumu kolaylaştıracak, çabuklaştıracak birtakım uygulamaların kümelendiği görülmektedir. Çocuk isteğinden başlayıp, aşırme ve gebelik aşamalarından geçip yeni bir canın ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisi olan doğumun en dramatik noktasıdır. Başka bir söyleyişle, bütün o hazırlıklar, doğum olayı ile yani çocuğun gizel dünyasından gelmesiyle gerçekleşecektir. Bu gelişin kolay olması ve anneyle çocuğa zarar vermemesi için birtakım yollara ve çarelere başvurulmaktadır (Örnek, 1995:140).

Ceyhan halk kültüründe doğum sırasında yapılan uygulamalar şunlardır:

- Annenin ve bebeğin ihtiyacı olan her şey aile ve yakın akrabalar tarafından tamamlanır. Genellikle 6. aydan itibaren hazırlıklar başlar. Anne ve bebeğin giysi ve yatağından doğum çantasına kadar her şey hazır edilir. Evi temiz tutulur. Her şey hazır olunca anne de düşünmez (K.15, K.16, K.23, K.52).
- Doğum sırasının kolay geçmesi için dua edilir, adak adanır (K.15, K.16, K.21).
- Doğum son yıllarda çoğunlukla hastanede gerçekleşmektedir, ancak ani olduğunda evde ebe yardımıyla da yapılmaktadır. Evde yapılan doğumlarda sıcak su ve temiz pamuk hazırlanır (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56).

1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/ Doğum

Gebe kadın ve etrafındakiler tarafından beklenen olay yani doğum gerçekleşmeye başladığında birçok adet ve uygulama karşımıza çıkar. Geçiş dönemlerinin başlangıcı olan bu olay, oldukça önemlidir. Yapılan uygulamalar anne ile bebeğini bu zorlu aşamada koruma ve doğumu kolaylaştırmaya yöneliktir.

Gebe kadının doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmasını sağlamak için birçok inanma ve pratik vardır. Bunlar doğumun kolay geçmesi amacıyla yöneliktir (Artun, 2005: 133).

Erzurum'da gebe kadın, doğumuna en az 2 ay kala kocası ile cinsel ilişkiyi keser, sık sık banyo yapar, temizliğine çok dikkat eder, doğumun kolay olması için fakirlere sadaka verir. Kuşlara, kedi ve köpek gibi hayvanlara da sık sık yiyecek verir. Doğumdan bir ay veya 40 gün evvel akraba ve dost ziyaretlerinde bulunur. Mahallesinde olan doğum ziyaretlerine gitmez. Eğer giderse doğumunun zor olacağına ve hastanın sancısının kendisine geçeceğine inanılır (Taş, 1996:196).

Ceyhan halk kültüründe bu konuyla ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Doğacak bebek için giysi, annenin yatması için yatak hazırlanır. Ev temizlenir (K.15, K.16, K.35).
- Doğumlar şimdilerde hastanede yapılmaktadır. Eskiden evde yapıldığından doğum başladığında sıcak su, bez ve pamuk hazırlanır (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56).

Günümüzde doğumlar hastanede yapılırsa da eski uygulamaların bir kısmı devam etmektedir.

Doğumu kolaylaştırmak için:

- Gebe anneye okunmuş su içirilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Önceden elma okunur hazırlanır, dilimlenir, doğumdan önce yedirilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Doğumu süresince odada Kuran okunur (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Doğum sırasında annenin varsa saç örgüleri açılır, ısırması için bir bez verilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Gebelik süresince yüzde çıkan lekeler, doğum sırasında annenin saçlarının bu lekeler üstüne sürülerek geçeceğine inanılır (K.12, K.13, K.15, K.56).

Doğum olayı tamamlandığında:

- Müjde babaya ve aileye verilir. Müjde verene hediye ya da bahşiş verilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebek aileye gösterilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Doğum haberi müjdelendikten sonra bisküvi ve lokum dağıtılır (K.7, K.15, K.16).

1.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Hamileliğin başlangıcından doğuma kadar süregelen yolculuk doğumla noktalandığında anne ile bebeğin birlikte olmasını sağlayan göbek bağı kesilir. Göbek bağı kesildiğinde artık anne ile bebek arasındaki bağ kopmuş olur. Bu andan itibaren bebek ve annesi oldukça hassastır ve tehlikelere açık bir dönemdedir. Göbek bağı kesildikten sonra bebeğe gelebilecek tüm zararlara karşı birtakım önlemler alınır. Bu önlemlerden ilk akla geleni tuzlama ve yıkamadır. Bebeğin yeni dünyasında karşılaşabileceği tüm mikrop ve zararlara karşı tuzun kullanılması, tuzun mikrop öldürücü özelliğinden kaynaklanmaktadır. Tuzlanan bebek vücudu tahriş olmadan yıkanır.

Doğum kavramı çerçevesinde dünyaya gelen kişiğlunun geleceğini yönlendirme onun sağlıklı bir hayat sürmesi amacına yönelik olarak gerçekleştirilen işlemlerden önemli birisi de tuzlamadır. Tuzlama, en kısa tanımıyla, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması demektir. Türklerin yaşadığı pek çok bölgede görülen bu uygulamada tuza bereket ve uğur gücü yüklenmektedir (Teke, 2005: 77).

Gaziantep'te çocuğun doğumundan yirmi ve kırk gün sonra çocuklar tuzlanır. Böylece çocuğun kokması önlenilmiş olur (Kalafat, 1994: 16).

Adana ve çevresinde göbek kordonu kesildikten sonraki işlem çocuğu yıkama ve tuzlamadır. Çocukta pişğin olmaması, ileride teninin kokmaması amacıyla yapılan tuzlama işlemi kimi zaman çocuk doğar doğmaz yapılırken kimi zaman yıkamadan sonra yapılmaktadır. Her durumda, çocuğun bedeni doğduktan sonra tuza maruz kalmaktadır; ancak tuzlu kalınmamakta, çocuğun tatlı dilli olması, hayatının tatlı geçmesi amacıyla da vücuduna bal sürülmekte ya da tuzlama suyuna şeker veya bal katılmaktadır (Başçetinçelik, 1998: 54). Kıbrıs Türklerinde yeni doğan çocuğun derisi yeni yüzülmüş hayvan derisi gibi düşünülerek tuzlanmazsa kokacağına inanılır. Bu yüzden tuzlanarak yıkanır (Gökçeoğlu, 2001: 20).

Ceyhan halk kültüründe göbek kesme, tuzlama ve yıkama ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Göbek hastanede doğunca görevliler tarafından kesilmektedir, eğer doğum evde olmuşsa ebe tarafından temiz jilet ile kesilmekte ve ispirto ile temizlenmektedir (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56, K.73).
- Göbek ebe tarafından belli ölçüde jiletle kesilir, çocuk elenmiş toprakla sarılır. Toprağın kırmızı kına gibi ve temiz olmasına dikkat edilir (K.15, K.16, K.23).
- Bebeğin göbeği mikrop kapmasın diye korunur. Tetanos aşısı yaptırılır (K.8, K.9).
- Göbek kesilir, bebeğin tüm vücudu tuzlanır ya da tuzlu suya batırılır. Biraz bekletildikten sonra hemen ılık suyla yıkanır, pudralanır. Tuzlama işlemi ağız, koltuk altları ve ayaklarda daha özenli yapılır, bu bölgeler iyi tuzlandığında büyüyünce kokmayacağına inanılır (K.8, K.9, K.15, K.16, K.23, K.35, K.10, K.12, K.13, K.15, K.52, K.56, K.73, K.88, K.92, K.93).
- Bebeğin bahtı da huyu da iyi olsun diye tuzlandıktan sonra ballanır. Daha sonra yıkanır (K.25, K.92, K.93).

- Yıkama suyu arttırılmaz (K.25, K.92, K.93).
- Bebek doğar doğmaz hastanede veya evde yıkanır, tuzlandıktan sonra yıkanır, yarı kırkında ve kırkında yıkanır (K.15, K.16, K.23, K.52, K.92, K.93).

1.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği

Doğumla birlikte anne ve bebek arasındaki bağı sağlayan göbek kordonu kesildikten sonra sıra çocuğun eşine yani sona gelmiştir. Tıpkı göbek bağı gibi önem verilen ve çeşitli uygulamalarla gömülen eş son), anne karnında bebeğin yaşadığı, beslendiği rahmin içini kaplayan biyolojik olarak da oldukça önemli bir işlevi olan zar örüntüsüdür. Bebek ile annenin bağına sağlayan göbek bağı kesildikten sonra bebekte bir parçası kalır. Kalan parça belli bir süre sonra düşünce belli uygulamalarla gömülür. Nasıl gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi(plasentası) ya da “sonu” arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki, doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz. Çocuğun “eşi” ya da “sonu”na da çocuktan bir parça, hatta çocuğun kendisi gözüyle bakıldığı için, doğumdan sonra genellikle “eş” temiz bir beze bir yere gömülür. Ancak burasının belirli, öteden beri bilinen yerler olması gerekmektedir. Tıpkı göbekte olduğu gibi “eş”in gömülmesinde de aynı “analojik” düşünce egemendir. Eş ile ilgili inanma ve işlemlerden eşin toprağa gömülmesinin dışında bir başka kümelenmeye rastlanılmamaktadır. Ancak temizlik endişesinin dışında eşle çocuk arasında yazgısal ve büyüsel bir birliğin yaygınlığı kendini göstermektedir. Bu durumda kimi belirli işlemleri ya da kaçınmaları beraberinde getirmektedir (Örnek, 1995:142–143).

Tuva ve Hakas Türklerinde bebeğin göbeği eğer üç gün sonra düşerse, bundan dolayı büyük sevinç yaşanır. Bu vesile ile şenlik yapılır. Çocuğun göbeği düşmeden önce o evden bir şey çıkarmak yasaktır. Çocuğun göbeği kurutulup, deri ile kaplandıktan sonra muska haline getirilerek ya beşiğe bağlanır veyahut sandıkta saklanır. Çocuğun istikbalinin iyi olmasının göbeğin itina ile muhafaza edilmesine bağlı olduğuna inanılır (Özkan, 2002: 599).

Ceyhan halk kültüründe çocuğun göbeği ve eşi ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çocuk büyüyünce okusun diye okulun bahçesine gömülür (K.8, K.9, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.35, K.36, K.73, K.92, K.93).

- Çocuğun göbeği çocuk gelecekte hoca olsun diye cami çatısına veya avlusuna gömülür (K.7, K.8, K.9, K.10, K.17, K.19, K.20, K.21, K.23, K.25, K.35, K.57, K.58, K.59, K.60, K.73, K.88, K.92, K.93).
- Doktor olsun diye hastanenin çatısına atılır (K.10, K.23, K.25, K.92, K.93).
- Kuran'ın içine konur (K.10, K.23, K.25, K.88, K.92, K.93).
- Göbek eve, bahçede kazılan çukura ya da yastığın içine gömülür, böylece bebeğin büyüünce eve bağlı biri olacağına inanılır (K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.36, K.52, K.56, K.92, K.93).
- Göbek, çok bolluk getirsin diye meyve ağacın köküne gömülür (K.15, K.16, K.23, K.92, K.93).
- Göbek kurutularak devlet dairelerine giderken cebe konur, işlerin kolay halledileceği, uğur getireceği düşünülür (K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.21).
- Evde yapılan doğumlarda eşin mutlaka düşürülmesi sağlanır ve toprağa gömülür (K.15, K.16, K.23, K.56).

Çocuğun göbeği veya eşiyle ilgili karşımıza çıkan uygulamaların çoğu çocuğun geleceğini olumlu etkilemek üzerine şekillenmiştir. Ayrıca göbek evin ne kadar yakına gömülse o kadar iyidir. Göbekte ilgili büyüsel olan uygulamalar da vardır. Bolluk ve uğur getireceği düşüncesiyle göbek etrafında değişik uygulamalar oluşturulmuştur.

1.1.1.3. Doğum Sonrası

Doğum öncesi ve doğum sırasında verilen önemi doğum sonrası ile ilgili inanış ve uygulamalarda da görmekteyiz. Doğum sonrası yapılan uygulamaların büyük çoğunluğu anneyi ve yeni doğan bebeği dış etkilerden korumaya yöneliktir.

1.1.1.3.1. Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti

Sözlükte lohusa yeni doğum yapmış kadın olarak tanımlanmakta, lohusalığınsa doğumdan sonraki yedi veya kırk günlük dönemi kapsadığı belirtilmektedir (TS, 1998:1470). Yöreden yöreye değişen farklı adlarla anılan yeni doğum yapmış kadına yaygın olarak lohusa denir. Doğumdan sonraki kırk günlük süreyi kapsayan bu dönem kadının iyi bakılması gerektiği bir dönemdir. Yatakta dinlenmeye ek olarak beslenmeye dikkat edilen bu dönem bazı inanış ve uygulamalarla zenginleştirilmiştir. Ancak halk inancında kendini bulan bu uygulamaların bilimsel art alanına bakıldığında oldukça

doğru uygulamalar olması oldukça ilginçtir. Bu anlamda deneme yanılma yöntemiyle oluşturulan bu kültürel birikim çoğu bilim alanını bu konuyla ilgilenmeye zorlamıştır.

Dinlenme süresi halk arasında değişik koşullara bağlı olarak değişse de gelenekte kırk gündür. Büyük kentlerde doğumlar doğumevinde yapıldığı için, bu süre doktorlar tarafından belirlenmektedir. Ayrıca resmi iş yerlerinde çalışan kadınlara doğumdan önce ve sonra izin ve rapor verilmektedir. Doğum, kadının bünyesinde önemli bir sarsıntı meydana getirdiği için, kadın, belirli bir süre dinlenmek gereksinimindedir. Bu dinlenme ve toparlanma gereksinimi kentlerde, çalışan kadınlar için raporla sağlanmakta, kırlık bölgede ise bunu adetler, gelenekler ve töreler düzenlemektedir (Örnek, 1995:144).

Bu dönem hem anne hem de bebek için savunmasız ve tüm saldırılara açık bir dönem olduğundan anne ve bebek kırk gün sürecince dışarı çıkarılmayarak evde korunur. Bu süre zarfında annenin kaybettiklerini telafisi ve bebeğin kritik döneminin geçirilmesi sağlanır. Lohusa ziyaretine önem verilir. Dinlendiği süre boyunca lohusa evdedir. Özel bir bakım uygulanan lohusaya gelen ziyaretçiler tatlı ve türevi yiyeceklerle bebek için hediyeler getiriler. Lohusalık dönemi boyunca lohusa şekerli yiyecek ve içeceklerle beslenir. Yapılan şerbet ve tatlılar gelen konuklara da ikram edilir.

Ceyhan halk kültüründe lohusa bakımıyla ilgili şu uygulamalara rastlanmaktadır:

- Kaynamış su içirilir, elini ayağını üşütmemesine dikkat edilir. Çorba gibi sıcak içecekler içirilir. Soğuk yiyecekler özellikle soğuk yoğurt yedirilmez. Kendini sıcak tutması sağlanır (K.23, K.35, K.36, K.88).
- Lohusa ziyaretine lohusanın yatağına kimse girmez. Lohusanın sütü kesilir derler. Lohusa şerbeti yapılır. Pekmez suyundan sıcak şerbet yapılır, ekmek kızartılarak yağlı ekmek yapılır. Bol süt sağlar (K.15, K.23, K.92, K.93).
- Kaynar içirilir (K.15, K.52, K.58, K.59, K.60).
- Lohusaya iyi bakılır, istirahat etmesi sağlanır (K.58, K.59, K.60).
- Anneye bol şekerli ve sulu gıdalar verilir. Acı, ekşi yedirilmez (K.12, K.13, K.15, K.56, K.58, K.59, K.60, K.88).
- Tereyağlı yağlı ballı yapılarak anneye yedirilir (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56, K.88).
- Anneye bol sulu ve sütlü şeyler içirilir (K.12, K.13, K.15, K.56).

- Lohusa annenin altına toprak dökülür, anne bu toprağın üstünde yatar, bebek de bu toprakla belenir (K.73).
- Anneye gaz yapıcı şeyler yedirilmez (K.73).
- Son yıllarda annenin saçına kırmızı kurdele bağlanmaktadır (K.15, K.23).

Hamilelik süreci boyunca zorlu aşamalardan geçen anneye doğumdan sonra eski gücünü toplaması ve kolayca iyileşebilmesi için özen gösterildiği görülmektedir.

Ceyhan halk kültüründe lohusa ziyareti ile ilgili şu uygulamalara rastlanmaktadır:

- Ziyarete ilk günden itibaren gidilir, giderken mutlaka tatlı cinsi bir şeyler götürülür. Çoğunlukla sütlü tatlılar tercih edilir, makara tatlısı, sütlaç gibi tatlılar götürülür (K.15, K.36, K.56, K.92, K.93).
- Lohusa ziyaretine gidilirken bebek için hediye götürülür (K.15, K.16, K.23, K.52).
- Lohusa ziyaretine hasta kadınlar gitmez (K.15, K.23, K.35, K.92, K.93).
- Tıbkalı kadın lohusa ziyaretine gitmez (K.10, K.15, K.23).

Lohusa ziyareti Türk toplumunda oldukça önemlidir, bu ziyaretler sırasında anneye güç verecek tatlılar götürülür.

Isparta'da loğusa kadın, su yerine kırk gün erik, kızılcık, elma ve armut gibi meyvelerin kurusundan hoşaf yaparak içer. Sütü az olan lohusaya pekmez, helva, soğan, kuru üzüm gibi yiyecekler yedirilir ve hoşaf ile süt içirilir. Lohusa ziyaretlerinde kadının bütün organları yorulmuş kabul edildiği için çorbalar, pelte (peliza), sütlaç, hoşmerim, şekerleme, süt ve bisküvi gibi yiyecekler götürülür. Gelen ziyaretçilere "loğusa şerbeti" denilen sıcak, tarçımlı ve kırmızı şekerli şerbet kurabiyelerle ikram edilir. Bu kırmızı renkli şerbet ile albasması hastalığının önleneceğine inanılır (Kılıç, 1997:239).

Ceyhan halk kültüründe lohusa şerbeti ile ilgili şu uygulamalara rastlanmaktadır:

- Lohusa ziyaretine gelenlere şerbet ya da kaynar ikram edilir, tatlı, pasta ve lokum-bisküvi de ikram edildiği de olur (K.12, K.13, K.15, K.35, K.36, K.52, K.56).

1.1.1.3.2. Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk/Giydirme

Anne sütünün besleyiciliği her an hazır oluşu ve temizliği bilindiği için anne sütüne önem verilir ve loğusanın sütünün bol olması, doğumun ardından çabucak gelmesi istenir. Annenin yedikleri ile çocuğuna geçecek ve onu besleyecektir. Anadolu'da loğusanın sütünün bol olması ve kaçmaması için yemesine içmesine çok dikkat edilir (Yılmaz, 2005: 59).

Anne ile bebek arasında duygusal bağı tamamlayan emme eylemi ve anne sütüdür. Bu anlamda lohusa sütüne çok önem verilir. Lohusa sütünün erken gelmesi ve bebeğe yetecek kadar bol olması istenir. Biyolojik ve hormonal bir olay olan sütün gelmesi, halk inancında süt yapıcı şeyler yedirilerek sağlanmaya çalışılır. Ayrıca sütün kesilmemesi için de anne psikolojik olarak korumaya alınır. Anne bedeninin oldukça hassas olduğu bir dönemde anneye her türlü yardım sağlanır. İlk meme verme, süt gelmesi dahi yapılmalıdır. İlk gelen süt "ağız sütü" olarak adlandırılır ve bebek için oldukça önemlidir. Günümüzde anne sütünün önemine dair kampanyalar yürütülmektedir. İlk giydirme ise bebeğin doğum anından sonra yapılsa da aradan birkaç gün geçtiğinde basit törensel içerikli olarak tekrarlanır.

Ceyhan halk kültüründe lohusa sütü, ilk meme ve ilk giydirme ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Lohusa sütü bebeğe yetecek miktara bir hafta on gibi bir sürede ulaşır, süt yeterli gelene kadar bebeğe şekerli su verilir (K.8, K.9).
- Lohusa sütünün gelmesi annenin banyo yapıp rahatlamasıyla ilgilidir, genellikle bu süre üç günü geçmemekle beraber, annenin yaptığı banyodan sonra sütte artar ve abdest alan anne bebeğini emzirir (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56, K.88).
- Lohusa sütü birinci ve ikinci gün tam olarak gelmez, üç gün tamamlanınca tam gelmeye başlar (K.35, K.52, K.58, K.59, K. 60, K.88, K.92, K.93).
- Annenin sütünün bol olması beslenmesiyle ilgilidir. Süt yapıcı, şekerli, sıvı yiyecekler tüketmelidir (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56, K.88, K.92, K.93).
- İlk meme bebeğe doğduğu gibi verilir, annenin ilk gelen sütüne ağız sütü denir ve bu süt bebek için çok değerlidir, bu yüzden bebek doğduğu andan itibaren emzirilir (K.12, K.13, K.15, K.23, K.35, K.52, K.56, K.88, K.92, K.93).
- Bu dönemde bebeğe ve meme temizliğine dikkat edilir (K.23, K.92, K.93).

- Hastanede doğan bebek ameliyathanede giydirilir, evde doğan bebekse yıkandıktan sonra giydirilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebek doğar doğmaz yıkanır ve belek yapılır (K.15, K.16, K.52, K.53, K.92, K.93).
- Doğar doğmaz bebek yıkanarak giydirilir, kırkı çıkarılınca yeni giysiler giydirilir (K.8, K.9, K.92, K.93).
- Tuzlanıp yıkandıktan sonra giydirilir (K.23, K.92, K.93).
- Bu dönemde yeni doğan bebeğin eğer ablası abisi varsa kundağının içine sık sık hediye konur, bunun amacı bebeği sevdirmek, olabilecek kıskançlığı engellemektir (K.15, K.16).

1.1.1.3.3. Albasması

Anadolu'nun kimi bölgelerinde, yeni doğum yapmış loğusa kadınlara görünen, onların korkmasına, hasta olmasına, hatta ölmelerine neden olan kötü bir cin vardır. Bu cin yeni doğmuş bebeklere de zarar verir. Bu cinin değişik adları olmasına rağmen alkarısı ve albasması adı en yaygın olanlarıdır (Sayan, Çevirme, 2005: 65).

Loğusaları eskiden beri etkilediğine inanılan kötü ruhlar ve güçler vardır. İnan'dan öğrendiğimize göre; loğusalara musallat olan bu kötü ruh Çin Seddi'nden Akdeniz kıyılarına, buz denizinden Hint'e kadar yayılmış Türk folklor ve hurafelerinde "al karası, albastı, albis, almış" adlarıyla yer almıştır (İnan, 2000:169). Albasması, kişi uykudayken üzerine "cin" olduğu düşünülen bir ağırlığın çökmesidir. Özellikle doğum yapmış loğusa kadınların ilk günlerde maruz kaldığı bir sıkıntı hali ateşli bir hastalıktır. Halk inanışına göre "al karısı" denen yaşlı bir cin, gece yalnız yatan loğusaya musallat olur. Al basan kişi birtakım şeyler görüp sesler duyduğunu söyler. Muska, yatağa bağlanan kırmızı bez, kırkı içinde loğusayı dışarı bırakmamak gibi tedbirlerle önleneceği düşünülür (Erşahin, 2005:18-19).

Anadolu Türk hurafelerinde de aynı ruhun mühim rolünü görüyoruz. "Alkarısı" ve "albastı" hastalığı tesmiye edilen bu ruh loğusa kadınlara musallat olur. Bazen yalnız kalan loğusanın yanına peri kızları gelerek loğusanın ciğerini alır giderler ve bu suretle loğusayı albasar'mış. Loğusanın ciğerini alıp suya bırakırsa loğusa ölmüş. Hurafe'ye göre "Alkarısı" tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkar. Bunun içindir ki loğusa yatakta iken başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlarlar. Kırmızı altın takarlar, loğusaya kırmızı şeker hediye götürürler (İnan, 1987:261).

Halk, ağıl, samanlık, viranelik, su kıyısı, kaya çeşme ve su kaynaklarını alkarısının eşleştiği ve saklandığı yerler olarak kabul eder; buralara besmeyle ve “destur!” çekerek yanaşır (Örnek, 1995:145).

Artvin’de ve Orta Toroslar’da lohusayı kırkı çıkmadan al basmaması için yatağının çevresinde kıl urgan dolaştırılır. Baş tarafına hamaylı asılır. Bir kadın mum yakarak ipin iç tarafına üç defa dolanır. Bu esnada “al mı seni gördü, sen mi alı gördün” diye lohusaya sorar, loğusa da cevaben “ne ben alı gördüm ne al beni gördü” diye cevap verir (Kalafat, 1994: 17).

Doğum yapan kadınların birtakım ruh durumu değişiklikleri yaşamaları, hastalanmaları ve bazen bu hastalıkların kadını ölüme, intihara kadar sürüklemesinin gerçek nedeni elbette ki bir cin, kötü ruh, büyü veya sihir değildir. Elbette ki her toplumun sahip olduğu belli inanç ve değerleri vardır. Her toplumun kültürel zenginlikleri ile örf ve ananeleri ile yaşamlarına renk katma hakkına sahiptir. Ancak sağlık ve bilim söz konusu olduğunda modern tıp uygulamalarına öncelik verilmelidir (Çevirme, Sayan, 2005:65).

Ceyhan halk kültüründe albasmasıyla ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Al basmasına inanılır (K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.36, K.52, K.53, K.56, K.92, K.93).
- Albasması yeni doğum yapan kadınları ve bebeklerini kötü etkileyen bir rahatsızlıktır (K.35, K.36, K.52, K.53, K.92, K.93).
- Annenin üstündeki ağırlık hissi, korkusu, korkulu rüyaları albasmasına neden olur. Bu durum anne ve bebek yalnızsa daha tehlikelidir. Anne bu dönemde hem bu dönemde yalnız bırakılmamalı hem de kanama geçirdiğinden vücudu halsiz kaldığından anneye iyi bakılmalıdır (K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.56, K.100, K.101).
- Albasmasının kötü bir ruh olduğuna inanılır. Yalnız bulduğu kadınları boğarak öldürdüğü düşünülür. Albasmasından kurtulan kadınlar kendilerini boğmaya çalışan bir siyahlık olduğunu ve elindeki boşluktan nefes alarak kurtulduklarını söylerler (K.17, K.19, K.20, K.21).
- Bebeğe al basmasını diye korumak için kırmızı, sarı, siyah yağlık örtülür (K.23, K.36, K.58, K.59, K. 60, K.88, K.92, K.93).
- Hem bebeğin hem de annenin yastığının altına albasmaması için Kuran, bıçak, kibrit, süpürge, iğne, sarımsak, makas, tarak, çöreo, ekmek parçası konur.

Ayrıca zakkum ağacından bir dal konduğu da olur (K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21 K.35, K.52, K.53, K.56, K.88, K.92, K.93).

- Albasmanın diye köstebek tarafından çıkarılan toprak, kavrulmuş kalburun üstüne konur, bebek bu ılık toprak üstüne yatırılır (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Soğana iğne sokulur (K.15, K.16, K.8).
- Albasmasından korunmak için ocağa gidilir, bu ocaklar “alıboğan ocakları”dır. Bu ocaktan getirilen bir çaput parçası ikiye bölünerek bebekle annenin yastığına konur. Böylece hem bebeğin hem de annenin albasmasından korunacağı düşünülür (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Eğer anne ve bebeğin durumu ağırlaşırsa doktora götürülür (K.15, K.16, K.36, K.52, K.53).

Araştırma alanımızda albasması uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Yapılan uygulamaların büyük çoğunluğu dinsel ve büyüsel içeriklidir. Günümüzde yapılan dinsel büyüsel içerikli uygulamalar yanında tıptan da yararlanılmaktadır.

1.1.1.3.4. Kırk Basması

Loğusa kadınıla, çocuğun kırk gün içinde hastalanmasına kırk basması adı verilir. Bunlardan kaçınmak için veya şifa için bazı inanma ve pratikler uygulanır. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için, kırk gün anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun dışarı çıkmasına izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir (Başçetinçelik, 1998:73–74).

Kırkı çıkmamış çocuğun korunması gereken en önemli husus “Kırk Basması”dır. Kırk basması hastası olan çocuk yemez, içmez giderek ölür. “Kırk Basması”ndan korunmak için, çocuk başka kırklı çocuklarla, kedi, köpek ve kürklü pabuç giyen kimselerle karşılaştırılmaz, şehir dışından ve değirmenden gelenle görüştürülmez. Dışardan misafir gelince çocuğun annesi onu evin eşliğinin dışında karşılar. Çocuğun yarı kırk ve kırk hamamlarında çocuk hamama en son sokulur. Evden çıkarılınca kundağına ekmek konulur (Kalafat, 1994: 16).

Antalya yöresinde kırk baskınına uğramış çocuğun, baskınına uğradığı kişinin giysisinden alınmış parçanın tütsüsüne tutularak baskından kurtulacağına inanılır. Tütsüleme bilindiği gibi, Gök Tanrı İnanç Sistemi’ndeki konuların tedavi yöntemlerinden biridir (Kalafat, 1994:18).

Orta Torosların birçok yerinde kırk baskını olmuş çocuk, köprüden geçirilir. Köprünün üç ayrı yerinde üçer defa yere bastırılır. Böylece iyileşeceğine inanılır. Bu uygulamadaki inanç inceliği bize göre; su ile ilgilidir. Gök Tanrı İnanç sisteminde su kültürünün önemi bilinmektedir (Kalafat, 1994: 18).

Ceyhan halk kültüründe kırk basmasıyla ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Kırk basmasına inanılır (K.10, K.15, K.16, K.25, K.52, K.53, K.76, K.92, K.93, K.100, K.101).
- Çatal maşa ile tuvalete gidilir. Kötü ruhlardan korunmak için demir takınımlar gezilir. Bebek demir beşiğe yatırılır (K.10, K.15, K.16, K.23).
- Evin her odasında demirden bir şeyler olmasına dikkat edilir (K.10, K.23).
- Bebeği kırk basmasın diye yastığın altına kömür koyulur. Bebeğin yastığının altına tepsi, Kuran, ekmek kırığı besmele çekilerek konur (K.15, K.16, K.23).
- Bebeği kırk basmasın diye üstüne kırmızı ya da sarı tülbent örtülür (K.8, K.9, K.15, K.35).
- Soğana iğne sokulur (K.8, K.9, K.15, K.16, K.23).
- Kırkı çıkmamış bebeği kırk basmasın diye odasına Kuran, ekmek, makas, bıçak konur (K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.56).
- Bebek yıkandıktan sonra üzerine hayvan doğum yaparsa ya da üstü temiz olmayan biri, kırkı çıkmamış başka biri gelirse kırk basacağına inanılır (K.8, K.9, K.23).
- Anne kendisi ve bebeği için dua okuyarak yatar (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Kırk çıkana kadar kadının ve bebeğin yattığı oda boş kalmaz (K.10, K.16, K.23, K.36).
- Ay hali gören kadınlar ziyarete gelmezler (K.8, K.9, K.15, K.35).
- Tıbıklı kadınlar bu kırk gün içinde bebeği ziyarete gelmezler (K.12, K.13, K.15).
- Kırk çıkmadan evden çıkılmaz (K.10, K.12, K.15, K.16).
- Günümüzde artık bebeklerin kırkının çıkması beklenmeden evden dışarı çıkılabilir (K.52, K.53, K.54, K.55).

Yeni doğan ve bebek için kırkıncı gün önemli bir geçiştir. Bu günden sonra bebek ve annesine yönelik olan unsurların etkisiz olacağı düşünülür. Çünkü artık yeni doğan bebek yeni yaşam alanına alışmış ve anne de kendini toparlayıp hemen hemen

eski gücüne kavuşmuştur. Albasmasının kötü bir ruh olduğu düşünülürken kırk basmasının da kritik bir dönem olduğunu düşünülmektedir. Yapılan uygulamalar az da olsa benzerlik gösterir. Aslında benzerlik göstermesi doğaldır çünkü her iki dönemde de yapılan uygulamalar anneyi ve bebeği korumaya yöneliktir. Yapılan uygulamalarda eski Türk İnançlarından izler görmekteyiz.

1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Uygulamalar

Loğusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki, bunun adına kırklama denir. Bu yaygın adın dışında, bu işleme “kırk dökme”, “kırk çıkarma” dendiği de olur. Kırklama işlemi için en yaygın sür kırk günlük süredir. Bu süre içerisinde 7., 20., 30., 37, 39. ve 41. günler de dikkati çekmektedir (Örnek, 1995:146).

Kırklamak, Akdeniz bölgesinde iki önemli anlama gelmektedir. Bunlardan birisi çok iyi temizlenmek anlamındadır. Mesela necaset bulaşmış bir yiyecek kabı veya bismil olmayan bir hayvanın sürüldüğü kap-kacak kırklanır. Bu uygulamada maddi ve manevi temizlik bir aradadır. Loğusa kadının kırkında yapılan temizlik ise kırklanmaktır. Kırklanmakta da maddi temizlik olmakla beraber büyük ölçüde manevi temizlik muhtevalıdır. Kırklanan anne ve yavrusu manen de aklanmış olur (Kalafat, 1994:16).

Çocuk ve annesi iki defa kırklanır. Birincisi yarı kırktır. 20. günde yapılır. Diğeri ise 40. gündedir. Leğene su koyduktan sonra içine kırk dişli bir tarak ve bir de altın yüzük konur. Çocuk bir aşağı bir yukarı suya daldırılır. Çıkarılırken başından aşağıya kırk delikten su aktarılır. Anne hamamda yıkanır (Kalafat, 1994: 16).

Ceyhan halk kültüründe kırklama ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Kırklama yapılır. Çiçek, çiçek yaprakları, 40 taş, altın yüzük ve kırk bir kaşık suyun sayılarak konup daha sonra çoğaltılan atılan önce bebek daha sonra da anne yıkanır (K.35, K.82, K.88).
- Kırklama suyu taş ve kırk çiçekle yapılır. Bebek yağlıkların üstünde tutularak üzerine hazırlanan su dökülür ve “kırk kırk” denir. Ayrıca kırklanan bebek “kırkı çıksın” denerek ayağından boynundan tutulur ve sallanır (K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.16, K.52, K.53, K.98, K.99).
- Kırklama suyla ve kırk çeşit açmış çiçekle yapılabilir (K.58, K.59, K. 60).

- Kırk yerden çiçek toplanır. Gül yaprağı, zeytin yaprağı gibi birçok ağaç yaprağıyla 40 taş suyun içine konarak önce bebek sonra annesi yıkanır. Yıkama suyunun içine altın cinsi bir şey de atılabilir. Yıkandıktan sonra bebeğe süt verir (K.23, K.52, K.53).
- Kırklama isteğe bağlı olarak yedi kırkı, yirmi kırkı ve kırk kırkı şeklinde yapılabilir. Kırk taş, yedi tür çiçek ve yaprak bir kovaya kırk delikli kalbur ya da makarna süzgecinden geçirilerek oluşan banyo suyuyla anne ve bebeği yıkanır. Kalan sudan birer tas evdeki diğer kişilerin banyo suyuna konularak onların da banyo yapması sağlanır. Yine kırk suyundan alınan bir miktar su ev temizliğinde kullanılacak suya katılır, evin her yanına kırk suyundan serpilir ve “kış kış kırk” denir, böylece kırk evden defedilir (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56).
- Kırklamayı yapan ocaklı kişiler de vardır. Bebek tercihen ocaklı kişilerce kırklanır. Kül katılan kırklama suyu bebeği yıkamada kullanılır. Eğer bebek zayıf ve hastalıklı yani aydaşsa da aynı uygulama yapılır. Bebeğin yıkandığı sudan kıl çıkarsa bebeğin kırkının kedi ve köpeklerle karıştığına inanılır, bu durumuna bebeğin gelişimini olumsuz yönde etkilediği düşünülür (K.12, K.13, K.15, K.92, K.93).
- Kırk taşı ile besmele çekilerek, dualar ve ayetler okunarak kırklama yapılır. Kırk taş kevgire konarak çocuğun üzerinden su dökülür (K.10, K.23, K.36, K.100, K.101).
- Kırklama yirmi kırkı ve kırk kırkı şeklinde iki kerede de yapılabilir (K.15, K.31, K.34, K.100).
- Kırkıncı gün ev temizlenir, annenin bebeğin eşyaları yıkanır (K.10, K.12, K.23, K.36, K.100).
- Kırk gün boyunca anne ve bebek tüm kötülüklerden korunur, kırk çıkmadan evden dışarı çıkarılmazlar (K.10, K.12, K.23, K.36, K.100).

Türk kültüründe kırk önemli bir rakamdır. Bebeğin kırk günü tamamlaması belli özellikleri olan kritik bir dönemi atlattığı yeni bir döneme başlayacağını gösterir. Yeni bir döneme başlarken bebek, annesi, ev ve bazı eşyalar su ile adeta sağaltılarak temizlenir. Ritüel özelliklere sahip dinsel ve büyüsel uygulamalara da rastladığımız kırklama uygulamaları günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan uygulamalardır.

1.1.1.3.6. Ad Koyma

Hayat boyu taşıdığımız, onunla var olup anıldığımız adlarımızın önemi gerçekten büyüktür. Adlarımız, şahsiyetimiz yapı taşı, akıl, ruh ve beden dünyamızın özü ve ifadesidir (İvgin, 2000: 145).

Türkler'in İslamiyet'i kabulünden önce, animist inançta olmalarının ve tabiatta bazı varlıklara tapınmalarının etkisi ile başlangıçtaki Türk isimleri yırtıcı hayvan, kuş ve dış tesirlere dayanıklı maddelerden seçilmiş, çocuklara Bozkurt, Arslan, Şahin, Doğan, Timur (Demir), Kaya ve Gökhan gibi isimler verilmiştir. Bu adlar çocukluk ve gençlik dönemlerinde olmak üzere iki safhada verilirdi. Doğumun hemen ardından çocuğa ad verilmez, bir yaşına girdikten sonra, Türk adetlerine göre büyük bir şölen (toy) yapılır ve bu şölene katılanların en yaşlısı tarafından ad konulurdu. Gençlik çağında alınan adlar, gösterilen bir kahramanlıktan sonra, hazırlanan bir toy merasiminde ve ileri gelen şahsiyetler tarafından verilirdi. Bu durum Dede Korkut Kitabı'nda "Bir oğlan baş kesme kan dökmese ad komazlardı" diye anlatılmıştır. Yine burada belirtildiğine göre Bayındır Han'ın oğlu Boğaç, adını bir boğa öldürdükten sonra almıştır (İA, 1998: 332).

En eski Türk destanı olan Oğuzname'den Oğuz Han'ın kendi adını kendisinin aldığını öğreniyoruz. Dede Korkut Kitabı'nda Bamsı Beyrek adı "baş kesip, kan dökünce" Dede Korkut tarafından konmuştur (Ergin, 2004: 8).

Eski Türklerde de adın gerçek ve kutsal olduğuna inanmak ve yeni doğan çocuğa ad koyma merasimi yapmak gibi bir gelenek vardı. Bu gelenek kadar günümüze kadar devam etmektedir. Mesela: Çocuğa ad koyma merasiminde bebeği beyaz bir keçeyle sararak keçe ile birlikte kapı eşiğinden üç, yedi veya dokuz defa geçirirlerdi. Bu bebeğin hayatı boyunca ak(temiz) olmasını ve uzun ömürlü olmasını dilediği anlamını taşırdı. Çocuğu olup kısa bir müddet sonra çocuğu ölen anne babalar, çocuğu erkeğe çocuğuna "Tanrı nazarı değdi" zannedip daha sonra doğan erkek çocuklarını "Tanrı nazarı"ndan korumak için yemekli merasim yaparak çocuğun adını "Niyazi", "Kepek", "Ağırıcı", "Satılmış" gibi adlarla değiştirirlerdi. Eski devirlerde insanların kişi adlarının sihri gücüne inanmaları ise kişi adlarını kutsal olarak bilmeleri ile alakalı idi. Bu yüzden eski Türkler arasında yeni doğan bebek çok hastalanırsa "adı ağır gelmiş" diye önceki adını basit manaları olan adlara değiştirmek gibi bir adet vardı. Ayrıca erkek çocuklarına uzun saçlar bırakıp kız çocukları gibi giyindirerek Tanrı nazarından korurlardı (Abdurrahman, 2004: 125).

Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa ad konması genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa, kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir. Bu amaçla çağrılan hoca, müftü ya da dinseliliğiyle tanınan saygın kişi ezan okur ve çocuğun kulağına adını üç kez söyleyerek “hayırlı, uğurlu” olmasını diler; hazırlanan yemekler yenir; havlu, para, şeker vb. hediyeler verilir. Kimi yerlerde, ad verilmesiyle ilgili olarak mevlit okutulduğu da olur. Adı, hoca yerine, çocuğun dedesi, dedesi yoksa babası da koyabilir. Bu kişilerde, aynı biçimde ezan okuduktan sonra seçilmiş olan adı çocuğun kulağına üç kez söylerler (Örnek, 1995:149).

Kibar’dan öğrendiğimize göre de, ad koyacak kişi sabah namazını kıldıktan sonra, aynı abdestle gelir, çocuğu kucağına alır, kibleye yönelir, çocuğu sağ kulağına – alçak sesle- ezan okur, sol kulağına kamet getirir sonra, yine sağ kulağına koyacağı adı üç kere söyler. “Adını biz verdik, yaşını Allah versin; hayırlı evlat olsun; âmin” benzeri bir duayla ad verme işi sona erer (Kibar, 2005:24).

Afyon’da çocuk doğduktan birkaç gün sonra ad verilir. Ad vermenin günü ve saati yoktur. Ancak bazı aileler, ad verme gününü, Cuma gününe getirmeyi ve de akşam namazı ile yatsı namazı arasında ad verme saatini denk getirmeyi düşünürler ve uygularlar. Ad vermek için mahallenin imamının çağrıldığı görülmekle birlikte, daha çok ailenin veya akrabaların en yaşlı, en saygın kişisi, ad vermek için çağrılmaktadır. Adı verecek olan kişi, çocuğu kundağı ile birlikte kucağına başı sol tarafa gelecek şekilde alır. Bütün ailenin fertleri o anda oradadır. Ad verecek kişi kibleye döner ve çocuğun kulağına (hem sağ hem sol kulağına) ezan okur. Ezan bitince verilen ad, çocuğun her iki kulağına üçer defa bağırılır. Mesela, çocuğa Hasan adı verilmişse, ad veren çocuğun kulağına “Senin adın Hasan, senin adın Hasan, senin adın Hasan!” diyerek bağırır. Çocuğa esas adı ile birlikte daha önce verilen göbek adı da yeniden verilir. Ad veren eğer biliyorsa Yasin-i Şerifi okur ve duada bulunur. Afyon’da genelde ailelerde çocuk kucakta iken ayet, dua, ilahi okumak gibi bir adet bulunmamaktadır. Toplulukta hazır bulunanlar, “Adıyla yaşasın”, “Allah uzun ömür ve sağlık ihsan etsin” gibi iyi dileklerde bulunur. Ev sahibi, v-bu ad verme merasimine katılanlara genellikle tatlı cinsinden bir yiyecek veya içecek ikram ederler (İvgin, 2000:146-147).

Hazarlarda doğan çocuğun kulağına önce ezan okunur sonra ad verilir. Hazar Türklerinde çocuğun kalıcı ismini ya büyük baba veya büyük anne her ikisi de yoksa

evdeki en yaşlı kişi koyar ya da babası Kur'an-ı Kerim'i açar ve açtığı sayfadaki ilk ismi koyar. Bazen de evde bulunan herkes bir isim yazar. İsimlerin yazıldığı kağıtlar katlanıp karıştırıldıktan sonra 2-3 yaşındaki bir çocuğa bunlardan biri çektirilir ve çıkan isim çocuğa kalıcı olarak verilir. Ad verme genelde doğumdan üç gün veya yedi gün sonra olur (Çelik, 2001:11).

Ceyhan halk kültüründe ad koyma ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Bebek doğduktan üç gün sonra hoca çağrılır, hoca ezan okur, iki rekât namaz kılar, kulaklarına kamet getirip, bebeğin adını üç kez tekrarlayarak koyar (K.81, K.82, K.88, K.92, K.93, K.100, K.101).
- Doğar doğmaz ya da doğduğu günden itibaren bir hafta içinde konur. Kulağına ezan okunur, kamet getirilir (K.8, K.9, K.36, K.52, K.53).
- Yaşlı bir kimse tarafından ezan okunarak ismi kulağına çağrılarak konabilir (K.15, K.23, K.35, K.60, K.92, K.93).
- Genellikle konulacak ismin Kuran'da geçiyor olmasına dikkat edilir (K.58, K.59, K.60).
- Bebeğin atalarından birinin isminin konulmasına özen gösterilir (K.10, K.15, K.16, K.23).
- Ad koyma tercihi bebeğin anne ve babasına bırakılır (K.15, K.16, K.36, K.100, K.102).
- Adı koyan kişiye para ya da havlu, gömlek cinsinden bir hediye verilir (K.15, K.16, K.100, K.101).
- Ad konduktan sonra orada bulunanlara ikram yapılır (K. .15, K.16, K.36, K.100, K.102).

Ad koyma Türk kültüründe önemli bir konudur. İslamî geleneklerin baskın rol oynadığı ad konulması olayında dikkat çekici olan ad koyma işini yaşlı bir kişinin yapması ve bebeğe atalarının birinin adının verilmesidir.

1.1.1.3.7. İlk Gezme

Ceyhan halk kültüründe ilk gezme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Bebek yedi günlük olunca komşuya veya yakın akrabaya “yedi kırkı uçurmaya götürülür (K.52, K.53, K.81, K.82, K.88).
- Bebek ilk olarak evden aşya götürme amacıyla çıkarılır, kırk bu şekilde uçuruldu sayılabilir, dönüşte akrabalara da uğranabilir (K.92, K.93).

- Bebek doğduktan 20 gün sonra yüzüne kırmızı bez örtülerek gezmeye yakınlara akrabalara çıkarılır (K.23, K.52, K.53, K.100, K.101).
- Kırkı çıkınca bebek akrabalarına gezmeye götürülür. Bu gezmeye “kırk uçurmak” denir (K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebeğin ilk gezmesinde evine gidilen kişi bebeğe hediye ya da yumurta verilir (K.8, K.9, K.15, K.16, K.100, K.101).
- Kırk uçurmak için gidilen yer çoğunlukla büyükanneler ve büyükbabaların evleridir (K.15, K.16, K.52, K.53).
- Kırk uçurmak için gidilen evde hediye verilmesi şart değildir (K.10, K.23, K.35).
- Kırk uçurmak için gidilen yer bebeğin yakın akrabalarından birisi olduğundan mutlaka bebeğe para ya da hediye verilir (K.12, K.13, K.15, K.36, K.52, K.53 K.56, K.82, K.88).
- Eskiden bebeğin dışarı çıkarılması için kırkının çıkması beklenirken şimdilerde buna dikkat edilmemekte bir haftalıkken dahi çıkarılabilmektedir (K.12, K.13, K.15, K.56, K.58, K.59, K. 60).

1.1.1.3.8. Aydaş Çocuk

Yeni doğan bebeğin normal gelişim seyrinde hızlı bir bedensel büyüme gerçekleştirmesi gerekir. Ancak bazen bebeğin bu gelişimi ya hiç gerçekleşmez ya da çok yavaş gerçekleşir. Cılız kalan, gelişmeyen hastalığı iyileşmeyen çocuklara “Aydaş çocuk” denmektedir. Halk arasında bebeğin gelişimini engelleyen bedensel, zihinsel ve ruhsal etkenler yanında büyüsel ve nazarsal etkenlerin de olduğu düşünülür. Büyümesi yavaşlayan ve sürekli hastalanan çocuğu bu durumdan kurtarmak üzere bazı inanç ve pratikler geliştirilmiştir.

Ceyhan halk kültüründe aydaş çocuk ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çok zayıf ve cılız doğan çocuğa “aydaş çocuk” denir. Çocuğun Aydaş olmasının anne sütünün az olmasından kaynaklandığı düşünülür (K.36, K.52, K.53, K.58, K.59, K. 60, K.98, K.99).
- Canlı piliç ile 40 taş yıkanır, yıkanan piliç ölürse çocuğun da öleceğine, yaşarsa çocuğun da yaşayacağına inanılır (K.15, K.16, K.23).
- Zayıf çocuk toprağın veya pamuğun içine konur (K.15, K.16, K.25).

- Aydaş çocuk tedavisi için yaşlı bir erkeğe büyük bir gömlek giydirilir, daha sonra çocuk yaşlı erkeğin koynundan geçirilir. Bu yolla aydaş çocuğun iyileşeceğine inanılır (K.92, K.93).
- Kırk ocağında, elenen kül ve suyla çocuk yıkanır. Sonra sudan kül süzülür. Külün içinden birçok kıl çıkar, kedilerle, köpeklerle bebeğin kırkının karıştığına bu yüzden bebeğin zayıf kaldığına inanılır. Yapılan bu uygulamadan sonra bebek iyileşir (K.7, K.10, K.15, K.16, K.100, K.101).
- Aydaş çocuk koyunun diz kapağında bulunan ve “aşık” adı verilen kemikle yıkandıktan sonra iyi olur (K.10, K.23, K.88).
- Aydaş çocuk su, çiçek ve taşlardan hazırlanan karışımla sabah erkenden güzelce yıkanarak kırklanır. Bu uygulamadan sonra çocuğun iyileşeceğine inanılır (K.15, K.16, K.52, K.53).
- Aydaş çocuklar ocağa götürülür. Kazanın altına üç tane taş ve odun konur, çocuk kazanın içine oturtulur, pişiren kişiye ne pişirdiği sorulur. Pişiren kişi aydaş aşı pişirdiğini söyler. Bu konuşma birkaç kez tekrarlanır. Odunlar ve taşlar dağıtılır. Kazan ters çevrilir. Çocuk ters çevrilen kazanın altında bırakılır. Ters çevrilen kazanın içinde çocuk ağlarsa çocuğun iyileşeceğine inanılır (K.10, K.23, K.35, K.36).
- Çoban elindeki sırık ya da kamyş denilen odun parçalarını yanmayan kazanın altına koyar. Çocuk bu kazanın içine oturtulur. Çocuğun annesi veya yakınları çobana ne yaptığını sorar, çoban da: “-Aydaş pişiriyorum” der. Bu konuşma birkaç kez tekrarlanır. Sonra aydaş çocuk iyileşir (K.6, K.7, K.23).
- Yedi yolun çatına ocak konarak, taş kaynatılır. Kaynatılan taşlara Aydaş aşı denir, yoldan gelip geçenlere Aydaş aşı pişirildiği birkaç kez söylenir. Bu uygulamadan sonra aydaş çocuğun iyileşeceğine inanılır. Bu dört yol ağzında uygulama kazan içinde çocuğun yıkanması şeklinde de gerçekleştirilir (K.12, K.13, K.15, K.36, K.56).
- Boş kazana konur altına çöp, odun konur, yakacakmış gibi davranılır. Çocuk bu sürede korkar. Çocuğun bu şekilde iyileşeceği düşünülür (K.17, K.19, K.20, K.21).
- Aydaş çocuğun üstünde çobana çakmak çaktırılır. Bu uygulamadan sonra çocuğun iyileşeceğine inanılır (K.6, K.10, K.23).

- Aydaş çocuk, mezara yatırılır. Arkaya dönüp bakmadan oradan uzaklaşılır bu süre zarfında çocuk eğer ağlarsa iyileşeceğine inanılır, gidip alınır eve götürülür (K.6, K.10, K.17, K.19, K.20, K.21, K.23, K.92, K.93).
- Bazı çocuklar “temra” ya da “ateş” denilen cilt hastalığına yakalanıp zayıf kalırlar. Çocuk dört yol ağzına oturtularak üstüne örtü örtülür. Bu uygulamadan sonra çocuğun iyileşeceğine inanılır (K.8, K.9, K.23).
- Aydaş çocuğun ismi yaramadığı düşünülerek değiştirilir (K.12, K.13, K.15).
- Aydaş çocuk hastalıktır, bünyesi zayıftır, iyileşmesi için doktora götürülür, beslenmesine dikkat edilir, vitaminler verilir (K.15, K.16, K.36).
- Zayıf ve iyileşmeyen çocuklar son çare olarak doktora götürülür, doktorun tavsiyeleriyle iyi bakılır daha sonra iyileşir (K.15, K.16, K.36, K.52, K.53).

Ceyhan yöresinde aydaş çocuk ile uygulamalara bakıldığında büyük çoğunluğunun dinsel ve büyüsel içerikli olduğu görülmektedir. Yapılan uygulamalardan ateş üstünde pişirme şeklinde gerçekleştirilenler taklit büyüleri olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde canlı pilicin yıkanması ile bebeğin yaşayıp yaşamayacağını tahmin edilmesi taklit büyüleri olarak düşünülebilir. Yapılan diğer uygulamaların bir kısmı ise suyun sağaltım gücüne dayandırılarak şekillendirilmiştir. Ayrıca ocaklı kişilerin aydaş çocuk yıkaması ve iyileştirmesi ile gömlek içinden bebek geçirmek de oldukça dikkat çekici uygulamalardır.

1.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk

Çocuk doğup bir yaşına yaklaştığında gelişimsel olarak olgunlaşıp bazı davranışları gerçekleştirebilmek için kritik döneme girmektedir. Ancak bazen gelişimsel, zihinsel ve ruhsal nedenlerden dolayı çocuk gelişimini tamamlayamayarak yürüyemeyebilir ya da konuşmayabilir. Halk arasında bu tip durumlar için geliştirilen birçok inanış ve uygulama vardır.

Normal süre içerisinde yürüyemeyen ya da yürümesi geciken çocuk, yürümeyi özendirilen ve taklit eden oyunlarla; yatırırları ziyaret etmekle; kutsal diye bilinen kişilerin yardımına ve “nefes”ine sığınmakla bu özründen kurtarılamaya çalışılır. Yaygın olan halk inancına göre, çocuğun yürüyememesi ya da yürümeye başlamadaki gecikmesinin nedenlerinden en önemlisi ayağındaki “köstek”tir. Genellikle zararlı cinler tarafından vurulduğuna inanılan bu köstek, genellikle “köstek kesme” diye adlandırılan bir işlemle giderilmektedir (Örnek, 1995:164).

Antalya ve Alanya yöresinde zamanı geldiği halde yürüyemeyen çocuğun “Kırk baskını” olduğu düşünülür. Kurtarılabilmesi için çocuğun ayak başparmakları birbirine bağlanır, 3 Cuma kapısına götürülür. Camiden ilk çıkana ayak bağları kesilir. Böylece yürüyeceğine inanılır (Kalafat, 1994: 18).

Ceyhan halk kültüründe yürüyemeyen çocuk için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Yürümeyen çocuğu iki bacı tutar yürütür (K.15, K.16, K.23, K.25).
- Yürümeyen çocuğa Cuma günü analı babalı kişi vurur (K.15, K.23, K.25).
- Yürüyemeyen çocuğa boncuk ve karaçalı takılır (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Yürüyemeyen çocuğun ayağına çörek alınıp takılır, çocuk çöreği kırar. Bu uygulamaya “köstek kırma” denir (K.8, K.9, K.15, K.100, K.101).
- Yürüyemeyen çocuk ya da zor yürüyen çocuğun ayağına simit takılır, çocuk birkaç adım atarak simit parçalattırılır, parçalanmış bu simit çocuklara dağıtılır buna “köstek kırma” adı verilir (K.15, K.16, K.17, K.36).
- Yürümeye başlayan çocuğa yıkılmasın, adımları sağlam olsun diye köstek kırılır. Ayağı çabuk bir kadın çocuğu götürür, geri getirdiğindeyse kadına tatlı yedirilir. Yapılan bir diğer uygulamaysa çocuğun ayağına bağlanan sucuğun kadınlarca kapıp hızlıca koşulmasıyla gerçekleşir. Bu uygulamalardan sonra çocuğun yürürken hiç yıkılmayacağına inanılır. Bu uygulama ipele de yapılmaktadır (K.17, K.18, K.20, K.36).
- Yürüyemeyen çocuğa kırk aşı pişirilir, komşulara eşe dosta dağıtılır (K.98, K.99).
- Yürüyemeyen çocuk için Cuma günü ezan ile sela arası ekmek kırılır, herkese dağıtılır (K.12, K.13, K.15, K.16).
- Yürüyemeyen çocuk zeytinyağıyla ovulur. Sımsıkı belendikten sonra uyutulur, uyandıığında geçer (K.15, K.16, K.23).
- Yürüyemeyen çocuk örümcek adı verilen plastik ya da tahta bir destekle yürütülmeye çalışılır (K.92, K.93).
- Nazar değdiği düşünülerek okutulur (K.15, K.16, K.23).
- Yürüyemeyen çocuk Çanlı’daki hocaya götürülür (K.63, K.64, K.65, K.66).

Ceyhan halk kültüründe konuşamayan çocuk için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Konuşamayan çocuk doktora götürülür (K.12, K.13, K.15, K.16, K.36).

- Konuşamayan çocuk için bir şey yapılmaz, konuşması beklenir (K.12, K.13, K.15, K.16).
- Konuşamayan çocuk, ahıra götürülür, boynuna ip bağlanır, “insansan konuş, hayvansan konuşma ” denerek ahırda bırakılır, bu uygulama yapıldıktan sonra çocuğun konuşacağına inanılır (K.58, K.59, K. 60).
- Konuşamayan çocuğun dil altı kesilir (K.8, K.9, K.15).
- Konuşamayan çocuk için yedi kurban dili toplanarak hepsinden birer parça pişirilir, pişirilen bu diller çocuğa yedirildiğinde çocuğun bir an önce konuşacağına inanılır (K.12, K.13, K.15, K.56, K.88).
- Konuşamayan çocuğa “aşık kemiği”nden üç kez su içirilir, daha sonra konuşması beklenir (K.10, K.23, K.88).
- Konuşamayan ve yürüyemeyen çocuk doktora götürülür (K.92, K.93, K.98, K.98).
- Nazar değdiği düşünülerek okutulur (K.15, K.16, K.23).

Ceyhan yöresinde yürüyemeyen çocuk ile ilgili yapılan uygulamalar dikkat çekicidir. İki bacı ya da anası babası sağ bir kişiyle yapılan uygulama çocuğun bu eksikliğini gidermeye yönelik büyüsel bir işlemdir. Çocuğun ayağında çörek, simit kırılması ise taklit büyüsu olarak değerlendirilebilir. Yemek dağıtarak çocuğun üzerindeki kötülük dağıtmaya çalışılır. Bazı dinsel uygulamalar da çocuğun yürümesini sağlamaya yönelik olarak gerçekleştirilir.

Konuşamayan çocuk ile ilgili olarak yapılan uygulamalar dinsel- büyüsel içeriklidir. Çocuğa aşık kemiğinden su içirilmesi uygulaması dikkat çekicidir. Eski Türk kültüründe şamanların sağaltım sırasında aşık kemiğini kullandıkları bilinmektedir. Dolayısıyla bu uygulama eski Türk kültüründen izler taşıyan bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

1.1.1.3.10. Huy Kesme

Çok ağlayan, huysuzluk yapan ve bu özelliği gelişimini etkileyeceği düşünülen çocukları bu davranışlarından vazgeçirmek için yapılan uygulamalara Ceyhan halk kültüründe de rastlıyoruz.

Ceyhan halk kültüründe huy kesme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çok ağlayan çocuğa kan bağı olmayan birinin ilk çocuğu sussun diye Cuma günü terlik veya ayakkabıyla vurur (K.12, K.13, K.15, K.16, K.25, K.36).

- Cuma günü çocuğun ağzına annesi terlikle vurulur (K.8, K.9, K.15).
- Huzursuzluktan ya da hastalıktan sürekli ağlayan çocuğun ağzına babasının ayakkabısının tersiyle üç kez vurulur, ayakkabı dama ya da evin arkasına atılır, arkaya bakmadan geri gelinir (K.12, K.13, K.25, K.88).
- Ağlayan huysuz çocuğu bu huyundan vazgeçirmek için, çocuk kucakta sallanırken önünde kuran okunur, okunan kuran aniden kapatılır, bu uygulama ile çocuğun ağlamasının ve huysuzluğunun geçeceğine inanılır (K.15, K.16, K.52, K.53).
- Çok ağlayan çocuk daha fena olmasın diye huyuna gidilmeye çalışılır (K.92, K.93).
- Çok huysuzlanan, ağlayan çocuk gaz sancısı vardır diye doktora götürülür (K.35, K.15, K.16, K.98, K.99).

1.1.1.3.11. Sütten Kesme

Ceyhan yöresinde çocuklar 1,5-2 yaşına kadar emzirilir. Daha sonra çeşitli uygulamalar yardımıyla çocuk sütten kesilir.

Ceyhan halk kültüründe sütten kesme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Günümüzde anne sütünün ne kadar önemli olduğunun farkına varılmıştır. Bu yüzden bebek emebildiği kadar emmeli, en geç iki yaşından sonra sütten kesilmelidir. Buna rağmen emdirmek anneye zor geliyorsa belle bir yaştan sonra elbet sütten kesmenin yararı vardır.(K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.56, K.92, K.93).
- Bebek sütten kesilsin diye biberona ya da yalancı memeye alıştırılır (K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.52, K.56).
- Göğsün ucuna sakızla tüy ya da saç yapıştırılır(K.8, K.9, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.36, K.52, K.88, K.100).
- Göğüs ucuna tuz ve tuzlu cinsten şeyler sürülür (K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.56, K.100).
- Göğsün ucuna acı biber sürülür (K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.36, K.52, K.88, K.100).
- Göğsün ucuna kara sürülür (K.12, K.13, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.36, K.52, K.88, K.100).
- Göğsün ucuna salça sürülür (K.17, K.19, K.20, K.21, K.92, K.93, K.100).

- Sütten kesme sırasında çocuk huysuzlanır ve süt emmek için annenin elbisesini açmaya çalışır, anne de elbisesini önünü arkaya gelecek şekilde giyer (K.17, K.19, K.20, K.21).

1.1.1.3.12. İlk Diş/Saç Kesme/Tırnak Kesme

Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden birisi olan diş çıkarma, halkımızca genellikle bir törenle kutlanır. Bu törenin temelinde değişik görüşler yatmaktadır. Bu görüşler içerisinde çocuğun beslenmesiyle ilgili olanlar dikkati çekmektedir. Yiyeceğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören-eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır. Değişik bölgelerde değişik adlarla anılan bu tören-eğlencenin halk arasındaki yaygın adı “diş hediği”dir. Hedik, buğdayın suda kaynatılmışına verilen addır. Ayrıca buna “diş aşısı”, “diş bulguru”, “diş buğdayı” adları da verilmektedir (Örnek, 1995:162–163).

Ceyhan halk kültüründe ilk diş ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- İlk dişi kim görürse çocuğa giysi cinsinden bir hediye alır (K.8, K.9, K.15, K.16, K.88, K.92, K.93, K.100, K.101).
- İlk diş çıktığında diş hediği yapılır. Buğday, nohut, fasulye ve şekerden oluşan yiyecek tabaklarla komşulara dağıtılır. Diş hediğine dişleri iri olsun diye fasulye, sıralı ve düzgün olsun diye nohut konur (K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.35, K.36, K.52, K.56, K.88, K.92, K.93, K.98, K.99, K.100, K.101).
- Komşular diş hediği getirilen tabağa hediye koyarak ilk dişi hayırlarlar (K.8, K.9, K.12, K.13, K.36, K.52, K.56, K.88, K.92, K.93, K.98, K.99).

Ceyhan halk kültüründe ilk saç ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun saç adağı varsa saçı kesilmez (K.15, K.16).
- Çocuğun ilk saç yasin kitabının içinde saklanır (K.15, K.23, K.25, K.98, K.99).
- İlk saç kesme için çocuk berbere götürülür, çocuğun saçı kesildikten sonra berbere havlu hediye edilir, para verilir (K.8, K.9, K.52, K.53).
- Erkek çocuğun saç berberde kesilir, kesen berbere saç ağırlığınca para verilir (K.12, K.13, K.15, K.56).

- Çocuğun ilk kesilen saçı tartılır, ağırlığınca çerez ya da şeker alınıp yenilir (K.12, K.13, K.15, K.52, K.56).
- Çocuğun ilk saçı kesildiğinde ninesi ve dedesi hediye verir (K.15, K.16, K.36).
- Saç kesildiğinde bahşiş dağıtılır (K.15, K.16, K.52, K.53, K.100, K.101).
- Kız ve erkek çocuğunun saç kesimi için bir yaş beklenir, ondan önce kesilmez (K.12, K.13, K.15, K.56, K.88).
- Kız çocuğunun saçı genellikle evde bilen bir kişi tarafından kesilir (K.12, K.13, K.15).

Ceyhan halk kültüründe çocuğun ilk tırnağı ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- İlk tırnağı, sünnet kesiği ile birlikte yasin kitabının içine konarak saklanır (K.23, K.25, K.15, K.98, K.99).
- Çocuğun tırnağı babasının cebinden para aldırıldıktan sonra kesilir (K.12, K.13, K.15, K.88).
- Çocuk okusun diye, tırnağı okumuş, meslek sahibi, kültürlü biri tarafından kesilir (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Kız ve erkek çocuğunun tırnak kesimi için bir yaş beklenir, ondan önce kesilmez (K.12, K.13, K.15, K.56, K.88).

1.1.1.3.13. Kız Çocuklarında Kulak Delme

İlkel çağlardan itibaren süregelen insanın yolculuğunda süslenme ihtiyacı ve buna bağlı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bedene takılan değişik takılar ve bedene yapılan çizim, yakı gibi unsurlardan oluşan süslenme her toplumda değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Doğumdan itibaren kız çocuklarında ilk karşımıza çıkan geleceğe dönük süslenme ihtiyacı kulaklarla ilgili olarak “kulak delme” dir. Bebeklik çağında yapılmasına dikkat edilen bu uygulama kız çocuğunu erkek çocuklarından ayırma ihtiyacını da karşılar. Ayrıca erken yapılması kulak deliğinin kapanmayan özelliğe sahip olmasını sağlar.

Ceyhan halk kültüründe kulak delme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Kırkı çıkmamış bebeğin kulağı külle ovalandıktan sonra dikiş iğnesiyle delinir, ip takılır. İyileştikten sonra altın küpe takılır (K.5, K.16, K.25).
- Kulak delme işlemi çoğu zaman komşulardan yaşlı kadınlar tarafından yapılır. Sarımsakla ovulan kulak memesine iğnenin tersi batırılır, ispiroto ile ovulur, iplik

geçirilir. Birkaç gün geçtikten sonra altın küpe takılır (K.12, K.13, K.15, K.16, K.35, K.36, K.52, K.88, K.92, K.93).

- Kulak delme işlemini eli yakışan biri kullanılmamış iğne ve ispiroyla yapar, kulak delme işlemi bebek çok küçükken yapılmalıdır, bebeğin eti çok taze olduğundan delme işlemi kolay olur, kan bile çıkmaz (K.12, K.13, K.15, K.56).
- Bebeğin kulağının delinmesi için özel bir zaman yoktur. İsteğe bağlı olarak kulak delinir (K.8, K.9, K.23, K.36, K.52, K.53).
- Kulak delme işleminin baharda yapılmasına dikkat edilir, sonbaharda kulağı delinen kişinin çok küpe kaybedeceğine inanılır (K.15, K.84, K.85).
- Kulak ne kadar erken delinirse o kadar iyidir (K.15, K.23, K.35).
- Günümüzde eczanelerde, kuyumcularda ya da hastanelerde uzman kişilere deldirilir (K.15, K.16, K.23, K.25, K.52, K.53, K.92, K.93, K.98, K.99).

1.1.1.3.14. Değerlendirme

İnsan yaşamındaki geçiş dönemlerinin ilki doğumdur. Halk kültüründe geniş ölçüde yeri olan doğum ve doğum olayı ile uygulamalar geçmişten günümüze aktararak gelmiştir. Doğumu, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç kısma ayırarak inceledik. Doğum başlığı altında gördüğümüz üzere doğum etrafında oluşmuş birçok inanış ve uygulama örüntüsü bulunmaktadır. Oluşan örüntü eski kültür izleri taşıyan ve sürdürüldüğü coğrafyanın etkileriyle şekillenen uygulamalar bütünüdür. Ayrıca İslam dininden kaynaklanan birçok etki de vardır. Günümüzde doğum ile ilgili yapılan uygulamalar büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır.

1.1.2. Sünnet/Kirvelik

Geleneksel kültürde önemli bir yeri olan sünnet, erkek çocuğun doğumdan sonra yaşadığı bir geçiş dönemidir. Ülkemizde dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katı ve yaygın olanı sünnet geleneğidir. Her anne baba bu geleneğe uymak zorundadır. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür. Oldukça yaygın bulunan bu pratiğin doğuşunun ve ortaya çıkışının nedenlerini açıklamaya çalışan değişik nitelikte görüşler vardır. Pratiğin çok yönlü bir işlevi olması bu konudaki değişik görüşlerin ortaya atılmasına yol açmıştır. Dünyanın değişik yerlerinde uygulanan sünnet pratiğinin gerek operasyon olarak birbirinden ayrıldığı, gerekse temelinde yatan dinsel, toplumsal, cinsel ve psikolojik etmenlerin

çeşitliliği, sünnetin ortaya çıkışını tek bir görüşle açıklamamıza engel olmaktadır (Örnek, 1995:170-171).

Sünnet olacak çocuğun yaşı hakkında Türkiye'nin her yanında geçerli bir kural yoktur. Bu yaştan belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynamaktadırlar. Ailenin durumu, ekonomik etkinliği, kimi vesileler bu etmenlerin başında gelmektedirler. Ancak çocuğun en geç 14-15 yaşına varmadan sünnet edilmesine de özen gösterilir. Sünnet zamanı ve mevsimi olarak en çok ilkbahar, yaz ve sonbahara mevsimleri seçilir. Çocuğunu ya da çocuklarını sünnet ettirmeye karar veren aile, sünnet gününü saptadıktan sonra bir hafta-on gün öncesinden konuklara haber verir. Özellikle geleneksel kesimde, düğüne çokça kimsenin çağrılmasına dikkat edilir.(Örnek, 1995:174-175).

Sünnet düğünleri birçok ayrıntıları ile evlenme törenlerine benzerler. Kimi yerlerde sünnet gününün gecesine "kına gecesi" adı verilir; törene katılan kadınların, kızların ellerine kına yakmaları görenektendir. Genel olarak, davullu zurnalı, ya da çalgılı eğlenceler bu benzerliğin başlıca tanıtıdır; törene düğün adının verilmesi de bu bakıma anlamlıdır. Tahtacılar da, tıpkı evlenme törenlerinde olduğu gibi, şeker ve karanfille "okuntu" dağıtma, bayrak ve bayraktar ile törenin topluluk yönünü belirleme, sünnet işleminin bittiğini silah atarak haber verme, bayraktarın evinde delikanlıların eğlence düzenlemeleri gibi gelenekler bu benzerliği pekiştiren öğelerdir (Boratav, 1973: 196-197).

Sünnet aynı zamanda sanal da olsa bir akrabalık kurmaktadır. Kirve sünnete ekonomik olarak destek olacak ve çocuğa sünnet esnasında yardım edecek kişidir. Kirvelik, özünde çıkar ilişkisi olan, ekonomik ve toplumsal statüye önem veren, iki bireyle (sünnet olan çocuk ve onu sünnet olurken kucağında tutan) başlayan, sonuçta iki aileyi birbirine yaklaştıran akraba olmadığı halde akrabaymış gibi kabul edilen sonradan kazanılmış bir düzmece akrabalık türüdür(Balaman, 2002:91). Kirve, önemli bir "geçiş töreni" olan sünnet vesilesiyle çocuğun ailesine dışardan katılan ve o günden sonra aileden sayılan bir erkektir. Görevini belirten işlem ise kesilme sırasında çocuğu tutmaktır. Kirveliği çocuğun babası yakın akraba veya dostlarından birine önerir; kabul etmek, hem bir onur, hem de bir borç sayılır (Boratav, 1973:198).

Ceyhan halk kültüründe sünnet ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Sünnetin günümüzde yapıldığı belli bir zaman aralığı yoktur, istenen zamanda yapılabilir (K.11, K.19, K.52, K.53, K.54, K.55, K.89).
- Sünnet mevsimi olarak genellikle ilkbahar ya da sonbahar tercih edilir (K.7, K.15, K.16, K.54, K.55)
- Sünnet için hafta sonları ve tatiller tercih edilir (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.59, K.60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Çocuğun on yaşını geçmemesine dikkat edilir (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55).
- Çocuk ilkokulu bitirene kadar sünnet edilmelidir (K.59, K.60).
- Mayasıl, nasır gibi hastalıklara tedavi olarak sünnet önerildiğinden çocukların bazen bebekken ya da ilkokula başlamadan sünnet edildiği de olur (K.52, K.53, K.59, K.60).
- Sünnet düğünü yapılabilir (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72) .
- Sünnetin güz vakti yapılması tercih edilir (K.52, K.53).
- Düğünlü sünnetlerde kına akşam yapıldıktan sonra ertesi gün mevlit okutulur ve çocuk sünnet edilir.(K.6, K.7, K.8, K.9, K.52, K.53, K.54, K.55).
- Sünnet mevlitli yapılabilir.(K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Sünnetten önce çocuk süslenen arabayla gezdirilir (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Kirvelik vardır. Kirvesi çocuğun giysilerini alır ve çocuğu süslü giysileriyle gezdirir (K.7, K.8, K.9, K.15, K.16, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kirve sünnetten sonra akraba sayıldığından ve akraba evliliğine hoş gözle bakılmadığından kirve kızıyla evlenilmez (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Sünnete gelen konuklar sünnet çocuğuna altın, para, oyuncak gibi çeşitli hediyeler getirirler (K.54, K.55, K.59, K.60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Çocuğun yatağı süslenir, odası süslenir (K.7, K.8, K.9).

Günümüzde sünnet çocuk doğduğunda veya akli ermeden hastanelerde yapılmakta, büyüünce de düğünü yapılmaktadır. Bu uygulamadaki amaç çocuğun acıyı hatırlamamasını sağlamak ve çocuğun sağlığını korumaktır. Sonradan yapılan düğünle de çocuğun bu geçiş dönemini diğer yaşlıları gibi yaşamasını sağlamaktır.

Çünkü toplumsal kodlarda erkekliğe geçişi de sembolize eden sünnet oldukça önemlidir.

1.1.3. Askerlik ve Askerlik ile İlgili Adet ve İnanmalar

Tarih boyunca her zaman güçlü askeri bir sistemi oluşturmuş, askerliği asli bir görev telakki etmiş ve bundan gurur duymuş, onunla iç içe yaşamış bir millet olan Türkler, asker millet olarak bilinir. Askerlik yaşı gelip çatmış bir delikanlıyı vatani görevine güle oynaya uğurlamak Türklerin töresindedir. Askerlik yapmamak, Türk genci için adam yerine konmamak anlamına gelir. Halk arasında askere gitmeyen kız verilmez, askere gitmemiş olan genç kendini ispatlamış sayılmaz. Türkiye'nin hemen her yöresinde, gençler askere çeşitli törenlerle uğurlanır. Düğün bayram havası içinde, vatani görevi için askere giden genç, koca evini baba evi gibi şenlendirmek için, baba evinden çıkan gelinlik kız gibidir. Türk töresinde koca evine giden kız, sıradan sebeplerle ayrılarak bir daha baba evine dönemez. Halk arasında "birincisi nikâh, ikincisi toprak" denir. Gelin, anne ve babasının yüzünü ak etmelidir. Gençler askere de aynı anlayışla gönderilir. Düğün bayram bunun içindir. Gerekirse vatani için ölecektir ve ana babasının yüzünü ak edecektir. Şehit olmak vardır, ama asla görevini yarım bırakmak yoktur (Önal, 2004:64).

Türk halkı askerliği kutsal bir görev sayar. Askerlik çağına gelmiş delikanlının askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması bir gelenektir. Askerlik, delikanlının askere gideceğinin belli olmasından, askere uğurlanmasından, şiirlere konu olmasından, ardından ağıt yakılmasından, gönderdiği mektuplara, karşılanmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemidir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da bir adetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur (Artun, 2000: 47).

Seydişehir'de kadınlar, askere gidecek delikanlıya azık olarak yaptıkları çöreği üçe bölerler; bir bölümünü, kurda kuşa yem olsun diye suya atarlar; bir bölümünü, delikanlının bir gömleğine sararak sandıkta saklarlar; bir bölümünü de azıklık olarak kendisine verirler. Sandıktan saklanan çörekten bir parça, her izinli geldiğinde, askere yedirilir. Asker uğurlandıktan sonra, uğurlayıcı kadınlar bir pınar başında yemek yerler; def çalıp oynarlar. Askerin arkasından gözyaşı dökmemek gerektir. Pınar başındaki yemeklerini de tahta kaşıkla yemezler, elle yerler: o sofrada yemek tahta kaşıkla yenirse, delikanlı askerde çok dayak yemiş (Boratav, 1973: 234-235).

Ceyhan halk kültüründe askerlikle ilgili adet ve inanmalar şunlardır:

- Askerin yemekli düğünü yapılır (K.7, K.8, K.9, K.35, K.36, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Askerin parmağına kına yakılır (K.7, K.8, K.9, K.10, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Mevrit ve Kuran okutulur (K.35, K.36, K.54, K.55).
- Akrabalar askere gidecek genci yemeğe alırlar (K.12, K.13, K.15, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Askere gidecek gence para ya da hediye verilir (K.12, K.13, K.15).
- Askere içinde ihtiyacı olacak şeyler konularak bir bavul günler öncesinden hazırlanır (K.12, K.13, K.15, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Askere gidecek genç herkesle vedalaşır (K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Asker davul zurna ile eğlence yapılarak uğurlanır (K.52, K.53, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Askere arabasına binene kadar eşlik edilir (K.8, K.9, K.52, K.53).
- Son yıllarda uğurlama törenine İstiklal Marşı'nın söylenmesi de dâhil edilmiştir (K.36, K.54, K.55).
- Askere gidecek gence simit ısıtılarak duvara asılır. Sapasağlam geldiğindeyse suya atılır. Bu uygulamanın amacı kısmetinin hâlâ o evde olduğunu belirterek canına gelecek zararı engelleyebilmektir (K.36, K.52, K.53).
- Bazı bebekler vücudunu kaplayan bir zarla doğarlar, buna duvak denir. Duvak askere giden gençlerin boynuna muska yapılarak asılırsa kötülüklerden korunacağı inanılır (K.10, K.15, K.16, K.23).

Askerlikle ilgili yapılan uygulamalar arasında dikkat çekici olan büyüsel nitelikte olan simit ısıtılması ve duvaktan muska yapılması uygulamalarıdır. Her iki uygulamada da askere gönderilen kişinin yapılan bu uygulamalarla kötülüklerden korunacağı düşünülmektedir.

1.1.4. Evlenme

Hayatın geçiş dönemlerinden biri de evliliktir. İnsan yaşamının bir gerçeği olan evlilik, doğum ve ölüm arasında yaşanan en önemli olaydır. Belirli bir yaşa gelen, maddi yükümlülüğü kaldırabilecek ve kendini hazır hisseden her gencin evlilik yapması yaşamın doğal ilerleyişinin bir getirisidir. İnsan soyunun devamı, milletlerin bekası için insanların evlenerek bir aile oluşturması zorunludur. Aile müessesesi toplumun

çekirdeğini oluşturur. Ailenin temelleri ne kadar sağlam atılırsa, toplumun yapısı o kadar sağlam olur. Hiç şüphe yok ki, bu da evliliğin ne kadar sağlam temellerle atılmış olduğuna bağlıdır (Gönen, 2006: 69).

Türk kültürü açısından aile, temel unsurdur ve toplumu oluşturan en küçük birimdir. Bundan dolayı, ailenin kuruluş aşaması çok önemlidir. İnsan hayatında doğum, evlilik ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi olup, bu üç dönemin her biri çeşitli ritüelleri bünyesinde barındırır. Doğum ve ölüm bireyin iradesi ve inisiyatifi dışında olmasına karşın evlilik bireyin bizzat katıldığı bir uygulamadır. Bunun içindir ki; insan hayatında önemli bir devre olarak kabul edilen evliliğin her safhası bütün toplumlarda az veya çok önem taşımaktadır. Toplumda yuva veya aile kurmaya aday genç insanlar evlilik neticesinde aile kurumunu meydana getirirler. Toplumların temel taşı olan ailenin kurulması sırasında tatbik edilen pratikler de önemlidir. Evlenme geleneği içinde söz, nişan, düğün, çeyiz ve başlık (kalın) gibi unsurlar mevcuttur (Bahşioğlu, 2000:202).

Evlenme, iki bireyin aile kurarak neslini devam ettirmesi ve toplumsal yapının temelini oluşturması anlamına gelir. Malinowski, de evliliğin neslin devamına, doğuma izin verdiği görüşünü benimsemiştir (Malinowski, 1992, 79). Antropolojik açıdan bakıldığında Haviland'ın belirttiği gibi; evlilik kadın ve erkeğin birbirleri üzerinde cinsellik kullanım haklarına sahip olmalarını sağlayan bir sözleşme sonucu oluşan birlikteliktir. Çoğu toplumda eşler aynı hanenin üyeleri olarak bir arada yaşıyor olsa da bu durum bütün toplumlar için geçerli değildir. Dünya üzerindeki birçok evlilik tek eşliliğe doğru giderken, bazı toplumlarda bir bireyin çok sayıda eşle evlenmesi onay görmektedir (Haviland, 2002:263).

Geçiş dönemlerinden biri olan evlenme, doğum ile ölüm arasında yer alan ve yaşama yön veren bir anlaşma olarak kabul edilebilir. Türk toplumlarında “aile kurma” anlamına gelen evlenme, ritüel, adet, gelenek, görenek gibi unsurların etkisiyle şekillenmektedir. Bu anlamda evlenme törenlerinde karşımıza kültürden kültüre değişen değişik uygulamaların çıkması kaçınılmazdır.

Türkiye’de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını arttırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hala “görücülük” gelmektedir. Görücülüğün aslını, evlenecek erkeğin aile üyeleriyle, akraba ve

komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evini ziyarete gidip hem kızı yakından incelemeleri hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır. Buna “kız bakma”, “görücü çıkma”, “dünür gezme” gibi adlar da verilir. Görücüler kızı görüp, olumlu bir yargıya vardıldıktan sonra, daha ayrıntılı bilgiler edinmek için ziyaretlerini sonra erdirirler. Bu aynı zamanda kız ailesine de bir düşünce payı bırakmak, -eğer kızlarını vermeye razı iseler- onlara da damat adayı hakkında bilgi edinmeleri için zaman tanımak anlamına gelmektedir. Her iki tarafın olumlu bir karara varması sonucu görücülerin işi bitmiş olur. Bundan sonra kız isteme, söz kesme, nişan gibi daha bağlayıcı aşamalara geçilir. Görücülük yoluyla evlenme biçiminde, evlenecek erkek ve kızdan çok, ailelerin girişimi, isteği ve beğenisi rol oynamaktadır (Örnek, 2000: 185–186).

Aile kurma (ev bark edinme) toplum tarafından onaylanan bir evlenme yöntemi ile gerçekleşir. Evlenme gelenekleri dünyanın her yerinde görülmekle birlikte eş seçimi, eş sayısı ve evlilik törenleri, geleneklere ve toplumlara göre çeşitlilik göstermektedir (Aynakulova, 2006: 72).

1.1.4.1. Evlendirme Biçimleri

Türkiye’de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını arttırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hala “görücülük” gelmektedir. Türkiye’de görülen evlenme biçimleri içerisinde “kız kaçırma” yoluyla gerçekleştirilenler de önemli bir yer tutmaktadır (Örnek, 1995: 185-186). Beşik kertme, ayrı cinsten iki çocuğun aileleri tarafından evliliklerinin güvenceye alınması olgusudur (Balaman, 2002: 41). Berder evliliğindeyse yaşdaş ergen oğlu ve kızı ola iki aile, aralarında anlaşarak kızlarını, oğullarına alacakları kız ailesine verirler, yani değişiklik yaparlar (Balaman, 2002:43). Bunların dışında Türkiye’de rastlanan diğer evlenme biçimleri: Taygeldi evlilik, baldızla evlilik, kayımbiraderle evlilik ve kardeş çocukları evliliği olarak sıralanabilir.

Son yıllarda gençler evlenecekleri kişiyi kendileri seçmekte, anlaşmaktadırlar. Bu durumda da erkeğin ailesinin kızı istemeye gitmesiyle başlayan gelenek zinciri devam ettirilmektedir. Bu konuyla ilgili Başçetinçelik doğru bir saptama yapmıştır: Adana ve çevresinde, gençler anlaşırsa genellikle aileler olumlu karşılamaktadır. Çocuğunun sevdiği ve anlaştığı biri olduğunu öğrenen aile, onları birleştirmek için

hazırlıklar yapmakta, dünürücü göndermekte, görücü usulündeki pratikleri aynen uygulamaktadır. Son yıllarda anlaşarak evlenmeler köylere kadar yayılmıştır (Başçetinçelik, 1998:113).

Ceyhan halk kültüründe evlendirme biçimleriyle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ceyhan yöresinde rastlanılan evlilik biçimleri, görücülükle evlenme, kaçarak evlenme ve anlaşarak evlenmedir (K.7, K.36, K.47, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79, K.98, K.99).
- Ceyhan yöresinde toplum tarafından kabul gören evlilik türü görücü usulüyle yapılan evlenmedir (K.12, K.13, K.15, K.36, K.54, K.55, K.56, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.90, K.91).
- Görücü usulü yoluyla evlilik eskiden yaygın olarak yapılmasına rağmen günümüzde çiftler anlaşarak evlenme yolunu seçmektedir. Görücülük ve kız isteme adetlere uyulması için yapılır. Anlaşma yoluyla yapılan evliliklerde geleneklere uyması için görücülük yoluyla evlenmede yapılan diğer uygulamalar da yapılır (K.7, K.12, K.13, K.15, K.28, K.36, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.81, K.94, K.95, K.96).
- Eğer evlilik kaçırma yoluyla gerçekleşmişse, erkek evinde düğün yapılır, kızın ailesi ve akrabaları yapılan düğüne gelmezler. Kızın ailesi, kızları, damatları, damadın ailesi ve damadın akrabalarıyla küserler. Kaçarak evlenen çift çocuk sahibi olduğunda bazı aileler torunlarının hatırıyla kızlarını affederler (K.7, K.8, K.9, K.13, K.15, K.54, K.55, K.98, K.99).
- Kaçırma yoluyla yapılan evliliklerden sonra bazı aileler kızlarını asla affetmezler, barışmazlar (K.6, K.7, K.11, K.16, K.54, K.55, K.98, K.99).

1.1.4.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme

Evlilik tüm toplumlarda önemli görülen, birtakım tören ve inanışlarla desteklenen bir olaydır. Her iki cinsin devamı için şart olması yanında, toplumsallık açısından da çekirdek vazifesi gören aile evlilikle kurulur. Evlilik her iki cins içinde en doğru olan dönemde gerçekleşmelidir.

Medeni Kanuna göre, evlenmek için kızın 15, erkeğin 17 yaşını doldurmuş olması gerekir. Kızın ergin yaşa girmesi; ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesi ve karşı cinsle ilgilenmesiyle evlenecek duruma geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğusa, aynı biçimde toplumsal rolüne

bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve bir iş sahibi olması, evlenmesi için gerekli ve geçerli sayılan ölçütlerdir. Evlenme yaşını ve zamanını ekonomik ve sosyal olaylar, göçler, ölümler belirler. Evlenme girişiminde bulunmada toplum kıza ve erkeğe aynı hakkı tanımamıştır. Başka bir söyleyişle erkek ve erkek ailesi bu konuda aktif bir durumdayken, kız ve kız ailesi pasif durumdadır. Girişim, genellikle erkekten ve erkek ailesinden gelir (Örnek, 1995:190).

Ceyhan halk kültüründe evlilik çağı ve yaşı ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Evlilik yaşı cinsiyete göre değişmektedir (K.12, K.13, K.15, K.16, K.54, K.55).
- Evlilik çağı 18 yaş ve üzeridir. Özellikle erkek çocuk 20 yaşına girince ailesi kız arar ve uygun bir kız bularak evlendirir (K.7, K.12, K.13, K.15, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Evliliğin kızlarda 18 yaşından itibaren, erkeklerde 20–22 yaşlarından itibaren yapılması tercih edilir. 30 yaşına kadar mutlaka evlenilir (K.6, K.7, K.13, K.15, K.16, K.54, K.55, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76).
- Evlenmemiş kimselere evde kalmış, kusurlu muamelesi yapılır (K.15, K.16, K.23, K.93).
- Erkeklerde evlilik için gerekli olan en önemli şart askerliğini yapmış olmaktır (K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).

Günümüzde evlilik için en önemli şart meslek sahibi olmaktır. Bu şart sadece erkek için değil kız için de geçerli olmaya başlamıştır (K.15, K.16, K.23, K.53, K.53, K.61, K.62).

Ceyhan halk kültüründe evlenme isteğini belli etme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Evlenme isteği anne, abla ve babaya söylenerek belli edilir (K.13, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).
- Evlenme isteği belli edilmez (K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.15, K.16, K.36, K.59, K.60).
- Evlenme isteğinin dile getirilmesi aileye yapılan saygısızlık olarak algılanır (K.7, K.12, K.13, K.15, K.54, K.55, K.56).
- Ailesi gence askerden döndükten evlenmek isteyip istemediğini, beğendiği kız olup olmadığını sorar (K.15, K.16, K.23, K.54, K.55).

- Evlenmek isteyen genç evlenmek istediği kıza düğünlerde yaklaşmaya çalışır (K.12, K.13, K.15, K.23).
- Evlenmek isteyen genç düğünde beğendiği kızın kafasından çerez atarak ailesine kızını gösterir (K.12, K.13, K.23).
- Evlenmek isteyen genç düğünde beğendiği kızını araştırır, tanıdıklarıyla ya da elçilerle haber yollar (K.12, K.13, K.23).

Türk kültürü ataerkil bir aile yapısıyla şekillendirildiğinden, erkeklerin evlenme isteğini belirtmeleri zor olmaz. Belli bir yaşa gelip askerlik gibi önemli bir süreci tamamlayan erkek evlenebilecek bir kız arar ya da annesine, ablasına bu isteğini dile getirir. Kızlarda ise durum farklıdır, evlenme isteğini belirtme hoş karşılanmaz. Ancak günümüzde evlilikler anlaşma yoluyla gerçekleşebildiğinden kız evlenmek istediği genci bir şekilde ailesiyle tanıştırmaktadır.

1.1.4.3. Evlilik Öncesi

Geçiş dönemlerinden ikincisi olan evlilik öncesi dönem birçok aşamayı içinde barındırmaktadır. Evliliğe uzanan bu süreç; gelin veya güvey seçimi, görücülük, kız isteme, söz kesimi ve nişanı içine almaktadır.

1.1.4.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

Her toplumda evlilikle kurulan aile kurumuna değer verilmiştir. Evlenme sürecinin ilk basamaklarından olan gelin-güvey seçimi de oldukça önem arz etmektedir. Kurulacak yuvanın temellerinin sağlam olması eşlerin birbirleriyle uyumlu olmasıyla da ilgili olduğundan her toplumda ister istemez belli kriterler yumağı oluşmuştur.

Ceyhan halk kültüründe gelin-güvey seçimi ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Günümüzde evlenecek kişilerin birbirinin beğenmiş olması yeterlidir (K.76, K.77, K.78).
- Gelin güvey seçimi gençlerin birbirini beğenmesi şeklinde olur. Büyüklerin seçimi ikinci plandadır (K.7, K.11, K.15, K.16, K.61, K.62).
- Her iki ailenin de birbirlerine gelenek ve görenekleri uymalıdır (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kan uyuşmazlığı endişesiyle gelin ve damadın akrabadan olmamasına dikkat edilir (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

Gelinde aranan özellikler:

- Güzel olmalı (K.6, K.7, K.11, K.15).
- Gösterişli olmalı (K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).
- Becerikli olmalı (K.12, K.13, K.15, K.16, K.36).
- Terbiyeli olmalı (K.12, K.13, K.15, K.54, K.55).
- İyi huylu olmalı (K.12, K.13, K.15, K.16).
- Akıllı olmalı (K.15, K.16, K.36).
- Saygılı olmalı (K.39, K.40, K.52, K.53, K.54, K.55).
- Belli bir hastalığı olmamalı (K.12, K.13, K.15).
- Ailesi toplumda her yönüyle kabul gören bir aile olmalı (K.15, K.16, K.39, K.49, K.50, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Günümüzde gelin adayının da mesleğinin olması istenmekte özellikle öğretmen, hemşire gibi meslekleri olanlar tercih edilmektedir (K.12, K.15, K.16, K.59, K.60).

Damatta aranan özellikler:

- Askerliğini yapmış olmalı (K.61, K.62, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).
- İşi olmalı (K.15, K.16, K.23, K.36, K.53, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62).
- Ahlaklı olmalı (K.15, K.16, K.23, K.53, K.53, K.54, K.55).
- Efendi ve çalışkan olmalı (K.12, K.13, K.15, K.54, K.55, K.56, K.61, K.62).
- Saygılı olmalı (K.39, K.40, K.52, K.53, K.54, K.55).
- Belli bir hastalığı olmamalı (K.12, K.13, K.15).
- Ailesi toplumda her yönüyle kabul gören bir aile olmalı (K.15, K.16, K.39, K.49, K.50, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Kumar, içki, şans oyunları gibi kötü alışkanlıkları olmamalı (K.15, K.16, K.36, K.57).

Gelin ve damatta aranan özelliklere bakıldığında, aile gibi bir kurumun işleyişini kötü yönde etkileyecek bazı özelliklere karşı en baştan önlem alındığını görmekteyiz. Damatta kötü alışkanlıkların olmaması isteği ile gelinde iyi huy, saygı gibi özelliklerin aranması bu isteğin belirtisidir.

1.1.4.3.2. Kısmet Açma

Evlilik çağına gelen kız ve erkeğin belli bir süre içerisinde evlenmesi beklenir. Geleneksel kesimde, kız 25'ini erkek 30'unu geçtikten sonra ailelerde bir telaş başlar.

Toplumumuzda, özellikle kız aileleri, belirli bir süre geçtiği halde, kızlarını evlendiremedilerse, kızlarının kısmetinin kapalı olduğuna inanırlar ve kısmetlerini açmak için çeşitli çarelere başvururlar. Erkekler için “elini salla ellisi” sözünün toplumdaki yaygınlığı ile böyle bir endişe fazla söz konusu değildir (Başçetinçelik, 1998:124).

Ceyhan halk kültüründe kısmet açma ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Cami önünde kilit açtırılır (K.15, K.16, K.25, K.36).
- Cuma günü namazdan ilk çıkan kişiye kilit açtırılır (K.15, K.16, K.23, K.61, K.62).
- Hocaya baktırılır (K.25, K.10, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).
- Kız ya da erkek fark etmez, hocaya okutulur, muska yazdırılır (K.12, K.13, K.15).
- Evlenmesi için elden gelen her şey yapılır, adak adanır, ziyaretlere gidilir (K.12, K.13, K.15).
- Kısmet açmak için bir şey yapılmaz (K.7, K.8, K.9, K.35, K.54, K.55, K.59, K.60).

Türk toplumunda aile önemli bir kurumdur. Evlilikle başlayan ailenin kuruluşu her zaman istenen ve önemsenen bir olay olarak karşımıza çıkar. Tam tersi olan evlenmeme ya da evlenememe ise halk kültüründe kişinin kısmetinin kapalı olduğuna yönelik yorumlanır ve bunun giderilmesi için çeşitli uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar çoğunlukla dinsel ve büyüsel içeriklidir. Kısmet açtırmak için hocaya gidilmesi, muska yazdırılması ve ziyaretlere gidilip adak adanması İslamî yönleri olan uygulamalardır. Cami önünde kilit açtırılması ise bir büyüsel uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısmet kilitle özdeşleştirilerek kilit açıldığında kısmetin de açılacağına inanılır.

1.1.4.3.3.Görücülük/Kız İsteme

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme kız bakma, kız arama, kız soruşturma ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanışları da yardımcı olurlar. Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak için başvuru olan bu âdete “görücülük”, “görücüye çıkma” gibi adlar verilir. Evlenecek delikanlının ya da ailesinin daha önceden benimsediği birisi varsa,

önce bu eve gidilir. Olumsuz cevap alındığı ya da alınacağı sezilirse, başka adaylar üzerinde durulur (Örnek, 1995: 190).

Görücü yoluyla evlilik yaygın bir eş bulma tekniğidir. Evlenme çağına gelmiş, hatta bu çağı geçme sınırına yaklaşmış olanlar, görücü aracılığıyla evlenmeye bir umar olarak sarılırlar. Görücü, çoğunluk tarafından bilinen, tanınan, sözüne güvenilen, orta yaşlı, yüzü gülen ve emeğini esirgemeyen, ağız söz yapabilen, en önemlisi de sır tutabilen bir hanımdır (Balaman, 2002:58-59).

Ceyhan halk kültüründe görücülük ve kız isteme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Görücülük geleneği vardır. Oğlanın annesi ve yakın akrabalarından kadınlar gider (K.7, K.13, K.15, K.36, K.47, K.56, K.35, K.54, K.55, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Görücüye gitmek için özel bir gün yoktur.(K.13, K.15, K.16, K.54, K.55, K.76, K.77)
- Evlenecek gencin ailesinden kadınlar önce gider, sonra erkekler gider (K.7, K.12, K.13, K.15, K.54, K.55, K.61, K.62, K.81, K.90, K.91).
- Kızı istemeye baba dede gibi erkek aile büyükleri gider (K.15, K.16, K.54, K.55, K.61, K.62, K.76, K.77, K.78).
- Kız geleneklere uygun olarak “Allah’ın emri peygamberin kavli” sözü ile istenir (K.6, K.15, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.76).
- Kız istemeye gidilirken tatlı cinsi (şeker, çikolata, lokum) şeyler ile çiçek götürülür (K.12, K.13, K.15, K.16, K.54, K.55, K.56, K.61, K.62, K.75, K.76).
- İkramları -genellikle bu ikram kahvedir- kendisine görücü gelen kız yapar (K.15, K.16, K.54, K.55, K.76).
- Görücüye giderken arabanın önünden tavşan geçerse kızın verilmeyeceğine işaret olduğuna inanılır (K.15, K.16, K.54, K.55).
- Kız isteme sonunda kızın ailesi düşünmek için süre ister, erkek tarafına bir sonraki ziyarette cevap vereceklerini söylerler (K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Bazen kız tarafı süre istemeden kızlarını verirler bu durumda, söz kesilerek “ağız tatlısı” yenir, takı takılır, daha sonra kararlaştırılan bir tarihte nişan yapılarak bu hayırlı olay eş, dost, akraba ile paylaşılır. Ancak günümüzde nişan isteğe bağlı yapılır duruma gelmiştir (K.7, K.13, K.15, K.16, K.23, K.54, K.55, K.56, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

Kız isteme ve görücülükte akrabalar ve genellikle komşu kadınlar tavsiyede bulunur. Kadınlar kendi aralarında toplanarak haber vererek kızı görmeye giderler. Kız beğenilirse evlenecek erkeğe söylenir. Son yıllarda evlenmesi düşünülen kız ve erkek tanıştırılarak, görüşleri doğrultusunda hareket edilmektedir. Eğer evlenilmeye karar verilmişse erkekli kadınlı ya sadece erkekler kızı istenmeye giderler. Ağız tadı olacak tatlı ya da çikolata benzeri bir yiyecek ve çiçekle gidilir. Genellikle kız evi naz yapar, erkek evi ısrar eder, gerekirse birkaç kez gidilir. Kız misafirlere ikramda bulunur, kız verilmeden önce düşünmek ve araştırmak için süre istenir. Süre sonunda karar erkek evine bildirilir (K.15, K.59, K.60, K.61, K.62, K.90, K.91).

1.1.4.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/ Başlık

“Söz kesimi ” dönürcülük, yani kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dönürcülük yoluyla anlaşan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir çağrılı huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denmektedir (Örnek, 1995: 191).

Ceyhan halk kültüründe söz kesme, tatlı yeme ve başlık parası ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Kız isteme işleminden sonra, kız tarafının düşünmek için istediği süre sonunda olumlu cevap geldiğinde erkekler, kadınlar ve çoğunlukla yakın akrabalarla tekrar kız evine gidilir. Bu gidişte yanlarında tepsilerle tatlı götürürler. Kız tekrar istenip kız tarafı “Hayırlısı olsun” şeklinde cevap verdiğinde hemen söz kesme yapılır. Götürülen tatlı evdekilere ve komşulara ikram edilir. Tatlı yerine köylerde lokum ve bisküvi dağıtıldığı da olur. Yüzük takılır. Çift büyüklerin elini öper. Karşılıklı hediyeleşme olur. Erkek evi isterse söz kesiminde takı takabilir. Nişan tarihi belirlenerek aileler kimin ne alacağını nişanın nasıl yapacağını konuşurlar. Aileler ekonomik durumları el verdiğince nişanda ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışırlar. Günümüzde nişan bir zorunluluktan çıkıp isteğe bağlı olarak yapılır hale gelmiştir (K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.13, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.81).
- Başlık parası yoktur (K.7, K.10, K.15, K.35, K.36, K.56, K.61, K.62).
- Süt parası denilen para eskilerde nadir olsa da verilmekteydi (K.54, K.55, K.59, K.60).

Günümüzde başlık parası ya da süt parası kalkmıştır. Eskilerde de nadir olan bu geleneğin şimdilerde ortadan kalkması toplum tarafından hiçbir zaman hoş karşılanmadığının da bir göstergesidir.

1.1.4.3.5. Nişan

Evlenmeye karar veren gençleri söz kesiminden sonra bekleyen aşama nişandır. Nişan evlenecek çiftin bu isteklerini topluma duyurmak amacıyla yapılan bir törendir. Nişan bir bakıma düğünün provasası gibi görülebilir. Nişanın nasıl ve ne zaman yapılacağı söz kesiminde aileler tarafından belirlenmiştir. Nişan harcamaları kız evi tarafından ya da oğlan evi tarafından karşılanır. Bazı yörelerde ortaklaşa karşılandığı da olur. Günümüzde değişen ekonomik durumlar nedeniyle nişan töreni yapılmamakta ya da küçük ve masrafsız şekilde aile içinde küçük bir tören şeklinde gerçekleştirilmektedir. Nişan törenin yeri kız evi tarafından belirlenir ve genellikle kız evinde yapılır. Nişanda yüzükler ailenin en yaşlı üyesince takılır.

Söz kesiminden sonra gelen aşama “nişan”dır. Nişan töreni, genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “takı” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde, daha önceden yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış yüzükler, bir büyük tarafından bu tür törenlerde adet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır. Bu arada çağrılılar çeşitli içecek ve yiyeceklerle ağırlandılar (Örnek, 1995:193).

Tekirdağ’da nişan evliliğe atılan ilk adımdır. Bu törenle kız ve oğlanın evlenme istekleri çevreye duyurulmuş olur. Nişan kız evinde yapılır. Nişan günü kız evi oğlan evi tarafından istenilen bohçaları yanında bir tepside nişan tatlısını oğlan evine gönderir. Oğlan evi nişan tatlısını nişan alameti olarak konu komşu, akrabaya dağıtır. Kız ve oğlan tarafının ve köy halkının hazır bulunduğu bir bahçede nişan töreni yapılır. Yüzükler bu törenle takılarak gençlerin nişanları ilan edilir. Köy halkı bu tür törenlere büyük ilgi gösterir. Daha sonra düğün günü kararlaştırılır (Artun, 1998:14).

Geçmişten günümüze nişan törenleri ciddi bir şekilde sadeleşmiştir. Eskiden düğün gibi yemekli ve geniş ölçüde konuk katılımıyla gerçekleştirilen nişanlar zamanla yerini salon nişanlarına terk etmiş ve günümüzde de neredeyse evlere sıkıştırılarak küçük bir konuk kitlesi katılımıyla ve en ekonomik şekliyle gerçekleştirilir olmuştur.

Değişen şartlar uygulamaları oldukça etkiler hale gelmiştir. Ancak nişan töreninde takı takma geleneği devam etmektedir.

Ceyhan halk kültüründe nişan uygulaması şöyledir:

- Ceyhan yöresinde nişan töreni ailelerin ekonomik durumlarınca şekillenir ve isteğe bağlı olarak yapılır. Çoğunlukla kız evinin yaptığı nişan çoğunlukla bazı ailelerce ortaklaşa yapılmaktadır. Nişan töreni yapılmayabileceği gibi küçük çapta kız evinde ya da büyük çapta çalgılı olarak salonda da yapılabilir. Evde yapılan nişanlarda bohça değişme geleneği vardır. Bohçaların içinde giyim eşyaları ve aile fertleri için küçük hediyeler bulunmaktadır. Söz kesiminde nişan tarihi belirlenirken hafta sonu ya da bayram tatiline getirilmeye dikkat edilir. Nişan çoğunlukla çalgılı olarak yapılsa da mevlitle yapıldığı durumlara da rastlanmaktadır. Nişan için durumu iyi olan aileler davetiye bastırarak, konukları davetiyeyle çağırırlar. Salonda yapılan nişanlarda nişan günü kız evden damat tarafından alınarak kuaföre ve fotoğraf stüdyosuna götürülür. Daha sonra salona gelinir. Evde yapılan nişanlarda da kuaföre ve fotoğraf stüdyosuna gidilir. Genellikle konvoy oluşturularak gidilip gelinir. Eve ya da salona ilk girildiğinde kız ve erkek büyüklerinin ellerini öperler. Ufak bir eğlenceden sonra aile büyüklerinden biri tarafından yüzük dualar eşliğinde takılır. Yüzükleri birbirine bağlayan kurdele kesilir. Kurdele kesimi sırasında makasın kesmediği söylenerek damattan para alınır, daha sonra kurdele kesilir. Hayırlı, uğurlu olması dilenir. Kırkım bazı yerlerde uygulanmaktadır. Daha sonra takı törenine geçilir. Takı töreni sırasında takılanlar esprili bir şekilde tüm konuklara duyurulur. Takı töreninden konuklara pasta, tatlı ya da çerez ikram edilir. Eğlence bir süre daha devam ettikten sonra nişan dağılır. Getirilen hediyeler kız evinde kalarak çeyize katkı sağlar. Köylerde yapılan nişanlarda davul ve zurna kullanılır, nişan yemekli şekilde yapılır (K.7, K.36, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.81, K.92, K.93).

Evlenecek çiftin toplumsal olarak kararlarını açıkladığı bu tören toplumsal dayanışma açısından oldukça önemlidir. Düğün öncesi evlenecek çiftin ihtiyaçlarının kolay teminine katkı sağlayan takı töreni ve bazı köylerde uygulana gelen kırkım ekonomik bir destek olarak değerlendirilebilir. Nişan töreniyle birlikte, evlenecek çiftler ve aileleri daha sık görüşerek birbirlerini tanımak için daha çok fırsat bulurlar. Zaten nişan da en çok bu yöne hizmet etmektedir.

1.1.4.3.6. Nişanlılık

Nişan töreninden düğüne kadar geçen zamanı kapsayan nişanlılık dönemi kız ve erkeğin birbirlerini her açıdan daha yakından tanımaya fırsat bulacakları ve evliliklerine zemin hazırlayacakları bir süreçtir. Nişanlılık dönemi de çeşitli âdetlerin uygulandığı bir dönemdir (Yılmaz, 2005:95).

Evlenecek çiftlerin ve ailelerinin birbirlerini daha iyi tanımaya fırsat buldukları nişanlılık dönemi ailelerin ekonomik durumlarına göre değişmektedir. Genellikle hasat sonrasına bırakılan düğüne kadar süren bu dönem gençler için evlilikleri adına oldukça önemlidir.

Ceyhan halk kültüründe nişanlılıkla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Nişanlılık süresi ailelerin maddi güç ve isteklerine göre değişir (K.7, K.13, K.36, K.54, K.55, K.56, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Nişanlılar ve aileler bu sürede birbirlerini daha iyi tanırlar (K.15, K.16, K.36, K.56).
- Nişanın ilk haftası erkek evi kız evini yemeğe alır, ikinci hafta da kız evi erkek evini yemeğe alır (K.16, K.36, K.56).
- Nişanlılık süresince özel günlerde karşılıklı hediyeleşme vardır. Bayramda oğlanın annesi bohça yapar. Kız tarafı da oğlana elbise alır (K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.76).
- Nişanlılık süresince akrabalar tarafından nişanlı çift yemeğe davet edilir (K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.76).
- Erkek evi kıza bayramlarda ve yılbaşlarında hediye olarak takı takarlar (K.16, K.36, K.54, K.55, K.56).
- Bayramlarda erkek tarafı kız evinin ziyarete gider, yanlarında kız ve ailesi için aldıkları hediyeleri götürürler (K.16, K.36, K.54, K.55, K.76).
- Kız nişanlılık süresince özel günlerde erkek tarafınca takılan takıları takar (K.16, K.36, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.76).
- Kurban bayramlarında eğer erkek tarafı zenginse kız evine kurbanlık hayvan gönderir (K.16, K.36, K.54, K.55, K.76).
- Nişanın bozulduğu durumlar da olur. Eğer nişanı erkek tarafı bozduysa takılan tüm takılar, alınan hediyeler, yapılan bohçalar kız tarafında kalır. Kız tarafı nişanı bozduysa erkek tarafınca alınan hediyeler ve takılan takılar iade edilir.

Bazen masraflar da karşlanır (K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.76).

Nişanlılık süreci boyunca evlenecek kız ve erkek ile aileleri birbirini daha yakından tanıma fırsatı bulurlar. Özel günlerde hediyeleşmeler yapılır. Karşılıklı yemeklere davet edilir. Ancak bazı durumlarda nişan bozulmaktadır, nişan bozulduğunda nişanı bozan taraf diğer tarafa hediyeleri, bohçaları teslim eder, bazı durumlarda yapılan masrafların da karşılandığı olur.

1.1.2.3.7.Davet/Okuntu

Düğünün ne zaman olacağını konuklara bildirilmesi işi seçilen okuyucu tarafından belli başlı hediyelerle gerçekleştirilir. Hediyelerin çeşidini değişik etmenler belirlemektedir. Davet için gönderilen hediyelere “okuntu” denmektedir.

Boratav’dan öğrendiğimize göre; köy ortamında, törenlerin dışında kimsenin kalmaması gözetilir; hele törenlerin bazı kesimleri, davetli davetsiz, yakın uzak herkese açıktır. Ama gene de, düğünün kimin oğlu, kızı için kutlandığını, yerini, zamanını bildirme, düğünün ilk önemli işlevi olarak başlı başına bir töre değeri taşır. Düğüne çağrı Anadolu’nun birçok yerlerinde okuntu, okuma deyimleri ile gösterilir; kimi yerlerde bu maksatla gönderilen hediyelere yolluk derler; Toroslar bölgesinde (Karatepe köyünde) düğüne çağrı, yol dağıtma diye adlanıyor. Bu işi, çokluk, kadınlar görür; kimi yerlerde, erkeklere erkek, kadınlara kadın okuyucular gönderilir; Sivas’ta, kadı okuyucuya bir de çocuk katılır. Eskişehir’de, okuyucuların, düğün sahibinin evden ayrılması sırasında defçilerle uğurlanması, olaya düğünün başlangıcı anlamında özel bir önem verildiğini gösteriyor. Okuyucular ya sabun, şeker, mum gibi birer simge değerinde şeyler, ya da kumaş gibi hediyeler götürürler düğüne çağrılan kimselere; düğün kesimlerinin (gelin hamamı, kına, duvak...) günlerini, yerlerini haber verirler; bahşişler alırlar. Mudurnu köylerinde, çağrılanlara ayrı ayrı mum gönderildiği gibi, muhtara bir tek mum yollandığı da olur: muhtar bunu camiye diker ve bütün köyün davetli olduğunu bildirir (Boratav, 1973:216).

Ceyhan halk kültüründe davet ve okuntu ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Okuntu geleneği vardır (K.7, K.8, K.9, K.10, K.13, K.15, K.35, K.36, K.61, K.62).
- Gönderilen okuntular kişilerin ekonomik durumlarına göre değişmektedir (K.7, K.13, K.23, K.59, K.60, K.76).

- Gönderilen okuntular kişilerin akrabalık derecesine göre değişmektedir (K.7, K.13, K.15, K.16, K.59, K.60, K.76).
- Okuntu akrabalar içindir, yakından uzağa okuntunun cinsi değişir. Yakın akraba kadınlara elbiselik kumaş, erkeklere gömlek hediye edilir. Diğer akrabalara havlu hediye edilir (K.15, K.16, K.36, K.56, K.100, K.101).
- Düğün günü davet camiden de anons edilir (K.100, K.101).
- Ceyhan yöresinde son 20 yıla kadar okuntular çorap, şalvarlık kumaş, gömlek, atlet, ayakkabı, havlu, mendil, şeker, bardak gibi hediyelerden tercih edilirken günümüzde davetiye tercih edilmektedir (K.7, K.8, K.9, K.13, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).

Düğüne davet, Türk toplumunda önemli yeri olan bir uygulamadır. Düğünün habercisi olan okuntu geleneği, kökleri derinlere giden bir olgu olarak karşımıza çıkar. Okuntunun niteliğini değişik etmenler belirler.

Günümüzde değişen ekonomik durumlardan okuntu geleneği de nasibini almış ve sadeleşme geçirmiştir. Eskilerde çorap, şalvarlık kumaş, gömlek, atlet, ayakkabı, havlu, mendil, şeker, bardak gibi hediyelerle düğünü duyurmak ve bu şekilde herkesi davet etmek tercih edilirken, şimdilerde matbaalarda hazırlanan davetiyeler tercih edilmektedir. Sadece çok yakın akrabalar için okuntu hazırlanmaktadır. Şüphesiz bu sadeleşmeyi değişen sosyolojik yapıyla birlikte yaşanan ekonomik kaygılar hızlandırmıştır.

1.1.4.4.Düğün

Düğün, evlenme dediğimiz geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Onun için düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun bir biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir. Düğüne elden geldiğince çok kimse çağrılmak istenir. Yüz yüze bakan toplumlarda kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir. Düğün, çağrılıların dışında, başkalarına da açıktır (Örnek, 1995: 196).

Düğün topluluk bir olaydır. Genç erkekle genç kızın ve dolayısıyla onların ailelerinin yeni bir bağla birbirine bağlanmalarının bütün toplulukça bilinmesi ve topluluğun da katıldığı törenlerle bu bağın pekiştirilmesi gerekir. Daha dar bir çevre içinde geçmiş olan önceki kesimlere karşılık, asıl düğün gösterilerine mümkün olduğu kadar çok insanın katılmasını ister gelenek (Boratav, 1973:215-216).

Tekirdağ'da düğünler bazen Salı günü başlayıp Pazar günü sona erer. Bu düğünler “perşembe düğünü” ve “pazar düğünü” olarak adlandırılır. Köylerde daha çok “pazar düğünü” yapılmaktadır. Düğüne Cuma gecesi kız evinde, cumartesi günü oğlan evinde başlanır. Düğüne komşular, akrabalar ve köylüler katılır. Oğlan evine yakın bir yerde komşu evinde veya bir kahve ocağına giderek erkekler düğünü kutlarlar, çay, kahve içilir. Kadınlar hediyeleriyle birlikte düğün evine giderler, kız evinde ve erkek evinde cümbüş vardır. Kızlar rengârenk elbiseleri, pırıl pırıl parlayan oyalı grepleriyle maniler, türküler söyleyip oynarlar. Köyde delikanlılar, oynayan kızları 30-40 metre öteden seyrederek. Kızlara yaklaşım laf atmak hoş karşılanmaz. Eğlenceler kızlarla delikanlıların karşılıklı bakışmaları, kızların delikanlıların imalı maniler söylemeleriyle sürer (Artun, 1998:15).

Ceyhan halk kültüründe düğünle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Düğünün nasıl ve ne zaman yapılacağını ailelerin ekonomik durumu belirler. Günümüzde düğünün masrafları da ortaklaşa karşılanır. Eğer düğün erkek tarafınca yapılıyorsa ve tarımla uğraşılıyorsa hasat zamanı ya da kışa girerken yapılması tercih edilir (K.15, K.16, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Evlenecek kız ve erkek ile yakınları alışverişe çıkarak ihtiyaçları karşılarlar (K.15, K.16, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Düğün mevlitli olarak da yapılabilir (K.15, K.16, K.52, K.53, K.54).
- Düğün yemeği için hayvan kesilir (K.15, K.16, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Kesilen hayvanla yüzük çorbası, mantı, fasulye, patates ve pirinç pilavı gibi başlıca düğün yemekleri hazırlanır. Yemek yapım işlerine komşular akrabalar yardım eder (K.15, K.16, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.81).
- Köy düğünleri çok masraflı olduğundan artık çoğunlukla salon düğünleri tercih edilmektedir (K.54, K.55, K.56, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).

1.1.4.4.1.Bayrak Dikme/Sağdıç

Adana ve çevresinde düğünler, özellikle kırsal kesimde, perşembe veya Cuma günü oğlan evine bayrağın dikilmesiyle başlar. Ancak son yıllarda geleneksel kültürü

yaşayan kesimlerin köy veya kasaba dışında yaşaması, akrabaların göçler nedeniyle başka illerde bulunması, düğünlerin başlangıç gününü ve süresini de değiştirmiştir. Günümüzde kent merkezinde ve kırsal bölgelerin çağında düğünler, katılımın çok olabileceği pazar günü başlamakta, aynı gün çeyiz getirilmekte bir hafta sonra pazar gününde gelin oğlan evine getirilmektedir (Başçetinçelik, 1998:163).

Ceyhan halk kültüründe bayrak dikme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Köylerde eski usul davullu zurnalı yapılan düğünlerde bayrak dikme Perşembe günü yapılır (K.13, K.15, K.16, K.35, K.81).
- Düğün perşembe günü başlar. Bayrak dikme düğünden bir gün önce Cuma günü namazdan çıktıktan sonra “ağız tadı” yendikten sonra gerçekleştirilir (K.7, K.13, K.59, K.60, K.61, K.62, K.81, K.92, K.93, K.94, K.95, K.96).
- Cuma namazından sonra anons yapılır, camiden çıkanlar düğün evine giderler, yemek yerler, hoca okur, duadan sonra bayrak kaldırılır, bayrak dikilir, evlenecek çiftin ilk çocukları erkek olsun diye bayrağın dibine horoz kesilir, yemek yenir, dua edilir böylece düğün başlamış olur (K.7, K.10, K.23, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.100, K.101).
- Bayrak dikilirken silah sıkılır (K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Cuma namazı kılındıktan sonra köy halkı ve akrabalar kuran okur, yemek yer, tüfikle veya silahla bayrak kalkar, bayrağın altına kurban kesilir, kesilen bu kurbanla düğün aşısı pişirilir, hocayla dua edilir, kahve içilir, düğün sahiplerine hayırlı olsun denir (K.56, K.61, K.62, K.90, K.91).
- Bayrak dikme öncesi düğün evinin gücüne göre bir hayvan kurban edilir, kurban etinden yemekler yapıp konuklara ikram edilir (K.12, K.13, K.15, K.16, K.100, K.101).
- Bayrağın takıldığı sopaya davul zurna eşliğinde acı soğan ve tüy takılır (K.13, K.15, K.16, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.90, K.91).
- Bayrağın takıldığı sopaya kimi zaman ayna ve portakal takıldığı da görülür (K.16, K.49, K.51, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.90, K.91, K.100, K.101).

Sağdıç sözcüğü düğünde geline veya güveye kılavuzluk eden kimse anlamına gelir (TS, 1998: 1883). Evlenecek erkek, kendisine yandaş sayılan, kendisinden önce

evlenmiş bir yakınına ya da arkadaşını sağdıç olarak seçer. Sağdıç kendisine yapılan sağdıçlık önerisini kabul edip etmemekte serbesttir. Ne var ki, sağdıçlık görevi toplumsal değerler içinde onur verici, saygınlık kazandırıcı, erdemli, bir iştir. Sağdıç,- belki de akrabası olmadıkları- yeni çiftin yaşamına sanki akrabaymış gibi girecek, kabul görecektir, saygı kazanacaktır. Ayrıca evlenecek her bireyin geleneksel yaşam içinde bir sağdıca gereksinmesi vardır. Bu gereksinmeyi, sağdıçlık önerilen kişi de geçmişte duyduğu için, bu öneriyi kabul etmede pek direnmez. Sağdıç, yeni evlenecek olan güveye, düğün süresince nasıl davranılacağını sık sık anımsatır; neleri nasıl yapması, neleri yapmaması gerektiğini bir bir tüm ayrıntılarıyla öğretir (Balaman, 2002:88).

Sağdıçlık geleneği, güveyin gerdek gecesi yerine getirmesi zorunlu davranışların güveye belletilmesini ve düğün süresince güveyi yalnız bırakmayıp ona eşlik etmeyi amaçlar. Bu arada sağdıç, düğün harcamalarına katılır. Hizmette kusur etmemeye, önderlik ve düzenleme işlevlerini de yerine getirmeye çalışır. Kısaca sağdıç emeğini ve gücünü esirgemez (Balaman, 2002:89).

Ceyhan halk kültüründe sağdıçla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Gelin ve damadın birer sağdıç olur (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.15, K.35, K.54, K.55, K.56, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Sağdıç damadın ve gelinin yakın arkadaşları arasından seçilir. Bir tane olabilir (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72). İki tane olabilir. Eğer iki taneyse birinin bekâr diğesinin evli olmasına dikkat edilir. Görevleri düğüne yardımcı olmak gelin ve damada yol göstermektir (K.7, K.8, K.9, K.10, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.90, K.91).
- Sağdıçlar düğün boyunca kollarına kırmızı kurdele takarlar (K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76).
- Sağdıçlar gelin ve damadın sürekli yanlarında olarak düğün süresince yardım ederler (K.7, K.15, K.16, K.54, K.55, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76).
- Sağdıçlar kız evinde sandığın üstüne oturarak çeyiz serimi sırasında damattan ve damadın babasından para alırlar (K.7, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

1.1.4.4.2.Çeyiz

Çeyiz asma, çeyiz sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla, çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde, çeyiz, kız evinde

usta kişilerce iplere asılarak sergilenir. Komşular, özellikle genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizden örnekler alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evinden çeyizin götürülmesi, kimi bölgelerde düğünden birkaç gün önce olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesiyle birlikte olur (Karakaş, 2005:52).

Ceyhan halk kültüründe çeyiz ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çeyizin nasıl hazırlanacağı kimin ne alacağı, nelerin yapılacağı önceden kararlaştırılmıştır, bazı aileler ortaklaşa almayı tercih ederken bazıları paylaşımı uygun görürler (K.15, K.16, K.54, K.55, K.61, K.62, K.90, K.91).
- Çeyiz çoğunlukla Perşembe veya Cuma günü gider, serilir, gelen konuklara gösterilir (K.7, K.8, K.9, K.15, K.36, K.56, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Çeyiz bir hafta önce ya da on gün önceden gider (K.35, K.59, K.60, K.76, K.100, K.101).
- Düğünden iki gün önce gider (K.23, K.35, K.25).
- Çeyizin götürülmesi için belli bir gün veya zaman yoktur, istenildiği zaman götürülebilir (K.15, K.16, K.49, K.54, K.55, K.56, K.78).
- Çeyiz gelinle birlikte kız evinden çıkarılır, gelin arabasının ardından düğün evine götürülür (K.12, K.13, K.54, K.55).
- Çeyiz davul, zurna eşliğinde götürülür (K.54, K.55, K.59, K.60).
- Çeyiz sermeye uğruna inanılan, eli ayağı çabuk kişiler götürülür (K.10, K.15, K.16, K.23, K.36).
- Günümüzde çeyiz çiftlerin isteğine bağlı olarak hazırlanmakta, genellikle her şey hazır olarak alınmaktadır (K.10, K.15, K.16, K.23, K.52, K.53, K.54, K.55).
- Çeyiz taşınırken sandığın üstüne oturana oğlan tarafından büyüklerin bahşiş vermesi adettir (K.15, K.16, K.101).

1.1.4.4.3. Kına/Kırkım

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de “kına gecesi”dir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılır. Kız kınası kadar yaygın olmamakla beraber, damada da kına yakıldığını biliyoruz. Erkek evinde toplananların düzenledikleri gecede kız evinden bir tepsi içinde gelen kına sağdııcı

tarafından erkeğin eline yakılır. Gerek kızın, gerekse erkeğin eline kına yakma gelenekselliğın ağırlığını duyurduğu yerlerde uygulanmaktadır (Örnek, 1995: 194).

Tekirdağ'da kına yakılırken gelinin ve güveyin avucuna kona para kısmet içindir. Onları ömür boyu kötülüklerden koruyacağına inanılır. Bir tür saçıdır. Geline kına yakılırken başına al örtülmesi, al basmasından korunmak içindir. Kötülük ve nazardan korunmak için gelinin yüzü örtülür. Bazı köylerde kına öncesi gelin ve güveyin iki rekât namaz kılması eski Türk inançlarıyla İslamiyet'in nasıl iç içe yaşadığının göstergesidir (Artun, 1998: 16).

Ceyhan halk kültüründe kına ve kırkımla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Kına cumartesi günü akşam kız evinde yapılır. Kına için erkek evinden kız evine kurbanlık hayvanla gidilir, kesilip yemek yapılır. Kınada kırkım olmasa da bazen kız evi için kırkım yapılabilir (K.7, K.10, K.13, K.35, K.36, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.100, K.101).
- Kız evinde yapılan kınalar için ya bahçe ya da sokak tercih edilir. Önce eğlenilir, daha sonra gelin ortaya oturtulur, üstüne kırmızı yazma örtülen gelin etrafında arkadaşları ellerinde kına tepsileriyle dönerler, bir taraftan da gelini ağlatmak için türküler söylerler, gelin ağlamaya başlayınca ellerine ve ayaklarına kına yakarlar. Tepsilerde hazırlanan üzeri mumlarla süslenmiş kınalar da katılanlara dağıtılır. Aynı zamanda katılanlara çerez, şerbet dağıtılır. Geline kına yakıldıktan sonra eğlence bir süre daha devam eder, daha sonra kına dağılır (K.7, K.12, K.13, K.23, K.54, K.55, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73).
- Katılanlara dağıtılan kınanın içine para konur, parayı bulmak sevindiricidir, uğur sayılarak saklanır (K.7, K.23, K.25, K.100, K.101).
- Kına sırasında kızın sağdıçları gelinin ayakkabısı, duvağı, aynası gibi eşyalarını oğlan tarafından gelenlere göstererek çeşitli bahaneler uydururlar, oğlan tarafı bu bahaneleri ortadan kaldırmak için para verir. Toplanan paralar düğün masraflarında kullanılır ya ada sağdıçlar kendi aralarında paylaşırlar (K.12, K.13, K.15, K.23).
- Salon düğünlerinde kına düğünün içinde bir bölüm olarak yapılmaktadır. Amaç törensel olan bu kına yakma uygulamasının yerine getirmek olduğundan bu şekilde de yerine getirilmektedir (K.15, K.16, K.36, K.52, K.53).

1.1.4.4.4.Gelin Alma

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonra geçen üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu günü genellikle Pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüznü, oğlan evi ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur. Kız evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence egemendir. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla, davul zurna ile kız evine gelirler. Evin önünde oyunlar oynar, halaylar çekerler. Bu günde, kız evinden kimse oyunlara katılmaz. Pek çok yörede kız evine yaklaşan gelin alıcılara, kız tarafı, çeşitli oyunlar yapar, zorluklar çıkarır. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesi ile vedalaşır ve ana evinden koca evine uğurlanır. Gelin, ana evinden uğurlanırken, bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, uğur ve bereket getirmesi amacıyla annesi ve yakınları tarafından, geline çeşitli pratikler uygulanır. Gelin alıcılar, gelini aldıktan sonra konvoy halinde davul zurnalarla mahalleyi veya köyü veya şehri dolaşırlar, gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler (Karakaş, 2005: 54-55).

Ceyhan halk kültüründe gelin almayla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ceyhan yöresinde gelin almaya Pazar günü öğlene doğru ya da öğleden sonra oğlan tarafının gelincileriyle, çalgılarla gidilir (K.7, K.13, K.15, K.7, K.76, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.81, K.90, K.91, K.100, K.101).
- Gelin kapıdan çıkarılmadan ailesiyle helalleşir, varsa erkek kardeşi kırmızı kardeş kuşağı takar. Kardeşi yoksa hâlâ, teyze, amca, dayı çocuğu da takabilir. Kuşağın rengi takılan sayıya bağlı olarak değişir (K.15, K.16, K.54, K.55, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.81, K.100, K.101).
- Gelin alındıktan sonra evine götürülmeden önce mezarlığın etrafı dolaştırılır (K.7, K.8, K.9, K.10, K.15, K.16, K.23, K.100, K.101).
- Gelin alma salon düğünlerinde gündüzden yapılmaktadır, kız babadan, baba yoksa abiden ya da kardeşten kuşak bağlanılarak alınmaktadır (K.15, K.16, K.36, K.54, K.55).
- Salon düğünlerinde düğün bittikten takılar takıldıktan sonra kuşak bağlanabilir, kız buradan da alınabilir, burada kız annesi, babası, akrabalarıyla son kez vedalaşır (K.15, K.16, K.23, K.25, K.54, K.55).

1.1.4.4.5.Gelin indirme

Eski Türklerden günümüze uzanan saç geleneği gelinin geldiği gün de gerçekleştirilir. Saç geleneği Türklerde her devirde karşımıza çıkan bir mahsul olmuştur. Avcılık devrinde avın kanı, yağı ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik devrinde darı, buğday, muhtelif meyvalar saç olarak kullanılmıştır. Saç yabancı soya mensup olan bir kızı kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinin kalıntısıdır (İnan, 2000:167).

Geleneksel kültürde, Anadolu'nun hemen her yöresinde gelin oğlan evine getirilirken ya da geldikten sonra çeşitli pratikler uygulanır. Bunlarda amaç yeni kurulan aileyi her türlü zararlı dış etkilerden uzaklaştırmak gelinin huyunu, is gücünü, dayanıklılığını etkileyerek onu istenilen sekle sokmaktır. Anadolu'da gelin alma günü uygulanan pratiklerde kullanılan büyüsel nesnelere bazıları şunlardır: Buğday, para, şeker, testi, ekmek – maya, Kuran, ayna, post, kazan, demir, yağ, oğlan çocuğu, su, kendir, kızgın saç, ateş, kaynananın bacak altından geçirme, çivi, cami, mezar – türbe gibi. Böylece bu nesnelere yardımıyla uygulanan büyüsel pratiklerle evlilik garanti altına alınmak istenmektedir. (Santur, 1998: 194-207)

Ceyhan halk kültüründe gelin indirme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Gelin davul, zurna eşliğinde indirilir (K.8, K.15, K.16, K.54, K.55, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.81).
- Gelin inerken oğlanın ailesi “indirmelik” ya da “ayak kırıklığı” adı verilen tarla, para, bilezik ya da hayvan gibi maddi unsurları geline hediye eder, gelin hediyeyi kabul eder ve araçtan iner (K.7, K.8, K.15, K.16, K.54, K.55, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.81, K.90, K.91, K.100, K.101).
- Gelin inmeden önce bir kaptta hazırlanan buğday, arpa, darı, şeker, çerez ve bozuk para gelin inerken kapısının üstünden etrafta toplananlara saçılır. Çocuklar ve büyükler bunları kapar. Kaptıklarını uğur ve kısmet sayarlar (K.7, K.8, K.15, K.36, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.90, K.91, K.100, K.101).
- Kurban kesilir, gelin ondan sonra geçirilir (K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.98, K.99).

- Gelin almadan dönülüp düğün evine gelindiğinde gelin arabadan indirilmez, yakın akrabalar arasında kırkım atılır. Kırkımda atılan paralar erkek evi içindir, düğün masraflarında kullanılır (K.7, K.15, K.16, K.23, K.36, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Gelin eve girmeden kapı önünde bardak, şişe, testi, çanak, çömlek, cere kırılır (K.15, K.36, K.59, K.60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.77, K.78, K.100, K.101).
- Gelin eve girmeden önce kapının üstüne yağlı ballı ya da yağlı yaprak asılır (K.7, K.36, K.82).
- Gelin indirme sırasında çocukları çok olsun diye yere kabak vurularak kırılır, kucağına erkek çocuk verilir, gelin de çocuğa mendil gibi bir hediye verir (K.7, K.76, K.77, K.78, K.79, K.80).
- Gelin kaynanasının sözünden çıkmasını diye koltuğunun altından geçirilir (K.15, K.16, K.36, K.61, K.62).
- Arabadan inen gelin ve damat büyüklerin ellerini öptükten sonra içeri girerler. İçeride gelin, damada ve sağdıçlara şerbet ikram edilir. Dışarıda düğün devam edebilir, herkes dağıldıktan sonra düğün biter (K.15, K.16, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.76, K.90, K.91).
- Eskiden gelin inerken silah da sıkılırdı, günümüzde silah nadiren sıkılmaktadır (K.44, K.54, K.55, K.100).
- Gelin indirilmeden önce mezarlığın etrafı dolaştırılır (K.7, K.15, K.16).

1.1.4.4.6.Özne Övme

Anadolu'nun pek çok yöresinde damat gerdeğe girmeden önce yatsı namazından önce gezdirilir ve eğlendirilir. Damada çeşitli şakalar yapılır. Ardından gerdeğe gireceği eve kadar şamatalarla getirilir. Kilis'te güveye “çille” gezmesi yaptırılır. Güvey arkadaşları ile gezerken, her köşe başında eğlenceler yapılır. Güveyin önündeki mendilin ucundan tutmakta olan hocalar ilahiler, kasideler, övmeler okurlar. Hocaların ardından, sağdıçlarla güvey yürür. Türküler söylenir, oyunlar oynanır. Güvey evine kestirme yoldan getirilmez, gezme en az iki saat sürer (Kılıçkiran, 1976: 7638-7639).

Ceyhan halk kültüründe düğünlerde özne övme uygulaması git gide azalmakta olsa da halen yapılmaktadır.

Ceyhan halk kültüründe özne övme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Kız evinden alınıp getirilen gelin evde beklerken düğün dağılır. Bundan sonra damat arkadaşları ve sağdıçları tarafından oyalanır, gezdirilir, yatsı namazını hep birlikte kılıp damadı gelinin yanına götürürler, gerdeğe sokarlar (K.10, K.23, K.36, K.54, K.55, K.57, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.90, K.91).
- Günümüzde düğünler genellikle salonlarda ve akşam yapıldığından özne övme yapılmamaktadır, onun yerine düğün çıkıldıktan sonra yeni çifti arkadaşları eve bırakmaktadır (K.15, K.16, K.25, K.52, K.53, K.56).

1.1.4.4.7 Nikâh/Gerdeğ

Evrensel olmamakla birlikte, toplumlar dışı ve erkek üyeleri arasında doğumla sonuçlanacak cinsel bir ilişkiye izin vermeden önce bir evlenme ya da nikâh töreni yaparlar. Nikâh töreninde, simgesel olarak gelin ve güveye birbirleriyle evlenmek isteyip istemedikleri sorulur. Soru'nun yanıtı aslında bellidir. Fakat izin, evlenenlerden değil toplumdan, kadın ve erkeğin aile gruplarından alınmakta ve tanıklara imza ettirilmektedir. Törene gelin ve güvey olarak gelen adaylar, törenden "karı-koca" olarak çıkarlar (Güvenç, 1996: 243). Nikâhın amacı; kadın-erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır (Örnek, 1995:198).

Ceyhan halk kültüründe nikâh ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Resmi nikâh düğünden önce yapılır (K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.90, K.91, K.100, K.101).
- İmam nikâhı gelin eve getirildiğinde erkek evinde yapılır (K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.77).
- İmam nikâhı salon düğünlerinde düğünden önce kıyılabilir (K.15, K.16, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.36, K.100, K.101).
- İmam nikâhı gelin alınıp getirildiğinde de kıyılabilir. İmam nikâhı kıyılırken evin kalabalık olmamasına ve kötü niyetli kişilerin nikâhtan haberdar olmamasına dikkat edilir. Nikâh sırasında yapılan büyülerden korkulur. Bu büyülerin çözümlenmesinin zor olduğuna inanılır. İmam nikâhı kıyıldıktan sonra çift gerdeğe sokulur (K.15, K.23, K.35, K.90, K.91).
- İmam nikahı gerdekten önce kıyılmalıdır (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.76, K.77).

Medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmesine “gerdek” denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılı nikâhı evlilik için geçerli saymaktadır. Yasa gözünde geçersiz olmasa karşın, imam nikâhı denilen “dini nikâh” da halen yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi ailelerse medeni nikâhın yanı sıra, sonradan bir de dini nikâh yaptırarak evlilik birliğini kutsamış olurlar. Nikâhtan sonra bir araya gelecek çiftin kalacağı yere “gerdek evi”, “gerdek damı”, “gerdek odası” gibi adlar verilmektedir. Sağdııcı ve arkadaşları tarafından şamatayla ve yumruklanarak getirilen güvey, gerdek odasına sokulur. Geleneğin ve dinseliliğin ağır bastığı yerlerde güvey başkalarıyla birlikte namaz kıldıktan sonra, ilahiler arasında gerdeğe sokulur. Gelinle güveyin karı-koca oldukları geceye “gerdek gecesi” ya da “zifaf gecesi” denmektedir. Kentlerde, özellikle son 10-15 yıldan bu yana, maddi olanakları el veren kimseler, gerdek gecesini ya evlerinin dışındaki bir otelde ya da başka bir kentte geçirmektedirler. Buna yaygın adıyla “balayına çıkma” denmektedir. Bu giderek, kent adetleri arasında yer almaktadır (Örnek, 1995: 197-198).

Ceyhan halk kültüründe gerdek ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Gerdek odasına giren damadın sırtına arkadaşları tarafından vurulur (K.15, K.16, K.31, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Gerdekten önce damat gelinin duvağı üzerinde; gelin de damadın ceketi üzerinde iki rekât namaz kılar (K.15, K.16, K.31, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Gerdek odasına damat girdiğinde gelin konuşmaz, duvağını açtırmaz. Damat önceden hazırladığı yüz görümlüğünü taktıktan sonra duvağı açabilir, gelin de yüz görümlüğü takıldıktan sonra konuşur (K.15, K.16, K.31).
- Gerdek konusunda sağdıçlar çifti bilgilendirir (K.15, K.16, K.31, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).
- Gerdek sabahı sağdıçlar çiftle ilgilenir (K.15, K.16, K.31, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).

1.1.4.5.Düğün Sonrası

Düğünün bitmesine rağmen düğünle bağlantılı düğün sonrasındaki geleneksel uygulamaların devam ettiği görülmektedir (Artun, 2005:168).

1.1.4.5.1. Duvak

Düğünün son uygulamalarından biri olan bu gelenek çiftlerin karı-koca olması, gelinin bakireliğini ispat etmesi halinde tertip edilen bir törendir. Gerdek sabahı kadınların (genellikle oğlan tarafından biri olup sözü dinlenen, akıllı biridir ve düğünde sağdıç olarak da görev yapmıştır) gelinin yatağını toplayıp çarşıfta gördüğü değişikliklere bakarak verdikleri kararlar düzenlenen bu törende eşlerin birbirleriyle birleşmelerinden ziyade “genç kızın namusunu, şeref ve haysiyetini koruyarak gelin olması” fikri daha çok ön planda yer almaktadır. Aslında “duvak” nikâhtan önce gelinin beline bağlanan gayret-bekâret kuşağı ile de aynı anlama gelmektedir. Zira kızın babası, dayısı, ağabeyi “duvak”ı örterlerken bir anlamda kız üzerindeki velayet haklarını da damada teslim etmiş sayılırlar (Köse, 2003: 93).

Bugün için “duvak” sadece gelinin başında yer alan ve ne için takıldığı giderek unutulmuş beyaz bir tülü hatırlatır olmuş; özde değil de şekilde sürdürülen veya bazı bölgelerde tespit edildiği üzere sadece bir “terim” olarak varlığını korumuştur. Günümüzde duvak töreni ya eski fonksiyonunu yitirip kadınlar arasında sadece bir eğlence haline gelmiş, ya da tamamen kaybolmuştur. Kadınların da sosyal hayatta “çalışan kadın” olarak yer almalarıyla, bir başka ifadeyle ailenin ekonomik durumu ile ilgili olduğunu tahmin ettiğimiz bu husus aile birliğinin sağlam temeller üzerine kurulması gerektiğini belirten ancak kaybolmak üzere olan en güzel âdetlerimizden biridir (Köse, 2003: 94–95)

Ceyhan halk kültüründe duvak ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Duvak mevlidi vardır (K.7, K.8, K.9, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.82, K.100, K.101).
- Duvak mevlidi yapılmayabilir (K.13, K.15, K.23).
- Düğünün ertesi günü yani pazartesi günü yapılır, salı günü de yapılabilir (K.54, K.55, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.100, K.101).
- Sadece kadınlar arasında mevlit ve Kuran okunarak yapılır (K.7, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.82, K.90, K.91, K.100, K.101).
- Akrabalar, komşular çağrılarak ikramlı yapılır (K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.82, K.100, K.101).
- Duvak mevlidinde kadınlar para atarlar, toplanan paralar gelinin sağdıçlarına verilir (K.23, K.90, K.91).

- Kız tarafından gelen ucu oyali tlbentler misafirlere dağıtılır. Konuklar da geline hediye getirirler (K.7, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.61, K.62, K.100, K.101).
- Duvak mevlidi sırasında duvak gl dalına asılır (K.15, K.31, K.82).
- Duvak mevlidinde gelinin altına yastık atılır, gelin yastık üzerine diz çöker, üstüne duvak örtülür, önüne bir kız bir oğlan konur, oklavayla dizlerine vurulur (K.15, K.81, K.82).
- Duvak mevlidinden bir hafta sonra önce aileler bağta olmak üzere yeni evlenen çift akrabalar tarafından yemeğe çağrılır. Gelin gittiği yer için, içinde hediyeler olan bir bohça hazırlar. El plerek bohça sahibine verilirken, karđı tarafta yeni evlenen ifte hediye verir (K.13, K.15, K.16, K.23).

Arağtırma bölgemizde yapıla geldiği belirtilen “duvak mevlidi” eski canlılığını yitirmiğ biçimde devam etmekte kadınlar arasında eğlence olarak sürdürülmektedir.

1.1.4.5.2. Değerlendirme

Geiğ dönemlerinden ikincisi evlenmedir. Evlenme süreci gelin güvey seçimiyle bağlar, duvak töreniyle sona erer. Evlenme ve evlenme ağamaları etrafında birçok adet, inanığ ve uygulama örüntüsü oluğu muğu.

Evlenme ağamasında düğün önemli bir yer tutar. Söz kesimi ve niğuan gibi önemli diğer ağamalardan sonra düğün, sosyolojik olarak çoğu gerekliliği yerine getiren bir niteliktedir. Aile kurumunun toplumca onayı olarak da değerlendirilebilecek düğün Anadolu’nun her yerinde belli bağlı uygulamalarla kutlanmaktadır. Ceyhan yöresinde de evlenme bağlığı altında yer verdiğimiz inanığ ve uygulamalar oldukça zengindir.

1.1.5. Ölüm

İnsanoğlu doğayı gözlemleyerek hiçbir Şeyin aslında yok olmadığını, sadece Şekil değiğuirdiğini grmğu ve ölümün de aslında bir son olmadığı, sadece bir dnğuim olduğu sonucuna vararak ölüm korkusunu dizginleyebilmiğu. Bu dizginlemeye rağmen yine de insanlar, direkt bakamadıkları gneğu gibi lme de direkt bakamamığu, ölümü ölüm olarak adlandırmak yerine “vefat etti”, “gt” gibi bulanık adlandırmalarla anmığulardır. İğute bu korku ve lmszlik arzusudur ki ilk dinsel inançlar ölüm dđuñcesi etrafında geliğu miđu. Tylor’a göre, insanların ilk tapınakları atalarının mezar

başı olmuştur. Ölümden korkan insanoğlu, ölüm düşüncesi etrafında sayısız ritüel oluşturmuştur (Durdu, 1997:47).

Ölüm, hayatın başlangıcı olan doğum ve onu takip eden evlilik gibi safhalarından sonra, halk inançları itibariyle önemli bir dönemdir. Türklerin, eski ve halen mensubu buldukları dinler itibariyle inançlarında; ölümle her şeyin bitmediğine, ölümün sadece bir âlem değişme olduğuna, ölümle yok olunmayıp bu dünyadan öteki dünyaya geçildiğine inanılmıştır (Kalafat, 1998: 239).

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin “öte dünyaya gidişini” kolaylaştırmak; onun geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır (Örnek, 1995: 207).

İnsanoğlu yaratıldığı ilk günden beri ruh ve beden arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Şamanistlerin tasavvuruna göre can, kanda yahut yürekte bulunur. Eski Türkler, can ve ruh mefhumunu, genel olarak tın(yani nefes) kelimesiyle ifade etmişlerdir (İnan, 2000:176–177).

İnan’dan öğrendiğimize göre çağdaş Şamanist Türk boylarından Yakutlar ruhu tın, kut ve sür kelimeleriyle ifade ederler. Tın kelimesi “esinti, rüzgâr, nefes” anlamına gelir. Kut, “toprak, rüzgâr ve ana-kut”tan oluşur. Sür insanın enerji, irade ve ruh halini meydana getiren unsurdur. Tın vücuttan ayrılırsa ölüm gerçekleşir, kut ayrılırsa ölüm olmaz. İnsan uyurken sür vücuttan ayrılıp her tarafta dolaşabilir. Altaylılar ruh-can mefhumunu tın, sün e ve kut kelimeleriyle ifade ederler. Tın bütün canlı yaratıklarda vardır; süne ise ancak insanlarda bulunur. Kut her şeyde bulunur, cansız şeylere kutsiyet verir; ağıllarda, ahırlarda bulunursa sürüler bereketli ve sahibi çok zengin olur. Çobanların değneği kutlu olursa sürülere hastalık veren ruhlar ve kurtlar uğramaz. Buna göre “kut” candan başka bir ruhtur ki yalnız insanda değil, fakat her şeyde bulunabilir.

Ölülerin serseri dolaşan ruhlarına Altaylılar üzüt, Yakutlar ise öör derler. Kazan Müslümanlarında da öör kelimesini hatırlatan ürek kelimesi vardır ölülerin serseri ruhlarına denir (İnan, 2000: 177).

Ölüm insanoğlunun yaşadığı ortak olaylardan biridir. Her ölümlü bilinçlendiği günden itibaren bir gün öleceğini bilmektedir. Bu nedenle hemen her toplumda her dönemde, ölüm ve ölüm sonrası uygulanan pratikler ve bunlara bağlı inançlar görülmektedir. Bu pratiklerin şekillenmesinde milletin uygarlık düzeyi, gelenekleri ve dini inançları belirleyici öge olmaktadır. Ölüm ve sonrasında uygulanan pratikler ölüye karşı saygıyı, yaşanan üzüntüyü, ölüme karşı duyulan korkuyu yansıtmaktadır (Çağınlar, 2002:65).

Geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm kaçınılmaz bir gerçeklik olarak insan yaşamında yer alsada insanoğlunun ölümsüzlük arzusu süregelmiştir. Âdem ile Havva anlatısında işlenen günah yüzünden ölümsüzlüğünden kaçtığı, Lokman Hekim efsanesinde Lokman Hekim'in ölümsüzlük iksirini bulduğu ancak talihsizce köprüden nehre düşürdüğü anlatılmaktadır.

Ölüm, doğuştan olmasada en azından insan aklının ölümü kavramaya başladığı andan itibaren tüm insanlığı meşgul eden bir konu olmuştur. Bazen engellenmesi için önlemler alınmış, bazen de ölüm bir kurtuluş olarak görülmüştür. Cenaze, yas ve anma törenleriyle uzayıp giden bu olay, yaşayan insanlarla ölmüş olanlar arasındaki birtakım ilişkileri de içermektedir (Bekki, 2004: 53).

Anadolu'da ölümden sonra kişi ruhunun Cuma akşamları ve bayramlarda evini ziyaret ettiği inancı yaygındır. Bu yüzden Cuma akşamları ve bayram günlerinde ölünün ruhunu memnun edecek şeyler yapılır. Araştırma yaptığımız Ceyhan yöresinde kuran okunur, evde "saç kokutma" denilen hamur türü yiyecekler pişirilerek dağıtılır.

1.1.5.1.Ölüm Öncesi

İnsanoğlunu ölüm düşüncesi hep korkutmuştur. Bu yüzden engellemek, önceden bilmek, ertelemek gibi isteklerle belli inanışlar ve davranış kalıpları oluşturmuştur. Bu inanışlar ve davranış kalıpları Anadolu'nun çoğu yerinde benzerlik göstermektedir.

1.1.5.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsan yaşamının geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölümü insanoğlu önceden bilmeye uğraşmıştır. Bunun için etrafındaki gerçekleşen olay ve durumları önbelirti

olarak algılamış ve yorumlamaya çalışmıştır. Doğa olayları, hayvan davranışları, rüyalar ve vücuttaki fiziksel ve ruhsal değişiklikler yorumlamada kullanılan unsurlardır.

Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi saymaktadır (Örnek, 1995:208).

Artvin’de hayvanlar acı acı bağılıyor ve at kişniyor ise o evden ölü çıkacağına inanılır. Karaçay Türklerinde, hasta bir kimsenin yüzünde derin kırışıklıklar başlar ve hastanın rengi ağarırsa, öleceğine inanılır. Gündüzden ayakları aniden çok soğuyan hastanın ise, gece öleceği inancı vardır. Bir evin çatısında baykuş veya köpeğin uluması, o evden ölü çıkacağı şeklinde yorumlanır. Rüyada kışın meyveli bir ağacın yıkıldığının görülmesi, o aileden yakın birinin öleceği şeklinde algılanır. Ayrıca evvelce ölmüş kişilerin gayıptan ölecek kimseyi çağırması, ölüm merasimlerinde yapılan bazı yanlış uygulamalar da ölüm habercisi olarak yorumlanır (Kalafat, 1998: 241). Kars’ta gökteki bir yıldızın kayması halinde mutlaka bir kimsenin öleceğine inanılır. Her insanın bir yıldızının olduğu yıldız kayınca bir insanın öleceği inancı, Borcalı, Azerbaycan, Nahçıvan ve Erbil yörelerinde de yaygındır (Kalafat, 1998: 242).

Ceyhan halk kültüründe ölümü düşündüren ön belirtiler şunlardır:

- Ölümü düşündüren ön belirtiler yoktur, böyle belirtilerin olduğuna inanılmaz. Allah’ın verdiği canı ne zaman alacağını kulları bilemez (K.7, K.8, K.9, K.13, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.90, K.91).
- Baykuşun ötmesi ölüm olacağına yorumlanır (K.8, K.9, K.57, K.58).
- Baykuş ötmesi çoğu zaman ölüme yorulmasına rağmen bu yanlıştır. Baykuş geceleri öterek ibadet eden bir kuştur (K.13, K.39, K.40).
- Tavukların ötmesi ölüme yorularak uğursuz sayılır (K.5, K.7, K.36, K.58).
- Köpeklerin uluması ölümü çağırıldığı için uğursuz sayılır (K.36, K.57, K.58).
- Rüyada ipten ölmüş birinin kendi çamaşırını aldığını gören kimsenin ya da yakınlarından birisinin öleceğine inanılır (K.57, K.58).
- Rüyaların ölüme işaret eden yanının olduğuna inanılmaz (K.57, K.58).
- Yıldız kayması bir kişinin öleceğine işarettir (K.10, K.15, K.16, K.23).

- Hasta olup öleceği düşünülen kimse birden iyileşirse, ayağa kalkıp gezinirse, yemek yiyip içerse o kinin dünyadan son kısmetlerini toplayacağına ve tez zamanda öleceğine inanılır (K.10, K.15, K.16, K.23).
- Evde giyilen terlikler ters dönerse hemen düzeltilmelidir, aksi takdirde evde ölüm olur (K.10, K.15, K.16, K.23.)
- Hasta ve ölümü beklenen kişinin bedeni soğumaya başladıysa ve sararmaya başladıysa öleceğine inanılarak hemen defin işlemleri başlatılır (K.10, K.15, K.16, K.23).
- Ölecek kişinin burnunun dikleşeceğine inanılır, burnu dikelen kişinin ölümüne az kalmıştır (K.10, K.15, K.16, K.23, K.28).

Ceyhan yöresinde ölümü düşündüren ön belirtiler doğa olayları, hayvan davranışları, rüyalar ve vücuttaki fiziksel ve ruhsal değişiklikler etrafında toplanmaktadır. İnsan ölüm karşısında çaresizlikten ve önceden bilme isteğinden kaynaklanan bir takım inanmalar örüntüsü oluşturmuştur. Günümüzde gelişen ve değişen kültür algısında bu tip inanışlar devam etse de bir kesim tarafından inanılmamaktadır.

1.1.5.2.Ölüm Sırası

İnsan yaşamının son bulması olan ölüm gerçekleştiğinde kişinin yakınları tarafından yapılan bazı uygulamalar vardır. Ancak bu uygulamalar etrafında şekillenen başka uygulamalar da vardır. Dini usullere uygun olarak yapılan uygulamalar genellikle kişinin huzur ve rahat içinde ölmesi, dini inançlar çerçevesinde ahiretteki durumunu etkilemesi içindir.

1.1.5.2.1.Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Kişinin ölümü gerçekleşmeye başladığında yakınları tarafından birtakım uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar genellikle dini açıdan kişiyi rahatlatarak huzurlu ve imanlı olarak ölmesini sağlamak için gerçekleştirilir.

Ceyhan halk kültüründe ölüm sırasında yapılan işlemler şunlardır:

- Ölümden konuşulmamaya, iyi şeylerden bahsedilmeye çalışılır (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55).
- Ölecek kişinin ağzına zezem damlatılır (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).

- Ölecek kişinin başında Kuran okunur (K.7, K.8, K.9, K.36, K.57, K.58, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.92, K.93, K.94, K.95, K.96, K.100, K.101).
- Ölecek kişinin başında mutlaka biri bulunur, asla yalnız bırakılmaz (K.7, K.8, K.9, K.15, K.16, K.54, K.55).
- Bol bol su verilerek kelime-i şahadet hatırlatılır, etrafındakiler de salâvat getirir (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.100, K.101).
- Uzakta olan bir yakını varsa çağrılır, son anlarında görmesi sağlanır (K.15, K.16, K.23).

1.1.5.2.2.Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Ölüm olayı gerçekleştiğinde ölenin geride bıraktıkları ağlamalarıyla ölüm olayını duyurlar. Olayı duyan komşular ölü evinde toplanarak, ölenin yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları avutmaya, ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Bu arada komşular ve ölü sahipleri gerekli yerlere olayı haber verirler (Örnek, 1995: 213).

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölünün öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene “canlı” gözüyle bakmanın ve ondan korunmanın tipik belirtileri yatarken, kimlerinde de hijyenik endişeler ve dinsel gelenekler rol oynamaktadır. Bu tür işlemler içerisinde tipik ve yaygın olanlar, ölünün gözlerinin kapatılması, çenesinin bağlanması, başının kible yönüne çevrilmesi, ayaklarının yan yana getirilmesi, ellerinin yanlara ya da göbek üstüne konulması; üstündekilerin soyulması, “rahat döseği”ne alınması; karnına bıçak, demir, makas, bakır vb. konması; bulunduğu odanın pencerelerinin açılması ve aydınlatılması, başucunda Kur’an okunmasıdır. Halk, bütün bunları, kendince geçerli saydığı birtakım inanmalara ve gerekçelere dayandırmaktadır (Örnek, 1995:214).

Ceyhan halk kültüründe ölümden hemen sonra yapılan işlemler şunlardır:

- Ölen kişinin çenesi ve ayak başparmakları bağlanır. Karnına demir bıçak konur. Yakınları tarafından camide salâ verilerek etrafa duyurulur. Uzaktaki yakın ve akrabalara telefonla haber verilerek ölüm olayı duyurulur. Belediye hoparlöründen de anons yaptırılır. Kişinin öldüğü, bazı köy kahvelerinde duyurulur (K.8, K.9, K.17, K.20, K.21, K.39, K.40, K.41, K.56, K.57, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.89).

- Ölen kişinin başında mutlaka biri bekler. Üstünden kedi geçirilmez (K.17, K.20, K.21).
- Ölen kişinin üstü değiştirilir, can verirken altına yaptıysa temizlenir, yıkanana kadar temiz giysiler giydirilir (K.61, K.62, K.89).
- Ölünün ayakkabıları ihtiyacı olan birinin alması ve ölümün evden bir an önce uzaklaşması için kapı önüne konur (K.6, K.7, K.8, K.9, K.17, K.20, K.21, K.54, K.55).
- Ölüm olayı gerçekleştikten sonra evde akrabalar tarafından un helvası kavrulur, akıtma dökülür. Yapılan bu yiyecekler çocuklara dağıtılır (K.8, K.9, K.36).
- Un, bulgur, yağ, soğan gibi besinler ölü evden çıkmadan ölünün hayrına niyet edilerek ihtiyacı olan birine verilir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.17, K.20, K.21).
- Ölüm olayının gerçekleşmesinden itibaren başında Kuran okunur (K.61, K.62, K.89).
- Kişinin varsa vasiyeti yerine getirilir (K.61, K.62).
- Ölüm olayı telefonla ve cami vasıtasıyla yakınlarla ve komşulara duyurulur (K.15, K.16, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).

1.1.5.2.2.1. Ölünün Bekletilmesi

Ölen kişi bir an önce gömülmelidir. Kişi, sabahleyin ya da gece ölmüşse, öğle namazına, öğleyin ölmüşse ikindi namazına yetiştirilir. Ölünün uzaktaki yakınlarının cenaze törenine katılmasını sağlamak amacı dışında ölü bekletilmez. Ölenin bir an önce gömülmeye hazırlanmasının gerekçeleri, kokmaması, öte dünyaya bir an önce gidip hesap vermesi, beyni soğumaması, çilesi daha fazla sürmemesi, şişmemesi, acının bir an önce unutulması ve bir an önce toprağına kavuşmasıdır (Örnek, 1995:215).

Ceyhan halk kültüründe ölünün bekletilmesiyle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ölü eğer uzaktan gelecek biri yoksa bekletilmez. İlk ezan vaktine hazırlanarak defin edilmesi tercih edilir (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.90, K.91).
- Kişi ikindiden sonra ya da akşam öldüyse toprağın kilitlendiğine inanıldığından bir sonraki gün öğle namazından sonra defnedilir, bu süre zarfında bekletilir (K.39, K.40, K.43, K.45, K.61, K.62).

- Ölü gömülmek için ya da yakınlarının gelmesi için bekletilirken karnının üzerine şişmesin diye bıçak veya sabun konulur (K.12 ,K.13, K.15, K.16, K.36, K.54, K.55).
- Ölünün olduğu odanın ışığı kapatılmaz ve yanında mutlaka biri bekler, beklerken Kuran okunabilir (K.15, K.16, K.54, K.55, K.100, K.101).
- Ölü eğer hastanede ölmüşse hastanenin morgunda bekletilir (K.7, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Ölü evde varsa serin odada bekletilir (K.57, K.58, K.59, K.60, K.100, K.101).
- Ölü klimalı morg araçlarında bekletilir (K.57, K.58, K.59, K.60, K.100, K.101).

1.1.5.2.4.Yıkama ve Kefenleme

Ölüm olayının hemen ardından, ölünün gömülmesine kadar geçen sürede ölüye bir dizi işlemler uygulanır. Bu işlemler, dinsel ve geleneksel adet ve inanmalardan oluşur ve belirli bir sıraya göre yapılır. Ölüyü gömmek üzere yapılan işlemlerden ilki, ölünün dinsel ve geleneksel kurallar içerisinde yıkanmasıdır (Başçetinçelik, 1998: 258).

Ölü yıkama işlemi, meslekten yıkayıcılar, hocalar, bu işte tecrübeli olanlar, “dini bütünlük” tarafından gerçekleştirilir. Ölü yıkanırken, yıkayana yardım eden bir iki kişiyle ölünün yakınlarından ve komşularından kimileri de bulunur. Genellikle yıkama sırasında az kimse bulunmaktadır. Kadınları kadın, erkeleri erkek yıkayıcılar yıkarlar. Kadının yıkandığı yerde erkek, erkeğin yıkandığı yerde kadın bulunmaz. Büyük kentlerde ölüler mezarlık gasilhanelerinde belediye cenaze ilerine ödenen belli bir miktar para karşılığında yıkanır. Daha küçük kentlerde, ilçelerde ve köylerde para karşılığında yapıldığı gibi sevabına da yapılmaktadır. Köylerde yıkama işlemi avluya kurulan çadırlarda yapılmaktadır (Örnek, 1995:215-216).

Ölünün kefenleme işlemi İslam geleneğine göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Erkek kefeni gömlek (omuzdan ayağa kadar örtülen bez), izar(baştan ayağa kadar örtülen bez) ve lifafe (baştan ayağa kadar örtülen bez) denen denilen üç parça bezden, kadın kefeni ise; himar(başa örtülen bez), dir(göğse konulan bez), hırka(göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen genişçe bez), izar (baştan ayağa kadar örtülen bez) ve lifafe (baştan ayağa kadar örtülen bez)denen beş parça bezden hazırlanır. Halk arasında, kişinin sağlığında kefenini alıp bir köşeye saklaması ya da bunun için para ayırması âdetine rastlanılmaktadır. Hac ziyareti yapanların çoğu, zezem suyu ile ıslatılmış ve kurutulmuş kefenliklerini de beraberlerinde

getirmektedirler. Ayrıca hacca gidenlere kefen ısmarlayanlar da vardır (Örnek, 1995: 216-217-218).

Ceyhan halk kültüründe yıkama ve kefenleme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ölen kadınsa bir kadın tarafından, erkekse bir erkek ilen tarafından yıkanır, yıkayan yakını olabileceği gibi bilen kimseler ya hocalarda olur (K.7, K.8, K.9, K.61, K.62, K.89).
- Yıkama ve kefenleme bahçede kurulan çadır, yaygı içinde, morg arabalarında veya mezarlıkta yapılır(K.7, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.89).
- Yıkama ve kefenleme köye ait olan cenaze arabalarında yapılabilir (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.89, K.100, K.101).
- Yıkama teneşir sediri üstünde yapılır (K.7, K.8, K.9, K.61, K.62, K.89).
- Yıkama sırasında lazım olan her şey ölünün yakınları tarafından temin edilir. Kefen yaşlılar tarafından ölmeden önce hazır edilir. Havlu, sava (çul-yolluk), kese, sabun, tas, makas, pamuk, eldiven gibi şeyler yıkayıcıya teslim edilir, ölü çok sıcak olmayan ılık suyla yıkanır, yıkama belli noktalara dikkat edilerek yapılır. Yıkama baştan göbeğe kadar sağ, göbek altından ayakucuna kadar karnına bastırıp iyice temizlenerek sol elle yapılır. Daha sonra birkaç kez gusül abdesti aldırılır. Gül suyu döküldüğü de olur (K.39, K.40, K.54, K.55, K.57, K.58, K.60).
- Yıkama işlemi bahçede yapılıyorsa su kazanda kaynatılır, daha sonra kazan ters çevrilir (K.15, K.16, K.23).
- Kefenleme, cinsiyete göre yapılır. Kadınların kefenlenmesi daha ayrıntılıdır, saç, göğüs kapatılır, belli bölgelere kefen bezinden parçalar kesilerek yedi kat yerleştirilir (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.61, K.62, K.89).
- Kefenleme işlemi sırasında kefene koku sürülür veya zezem damlatılır (K.54, K.55, K.100, K.101).
- Kefenleme sonrası kefen yakınlarının son bir kez öleni görmesi ve elini öpmesi için açılır (K.57, K.58, K.59, K.60, K.100, K.101).
- Ölünün yakınları ölüyü son kez gördükten sonra kefen kapatılır, baş ve ayak kısmından bağlanıp tabuta yerleştirilir (K.39, K.40, K.57, K.58, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67).

Ceyhan yöresinde yıkama ve kefenleme işlemleri İslamî usullere göre yapılmaktadır. İslamî uygulamalar dışında başka ölüm olmaması dileği ve kazanın bir daha yapılan iş için kullanılmama isteğinin birleşmesinden doğan büyüsel işlem kazanın ters çevrilmesidir. İnsan için ölüm kaçınılan istenmeyen bir durumdur. Bu şekilde bir başka ölümün olmaması sağlanmaya çalışılır.

Yıkama işlemi son yıllarda köylerde belediyeye ya da muhtarlığa ait cenaze yıkama araçlarında gerçekleştirilmektedir.

1.1.5.2.5.Cenazenin Taşınması

Ölünün kefenlendikten sonra içine konularak taşındığı sandığa tabut denir. Tabut en çok çam ve kavaktan yapılır. Tabutun üzerine örtülen örtü varsa ölü evinden, komşulardan yoksa camiden alınır. Bu amaçla Hac'dan getirilmiş örtüler de vardır. Bu örtülerin yerine tabut üstüne halı, kilim, battaniye, kumaş vb. örtüldüğü de olur; ölen sağlığında vasiyet etmişse, bunlar sonradan camilere hediye edilir. İçindeki cinsiyetini, mesleğini belirtmek amacıyla tabutun üzerine giyimle ilgili eşya konmaktadır. Kadınlar, erkekler, genç kızlar, gelinlerin tabutları üzerine konan şeylerden ayırt edilebilir (Örnek, 1995:218-219).

Afganistan Kazak Türkleri'nde cenaze evden çıkarılırken erkekler ağlamamaya çalışır, kadınlar ise sesli olarak ölenin iyi yönlerini, yaptığı iyi işleri ve hareketleri ağıtlarında dile getirir. Ayrıca bu sırada ölenin yakınları bellerine beyaz bezden kuşak bağlarlar (Turan, 1986:308).

Ceyhan halk kültüründe cenazenin taşınması ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Cenaze mezara kadar ağaçtan yapılmış tabutla omuzda taşınır (K.7, K.15, K.16, K.23, K.36, K.54, K.55, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Ölü evi mezarlığa yakınsa tabutla sırt üstünde taşınarak götürülür. Mezarlık uzaksa taşıtla götürülür (K.7, K.8, K.9, K.15, K.16, K.54, K.55).
- Cenaze taşınırken, eğer gençse genç olduğunu ifade eden giysisi, gelinlik kırsa gelinliği, şehitse Türk bayrağı sarılır. Diğer hallerde yeşil ve üzeri ayetlerle işlenmiş kumaş tercih edilir (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55).
- Cenaze omuzda taşınarak tekbir eşliğinde götürülür (K.7, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Cenaze taşınırken kişiler belirli aralıklarla değişim yaparlar (K.54, K.55, K.61, K.62).

- Cenaze bahçeden ya da sokaktan çıkana kadar kadınlar ve çocuklar arkasından dört adım yürürler, eve geri dönerler (K.10, K.15, K.16, K.23).

1.1.5.2.6.Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Türkiye’ de mezarlıkların büyük bir bölümü terkedilmişliğin ve bakımsızlığın en ilkel çizgisindeyken, çok az bir bölümü de temiz, derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köylerde, ilçelerde ve illerin çoğundaki dağınık ve bakımsız mezarlıklara karşılık özellikle büyük kentlerdeki kimi mezarlıklar batı ülkelerindeki benzerlerinden hiçte aşağı kalmayacak kadar bayındır ve iç açıcıdır. Köy ve kent mezarlarının genel görünüşü arasındaki büyük fark, mezarların tipleri, yapımı, taşları, süslemesi gibi unsurlarda kendini göstermesidir (Örnek, 1971:65).

Ceyhan halk kültüründe gömme ve mezarlıkta yapılan işlemlerle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Namazı kıldırılan cenaze mezara getirildiğinde mezar kazılmış, gereken yerlerine tahta, çubuk, tuğla ve briket konmuş olur (K.9, K.16, K.39, K.40, K.54, K.55, K.57, K.58, K.60, K.90, K.91). Kadın mezarı ve erkek mezarı farklı şekilde kazılır (K.9, K.10, K.39, K.40). Erkek mezarının derinliği göbek hizasında, kadın mezarının derinliği göğüs hizasında olacak şekilde kazılır (K.39, K.40, K.54, K.55, K.57, K.58, K.60, K.61, K.62).
- Cenaze mezara yakınları ve gömme işine katılanların yardımıyla indirilir, başı kibleyle gelecek şekilde sağ yanına döndürülür, hoca talkın verir, kuran okunur, üzerine toprak atılmaya başlanır. İlk toprak yakınları tarafından atılır, cenazeye katılan herkes kürekle toprak atar, kürek elden ele dolaşmaz, yere bırakılır, oradan alınır (K.7, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.89).
- Mezar kapatıldıktan sonra baş ve ayağa taş konur, bol miktarda su dökülür. Aradan bir hafta kadar bir süre geçtikten sonra üzerine çiçek ekilir. Mezarın başına gölge yapması için genellikle selvi cinsinden bir ağaç dikilir (K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.89, K.100, K.101).
- Ölüm olayının duyurulmasından beri ziyaretçiler tarafından cenaze sahibine dilenen taziyelere mezarlıkta da devam edilir. Mezarlıkta yapılacaklar bittikten sonra cenaze evine gidilir. Cenazeye yetişemeyenler taziyelerini cenaze evinde cenaze sahibine sunarlar (K.10, K.23, K.39, K.40, K.90, K.91, K.101, K.57, K.58, K.59, K.60, K.100, K.101).

- Kadınlar mezarlığa girmezler, uzaktan izlerler. Ziyaret için gelebilirler, ancak yedi kata yakın giyinmelidirler (K.57, K.58, K.59, K.60).

Ceyhan yöresinde gömme ve mezarlıkta yapılan işlemler İslamî kurallara göre yapılmaktadır. Kadınların mezarlığa girmemeleri ataerkil toplum yapısıyla ve İslamî kurallarla açıklanabilir.

1.1.5.3.Ölüm Sonrası

Ölüm sonrası yapılan uygulamalar ölen kişinin yakınlarına sosyal dayanışma çerçevesinde destek olmak amacıyla yapılanlar ve ölene diğer dünyada yardımcı olmak amacıyla yapılanlar olarak sınıflandırılabilir.

1.1.5.3.1.Cenaze Evi

Ölüm olayının gerçekleştiği ev etrafında belli başlı uygulamalar oluşmuştur. Ölüm olayı istenmeyen bir olay olduğundan ölümün gerçekleştiği ev belli bir süreçte bazı uygulamalarla kuşatılarak bu olayın etkisinin geçmesi beklenir.

Tuva ve Hakas Türklerinde, geride kalanların mutsuz olacağı inancından dolayı yedi gün boyunca ölü evinden hiçbir şey dışarıya çıkarılmaz. Ölünün ruhu için yirmi gün sonra evde, kırk gün sonra mezarlıkta, altı ay ve bir yıl sonra yine mezarlıkta yemekler yenilip, törenler düzenlenir (Özkan, 2002: 607).

Ceyhan halk kültüründe cenaze evi ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Mezarlık dönüşü cenaze evinde yemek verilir, çay ikram edilir (K.7, K.10, K.15, K.16, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.100, K.101).
- Defnedildikten sonra komşular ve akrabalar tarafından ırmık ya da un helvası yapılır, peksimet yapılır. Akıtma dökülür (K.15, K.16, K.25, K.54, K.55).
- Ölü evinde yedi gün boyunca un helvası, akıtma gibi şeyler yapılarak çocuklara ve gelen konuklara dağıtılır (K.12, K.13, K.15, K.36).
- Cenaze evine yedi gün boyunca akrabalar ve komşular tarafından yemek getirilir. Ölü evinde yemek pişirilmez (K.6, K.7, K.8, K.9, K.17, K.20, K.21, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Taziyeye gelen misafirlere ikramda bulunulur (K.8, K.9, K.36, K.100, K.101).
- Cenaze evinde bir hafta boyunca Kuran ve mevlit okunması sağlanır (K.7, K.36, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.89, K.90, K.91, K.92, K.93).
- Cenaze evinde yedi gün Tebareke Suresi okunur (K.8, K.9, K.15, K.16).

- Cenaze evine gelenler “Başınız sağ olsun, Allah toprağını bol etsin, Allah rahmet eylesin, Nur içinde yatsın, Allah geride bıraktıklarına uzun ömür versin, Mekânı cennet olsun inşallah” gibi taziyede bulunurlar (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.92, K.93).

Ceyhan yöresinde cenaze evinde yemek yenmesi uygulamalarına bakıldığında, eski inançların izleri görülmektedir. Ölenin ruhunu rahatlatacağı düşüncesiyle taziyeye gelenlere ikramda bulunmaktadır. Cenaze evine yedi gün boyunca komşular ve akrabaların yemek getirmesi toplumsal dayanışmanın göstergesidir. Yapılan taziye ziyaretleri ölenin yakınlarındaki acıyı sağaltıcı bir toplumsal gelenektir. Ayrıca ölen kişinin ruhunun yedi gün boyunca evin etrafından ayrılmayacağı inancıyla ruhuna ayetler okunması İslamî bir uygulamanın gelenekselleşmiş halidir.

1.1.5.3.2 Belirli Günler/Ölü Yemeği

Ülkemizde ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belli günler vardır. Bunların başında ölünün “kırkinci”, “elli ikinci” günleriyle “yılı” gelmektedir. Daha seyrek olmakla beraber, “üçüncü” ve “yedinci” günlerde de ölen kişi belli bir biçimde anılmaktadır. Aslında belirli sayıların karşıladığı bu tür günler, söz konusu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsek ve geleneksel niteliklerden dolayı önemsenmişler, giderek birtakım adetleri bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir. Bu günler içerisinde ölümden sonraki “kırkinci gün” en yaygın ve tipik olanıdır. “Kırkinci” günde ölünün yemeği verilir, helva, su “kırıklığı” dağıtılır, mevlidi okutulur, hatimi indirilir, yasini okunur “kırk duası” okutulur. “Elli ikinci” günü yapılan işlemlerse, ölünün kemiklerinin etinden ayrıldığı tasarımıyla temellenen yaygın bir inanmaya dayanmaktadır. Bu iki günün dışında, ölüm yıl dönümünde, ölenin yakınları ekonomik durumlarına göre camilerde ya da evlerde “ölenin ruhu için” mevlid okutturulmakta, şeker dağıttırmaktadırlar (Örnek, 1995: 220).

“Ölü yemeği”, ölenin ruhu ya da canı için verilmektedir. Ölümle ilgili adet ve inanmaların önemli bir bölümünü oluşturan bu yemek bir yanıyla ölenin öte yandan da yaşamını sürdürdüğü, başka şeylerin yanı sıra yemeye ve içmeye de ihtiyacı olduğu tasarımıyla vurgularken, bir yanıyla da ölüm olayına eşlik eden “geçiş” törelerinin gerekliliğinin açığa vurmaktadır. Çünkü ölünün öte dünyaya uğurlanışının tam ve geçerli olabilmesi için, dinsel kuralların ve işlemlerin yanı sıra geleneksel olayların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Tersine durumda ölenin ruhunun geride bıraktıklarını

tedirgin edeceğine inanılmaktadır. Öte yandan toplumun geleneklere bağlı kesimi, alışlageleni yerine getirmeyen ölü sahiplerini kınamakta ve geleneksel olanı yapmak için onları baskı altında tutmaktadır. Ölü yemeği, ölüm olayının üçüncü, yedinci, kırkıncı, elli ikinci günlerinde verildiği gibi; yıldönümünde, mezar dönüşünde, mezar kaldırma sırasında, ilk perşembesinde ya da ilk akşamında verilmektedir (Örnek, 1995:221-222).

Afganistan Kazak Türkleri'nde cenaze defninin yedinci gününde yemekler yapıp "ölü aşısı" verilir. Ölü aşısı da ölenin akrabalarının durumuna göre az veya çok kişiye verilir. Bu aş için ölenin akrabaları ve dostları koyun getirir, ölenin evinin kapısı önünde onun ruhuna adayıp keserler. Bundan sonra her kırk günde bir aynı olay tekrarlanır. Ölenin yakınları zenginse her yedi günde bir tekrarlanır. Fakir olanlarsa bunun yerine her hafta Kur'an-ı Kerim okuturmuş. Ayrıca durumu müsait olan ölü sahibi her Cuma Kur'an-ı Kerim okutur. Ölünün ruhunun sorgu melekleri tarafından her Cuma akşamı serbest bırakıldığına ruhun eve gelip kendisi için Kur'an-ı Kerim okutup okutmadıklarına baktığına inanılır. Buna inanan ölü sahipleri ölünün ruhunu memnun etmeye çalışırlar. Eğer Kur'an-ı Kerim okutulmazsa sorgu meleklerinin ölene izin vermeyeceğine, bu sebeple ruhun eve gelmeyeceğine inanılır (Turan, 1986:309). Azerbaycan'da ihsan'ı ölü evinin sahibi verir. İhsan ölü için verilir. Ölünün kırkına kadar her Cuma akşamı, umum akrabaya, başsağılığına gelenlere, Kelam-ı Kadim okuyan hocaya, mezara kazanlara ihsan verilir. İhsan yemeği olarak sadece bozboş verilir. Ölünün kırkı çıktığı gün hayrına pilav demlenir. Cenaze evinde Anadolu'dan farklı olarak ocak yakılır. Dağıstan'da Avarlarda, ölüm olunca mevta toprağa verilmeden evvel 3 gün içinde yemek verilir. Bazen da ölü için yemek mezarlıkta verilir. Ölü aşısı dökmek, lokma vermek, yas yemeği vermek aynı amaç ve aynı mahiyetli inancın ürünüdürler. Farklı boyutlarda da olsa Kırım'da, K. Kafkasya'da ve kuzey Mezopotamya Türklerinde de görülür. Böylece ölenin ruhunun rahatlayacağına yiyenlerin iyi temennilerinin dua olarak ölüye ulaşacağına inanılır (Kalafat, 1998: 243).

Ceyhan halk kültüründe belirli günler ve ölü yemeği ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Belirli günlerde yapılan mevlitler ve yemekler ölen kişinin maddi durumuna bağlı olarak yapılır (K.63, K.64, K.65, K.66, K.94, K.95, K.96, K.100, K.101).
- İlk akşam toprak mevlidi yapılır (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

- Yedisinde yemekli mevlit ve ölü helvası yapılır (K.25, K.36, K.54, K.55, K.61, K.62, K.100, K.101).
- Yedinci, yirminci, kırkıncı ve elli ikinci gün yemekli mevlit veya helva yapılır.(K.6, K.7, K.8, K.17, K.20, K.21, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.94, K.95, K.96).
- Verilen ölü yemeğinin sevabı ölünün ruhuna gider (K.17, K.20, K.21).
- Seney-i devriyesinde yemekli mevlit yapılır (K.17, K.20, K.21).
- Cenaze evine gelenler yemek hizmetlerine katılırlar (K.15, K.16, K.36, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Cenaze evine yedi gün boyunca akrabalar ve komşular tarafından yemek getirilir. Ölü evinde yemek pişirilmez (K.6, K.7, K.8, K.9, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.100, K.101).

1.1.5.3.3. Ölünün Eşyaları

Ölenin geride bıraktığı eşyasıyla ilgili işlemlerin oluşmasında başlıca iki temel neden vardır: ölenin geri geleceği korkusu, ölünün anısını yaşatma isteği. Ölenin geride kalan çok kişisel eşya içerisinde özellikle giysilerinin ve ayakkabılarının başkalarına verilerek en kısa zamanda evden uzaklaştırılması ya da birincilerin yıkanarak “ölümün bulaştırdığı öldürücü etki” den arıtılması, hatta yakılarak bu etkinin hepten yok edilmesi dikkati çekmektedir. Her ne kadar ölenin giyim eşyasını başkalarına vermenin yüzeydeki nedeni “hayır yapma” amacını taşıyor gibi görünüyorsa da, temeldeki neden yukarda belirttiğimiz korkuda yatmaktadır. Çünkü, ölenin, ölümden sonra da geride bıraktıklarıyla ister insan, isterse eşya olsun olumlu ya da olumsuz yönden ilişkisini sürdürdüğüne inanılmaktadır (Örnek, 1971:75).

Çerkezlerde ölümün 8. gününde mevtanın giysileri dağıtılır. Onun evinde hiçbir şeyin kalması istenilmez. Ölünün eşyaları çok çocuklu ailelere ve çok fakirlere verilir (Kalafat, 1998: 243).

Afganistan Kazak Türkleri’nde ölenin giysileri eski ise yenisi alınıp verilirken, ölü evinin giysi vermediği nadir hallerde ise para verilir (Turan, 1986: 307).

Ceyhan halk kültüründe ölünün eşyaları ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ayakkabılar dış kapının önüne konur. Eşyaları hemen verilir (K.7, K.8, K.9, K.15, K.16, K.25, K.54, K.55, K.100, K.101).

- Mezarlıktan döndükten sonra, önceden kapının önüne çıkartılan ayakkabılar hâlâ bir kişi tarafından kullanılmak üzere alınmadıysa, alınması sağlanır (K.57, K.58, K.59, K.60, K.100, K.101).
- Ölünün eşyaları ölünün hayrına yıkanarak dağıtılır (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.61, K.62, K.90, K.91).
- Ölen kişinin yatağı, yorganı, giysileri yani tüm eşyaları hatıra olarak saklanacaklar ayrıldıktan sonra evde görünüp cenaze sahibini üzmesin diye ve ölen kişinin hayrı için ihtiyaç sahiplerine dağıtılır (K.36, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.90, K.91, K.100, K.101).
- Yıkama ve kefenleme sırasında kullanılan eşyalardan geriye kalanlar fakirlere verilir (K.36, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.100, K.101).
- Ölünün eşyaları arasında özellikle tespihi, Kuran'ı hatıra olarak bırakılır (K.39, K.40, K.54, K.55, K.101).

Ceyhan yöresinde ölünün eşyalarının özellikle de ayakkabılarının ihtiyaç sahiplerine bir an önce verilmeye çalışılmasının nedeni ölümü ve ölünün ruhunu evden uzaklaştırma isteğiyle beraber ölünün ruhuna hayır yapmak düşüncesidir. Eşyalar dağıtılırken hatıra olarak saklanmak istenenler ayrılır. Dikkat çekici olan ölen kişinin dağıtılan giysilerinin yıkanarak dağıtılmasıdır. Burada amaç ölümün giysilere bulaştığı düşüncesidir. Dağıtım işlemi yıkama ve kefenleme sırasında geriye kalan eşyalar için de uygulanır.

1.1.5.3.4.Devir- İskat

Ölen bir müslümanın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire fidye verilmesi gerekmektedir. Bu işleme fıkıh dilinde “devir” ya da “ıskat” denilmektedir (Örnek, 1995:220).

Ceyhan halk kültüründe devir-ıskat ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Devir-ıskat eskilerde yapılmasına rağmen bazı yerlerde hâlâ yapılırken bazı yerlerde hiç yapılmamaktadır (K.25, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Devir-ıskat ölen kişinin bıraktığı vasiyete dayanılarak yapılır (K.7, K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.90, K.91).

- Ölen kişi devir-iskatı ne kadarlık vasiyet etmişse mutlaka yerine getirilmelidir (K.52, K.53, K.90, K.91, K.100, K.101).
- Devir-iskat vardır. Mezardan gelince devre oturulur. Ortaya bir tepsi konur. Paralar akrabaları tarafından döndürülen tepsinin üzerine atılır. Tepside toplanan paralar, görevlendirilen kişi tarafından fakirlere dağıtılır. Dağıtılan para ölünün hayattayken yapamadığı ibadetlerinin yerine sayılacağına inanılır (K.8, K.9, K.17, K.20, K.21, K.36).
- Devir-iskat vardır. Bakır kapta aile fertlerinden toplanılan para değişik kısımlara ayrılır. Öncelikle cenaze masraflarına harcanır. Yıkayan, gömen, okuyan cenaze evinde yemek yapan kişilerin paraları verildikten sonra kalanı fakir ve ihtiyacı olan kimselere dağıtılır (K.7, K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.90, K.91, K.100, K.101).

Ceyhan yöresinde yapılan devir-iskat uygulaması ölen kişinin bu dünyada yerine getirmediği veya getiremediği dini vazifelerinin yerine yakınlarınca yapılır. Böylece ölen kişinin öteki dünyada azap çekmeyeceği düşünülür.

1.1.5.3.5. Yas Tutma

Yas, sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın acısını içinde yaşadığı topluluğa karşı davranışlarıyla, giydikleriyle belli etmesidir. Yas süresince gerek kadın gerek erkek, aile bireyleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Yas tutanlar genellikle, renkli ve süslü giysiler giymez, gezmeye ve eğlenceye gitmez, yıkanmaz, traş olmaz, radyo ve televizyon açmazlar. Komşuları ve akrabaları da, yası olanlara saygı gösterir, onun acısına ortak olmaya çalışırlar (Karakaş, 2005: 86).

Ülkemizde ölenin arkasından “yas tutma”nın süresi kesin bir zaman parçasıyla sınırlandırılmamakta, bu süre üç günle birkaç yıl arasında değişmektedir. Yas süresinin “üç gün”, “bir hafta”, “bir ay”, “kırk gün”, “altı ay”, “bir yıl” ve “bir yıldan çok” olarak sınırlandığı zaman birimleri içerisinde en yaygın olanı “kırk gün”lük süredir. “Kırk günlük” yas süresinin çok yaygın olması, kırk rakamının dinsel ve büyüsel niteliğiyle bağlantılıdır. Kişinin acısından ve ölümün dolaylı olarak bulaştırdığı “pislikten” arınması için, tıpkı kırklı kadınlarda ve çocuklarda olduğu gibi “kırk günlük” bir sürenin geçmesinin gerekliliğine inanılmaktadır. “Kırk gün”lük yas süresinin önünde ve ardındaki sürelerin belirlenmesi ölenin yakınlığına, uzaklığına; genç ve yaşlı oluşuna; erkek ve kadın oluşuna; kişiliğine; toplumsal yerine; çevresine; sayılıp, sevilmesine;

ölüm biçimine; başsağılığına gelenlerin azlığına, çokluğuna bağlıdır. Ayrıca sürenin belirlenmesinde geleneğin ve dinsel bayramların da rolü büyüktür (Örnek, 1995:223).

Ceyhan halk kültüründe yas tutma ve ağıt söyleme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Belli bir yas süresi olmamakla beraber yas yakınlarınca genellikle hatırası unutulana kadar tutulur. Yas çoğunlukla kırk gün tutulur (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Yas tutma süresi ölen kişinin yaşına bağlı olarak değişmektedir. Ölen kişi yaşlı olduğunda artık ölümün vakti geldiği için yas tutulmasına rağmen uzun sürmez. ölen genç ya da çocuksa yas süresi uzar (K.36, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.90, K.91, K.94, K.95, K.96).
- Evde televizyon, radyo açılmaz, şarkı, türkü söylenmez. Mateme saygı beklenir (K.7, K.8, K.9, K.25, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.94, K.95, K.96).
- Köy kahvesinde de televizyon radyo açılmaya özen gösterilir, yüksek sesle gülünmez (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.94, K.95, K.96).
- Yas süresince köyde düğün, sünnet gibi eğlence varsa cenaze evinden müsaade istenerek yapılır (K.12, K.13, K.15, K.54, K.55, K.90, K.91).
- Ölüm olayı insanı duygusal olarak çok etkilediğinden ister istemez ağlamasına neden olur, ancak feryat figan ederek ağlamak yerine, içten sessiz ve ağır ağlamak daha iyidir (K.12, K.13, K.15, K.16).

Ölüm olayı insan yaşamında etkisini uzun süre devam ettiren bir olaydır. Sevilen bir kişinin kaybı insana üzüntü vermektedir. Bu süreç kişinin duygusal olarak hassas olduğu bir dönemdir. Bu dönem yas dönemi olarak adlandırılıp, bu dönemde toplumca ve bireylerce dikkat edilen değişik unsurlar vardır. Toplumsal olarak saygı duyulan yas dönemi toplumsal dayanışmanın ve acının paylaşılmasının göstergesi olarak kabul edilebilir.

1.1.5.3.6. Mezar Ziyaretleri

En eski ve köklü inançlardan biri olduğu bilinen atalar kültü, genel olarak ecdadın takdisine dayanır. Ancak atanın bizzat kendisine tapınma mâhiyetinde olmayan atalar kültü, atanın öldükten sonra üstün bir takım güçlerle mücehhez hale geldiği ve bu

sayede ailesine yardım edebileceği inancından doğan, korku ve saygı karışık bir telâkki hâsil etmiştir. Bu sebeple ataların ruhlarına kurban kesilir ve eşyaları mukaddes addedilir; mezarları da mukaddestir (Ocak, 1997:12).

Ceyhan halk kültüründe mezar ziyaretleri ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Mezar ziyaretine istendiği zaman gidilebilir (K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.54, K.55).
- Mutlaka gidilmesi gerektiğine inanılan zamanlar da vardır (K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.54, K.55). Mezarlık ziyaretine her cuma günü gidilmeye çalışılır (K.52, K.53, K.54, K.55). Mezarlık ziyaretine pazartesi, cuma, arefe günleri, bayram günlerinde bayram namazı sonrası (K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66) ve ölünün seney-i devriyelerinde gidilir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.52, K.53, K.54, K.55 K.57, K.58, K.59, K. 60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.90, K.91).
- Mezarın başında Kuran'dan ayetler ile Yasin, Fatiha ve İhlâs Suresi okunur. Okuma işi ölünün yakınlarınca yapılabileceği gibi hoca veya imamlara da yaptırılabilir (K.7, K.8, K.9, K.36, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Mezar ziyaretine gidildiğinde beraberinde mutlaka murt dalı götürülerek, mezar toprağına saplanır (K.12, K.13, K.15). Mezarlıklara çoğunlukla ağaç ekilir, bu ağaçlar gölge yapanlardan seçilir. Mezarlıklara gösterişli olmayan çiçekler ekilir (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62). Mezarlık her gidişte mutlaka temizlenir, üstünde biten yabancı otlar yolunur, çiçeklere bakılır (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Mezarın üstüne bayramlarda şeker konur (K.7, K.8, K.9, K.36).

Ceyhan yöresinde karşımıza çıkan mezarlık ziyareti ile ilgili uygulamalarda İslamî uygulamalarla atalar kültü inancına yönelik uygulamaların iç içe geçtiğini görmekteyiz. Mezarlara önem verilmesi, temiz tutulması, ağaç ve değişik çiçeklerin ekilmesi saptamamız doğrultusunda yapılan uygulamalardır.

1.1.5.3.7. Değerlendirme

Ceyhan yöresinde geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm olayı etrafında birçok âdet, inanış ve uygulamalar örüntüsü oluşmuştur. Bu âdet, inanış ve uygulamalara ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası yapılanlar olarak yer verdik.

Ölüm olayının gerçekleşmesi, yıkama, kefenleme, gömme, mezar ziyareti, cenaze evi, ölü yemeği gibi başlıklar altına yer verdiğimiz inanış ve uygulamaların büyük kısmında eski kültür izlerine ve İslami uygulamalara rastladık.

1.2. Bayram, Tören ve Kutlamalar

1.2.1. Dini Bayramlar

Bayramlar, bir dizi gösteriden oluşur, onların biçimlenişini, kurallarını gelenek belirlemiştir. Bayram bir topluluğun bütünü için ve bütününce düzenlenen uygulanan törenlerin bileşimidir. Dini bayramların günleri kameri takvime göre hesaplandığı için her yıl dönümünde güneş takviminin aynı günlerine rastlamaz. Yılda on gün geriler. Uzun bir zaman diliminde bayramların mevsimleri de değişir. Bu değişim bayramların her mevsimde yapılmasını sağlayarak bayramlara bir çeşitlilik kazandırır. Dini bayramlar bilindiği gibi Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bu bayramların başlıca özelliği dost ve akrabaların birbirlerini karşılıklı bayramlaşmak için ziyaret etmeleridir. Ramazan ve Kurban Bayramıyla ilgili adet ve inanmalara baktığımızda İslami kültürden pek fazla ayrılmadığını görüyoruz. Bayram namazına gitme, namazdan çıkınca bayramlaşma, Kurban Bayramında kurban kesme, etlerin üç parçaya bölünüp dağıtılması, bayram ziyaretlerine gitme, İslamiyet'in gereğindedir (Artun, 2005:204).

Kurban Bayramında kurbanlık hayvanın kınalanması, Yahudilerde çok eski bir töredir, İslam dinine oradan geçmiş ya da İslam öncesi Sami kavimlerin dinlik geleneklerinin bir kalıntısı sayılabilir. Tellerle hayvanı süsleme ise Orta Asya'dan gelme bir töredir. Moğollarda, Tanrıya adanan kurban hayvanlarına kordeleler bağlarlar. Türkiye'nin bazı bölgelerinde rastlanan bir görenek de havanı keserken gözlerinin kapatılmasıdır. Bu töre, İbrahim'in oğlunu yatırdığı zaman, korkutmamak için gözlerini bağladığı menkıbeyle ilgilidir. Tahtacılar da ise göz kapama için hayvanın kulakları kullanılır (Boratav, 1973: 253-254).

1.2.1.1. Ramazan Bayramı

Ceyhan halk kültüründe Ramazan Bayramı'nda yapılan uygulamalar şunlardır:

- Temizlik yapılır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.15, K.35, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Kömbe ve tatlı yapılır (K.6, K.7, K.12, K13, K.15, K.8, K.9, K.10, K.35, K.36, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

Kalburabastı, sütlaç, karakuş, şireli çörek gibi tatlılar yapılır (K.52, K.53, K.57, K.58, K.59, K. 60). Yapılan tatlıya şerbeti bayram sabahı dökülür, zaten bayram tatlısının da özelliği budur (K.6, K.7, K.12, K.13, K.15).

- Yemekler hazırlanır (K.6, K.8, K.9, K.10, K.35, K.52, K.53, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Eve misafirlere ikram edilmek üzere kolonya ve şeker alınır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.15, K.35, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Çocuklara bayramlık alınır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.54, K.55).
- Bayram sabahı tüm ev halkı sabah erkenden kalkar (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.13, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55).
- Bayram namazına gidilir (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Namaz çıkışında camide bayramlaşılır (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Çocuklar sevindirilir, harçlık ve şeker verilir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Eş, dost ve akrabalarla bayramlaşılır (K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Mezar ziyaretine gidilir (K.36, K.52, K.53, K.54, K.55, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Bayramlarda çocuklar ip atarlar. Çocuklar, genç kızlar bayramlarda topluluk halinde gezerler (K.15, K.23, K.25).
- Bayramlarda genç kızlar salıncakta sallanırlar (K.10, K.23, K.25).

1.2.1.2. Kurban Bayramı

Ceyhan halk kültüründe Kurban Bayramı'nda yapılan uygulamalar şunlardır:

- Kurban bayramı Ramazan Bayramı'na nazaran daha yorucudur. Kurban bayramı birçok uygulamasıyla Ramazan Bayramı ile aynıdır, tek farkı hayvan kurban edilmesi ve etiyle ilgili olan uygulamalardır. (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Temizlik yapılır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.36, K.54, K.55).
- Bayram namazına gidilir (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kurban edilecek hayvana kına yakılır. Tuz yalıtılır. Kurbanın gözleri bağlanmaz (K.10, K.35, K.54, K.55).

- Kurban b acak gösterilmez, kurbanın gözü kapatılarak tuz yalattılır (K.10, K.12, K.13, K.15, K.35).
- Kurban alınır, kesilir. Et  e bölünür. Bir pay dağıtılır, bir pay konuklara ikram için ayrılır, bir payda evde yaşayanların yemesi için bırakılır (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Evde konuklara ikram edilmek üzere kurban etiyle yemek pişirilir (K.12, K.13, K.15).
- Mezar ziyaretine gidilir (K.52, K.53, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

1.2.2. Kutsal Aylar, Günler

Ramazan ayı büyük Őehirlerin geleneğinde, kimi yönleriyle bayram nitelikleri gösteren bir dönemidir yılın. Eskiden oruç tutanlar, hele gecelerin kısa olduğu yaz mevsimine rastlayan ramazanlarda, yatıp uyumayıp, sabah karşı yenen sahur yemeğini beklerlerdi; böyle olunca da gecenin, teravih namazından sahur zamanı arasındaki süresi türlü eğlencelerle geçirilirdi. İstanbul'un, Őehzadebařı'nda direkler-arası, Çemberlitaş tarafında divan-yolu adeta bayram yeri görüntüsü alırlardı. Ramazan gecelerine özgü gösterilerin başında karagöz, orta oyunu gelirdi. Taşra kasaba ve Őehirlerinde de, evlerde düzenlenen toplantılardan başka, kahvelerde aşıkların  alıp çağırmaları dinlenirdi. Erzurum, Kars gibi doğu Őehirlerinde günümüze kadar sürüp gelmiştir bu gelenek. Oralarda ramazan ayı boyunca kahvehane toplantılarında aşıklar, saz ve t rk  fasıllarından başka, çoğu kez birkaç gece süren uzun halk hikâyeleri anlatırlar. Kandillerin bayram yönlerinden günümüze pek bir Şey kalmamıştır. Belki, geleneklere bağlı ailelerde, kandil  oreği yeme, "kandiliniz kutlu olsun" diyerek el öpme görenekleri sürmektedir. Eskiden bu günleri kutlamaya hazırlanma işlemleri ve kandil gecesi Őenlikleri  ocuk toplulukları için bir bayram anlamı taşırdı (Boratav, 1973: 256).

İslam dininde önemli sayılan kutsal geceler vardır ki miraç, berat, mevlit, regaib geceleri olarak bilinen bu kutsal gecelere halk arasında kandil geceleri de denilmektedir. Bu gecelere Adana'da büyük önem verilmekte ve bu gecelerin olduğu günler sıradan bir gün olarak geçirilmemektedir (Akyol, 2006:119).

Ceyhan yöresinde kandillerle ilgili uygulamalar Şunlardır:

- Kandil olduğu hatırlatılır, kandil kutlanır (K.8, K.9, K.54, K.55).

- Tatlı, helva yapılır, dağıtılır (K.8, K.9, K.10, K.15, K.35, K.36, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Her evde mutlaka saç kokutulur. Yapılan hamur işi komşulara, çocuklara dağıtılır (K.52, K.53, K.54, K.55).
- Kandil çöreği, kolaç, yağlı ekmek gibi hamur işi yapılarak dağıtılır (K.8, K.9, K.54, K.55).
- Camide ve kahvelerde bisküvi ve lokum dağıtılır (K.8, K.9, K.15, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kandil gecesi erkekler mutlaka camiye giderler, mevlit dinlerler (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kandil gecesi, Kuran okunur, ibadet edilir, tesbih çekilir (K.8, K.9, K.15, K.36, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Ölmüşlerin ruhuna dualar okunur (K.8, K.9, K.15, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kandil günleri kutsal olduğundan dilek ve istekler için dua edilir (K.8, K.9, K.15, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Gelişen teknolojiyle birlikte telefonla tebrik yaygınlaşmaya başlamıştır, eş, dost, yakınlar telefonla tebrik edilir (K.36, K.54, K.55 K.57, K.58, K.59, K. 60).

1.2.3. Milli Bayramlar

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan ulusluk bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı, Kurtuluş Bayramları) ,askeri geçitler, fener alayları vb. “resmi” gösterilerinde geleneklik tek öge, seymenler, zeybekler, vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Ama bu bayramlar vesilesiyle, resmi gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar, işçilerin esnafların kendi aralarında, hükümet ya da belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir. Eğlenceler, en çok, davul zurna takımlarının katılması ile canlandırılan oyun toplantılarıdır. Anadolu kasabalarında, her yerin kendi oyunlarını oynamasına karşılık, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde toplantılara yurdun çeşitli bölgelerinden gelmiş kimseler katıldığı için, ayrı ayrı kümelerin, ayrı ayrı oyun gösterileri ile eğlentiler bir türlü “halk dansları festivali” görüntüsü alır. Ulusluk bayramlarda da, birçok yerlerde

resmi törenlerden sonra, bayram yeri diye nitelendirebileceğimiz çayırlarda güreşler, koşular ve başka yarışmalar düzenlenir. Yarışmaların bir özelliği, “ciddi”lerinin yanında “güldürücü” lerinin yer almasıdır (Boratav, 1973: 256-257).

Ceyhan halk kültüründe milli bayramlarla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Halk okulların düzenlediği resmi törenlere katılır (K.12, K.13, K.15, K.36, K.52, K.53, K.61, K.62, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72). Okul olmayan yerlerde halk, muhtarlığın düzenlediği törene katılmaktadır (K.57, K.58, K.59, K.60, K.61, K.62).
- Çocuklar bayram alanına götürülür (K.7, K.8, K.9, K.12, K.13, K.15, K.16).
- Resmigeçit töreni yapılır. Gaziler ve onun çocukları geçite katılır (K.7, K.8, K.9, K.54, K.55).
- Fener alayı yapılır (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55).
- Mülki amirler konuşma yapar (K.7, K.8, K.9, K.36, K.54, K.55).
- Evlere ve işyerlerine bayrak asılır (K.52, K.53, K.54, K.55).

Ceyhan ilçe merkezinde 6 Ocak Ceyhan’ın kurtuluşu olduğundan coşkuyla kutlanmaktadır.

1.2.4. Mevsimlik Törenler

1.2.4.1 Genel Mevsimlik Törenler

1.2.4.1.1 Nevruz Bayramı

Günümüzde devlet kanalıyla da tüm canlılığıyla kutlanmaya başlanan “Nevruz” Ceyhan yöresinde yaşayan Kırım ve Bulgaristan Türkleri tarafından geçmişten günümüze kutlana gelmiştir. Bu kutlamalar çerçevesinde pikniğe gidilmekte ve ateşin üstünden atlanmaktadır (K.7, K.10, K.11).

1.2.4.1.2. Hıdrellez Bayramı

Hıdrellez’de ise geceden gül ağacının altına dilekler yazılmakta ya da çizilmekte, yine geceden bir testinin içine atılarak gül ağacının altına konan yüzükler sabah maniler söylenerek çekilmekte, mani testiden çıkan şeyin sahibine mal edilmektedir. Hıdrellez gecesi cam önüne konan bozuk paralar, yıl içinde cüzdan da uğur olarak saklanmaktadır. Hıdrellez gecesi dileği olanlar beşikte sallanarak, dileklerini dilerler. Çocuklar, “gıdırıncık” adı verilen bir tahta düzeneğin üzerinde dönerler. Beli ağrıyanlar ya da vücudunun başka yerinde ağrı olanlar dut ağacına

dayanarak şifa umarlar. Ayrıca bu gece de ibadet edilir, Hızır peygambere dualar eşliğinde dilekler sunulur (*K.6, K.7, K.11, K.15, K.16, K.23*).

1.2.4.1.3. Tepgeş/Tepgeç

Ceyhan'da yaşayan Kırım Türkleri'nce kutlanan bir başka önemli gün "Tepgeş"tir. Ceyhan'da yaşayan Kırım Türkleri "Tepgeş" kelimesinin "tepinmek"ten geldiğini ifade etmektedirler. Son beş yıldır kutlanmakta olup, bireyler arasında sosyal dayanışma, birliktelik ve öz kimlik duygularını pekiştirmek amacıyla Kırım'a dayandığı söylenen "Tepgeş" yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de bulunan Kırım Türkleri tarafından kurulan derneklerin öncülüğünde yeniden canlandırılan "Tepgeş" bir çeşit bahar bayramı olup, kültürel değerlerin genç nesillere aktarılmasına da hizmet etmektedir. "Tepgeş"te yöresel yemekler yenmekte, yöresel oyunlar oynanmakta ve Kırım Tatarca'sı konuşulmaktadır (*K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.10, K.35*).

1.2.4.2. Özel Mevsimlik Törenler

1.2.4.2.1. Yağmur Duası

Dünyanın hemen her yerinde su ve yağmura ihtiyaç duyulduğunda gerekli olan yağışı sağlamak için çeşitli yollara başvurulur. (Frazer, 2001:55-56). Yağmur, atmosferde bulunan su zerreciklerinin yeryüzüne inişi olarak tanımlanabilir. Yağmurun özü sudur, su ise hayat kaynağıdır (bu nedenle rahmet olarak adlandırılır); toprak, hava ve ateş ile birlikte kâinatın özünü oluşturur. Yağmurun yağmaması tabiatı (toprağı, bitkileri ve hayvanları); dolayısıyla da insanları olumsuz yönde etkiler. İnsanlar bundan dolayı kaygılanırlar ve bir beklenti içerisine girerler. Onları ilahi bir güce dayanmaya ve o güçten yağmur talep etmeye sevk eden bu beklentinin sonucunda ortaya çıkan pratikler, belirli bir düzen içerisinde tekrarlanarak Anadolu'da yağmur duası olarak tanımlanan bir ritüel özelliği kazanmıştır (Şişman, 2003:86). Yağmur duası, yağmura gereksinme sonunda doğmuştur. Doğal bir ihtiyacın sonucudur. Dünyanın neresinde olursa olsun, kurak memleketlerde yaşayanlarla, yağmur yağma çağı geciken yerlerde oturanlar, yağmur yağışını sağlamak amacıyla bir takım uygulamalara başvururlar (Acıpayamlı, 2007: 116).

İlkellerden başlayarak hemen bütün insanlık tarihinde yağmurun taşıdığı önem büyüktür. Gökten inen bereket sayesinde insanların daha çok mutlu olacağı bilinmesi, yağmura ve diğer gökyüzü olaylarına kutsal bir görüntü vermesine yol

açmıştır. Özellikle İslamiyet'in kabulünden önce ve sonra Türklerin yaşadıkları bölgelerde de bunun için çeşitli törenlerin yapılması, hatta komşu milletlerin kültürlerinden etkilenme veya onları etkileme dolayısıyla birçok varyantların oluşması, yağmur duasının ve bununla ilgili törenlerin geniş bir alana yayıldığını ortaya koymaktadır (Gözaydın, 1987:165).

Geleneksel tür tarımcılıkta, üretimdeki verimin iklim, mevsim ve yağış koşullarına bağlı olması nedeniyle doğal güçler, tarımcının hayatında önemli bir yer tutar. Doğanın biricik sahibi ve hâkimi olan Tanrı, yağmuru ister yağdırır, isterse yağdırmaz; özellikle kullarını cezalandırmak için ya çok yağdırır ya da hiç yağdırmaz. Bu yüzden insanlar, Tanrı'dan ürünün bağımlı olduğu değişkenlerden biri olan yağmuru istemektedirler. Bu isteğin imam aracılığıyla düzenli yapılması ve yaygınlığı, yağmur duasını dinsel bir tören şekline dönüştürmüştür (Balaman, 1983:54).

Tire yöresinde de rastlanan yağmur duası uygulaması çocuklar tarafından yağmur duası ve köy halkının katılımıyla yapılan yağmur duası olarak Ekici tarafından sınıflanmış ve ekonomik bir temele dayandırılmıştır. Yine Ekici'den öğrendiğimize göre, yağmur duası, ekim-dikim mevsimi ve yağmur mevsiminin kurak geçmesi durumunda, özellikle tarımla uğraşan ve tarımdan gelirini sağlayan toplumların, yağmur yağması için yaptıkları söz ve hareketlerden oluşan geleneksel bir uygulamadır (Ekici, 2002: 47).

Isparta'da yağmur duası için çoluk çocuk tüm kişiler bir araya gelirler. Kadınlar, evlerden toplanan bulgur, yağ, soğan, nohut ve orada kesilen kurbanlık bir hayvanın eti ile "Mahya" denilen yemeği pişirirler. Duadan sonra yemek topluca yenilir (Kılıç, 1997:240).

Tabiat olayları içerisinde en dikkati çeken yağmur duası uygulamalarıdır. Ceyhan yöresinde de yağmur duası uygulamasına rastladık. Bu uygulama Anadolu'da da yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok inanış örüntüsünden izler taşıyan bu uygulamalar bütünü Ceyhan'da da halen geçerliliğini korumaktadır.

Ceyhan halk kültüründe yağmur ve yağmur duası ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Yağmur, yıldırım gibi şeyler Allah'tan gelir (K.7, K.8, K.25, K.101).

- Yağmur yağmadığı zaman dua edilir. Kellik hastalığı olanlar tarafından bir miktar taş çikin yapılarak okunur, okunan taşların akan suya atıldığı zaman yağmur yağacağına inanılır (K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Yağmur duası bir köy ya da birkaç köy birleşerek yapılır. Bir hayvan kesilir, yenilir, içilir, kesilen hayvanın kafası suya atılır, toplanılıp dönene kadar bazen yağmurun bastırıldığı olur, yine de yağmur Allah'tan gelir, dua sadece yardımcı olur (K.6, K.15, K.16, K.54, K.55, K.98, K.99).
- Yağmur yağmadığı zaman yağmur duasına çıkılır. Ağaca elbiseler giydirilip geline benzetilir. Daha sonra ev ev gezilip kapılar çalınır, açan ev sahibine:

“Çomçalı gelin çom ister,
 Bir kaşıcak un ister,
 Un verenin oğlu olsun,
 Tuz verenin kızı olsun. “

diye söylenir. Bir helke ya da bir tas su kapıdakilerin başından aşağıya serpilir. Un, bulgur, yağ, para gibi şeyler verilir. Toplananlar köy gençleri tarafından paylaşılır ya da toplu pişirilip yenilir (K.98, K.99).

1.2.4.2.2. Değerlendirme

Bayram, tören ve kutlamalar başlığı altında dini ve millî bayramlar, kutsal aylar/günler Nevruz, Hıdrellez , Tepgeş/Tepreç, yağmur duası gibi konulara yer verdik.

Ceyhan yöresinde dini bayramlarda İslami uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Milli bayramlar ise herkesin katıldığı millî duyguların ön plana çıktığı kutlamalar olarak değerlendirilebilir. Kutsal aylar ve günler İslami uygulamalarla şekillenmiştir.

Ceyhan yöresinde mevsimlik bayramlar olarak nitelendirebileceğimiz Nevruz, Hıdrellez ve Tepgeş/Tepreç çoşkuyla kutlanmaktadır.

Anadolu'da çok yaygın olarak karşımıza çıkan yağmur duası uygulamaları Ceyhan'da da geçerliliğini korumaktadır.

1.3. Halk İnanışları

İnanç, sözlük anlamı ile “kişice, ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” demektir (Boratav, 1973:8).

İnanç, genellikle dini olarak kabul gören bir gerçekliktir. Halk inançları ise toplum tarafından kabul edilmiş ilahi bir dinin bilinen hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşayan, itibar gören ve bir sonraki nesle aktarılan itikadlardır (inanmalardır) (Şişman, 2000: 104). Aynı zamanda halk inanışları ait olduğu milletin özelliklerini anlatan bir unsurdur.

1.3.1. Yatırlarla, Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

Ziyaret, kutsal olarak bilinen bir şeye, herhangi bir dileğin olması, yerine getirilmesi şartıyla yapılan gidip görme işidir (Köksal, 1986:153). İnsanlar, istek ve ihtiyaçlarının gerçekleşmesi zorluğu ve imkânsızlığı karşısında ya büyüleyici ya da kutsal bildikleri varlıklara yaklaşarak, ihtiyaçlarını gidermeye ve kaderlerini değiştirmeye çalışırlar. İşte insanların, kendilerine yardım ve faydası dokunacağına inandıkları varlıklardan biri de yatırlardır. Bunlar, sağlıklarında zühd, takva, ibadet ve muhabbetle birlikte vatani, milleti uğrunda şahadet mertebesine ulaşan, Tanrı'nın sevgili kulları arasında kabul edilen kimseler olduğu gibi, Tanrı katında yüksek hatırlarının kırılmayacağı inancı ile ilk dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş velilerdir (Köksal, 1987: 227).

Ceyhan halk kültüründe bu konuyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Yatırlar ve ziyaret yerleri kutsal kabul edilir (K.8, K.9, K.35, K.36, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Ziyaretlerde dua edilir (K.7, K.8, K.9, K.35, K.36, K.54, K.55).
- Ziyaretlerde Yasin Suresi gibi Kuran'dan ayetler okunur (K.52, K.53).
- Ziyarete gidilip dilek dilenir ve tavuk kesilir. Kesilen tavukla pilav yapılır ve çocuklara yedirilir (K.39, K.40, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Bir dilek için ziyarette adak adanır (K.35, K.57, K.58, K.59, K.60). Çocuk isteği, evlenme isteği, kısmet açma, hastalık, okul kazanma isteği ve iş isteği gibi nedenlerle ziyarete gidilir, kurban adanır (K.8, K.9, K.35, K.36, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Ziyarete dilek dilendikten sonra koyun ya da davar adanır, dilek gerçekleştiğinde ziyaret yerinde kesilerek yemek yapıp dağıtılabılır, pişirilmeden dağıtılabılır (K.36, K.52, K.53).
- En çok gidilen ziyaretler "Arap Dede" ve "Durhasan Dede"dir (K.52, K.53, K.54, K.55).

- Hıdrellez günü gidilerek ziyaret edilir ve adak adanır. Gidilen en yakın ziyaretler “Hasan Dede” ve “Cabbar Dede”dir (K.12, K.13, K.15).
- Yağmur duası için de ziyaretlere gidilir (K.15, K.16, K.39, K.40).

Ceyhan yöresinde yatırlar ve ziyaret yerleriyle ilgili inanışlara baktığımızda, karşımıza atalar kültü ve İslamiyet’le birlikte şekillenen velî kültü çıkmaktadır. Dua etme, adak adama, kurban kesme gibi uygulamalar yatan kişiye duyulan saygı ve dileğine yardım edebileceği düşüncesinden kaynaklanan eski kültür izleri taşıyan uygulamalardır.

1.3.2. Kurban/Adak

Kurban, sözlükte “Dinin bir buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan” olarak tanımlanmaktadır (TS, 1998:1409). Adak ise “sayrılıktan sağalma, çocuk sahibi olma, evlenme, zor bir durumdan kurtulma vb. amaçlara yönelik isteklerin yerine getirilmesi için yüce varlıklara, ermişlere, tapınaklara, yatırlara, ziyaretlere adanan oruç, kurban, yiyecek, eşya vb.” olarak tanımlanabilir (Karadağ, Kaya, 1995:103).

Adaklar genellikle kabirlerin yanı başında adanır. Bunlar, Tanrı rahmetinin ve muhabbetinin bol olduğu mukaddes yerler olarak değerlendirilir. Herhangi bir niyeti olan kimse, bu niyetinin yerine gelmesi için, adakta bulunur ve bunu mutlaka yerine getirir. Çünkü yerine getirilmeyen bir adak, adak sahibini huzursuz kılar. Adak için belli bir nesne şart değildir. Adak sahibi, gönlünden neyi geçirmişse, onu adaması gerekir. Bunlar; Kur’an okuma, en az iki rek’at namaz kılma, oruç tutma, bir fakiri giydirme, horoz-tavuk kesme, kurban kesme, helva veya çeşitli yiyecekler pişirip dağıtma, ziyaretgâhların bulunduğu yere bez parçası, mendil, türban vs. bağlama, mum yakma, kabre bayrak bırakma gibi uygulamalardır (Köksal, 1986:153).

Anadolu coğrafyası; birçok uygarlığın, din, inanç sistemlerinin bulunduğu kültürlerin ortak kaynağı olmuştur. Türkler Anadolu’ya gelince getirdikleri Orta Asya Türk kültürünün yanı sıra İslamiyet ve Anadolu kültürüyle tanışmıştır. Türk kültürü Anadolu’da günlük hayatın uygulama ve değer yargılarıyla yeni bir içerik ve nitelik kazanmıştır. Tarihin ilk topluluklarından bu yana doğayı tam çözemeyen insanlar onun her türlü iyiliği ve kötülüğü yapabileceğinin düşünmüşler, onunla iyi geçinmenin yollarını aramışlardır. Dilekleri yerine gelince şükretmek amacıyla adaklar adanmışlar, çeşitli büyüsel ve törensel işlemler uygulamışlardır (Artun, 2001: 27).

Ceyhan halk kültüründe bu konu ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Yatırlara adak adanır hastalık, çocuk, iş, kısmet, araba, traktör, dilek, yolculuktan dönüş, askerden dönüş gibi istekler için gidilir. Medet umulur. Kurban adanır, kan akıtılır (K.7, K.8, K.9, K.25, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.98, K.99).
- Hamile kalıp çocuğu durmayan, çocuğu doğup yaşamayan bir kadın eğer sağlıklı çocuğa sahip olursa yedi yaşına kadar kurban adar (K.6, K.10, K.15, K.16).
- Çocuğu olmayanlar adak adarlar. Bu adak Mehmet isimlilerden para toplayıp kızsız kulağına küpe yapılması, erkeğe giysi dikilmesidir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.16).
- Hıdrellez günü yatırlara gidilip dilek dilenir ve adak adanır (K.12, K.13, K.15).

1.3.3. Ocaklar

Ocak sözlükte “Bazı hastalıkları iyi ettiğine inanılan aile” olarak tanımlanmıştır (TS, 1998: 1668). Ocaklık atadan oğula yahut anadan kıza geçer; ama bu kesin bir kural değildir. Ocaklı kendi soyundan olmayan kişiye de “el verebilir”, yani büyüklük gücünü, kendinden sonra sürdürmesi için başkasına aktarabilir (Anadol, 2006: 212-213).

Ceyhan halk kültüründe ocaklarla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Tıbbın tedavi edemediği çoğu yara ve hastalık ocaklar tarafından iyileştirilir (K.57, K.58, K.59, K. 60, K.98, K.99).
- Vücuttaki kızarıklık, gece yanığı, zona, yüz felci, temre için ocağa gidilir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.23, K.25, K.98, K.99).
- Kırk ocağı vardır. Aydaş çocuklar külle yıkanır, daha sonra küller sudan süzülüründe birçok kıl çıkar. Kedilerle, köpeklerle bebeğin kırkının karıştığına inanılır. Bu uygulamadan sonra bebek iyileşir (K.7, K.8, K.9, K.15).
- Vücutta sıkıntıdan çıktığına inanılan kırmızı yara ve döküntülere “kızılyörük” denir. Vücudunda kızılyörük çıkan kişi ocağa giderek tedavi olur. Kül, yumurta, kireç kaymağı ve zeytinyağından oluşan karışım ocaklı kişi tarafından okuma eşliğinde kızılyörük çıkan yere birkaç kez sürülür, yaralar iyileşir. Vücutta çıkan gece yanığı da ocaklı kişilerce tedavi edilir. Tas içindeki suya ocaklı kişi tarafından “Yandırdı ha yandırdı, söndürdü ha söndürdü” denerek ve birtakım

dualar okunarak yaranın üstüne okunan su sürülür ve birkaç gün içinde geçer (K.57, K.58, K.59, K. 60).

- Yılan ve akrep sokması da bazı ocaklarca tedavi edilir (K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Nazarı okuyan ocaklar da vardır. Okuyan kişiye para, yiyecek ve giyecek cinsinden bir şeyler verilir verilenlere “ağırlık” denir. Eğer ağırlık verilmezse nazarı okuyan kişinin zarar göreceğine ve hatta okunan nazar çoksa çatlayabileceğine inanılır (K.13, K.15, K.16).
- Gazi Köyü Tılan Ziya Bey ocağına gidilir. Bu ocakta çocuğu olmayanlara, nazara kısmet kapanmaya karşı muska yazdırılır, üstünde taşınır. Ayrıca yaramaz çocuklar, altını ıslatan çocuklar, korkanlar ve sinirsel hastalıkları olanlar da tedavi edilir. Çoğu zamanda ismi ağır gelen çocuklar külle yıkanarak tedavi edilir (K.12, K.13, K.15, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Sarılık için ocağa gidilir, vücudun belli bir bölgesine jilet vurup pekmez çalar, sarılık bir süre sonra geçer (K.10, K.23, K.36).

Ceyhan yöresinde karşımıza çıkan “ocaklı kişiler” birçok işleviyle toplumda önemli yeri olan şamanları ve şamanların sağaltıcı büyüsel uygulamalarını hatırlatmaktadır. Zaman geçse de Türk toplumunun tılsımlı güçlere olan bakış açısı değişmemiş, inanış kalıpları korunmuştur. Ocaklı kişiler herkes tarafından tanınan, bilinen insanlardır. Yaşlandıklarında yaptıkları büyüsel uygulamayı ailelerinden bir bireye öğretir ve öldüğünde onun bu büyüsel uygulamayı devam ettirerek insanları iyileştirmeye devam etmesini isterler. Halk arasında “el verme” olarak bilinen bu olayla ocak asla yok olmaz, zaman içinde değişime uğramaz, toplum içinde sağaltma işlevinin sürdürülmesi sağlanır. Günümüzde ilerleyen tıp ve teknolojiye rağmen insanlar arasında ocakların ve ocaklı kişilerin geçerliliği sürüyorsa, yapılan büyüsel uygulama gerçek bir güçtür denebilir.

1.3.4.Nazar/Nazarlık

İnsanoğlu, ilk çağlardan beri bilmediği, açıklayamadığı şeylerden korkmuştur. Korku ve bir şeylerin sebebini bilmeme, inanma ihtiyacını beraberinde getirmektedir. İnanmak ve bunun sonucunda bir şeye sığınmak biyolojik bir ihtiyaçtır. İnsanlar yaşamlarında meydana gelen maddi-manevi bir hasarı (ağırlıklı olarak maddi) bilinçaltıyla bağlantı kurarak bir nedene bağlayıp rahatlamaya çalışmıştır. Meydana

gelen olayın belli bir nedeni, belli bir açıklaması varsa ve bu onun bilgisi dâhilindeyse, bu durum ona güven ve rahatlama vermektedir (Gökdemir, 2001: 61).

Nazar, “ Belli kimselerde bulunduğu inanılan; insanlara özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala, mülke hatta cansız nesnelere zarar veren; bakışla dışarı fırlayan çarpıcı ve öldürücü güç” olarak tanımlanır (Karadağ, Kaya, 1995: 105). İnsanoğlu, günümüzde bilimin de kanıtlaştığı ve bazı insanların bakışlarında var olan bu gücün, kendi felaketini veya mutluluğunu etkisi altına aldığını düşünmüştür. Nazar sadece insana değil canlı-cansız tüm varlıklara etki edebilmektedir. Bu durumdan sakınmak için de insanlar çeşitli pratikler geliştirmiştir (Gökdemir, 2001:61). Herhangi bir yerde, toplantıda, kalabalık bir mekânda, beklenmedik bir kazada, ani bir hastalıkta, bir şeyin kırılması veya bozulması ve buna benzer olaylarda “nazar değdi” diye yorumlanmaktadır. Geleneksel toplumlarda yaygın olan nazar inancının bireydeki güvensizlik ve saldırganlık-kıskançlık duygularını inkara ve yansıtmaya yarayan bir inanç sistemi olduğu da söylenmektedir (Akpınarlı, 1996:158-159).

Nazarlık, “Nazarı uzaklaştırdığına ve etkisiz duruma soktuğuna inanılan kumaş parçası, mavi boncuk, üzerlik otu, sarımsak, leylek pislği, deniz hayvanları kabuğu, eski para, kurşun, dua yazılı kâğıt, muska vb.” şeklinde tanımlanabilir (Karadağ, Kaya, 1995: 105). Nazardan korunmak için kullanılan nazarlık Anadolu’da en yaygın olan korunma yöntemidir. Nazarlıklar; nazarı uzaklaştırıcı etkisi olan çeşitli nesnelere dir. Bunlar birçok yerde ve çeşitli biçimde kullanılmaktadır. Halk inancına göre; nazarlık, üzerinde taşıyan kimseyi büyüye, hastalıklara ve diğer kötülöklere karşı korumaktır. Nazarlıklar kullanıldıkları yere göre, yakaya ve omuza takılanlar, boyuna asılanlar, beşiğe takılanlar, Ev-Dükkân vb. Yerlere Asılanlar olarak sınıflandırılabilir. Nazarlıkların yapımında kullanılan malzemeler fetiş malzemeler olarak nitelendirilmektedir. Bunlar, bitkisel, hayvansal, insan ve beşeri ve madensel materyaller olarak sınıflandırılabilir (Akpınarlı, 1996: 160-161).

Nazar (göz değmesi), inancının halk arasında yayılması üç yolla olmuştur. Birinci olarak; Eski çağ kültüründeki inançların kuşaktan kuşağa geçerek günümüze gelmesidir. Bunlar Anadolu’da görerek uygulanarak yayılan inançlardır. İkinci olarak; tek tanrıcı dinlerin doğuşundan sonra ortaya çıkan özllerinde eski inançların kalıntısı bulunanlardır. Bunlar da din, inanç ayrımı gözetmeden bir arada yaşayan Anadolu topluluklarının benimsediği inançlardır. Üçüncü olarak; değişik göçler nedeniyle dışarıdan gelen Anadolu’da yaşayan yerlilerle kaynaşan yabancı göçmen inançlarıdır.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yapılan araştırmalarla halk arasında yaygın olan nazar inancının halk inançlarına göre belirtileri “uykusuzluk, gözlerde yaşarma, sık sık esneme, vücutta çarpılma meydana gelmesi” olduğu tespit edilmiştir. Halk arasında yaygın olan kötü göz ve kötü dilden korunmak için çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. Bu yöntemler iki grupta toplanabilir. Birinci olarak; nazar değmeden önce korunmak için uygulanan yöntemler; nazarlık taşımak, muska, hamayıl vb. takmak. İkinci olarak; nazar değdikten sonra uygulanan yöntemler; kurşun dökmek, hocaya okutmak, tütsülemek, kırklamak, ateş söndürmek, tuz dökmek, su içirmek, yumurta kırmak, bıçak atmak vb.dir. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bu işlemlerde kullanılan materyaller ve uygulama şekilleri farklılık göstermektedir (Akpınarlı, 1996: 159-160).

Nazarın zararlarından korunmak için, halk arasında yaygın halde bulunan fetiş malzemeleri kullanılır. İnsan toplumu ilkel çağlardan beri kötü gözlerin iyi nesnelere dokunup zarar vereceğine inanmış ve korumak için çareler aramıştır. Sonunda Türkler en iyi koruyucu olarak mavi boncuğu bulmuşlardır. Nitekim boncuk kelimesine 9. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut'un eserinde rastlanmaktadır (Anadol, 2006:245- 246-247). At nalını nazarlık olarak kullanmak da oldukça yaygındır (Kalafat, 1998: 243).

Kars'ta nazara uğrayan çocuk okunur. Çocuğu okuyan kişi sağ elini ilkin nazara uğrayan çocuğa dokundurur. Sonra aynı elini yere, toprağa dokundurur. Bunu üç kere tekrar ederek her defasında “Nazar yere” der. Böylece nazardan kurtulacağına inanılır (Kalafat, 2002: 403).

Kıbrıs halk kültüründe nazar için “haset”, “kem göz”, “göz-haset”, “göz var” ifadeleri yer almaktadır. Bunun yanında nazarın-gözün değmesi olayının ifadesi için de “göz etmek”, “göz haset yemek”, “göz değmek”, “nazar değmek”, “göze gelmek”, “nazara gelmek” gibi deyimler kullanılmaktadır. Özellikle de “göz haset yedi bitirdi” gibi ifadeler bu olayın gücünün boyutunu ortaya koymaktadır. Göz değmesi bir insanın tüm mal varlığını kaybettirebilecek veya ölümüne yol açabilecek güce sahip olduğu inancı yaygın şekilde yaşamaktadır (Gökdemir, 2001:62).

İsmlere çirkin lakaplar eklenerek çocukların nazardan koruması amaçlanır. Bazen de ismin koruyucu gücünden kara iyelere karşı korunmak için Atmaca, Doğan, Sungur gibi yırtıcı hayvan isimleri konulur (Kalafat, 2002: 402).

Ceyhan halk kültüründe nazar ve nazar hakkındaki düşünceler şunlardır:

- Nazara inanılmaz (K.7, K.23, K.35).

- Nazara inanılır (K.6, K.25, K.35, K.36, K.52, K.53, K.54, K.55, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.98, K.99).
- Genellikle renkli gözlü insanların nazarı değer (K.15, K.23).
- Nazar kıskançlıktan, çekememezlikten olur (K.15, K.16, K.23).
- Hemen herkesin başından nazarla ilgili bir olay geçmiştir (K.10, K.15, K.16, K.101).

Nazardan korunmak için yapılan dinsel ve büyüsel uygulamalar şunlardır:

- Nazar boncuğu takılır (K.36, K.52, K.53, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72). Kırıldığında nazardan kırıldığına inanılır (K.8, K.9, K.23, K.25, K.35, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Yeni doğan bebeğin yüzüne kırmızı yazma örtülür (K.23, K.36).
- Yeni doğmuş bebeğe ziyarete gelenler tarafından nazar değmesin diye ilk dışkılama yaptığı bezi kapının yanındaki halının altına konur (K.15, K.16, K.23)
- İğnelik takılır (K.6, K.15, K.16, K.35).
- Üzerlik takılır (K.15, K.16, K.35, K.36).
- Kaba etler kaşınır (K.15, K.16, K.35, K.36).
- Kurşun dökülür (K.6, K.15, K.16, K.35, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Ocağa “se ”atılır (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Tarlalara hayvan kellesi asılır, evlere asıldığı da olur (K.57, K.58, K.59, K.60).
- Tıbkalı kadına nazar okutulur (K.12, K.13, K.15).
- Ocaklı kişi tarafından su okunup çocuğa içirilir, eli yüzü yıkanır. Köz söndürülerek evin köşelerine atılır. Nazarın bu şekilde geçeceğine inanılır (K.15, K.16, K.35).
- Nazar okuyan kişinin ağzı ayrılır, nazar okutanın üstünden bir şey vermesi gerekir (K.10, K.15, K.16, K.101).
- Kuran’da bulunan nazar duası, Nas, Felak Ayet-el Kürsi ve Fatıha okunur. Gece, gündüz ya da çok dik bakan bir insan olduğunda önlem olarak da Ayet-el Kürsi sureleri okunur (K.6, K.15, K.25, K.35, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72 K.98, K.99).
- Hocaya okutulur, muska yazdırılır, üstte taşınır (K.15, K.16,).

Nazar inancı ilkel dönemlerden beri var olmuştur. Nazarla ilgili olarak dinsel inanışlarla geleneksel uygulamalar birbiriyle örtüşmektedir. Ceyhan yöresinde

karşımıza çıkan uygulamalar dinsel ve büyüsel yönü olan uygulamalardır. Ayetlerde geçtiği bilinen nazardan korunmak için dua okunup, muska yazdırılarak üstte taşınır. Üzerlik, kurşun, hayvan kellesi, köz gibi nesnelere yapılan uygulamalar büyüsel nitelikli olup dikkat çekicidir. Ayrıca tıbbı kadına ve ocaklı kişiye okutturmakta eski şamanizm inancının izleri olan büyüsel uygulamalar olarak değerlendirilebilir.

1.3.5. Büyü

Büyü, “Birtakım doğüstü güçler, gizemsel sözler, kutsal sayılan nesnelere aracılığıyla insanları, doğayı, doğa yasalarını etkilemek, istenilen şeyleri elde etmek için büyücülerle belirli kurallara ve tekniklere uygun biçimde uygulanan verimsiz, boş eylem ve işlemler”dir (Karadağ, Kaya, 1995: 104). Büyü, din dışı dua ve hareketler ile ruh üzerinde tesir yapmaktır (Anadol, 2006: 11). İyi mahsul alabilmek, yapılan işi tamamlamak, evcil hayvanların bereketlenmesini sağlamak, hastalıklardan kurtulmak, sağlıklı olmak gibi amaçlarla birçok toplumda “büyü” yapılmaktadır (Haviland: 2002:425).

Ceyhan halk kültüründe büyü ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Büyü diye bir şey yoktur (K.6, K.54, K.55, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72). Ancak inanan ve yaptırılanlar vardır (K.25, K.35, K.52, K.53, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Büyü vardır ancak büyüye inanılmaz, her türlü iyilik ve kötülük Allah’tan gelir (K.6, K.10, K.12, K.13, K.15, K.36).
- Bazı ünlü büyüler vardır bunlar hep kötü niyetlidir, topraktan sabuna batırılmış iğne ya da mavi beze batırılmış iğne bulunursa bunlar büyü yapıldığına işarettir, hemen suya atılmalıdır (K.12, K.13, K.15).
- Yapılan büyüler çoğunlukla karı ve kocayı ayırmak amaçlıdır (K.12, K.13, K.15, K.52, K.53, K.54, K.55).
- Bazı büyülerde hastalık üzerine yapılır, amaç büyü yapılan kişinin hastalanmasıdır (K.15, K.16, K.52, K.53).
- Büyü yaptırmak isteyenler Osmaniye’ye giderler (K.15, K.16, K.52, K.53).

Ceyhan yöresinde büyüye inanılmamaktadır. Büyü yaptırılanlar hoş karşılanmaz, yapılan büyülerin büyük çoğunluğu kötü niyetle yapılmaktadır. Dini inanç gereği de yasaklanmış olan büyüye her türlü iyiliğin ve kötülüğün Allah’tan geldiği temeline

dayanarak yaklaşıldığından, büyü inanç ve uygulamaları anlatan kişilerce yapılmamış sadece bilgi verilmiştir.

1.3.6. Uğur- Bereket

Uğur, sözlükte “Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı ” olarak tanımlanırken, bereket ise “bolluk, gürlük, ongunluk, feyz, feyezan ve yağmur” şeklinde tanımlanmıştır (TS, 1998: 271, 2277).

Ceyhan halk kültüründe uğur ve bereketle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Uğurun iyi bir şey olduğuna inanılır (K.6, K.15, K.16, K.36).
- Uğur için kapı açılır, Elham okunur, rızık istenir, akşam ezanı olmadan da kapı kapanır. Aksi takdirde şeytanların eve girdiğine inanılır (K.23, K.83, K.95).
- Düğün, nişan gibi törenlerde yapılan ekmeklerin içine para konulur, bulunan para uğur sayılır (K.10, K.71, K.25).
- Uğur için kapıya at nalı asılır (K.10, K.23, K.36).
- Ekmek kırıntısı rastgele silkinmez, yoksa evin bereketinin kaçacağına inanılır (K.15, K.16, K.23, K.25).
- Bereket için murt çubuğundan yapılan hangarlara ya da evlerin kilerlerine gök gürleyip yağmur yağdığı anda oklava sokulur (K.10, K.23, K.35).
- Gök gürlediğinde bereket olacağına inanılır, dua edilir (K.10, K.23, K.35).
- Madeni para uğur getirilir, hıdrellez de pencere önüne konup sabah alınan para cüzdana konduğunda ise hem uğur hem bereket getirir (K.57, K.58, K.59, K.60).
- Uğur ve bereket için evde bolca ayet okunmalı, eve giren rızık herkesle paylaşılmalıdır (K.12, K.13, K.15, K.23).
- Bereket için evde herhangi bir şey alırken ve yaparken besmele çekilir, besmele her işin başıdır (K.6, K.8, K.12, K.56).
- Bereket için yağmur şarttır, yağmur yağmadığı zamanlar yağmur duasına çıkılır. Bunun için ziyarete gidilir, kurbanlar kesilir, yenilir, içilir, kesilen hayvanların kafası toprağa gömülür, eğer dua kabul olunduysa ayrılanaya kadar yağmur yağar (K.52, K.53).
- Bereket için Fatıha Suresi yazdırılıp duvara asılır (K.10, K.23, K.27, K.36)
- Karıncanın bereket getireceğine inanılır (K.63, K.64, K.65, K.66, K.98, K.99).

- Bereket Allah'tan istenir, dua edilir ve “bereket versin” denir (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Uğur ve bereket için tarla başına inek kafası dikilir (K.63, K.64, K.65, K.66).

Ceyhan yöresinde uğur ve bereket ile ilgili uygulamalarda dini ve büyüsel uygulamaların iç içe geçtiğini görmekteyiz. Yörede uğur düğün ve hıdrellez gibi bazı önemli günlerde yapılan uygulamalarda elde kalan şeylerden geldiğine inanılan tılsımlı bir güçtür. Ayrıca uğur için dua etme gibi dinsel uygulamalar da karşımıza çıkmaktadır. Bereket ile doğa olayları yakından ilgili olarak düşünülür. Yağmur mahsulü ve dolayısıyla bereketi arttıracığından yağmur duasına çıkılır. Dua edilir, belli olaylar ve belli canlılar berekete yorular. İnek kafası bu inanışta da karşımıza çıkmaktadır. Koruyucu özelliği olduğuna inanılan bu nesne çok eski bir inanç örüntüsünün kalıntısıdır.

1.3.7.Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar

Tabiat olayları ilk çağlardan beri insanlar tarafından farklı yorumlanmış ve tabiat olayları etrafında değişik inanış örüntüleri oluşa gelmiştir. Aynı bölgede bir tabiat olayıyla ilgili farklı inanışlara rastlamak mümkündür. Boratav da aynı bir tabiat olayının yerlere ve topluluklara göre, çoğu kez aynı bir bölgede bile, birbirinden çok farklı, kimi de çelişkili, inançlar yarattığını örneklerle belirtmiştir (Boratav, 1973:55).

Cemre de önemli bir tabiat olayı olarak karşımıza çıkar. Boratav da sıcakların gelmesini “cemre” olayına bağlayan inanışların var olduğunu belirtmektedir. Arapça’da kor, köz anlamına gelen bu kelime ile, niteliği bilinmeyen, sıcaklığı sağladığına inanılan bir madde düşünülür. İnanışa göre cemreler birer hafta aralıkla, 7 şubatta(=20 şubatta) havaya, 14 (=27) şubatta suya, 21 şubatta (5-6 mart) da toprağa düşmüş (Boratav, 1973:57).

Ceyhan halk kültüründe tabiat olayları ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Yıldız ve ay hareketlidir. Yılda bir kez Türk bayrağındaki gibi yan yana gelirler. Bu anda dünyada bir çocuk doğar, bu çocuk çok zeki olur (K.7, K.15, K.26).
- Ay ve güneş tutulduğunda teneke çalınır (K.7, K.10, K.35, K.52, K.53).
- Ay ve güneş tutulduğunda silah, tüfek patlatılır (K.7, K.10, K.35, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Ay ve güneş tutulduğunda ezan okunur, namaz kılınır (K.7, K.10, K.23).
- Ay ve güneş tutulduğunda iş yapılmaz (K.10, K.23, K.35).

- Tabiat olaylarında korkulduğunda dua edilir (K.98, K.99).
- Cemreye inanılır. Cemreler düşmeye başlayınca havalar ısınmaya başlar (K.10, K.15, K.16, K.102).

1.3.8. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

İnsanoğlu ilkel çağlardan beri hayvanlarla ilişki içinde olmuştur. Türkler de hayvancılıkla uğraşan bir toplum olduğundan Ceyhan yöresinde hayvanlarla ilgili birçok inanış oluşmuştur. Boratav'dan öğrendiğimize göre, hayvanlar da tıpkı bitkiler gibi, kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler, yaradılışları ve dönüşümleri açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Ancak halkın geleneklerinde bitkilerden farklı olarak, hayvanlar bir de yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi, hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere de kümelenir (Boratav, 1973:68).

Ceyhan halk kültüründe hayvanlarla ilgili inanışlar şunlardır:

- Köpek uluması iyi sayılmaz (K.98, K.99).
- Köpek hasta olan bir evin önünde ulursa hasta kişinin ölümünün yakın olduğuna inanılır (K.10, K.23, K.35.)
- Köpek uluyunca ezan vakti Allah'tan rızkını ister, ev sahibinden de rızkını ister (K.23, K.25, K.28).
- Ezan okunurken köpek ulduğunda sahibine gelecek belaların kendine gelmesini ister (K.15, K.16, K.28).
- Köpek yere sürtünüyorsa eve misafir geleceğine inanılır (K.17, K.20, K.21).
- Köpek ve kedi evi koruyan iyi hayvanlar olarak kabul edilir ve evlerde beslenir. Özellikle kedi Hz. Muhammed'i yılandan koruyup "sırtın yere gelmesin" duasını almıştır. Bu yüzden de kutsal kabul edilir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.52, K.53, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Güvercin her eve yaramaz. Kimi eve yarar, kimi eve yaramaz. Çünkü evde güvercin beslenmeye başladıktan sonra gerçekleşen iyi ya da kötü olaylar güvercine bağlanır (K.25, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Güvercin iyi kabul edilmez, uğursuz sayılır, pisliğine basan hayvanın eve hayır getirmeyeceği düşünülür, güvercin pisliğine bastığından iyi kabul edilmez (K.16, K.52, K.53, K.63, K.64, K.65, K.66, K.98, K.99).

- Güvercinin uğursuzluk getirdiğine inanılır, evde beslenmesine hoş gözle bakılmaz (K.63, K.64, K.65, K.66, K.98, K.99).
- Güvercin iyi bir kuştur. Zararsızdır (K.10, K.36, K.35).
- Güvercin Nuh'un gemisine ağzında zeytin dalıyla gelerek karanın ne tarafta olduğunu gösterdiğinden kutsal kabul edilir (K.7, K.8, K.9).
- Kırılacağı yuvası bozmak günahdır (K.16, K.52, K.53, K.101). Baykuş iyi sayılmaz, ötüncce bir felaket getireceğine ya da evden cenaze çıkacağına inanılır. Köpek ve tilki uluması da kötü kabul edilir (K.7, K.8, K.9, K.10, K.16, K.17, K.20, K.21, K.25, K.35, K.52, K.53, K.57, K.58, K.59, K.60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.98, K.99).
- Saç teli ya yakılır ya da toprağa gömülür. Kuşların yuva yapmak için kanadına takıp götürmesinin baş ağrısı yapacağına inanılır (K.8, K.9, K.15, K.16, K.101).
- Kız istemeye gidilirken arabanın önünden tavşan geçerse kız istemeye gidenler kızı alamayacaklarını düşünürler. Tavşan uğursuzluk sayılır (K.10, K.23, K.25).
- Tavşan uğursuzluktur, bir kişi bir yere giderken önünden tavşan geçerse geri dönmesi gerektiğine inanılır (K.10, K.23, K.25, K.35).
- Tavuk ötmesi ve köpek uluması uğursuzluk getirir (K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Bir kişi bir yere giderken önünden yılan geçmesi iyi sayılır (K.10, K.23, K.35).
- Kertenkele iyi sayılmaz, öldürmek de iyi değildir. Ellenmez (K.16, K.52, K.53, K.63, K.64, K.65, K.66, K.98, K.99, K.101).
- Örümcek görünce eve misafir geleceğine inanılır (K.10, K.25, K.35, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Örümcek görünce bir haber alınacağına inanılır (K.15, K.16, K.98, K.99, K.101).
- Örümcek öldürülür (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Karınca bereket kabul edilir, zenginlik getireceğine inanılır (K.98, K.99).
- Domuz uğursuz hayvan olarak kabul edilir, görülünce mutlaka öldürülür. Adı dahi söylenmez "adıbatasıca" denir. Dinimizce etinde bol bakteri bulunduğundan ve pis bir hayvan olduğundan yenmesi yasaklanmıştır (K.52, K.53, K.54, K.5, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.98, K.99).

1.3.9.Günlerle İlgili İnanışlar

Halk inanışları, zamanla oluşan, nedeni tam olarak açıklanamayan, toplumsal olarak alışkanlığa dönüşmüş ve vazgeçilmesi zor davranış örüntülerini kapsar. Günlerle ilgili inanışlar da bu kapsama girer. Yaşantılar sonucu edinilen düşünceler ve kazanılan izlenimler günlerle ilgili inanışları etkilemiştir. Boratav'dan öğrendiğimize göre Salı, çarşamba, cumartesi günleri büyük işler (çamaşır vb.) yapılmaz; yeni bir elbisenin biçim ve dikimine o günlerde başlanmaz. Böyle işler için uğurlu sayılan günler: pazartesi, perşembe ve cumadır. Kastamonu'da cuma günü dikiş dikenin kısmetinin bağlanacağına inanılır. Cuma günü ezan zamanı süpürge süpürülmez (Boratav, 1973: 101-102).

Ceyhan halk kültüründe günlerle ilgili inanışlar şunlardır:

- Her gün aynı öneme sahiptir. Kutsal olduğu için cuma günü diğer günlerden daha değerlidir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.25).
- Cuma günü Müslümanların bayramı olduğundan kutsal kabul edilir (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.98, K.99, K.101).
- Cuma günü çamaşır yıkanmaz, hamur yoğrulmaz, yerlere su dökülmez, evdekilerin başına bir bela geleceğine inanılır (K.25, K.16, K.52, K.53).
- Cuma günü tırnak kesmek sünnet olduğundan tırnaklar cuma günü kesilir (K.7, K.15, K.16, K.101).
- Salı ve çarşamba günü çamaşır yıkanmaz (K.10, K.52, K.53).
- Bayram günleri kutsaldır (K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Kandil günleri ve akşamları kutsaldır (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

1.3.10.Rüya ile İlgili İnanışlar

Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Halk rüyasında gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar. Rüyada yeşil veya beyaz renkler görünce sevinilir, siyah renkte ise üzüntü duyulur. Rüyada yılan gören kişinin düşmanından kötülük göreceğine inanılır. Rüyada iplik görünce yola gidileceğine inanılır. Rüyada kız çocuğu görmek kötü haber, erkek çocuğu görmek iyi haber duyulacağına işarettir. Yine rüyada ağlayanın sevineceğine inanılır (Artun, 2005:259).

Karaçay Türklerinde rüyada yeşil ve beyaz renklerin görülmesi iyilik ifade ederken; siyah, kötülüğün, pislüğün ve haram rızkın ifadesidir. Korkulu rüya ve kâbus görmek, iblisin insanların burnuna üflemesi şeklinde yorumlanır. Böyle rüyaları gören kimse, uykudan uyanınca besmele çekmelidir. Anadolu'da korkulu rüyanın hayra dönüşmesi için rüyayı gören Ayete'l-Kürsi'yi okur, solundan sağına döner ve üfler (Kalafat, 1998:241).

Ceyhan halk kültüründe rüya ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Rüyalara inanılır, şeytani ve rahmani rüyalar vardır. Bunlar iyilik ve kötülükle bağlantılıdır. Ölü görünce konuşursa şeytani, konuşmazsa rahmanidir zarar gelmez (K.15, K.16, K.25, K.54, K.55).
- Rüyalar, insanın düşündükleriyle bağlantılıdır. Bazı rüyalar gerçekleşebilir. Rüyalara inanılır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.52, K.53, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Görülen rüyaların gerçekleşip gerçekleşmediği kişiden kişiye değişir (K.16, K.52, K.53).
- Rüyada su görmek iyidir ancak bulanıkça hayra yorulmaz (K.7, K.15, K.16). Su görmek bolluk ve berekettir (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Rüyada arı görmek berekete ve iyiliğe yorumlanır (K.16, K.52, K.53).
- Rüyada yeşil görmek iyiliğe, hayıra yorumlanır (K.16, K.52, K.53). Yeşil, mahsulün iyi olacağına işarettir (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Rüyada at görmek beklenen bir işin ya da isteğin gerçekleşeceğine ve iyiliğe yorumlanır (K.16, K.52, K.53).
- Rüyada davul ve zurna görmek evden ölü çıkacağına işarettir (K.15, K.16, K.54, K.55).
- Rüyada güneş görmek parlaklıktır (K.63, K.64, K.65, K.66).
- Ölüm görmek uzun ömre işarettir (K.63, K.64, K.65, K.66).

1.3.11. Değerlendirme

Halk inanışları var olduğu kültürün özelliklerini yansıtır. Ceyhan yöresinde dinden bağımsız parçalar ve uygulamalarla karşımıza çıkan inanış yumağı oldukça zengindir. Araştırma alanımızda yatırlar, ziyaret yerleri, kurban/adak, ocaklar, nazar/nazarlık, büyü, uğur, bereket, tabiat, hayvanlar, günler ve rüya gibi konularda pek çok inanışa ve uygulamaya rastladık.

Yatırlar ve ziyaret yerlerinde yapılan uygulamalar, yatan kişiye duyulan saygı ve kişinin dileğine yardım edebileceği düşüncesinden kaynaklanan eski kültür izleri taşıyan uygulamalardır. Kurban ve adak insanoğlunun arayışları sonucu ortaya çıkan dinsel ve büyüsel işlem olarak tanımlanabilir. Ocaklar halen günümüz toplumunda geçerliliğini koruyan bir işlemlerle, sağaltıcı büyüsel uygulamalar gerçekleştirmektedir. Dinsel ve geleneksel uygulamaların birbiriyle örtüştüğü nazar inancı, oldukça geniş bir şekilde karşımıza çıkan dinsel ve büyüsel uygulamalarla şekillenmiştir. Ceyhan yöresinde büyüün varlığı bilinmekte ancak dinsel olarak yasak olan bu uygulama kötü niyetler için yapılmaktadır. Ceyhan yöresinde uğur ve bereket ile ilgili uygulamalarda dini ve büyüsel uygulamaların iç içe geçmiş durumdadır. Tabiatla kendini özdeşleştiren insan onunla ilgili birçok inanç örüntüsü oluşturmuştur. Bu örüntüler içinde en dikkat çeken uygulama “yağmur duası”dır. Hayvanlarla ilgili inanışlar da oldukça zengin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ceyhan yöresinde insanlar, yaşanmış tecrübelerden yola çıkılarak günler ve rüyalarla da ilgili birçok inanış oluşmuştur.

1.4. Halk Mutfağı

Anadolu halkının gelenek ve göreneklerle bütünleşmiş birtakım toplumsal töre ve törenlere bağlı beslenme, yemek anlayışı ve kültürü Türk halk mutfağını oluşturur (Koz, 2003, 285). Türkler, dünya coğrafyası üzerinde sık sık yurt değiştirerek çok geniş bir alana yayılmışlar, birçok kültür ve dinin etkisi altında kalarak farklı uğraşlar yaşamışlardır. Bunun sonucunda Orta Asya’dan günümüze değişen, gelişen, geleneğe bağlı bir halk kültürü oluşmuştur. Halk kültürü ürünleri, Türk kültürünün tarih içindeki görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bir gelişim ve gelişim içinde olmuştur. Aynı uygarlığa bağlı kültürler aynı dünya görüşünde birleşirler. Bir uygarlığın dünya görüşü de o uygarlığa özgü halk kültürünü doğurur. Halk kültürü ürünleri yaşayan kültür topluluğunun kendine özgü dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir. Kültüre bağlı olarak şekillenen her türlü birikim doğal olarak o kültürün bir parçasıdır (Artun, 1998:10).

Halk mutfağı şüphesiz halk kültürünün en önemli parçalarından biridir. Günümüz halkbilimi çalışmalarında sıkça yer verilen halk mutfağı bizce de üzerinde çalışılması gerekli önemli bir alandır. Araştırma alanımız olan Ceyhan yöresinden derlediğimiz yemekler bu bölgenin kültürünün ne kadar çeşitli ve bir o kadar da zengin olduğunun göstergesidir.

1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

a) Hamur İşleri

Somun Ekmeği (Tandır Ekmeği)

Malzemeler: 1 çuval un, su, maya, tuz.

Hazırlanışı: Un, ılık suda eritilmiş maya, su ve tuzla iyice yoğrulup birkaç saat mayalanmaya bırakılır. Daha sonra hamur bolca unlanarak bölünür ve ekmekler yuvarlanır, tahtalara dizilir, üzerine susam atılır, bir çatal yardımıyla daha iyi pişsin diye birkaç kez delinir, burada da bir süre mayalanmaya bırakıldıktan sonra iyice ısıtılan toprak ve kilden yapılmış tandır adı verilen fırınlara içindeki küller temizlenir. Sonra ekmekler yerleştirilir ve tandırın ağzı kapatılır. Pişme işlemi bir ya da bir buçuk saat sürer, kabaran ve kızaran ekmekler fırından çıkarılarak bezlere sarılır (K.15, K.16, K.60).

Pide

Malzemeler: 2 kg. un, 2 yumurta yeteri kadar su, maya, susam, tuz.

Yapılışı: Un, maya, tuz ve sudan hazırlanan hamur, dinlendirildikten sonra elle uzun ince şekilde açılarak üzerine yumurta sürülür. Susam eklenir. Fırında pişirilir. Genellikle somun ekmeğinden sonra yapılır ve kahvaltılarda tüketilir (K.11,K.15, K.28, K.31).

Yufka Ekmeği

Malzemeler: 1 çuval un, su, tuz.

Hazırlanışı: Un su ve tuz yoğrulur. Bölünen hamur parçaları oklava ile ekmek tahtasının üzerinde yufka şeklinde inceltilerek açılır. Odun ateşiyle kızdırılan sacın üzerine konarak bir kaz kez ters yüz edilir. Daha sonra soğumaya bırakılır. Uzun süre bu şekliyle dayanan ekmek ıslanarak tüketilir (K.17, K.19, K.20, K.21).

Kolaç

Malzemeler:1 kg. un, su, yaş maya, tuz, sıvı yağ.

Hazırlanışı: Unun içine önceden ılık suyla eritilen maya ve tuz konduktan sonra iyice yoğrulur. Hamurun kıvamının akmayacak cıvıklıkta olması gerekir. Hamur sarılarak iyice kabarıp kıvamına gelmesi beklenir. Hamur kıvamına gelince katmerlenir. Tavaya yağ konarak kızdırılır. Hamurlardan yumruk büyüklüğünde alınır, elde düzleştirilir, ortasına yağın girip daha iyi pişmesini sağlamak için parmak yardımıyla delik açılır, iyice kızartılır. Kandillerde ve özel günlerde “saç kokutma” işi için genellikle kolaç tercih edilir, hem yapımı kolay ve az masraflıdır hem de yörede sevilerek yenir (K.3, K.5, K.15, K.16).

Akıtma

Malzemeler: 1kg. un, 1 çay bardağı su, 1 çay bardağı süt, tuz, sıvı yağ.

Hazırlanışı: Un, su ve süt bir kapta içinde topak kalmayacak şekilde güzelce çırpılır. Koyu ama akacak kıvamda hazırlanan bu karışım, tavada kızdırılan yağın üzerine akıtılır. Kızgın yağa akıtılan bu karışım kendini toplayıp kabarmaya başlayınca ters yüz edilir, iyice kızarana kadar pişirilir. Genellikle kahvaltılar için tercih edilen bu yiyecek içine peynir sarılarak ya da reçel sürülerek yenir (K.12, K.13, K.15, K.16, K.32).

Dızmana

Malzemeler: 1 kg. un, maya, yeteri kadar su ve tuz, peynir, maydanoz, 2 yumurta, 1 tabak yoğurt, susam, sıvı yağ.

Yapılışı: Un, maya ve su karışımı kıvamına gelene kadar yoğrulur. Hamurun dinlenmesi ve mayaya gelmesi beklenir. Hamur mayaya geldikten sonra, yumurta büyüklüğünde alınan hamurların içine peynir maydanoz karışımı konarak yuvarlanır, yağlanmış tepsine dizilir. Tepside boş yer kalmayana kadar bu işlem tekrarlanır. Tepside de bir süre dinlenilmesi sağlandıktan sonra üzerine yoğurtla yumurta çırpılarak dökülür. Susam serpilir. Kızdın tandırda, kuzinede ya da elektrikli fırında kızarana kadar pişirilir. Parçalanarak çay ya da ayranla tüketilir (K.30, K.31, K.40, K.41, K.48).

Dokuz Tabanlı

Malzemeler: Un, su, tuz, 1 tabak kaymak, yağ.

Yapılışı: Un, tuz ve sudan hamur yapılır. Oklava yardımıyla açılır 9 tane pazı açılır. Açılan pazılar aralarına yağ gezdirilerek üst üste tepsiye dizilir. En üstüne 1 tabak kaymak dökülerek pişirilir. Genellikle kahvaltılarda tüketilir (K.3, K.5, K.10,K.48).

Köbete (Kobete)

Malzemeler: 1 kg un, 3 yumurta, 1 çay bardağı yağ, 500 gr tavuk eti, 1 su bardağı pirinç, 1 adet soğan, yeteri kadar karabiber, tuz ve su.

Yapılışı: Önce, tavuk eti, tuzlu suda pişinceye kadar haşlanır. Soğutularak küçük parçalar halinde doğranır. Bir kapta soğan kavrulur ve üzerine tavuk etleri ve pirinç eklenir. Tavuk suyu dökülerek tuz ve karabiber de eklenir, pişmeye bırakılır. Un, tuz, yumurta ve yağ karıştırılarak hamur haline getirilir. Hamur kıvamlanıncaya kadar yoğrularak dinlendirilir. Hazırlanan hamurlar aralarına yağ sürülerek açılır, tepsiye dizilir, arasına hazırlanan harç konarak üstü kapatılır, kenarları kıvrılır. Üzerine yumurta sürülür, birkaç yere çatala delik açılır. Tandırda pişirilir. Tavuk eti yerine kıyma, patates ve peynir gibi malzemeler de kullanılır. Genellikle üzüm hoşafı ile yenir. Özel günlerde yapılan zahmetli bir yemektir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.10, K.35).

Çiğbörek

Malzemeler: 1,5 kg un, yarım kilo kıyma, normal büyüklükte iki soğan, 1 yemek kaşığı domates salçası, 1 yemek kaşığı biber salçası, yeteri kadar tuz, karabiber, yağ ve tuz.

Hazırlanışı: Kıyma ince ince doğranmış soğan ve karabiber karıştırılıp yoğrulur. Un, su ve tuz karıştırılıp hamur yapılır. Hamur parçalara ayrılarak, yufkadan kalın olarak oklava ile açılır. İçler, yufkanın içine ceviz büyüklüğünde parçalar halinde konulur. Yufkalar kapatılır, kenarları elle büzülür. Yağda kızartılır. Çiğbörek ayran ve çay ile sunulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.10, K.35).

Büzme pide (Kıvrma Pide)

Malzemeler: 1 kg. un, 500 gr. çökelek, 1 su bardağı ıslatılmış bulgur, 2 yumurta, 1 su bardağı yoğurt, yeteri kadar sıvı yağ, tuz, su.

Yapılışı: Un, tuz ve sudan hamur yapılır. Oklava yardımıyla açılarak içine ıslatılmış bulgur, çökelek ve tuzdan oluşan karışım konarak şerit halinde katlanır. Katlanan hamur bıçakla karelere ayrılır. Yağlanan tepsiye dizilir. Üzerine yoğurt ve yumurtadan oluşan karışım sürülerek fırında pişirilir. Kahvaltılarda yapılarak sıcak servis edilir (K.15, K.28, K.31, K.33, K.47).

Tepsi böreği

Malzemeler: 1 kg. un, 1 tabak haşlanmış ve kavrulmuş patates, kıyma, ıspanak, değişik otlar veya peynirden oluşan harç, yeteri kadar yağ, tuz, su, 1 bardak yoğurt ya da kaymak, 1 yumurta.

Yapılışı: Un, tuz ve sudan yapıla hamur oklava yardımıyla açılarak hafif kurutulur. Yaklaşık on adet hazırlanan yufka harç ve yufka sırasıyla tepsiye dizilir. Yağlanmış tepsiye önce yufka onur. Sonra harç konur. Bu şekilde yufkalar aralarında harç olacak şekilde dizilir. Dizme işlemi bitince tepsinin en üstüne yoğurt (ya da kaymak) ve yumurtadan oluşan karışım sürülerek kesilir. Fırında üzeri kızarıncaya pişirilir. Sıcak servis edilir (K.43, K.48, K.59).

Erişte

Malzemeler: 1 kg un, 2 yumurta, 1 su bardağı süt, 1 tabak çökelek, 2 yemek kaşığı tereyağı, yeteri kadar su ve tuz.

Yapılışı: Un, süt, yumurta, su ve tuzdan oluşan bir hamur yapılır. Oklava yardımıyla orta kalınlıkta açılır. Bıçakla ince ince kesilerek kurutulur. Kaynayan suya atılarak haşlanır. Pişince suyu süzülür. Tencerede kızdırılan tereyağının üstüne dökülerek iyice karıştırılır. 1 tabak çökelek eklenerek tabaklara sıcak servis edilir (K.11, K.13, K.14, K.48).

Mantı

Malzemeler: 1 kg. un, 500 gr. kıyma, 1 tane soğan, 1 tane sarımsak, 2 kaşık tere yağ, 2 yemek kaşığı salça, 500 gr. yoğurt, yeterince su, tuz, karabiber, kırmızıbiber ve kuru nane.

Yapılışı: Un, tuz ve su ile yapılan hamur oklava yardımıyla açılarak karelere bölünür. İçine kıyma, soğan, salça, tuz ve karabiberden oluşan karışım konarak üçgen şeklinde kapatılır. Suda haşlanarak üzerine sarımsaklı yoğurt gezdirilir. Yağ, salça, nane ve kırmızıbiberden oluşan karışımsa tabaklara alınıp servis edilirken dökülür (K.6, K.15, K.16, K.31, K.33).

Kulak Aşısı (Tatar)

Malzemeler: 1 kg. un, 500 gr. çökelek, 500 gr. yoğurt, su, tuz

Yapılışı: Un, tuz ve sudan hazırlanan hamur karelere ayrılır. İçine çökelek konarak çapraz uçlar birbirlerine degecek şekilde kapatılır. Suda haşlanır, üzerine yoğurt dökülerek servis edilir (K.15, K.16, K.28).

b) Et Yemekleri

Şipsi

Malzemeler: 1 tane tavuk, 2 tane soğan, 1 baş sarımsak, 3 yemek kaşığı un, 1 çay bardağı sıvı yağ, 2 yemek kaşığı pul biber, tuz.

Yapılışı: Tavuk tencerede haşlanır, etler kemiklerden ayıklanarak parçalara ayrılır. Yağda kavrulmuş soğan ve sarımsağın üzerine hazırlanan tavuk eklenir, kavrulmaya devam edilir. Başka bir kapta yağda kavrulmuş un sulandırılır. Soğan, sarımsak ve tavuğun üzerine dökülerek kaynamaya bırakılır. Kaynayıp iyice piştikten sonra pul biber eklenir, tabaklara konarak sıcak servis edilir (K.57, K.58, K.59, K. 60).

Cücul-i İnkal

Malzemeler: 1 tane tavuk, 1 kg un, 1 çay bardağı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı salça, , 2 yemek kaşığı tuz, pul biber, karabiber.

Yapılışı: Tavuk doğranarak tencerede kaynamaya bırakılır. Un, tuz ve su kullanılarak yoğrulmuş hamur oklava yardımıyla açılıp kare şeklinde kesilir. Tavuklar pişince hamurlar atılır. Salça sıvıyağ da kavrulmuş üzerine dökülür, pul biber ve karabiber atılır, karıştırılarak birkaç dakika kaynatılır. Tabaklara konarak sıcak servis edilir (K.56).

Gist

Malzemeler: 1 kg. un, 2 yemek kaşığı tuz, su, 500 gr. kıyma, 1 yemek kaşığı salça, 1 çay kaşığı pul biber ve karabiber.

Yapılışı: Un, tuz ve su hamur haline getirilir. Oklava yardımıyla açılır. Kıyma, salça, tuz, pul biber ve karabiberden hazırlanan karışım hamurların içine konarak kapanır. Haşlanarak sıcak servis edilir (K.54, K.55).

Yahni

Malzemeler: 1 kg kemikli koyun eti, 500 gr. patates, 1 tane soğan, 1 kaşık salça, yeteri kadar tuz ve yağ.

Yapılışı: Kemikli koyun eti büyük bir tencerede ağzına daha çabuk pişmesi için hamur yapıştırılarak kaynatılır. Etler piştiğinde soyulup doğranan patatesten eklenerek patateslerin pişmesi beklenir. Başka bir kaptaki yağda kızartılan soğan ve salça pişen etin ve patatesin üzerine dökülerek tuz konur. Biraz daha kaynatılarak ocaktan indirilir. Sıcak servis edilir (K.8, K.17, K.56, K.74).

Etli Dövme Pilavı

Malzemeler: 2 su bardağı dövme buğday, 500 gr kuşbaşı koyun ya da tavuk eti, yeteri kadar tuz, yağ ve su.

Yapılışı: Et haşlandıktan sonra, suyu süzülür. Dövme buğday bu suda pişirilir. Eğer su az gelirse normal su da eklenir. Piştikten sonra tuz, et ve kızdırılmış yağ eklenerek karıştırılır. Sıcak servis edilir (K.6).

c) Sebze Yemekleri**Sütlü Fırın Dolması**

Malzemeler: 1 kg. dolmalık biber, 2 su bardağı pirinç, 500 gr. kıyma 1 tane soğan, 1 demet yeşil maydanoz ve nane, 3 tane domates, 1 yemek kaşığı biber salçası, 1 yemek kaşığı domates salçası, 1 su bardağı sıvı yağ, yeteri kadar tuz, karabiber ve su.

Yapılışı: Biberlerin çekirdek kısımları çıkarılarak içleri tuzlanır. Pirinç yıkanır. Üzerine ince ince doğranmış domates, soğan, maydanoz, nane eklenir. Salçalar, kıyma, yağ, karabiber ve tuz da konarak iyice karıştırılır. Hazırlanan bu karışım tuzlanıp yıkanan

biberlerin içine konarak ağızları domatesle kapatılır. Tepsiye dizilen dolmaların üzerine yeteri miktarda su dökülür. Tandır fırında pişmeye bırakılır. Pişmek üzereyken çıkarılıp üzerine uynuk dökülür. Uynuk sıcak fırında kesilerek yemeğe farklı bir tat katar. Biraz daha pişirilerek sıcak servis edilir (K.27, K.41, K.43).

Karnıyarık

Malzemeler: 1 kg. patlıcan, 500 gr. kıyma, 1 tane soğan, sarımsak, biber ve domates, 1 demet maydanoz, 1 kaşık domates salçası, 1 kaşık biber salçası, yeteri kadar yağ, tuz, kırmızıbiber ve su.

Yapılışı: Patlıcanlar üzerinde ince bir şerit kalacak şekilde soyularak ikiye dilinir ve tuzlanır. Yıkanır, acısının çıkması sağlanır. Daha sonra kızgın yağda kızartılır. Başka bir tencerede kıyma kavrulur ve üzerine sırayla soğan, biber, domates, sarımsak, kırmızıbiber ve tuz eklenerek az pişirilir. Hazırlanan bu karışım patlıcanların içine doldurularak fırında ya da tencerede pişmeye bırakılır. Üzerine ince kıyılmış maydanoz eklenerek sıcak servis edilir (K.48,K.52, K.80,K.92)

İmambayıldı

Malzemeler: 1 kg. patlıcan, 1 tane soğan, sarımsak, biber ve domates, 1 demet maydanoz, 1 kaşık domates salçası, 1 kaşık biber salçası, yeteri kadar yağ, tuz, kırmızıbiber ve su

Yapılışı: Patlıcanlar üzerinde ince bir şerit kalacak şekilde soyularak ikiye dilinir ve tuzlanır. Yıkanır, acısının çıkması sağlanır. Daha sonra kızgın yağda kızartılır. Başka bir tencerede soğan, biber, domates, sarımsak kavrulur ve üzerine biber ve tuz eklenerek az pişirilir. Hazırlanan bu karışım patlıcanların içine doldurularak fırında ya da tencerede pişmeye bırakılır. Üzerine ince kıyılmış maydanoz eklenerek sıcak servis edilir (K.92, K.93, K.100).

Tirişik

Malzemeler: 1 kg. yilanyastığı (pancar), 500 gr. yoğurt, 1 su bardağı dövme, 1 su bardağı nohut, tuz, yeteri kadar yağ ve su.

Yapılışı: Yıllanyastığı yıkanarak doğranır, yoğurt, dövme, nohut ve az miktarda su eklenerek akşamdan ekşimeye bırakılır. Sabah açılarak acı suyu dökülür, yeniden su eklenerek ocakta karıştırılarak kaynatılır. Tuz ve yağ eklenerek servis edilir. Bu yemek bir evde piştiğinde tüm komşularla paylaşılmaya çalışılır. Bu yemeğin çok yararlı olduğuna inanılır(K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

Sarma

Malzemeler: 1 kg. taze ya da salamura asma yaprağı, 3 su bardağı pirinç, 2 tane domates, 1 tane soğan, 1 baş sarımsak, 1 demet maydanoz, 1 demet nane, 1 yemek kaşığı domates salçası, 1 yemek kaşığı biber salçası, 1 tabak yoğurt, yeteri kadar karabiber, kimyon, tuz, yağ, kuru nane ve su

Yapılışı: Asma yaprakları tazeysen sıcak suya batırılıp çıkarılır. Salamuraysa akşamdan suya basılarak tuzunun azalması sağlanır. Yıkanan pirinçle ince ince doğranmış domates, soğan, maydanoz, nane ve salçalar karıştırılır. Yağ, tuz ve baharatlar eklenerek karıştırılmaya devam edilir. Hazırlanan karışım asma yapraklarının içine konup kenarları katlanarak sarılır. Tencereye sık sık dizilerek üzerine porselen tabak kapatılarak pişirilir. Piştikten sonra kızgın yağda hafif pişirilmiş, ezilmiş sarımsak, salça, kuru nane karışımı dökülür. Arzu edilirse yoğurt üzerine gezdirilir. Sarma etli yapıldığı gibi zeytinyağlı da yapılan bir yemektir (K.7, K.13, K.23).

Kuru Fasulye

Malzemeler: 2 su bardağı kuru fasulye, 1 tane soğan, 1 yemek kaşığı domates salçası, 1 yemek kaşığı biber salçası, 2 yemek kaşığı tere yağ, yeteri kadar tuz, su ve kırmızıbiber.

Yapılışı: Akşam suya ıslanan kuru fasulyeler sabah süzülerek yeniden su eklenip kaynamaya bırakılır. Fasulyeler pişince başka bir kaptaki tere yağı, salçalar ve soğan kızartılarak yemeğe eklenir. Tuz ve kırmızıbiber de konup biraz daha kaynamaya bırakılır. Ocaktan indirilerek sıcak servis edilir (K.28, K.42, K.101).

Lahana aşısı

Malzemeler: 1 tane küçük lahana, 1 tane soğan, 1 tane domates, 1 tane limon, 1 yemek kaşığı biber salçası, 1 yemek kaşığı domates salçası, 1 su bardağı iri bulgur, 1 yemek kaşığı kuru nane, yeteri kadar sıvı yağ, tuz, kırmızıbiber ve su.

Yapılışı: Lahana ince ince doğranarak yağda kavrulur. İyice pişince soğan eklenerek bir kez kez karıştırılır. Salça eklenir. Biraz daha karıştırılır. Domates ve limon suyu eklenir, karıştırılır. Yeteri kadar su eklenerek kaynamaya bırakılır. Kaynayınca 1 su bardağı bulgur konulur. Tuz, kırmızıbiber eklenerek pişmeye bırakılır. Pişmeye yakın kuru nane de eklenir. Sıcak veya soğuk servis edilebilir (K.15).

Çökelekli Biber

Malzemeler: 500 gr. yeşil biber, 500 gr. kırmızı biber, 500 gr. çökelek, yeteri kadar sıvı yağ ve tuz.

Yapılışı: Biberler, temizlenip orta kalınlıkta doğranır. Bir tavaya sıvı yağ konarak üzerine biberler dökülür. Kapağı kapatılır, suyu çekilene kadar pişirilir. Ocaktan indirmeye yakın çökelek atılır, tuzu eklenir. Bir kaç kez karıştırılıp ocaktan indirilir. Genellikle kahvaltılarda tüketilir (K.11, K.15).

Biber Közlemesi

Malzemeler: 500 gr. yeşil biber, 500 gr. kırmızı biber, 1 su bardağı zeytinyağı, 1 adet sarımsak, 1 limon ya da 1 çay bardağı nar ekşisi, yeteri kadar tuz.

Yapılışı: Biberler ateşte közlenerek kabaran kabukları soyulur. Genişçe bir tabağa doğranır. Üzerine dövülmüş sarımsak, zeytinyağı ve ekşiden (limon ya da nar ekşisi) oluşan karışımla tuz eklenir. Karıştırılarak servis edilir (K.11, K.15).

Biber Yoğurtlaması

Malzemeler: 500 gr. yeşil biber, 500 gr. kırmızı biber, 500 gr. yoğurt, 1 adet sarımsak, yeteri kadar tuz.

Yapılışı: Biberler ateşte közlenerek kabaran kabukları soyulur. Genişçe bir kaba doğranır. Üzerine sarımsak, yoğurt ve tuzdan oluşan karışım dökülür. Karıştırılarak servis edilir (K.11, K.15).

d) orbalar

Bulamaç

Malzemeler: 1 litre süt, 4 yemek kaşığı un, 2 yemek kaşığı salça ve tereyağı, yeteri adar tuz ve kırmızıbiber.

Yapılışı: Un ve tuz bir tencereye konup üzerine karıştırılarak süt dökülür. Yavaş yavaş karıştırılarak kaynatılır. Koyulaşıp piştiğinde tabaklara alınır. zerine tereyağı, salça ve kırmızıbiberden oluşan sos dklrerek sıcak servis edilir (K.15, K.28, K.101).

Yoğurtlu orba (Yayla orbası)

Malzemeler: 1 tabak yoğurt, 1 litre su, 1 yumurta, 1 yemek kaşığı un, 1 çay bardağı pirinç, 2 yemek kaşığı tereyağ, tuz, kuru nane veya kekik.

Yapılışı: Yoğurt, un ve yumurta tencerede karıştırılır. Pirinç yıkanarak eklenir. Su karıştırılarak dökülür. Karıştırılarak kaynamaya bırakılır. Kaynadıktan sonra tuz eklenir. Biraz daha kaynatılır. Yağ kızdırılarak üstüne dökülür. Ocaktan indirmeden nane veya kekik eklenir. Biraz dinlendirilip servis edilir (K.11, K.34,K.48)

Sütlü orba

Malzemeler: 1 litre süt, 4 yemek kaşığı şehriye, tuz, karabiber.

Yapılışı: şehriyeler az suda kaynatılır, kaynamakta olan sütün içine dökülür. Tuz eklenip biraz daha kaynatılır, ocaktan indirmeye yakın karabiber eklenir. Sıcak servis edilir (K.29, K.31, K.33).

Tarhana

Malzemeler: 6 yemek kaşığı tarhana, 1 kg süt, tuz, karabiber, salça, yağ.

Yapılışı: Bir tabakta tarhananın üzerine süt dklrerek zenir, topaklık kalmaması sağlanır. Daha sonra bu karışım tencereye alınarak kaynatılır, tuz ve karabiber eklenir. Piştiğinde başka bir kapta yağ ile salça yakılarak üstüne dökülür. İçine tandır ekmeği doğranarak büyük ve derin kaplarda sıcak olarak servis edilir (K.11, K.15, K.16).

Yüzük çorbası (Bükme Çorba)

Malzemeler: 1 kg. un, 500 gr kıyma, 1 tane soğan, 1 adet yumurta, 2 yemek kaşığı salça, 1 limon, 1 bardak haşlanmış nohut, 1 yemek kaşığı nane, yeteri kadar tuz, karabiber, kırmızıbiber, yağ ve su.

Yapılışı: Un, yumurta, tuz ve su yoğrularak hamur haline getirilir. Oklava yardımıyla açılan hamur kareler halinde kesilir. İçine kıyma, soğan, salça, tuz ve karabiber karışımı koyularak dört köşesinden kapatılır. Ayrıca hamurdan bir kısım bıçakla küçük parçalara ayrılır. Kapatılan hamurlar kaynayan suya atılarak haşlanır. Yağda bıçakla kesilmiş hamurlar kavrulur ve salça eklenir. Bu karışım haşlanmış hamurun üstüne dökülür. Nohut, tuz, karabiber, kırmızıbiber ve limon eklenir. Biraz daha kaynamaya bırakılır. İndirmeye yakın üzerine kuru nane eklenir. Tabaklara konarak sıcak servis edilir (K.6, K.11, K.28, K.101).

e) Süt Ürünleri

Tereyağı

Yapılışı: Kaynatılan süttten yapılacak olan tereyağı yayıkta dövülerek ya da elektrikli tere yağ makinesinde yapılır (K.11).

Yoğurt

Yapılışı: Karıştırılarak iyice kaynatılan süt içen yoğurt maya olarak konarak yeniden mayalanır. Mayalanma işleminin bakır kaplarda yapılması tercih edilir. Mayalandıktan sekiz saat sonra açılan yoğurt soğuk ortamda dinlendirilir (K.15).

Süzme Yoğurt

Yapılışı: Süzme yoğurt, yoğurdun süzme bezinde üzerine bir miktar su dökülerek bekletilmesiyle elde edilir. Daha sonra bezden alınan yoğurt soğuk ortamda saklanır (K.17).

Peynir

Yapılışı: Karıştırılarak iyice kanatılan sütün içine yeterli miktarda maya konarak mayalanır. Daha sonra küçük parçalar halinde bezlerin arasına konarak şekil alması

sağlanır. Tuzlanarak taze tüketilebildiği gibi salamura suyu yapılarak kışa da saklanabilir (K.39, K.40).

Çökelek

Yapılışı: Çökelek yapmak için 5 litre kadar süt kestirilip karıştırılarak kaynatılır, daha sonra süzülerek birkaç gün soğuk ortamda bekletilir. Hamur işlerinde ve kahvaltılarda kullanılır (K.28).

Kaymak

Yapılışı: Kaynatılan sütün süt yüzeyinde biriken yağ tabakası kaşık yardımıyla alınarak biriktirilir. Soğuk ortamda bekletilerek katılaşması sağlanır. Kahvaltılarda, hamur işlerinde ve tatlılarda kullanılır (K.10)

Uynuk

Yapılışı: Kaynatılan sütün süt yüzeyinde biriken yağ tabakası kaşık yardımıyla alınarak biriktirilir. Ancak sıvı olarak tutulur. Soğuk ortamda saklanarak yemeklerin üzerine dökülür (K.15, K.16).

f) Tatlılar

Türk mutfağında tatlıların önemli bir yeri vardır. Tatlıların tatlandırıcı ögesi olan şeker Anadolu'ya Selçuklular döneminde girmiştir. Şekerden önce tatlandırıcı olarak bal ve pekmez kullanılmıştır (Baysal, 1997:124).

Kömbe

Malzemeler: 3 kg Un, 1 kg şeker, 1 kâse yoğurt, 1 litre süt, 1 kâse yağ, yeteri kadar maya, kömbe kokusu, tarçın ve susam.

Yapılışı: Büyük bir kap içine un elenir. Şeker ve baharatlar ilave edilir. Daha sonra yoğurt, yağ ve maya eklenir ve ılık sülle yoğrulup kabarması için bir gece üstü kapalı olarak bekletilir. Ertesi sabah yumurta büyüklüğünde parçalara ayrılır, üstüne susam serpilerek tepsilerde pişirilir (K.31, K.43, K.48).

Un helvası

Malzemeler: 3 su bardağı un, 4 su bardağı şeker, 6 su bardağı su, yeteri kadar sıvı ya da katı yağ.

Yapılışı: Kızdırılan yağa un dökülür. Rengi kahverengiye dönene kadar kavrulur. Başka bir tencerede 6 su bardağı su ve 4 su bardağı şekerle yapılan şerbet, kavruan unun üzerine dökülür. Karıştırılarak suyu çekilene kadar pişirilir. Küçük yumrular haline getirilip servis edilebildiği gibi tabaklara konarak da servis edilebilir (K.17, K.20).

İrmik helvası

Malzemeler: 3 su bardağı irmik, 4,5 su bardağı şeker, 6 su bardağı su, yeteri kadar sıvı ya da katı yağ.

Yapılışı: Kızdırılan yağa un dökülür. Rengi pembeleşene kadar irmik hızlıca karıştırılarak kavrulur. Başka bir kaptaki hazırlanan 6 su bardağı su ve 4,5 su bardağı şekerden yapılan şerbet kavruan irmiğin üzerine dökülerek irmiğinin şerbetin tümünü çekmesi sağlanır. Tabaklara konarak servis edilir (K.30, K.80, K.98).

Sütlaç

Malzemeler: 1 çay bardağı pirinç, 1 su bardağı şeker, 2 litre süt, yeteri kadar tarçın.

Yapılışı: 1 çay bardağı pirinç suda haşlanarak üzerine 2 litre süt dökülür, kaynatılarak karıştırılır. Pirinçlerin sütün içinde özdeşleşmesi sağlanarak iyice pişirilir. Süt kıvam kazanmaya başlayınca biraz daha kaynatılır. Ateşten alınarak tabaklara konur. Üzerine tarçın serpilebilir (K.15).

Aşure

Malzemeler: 1 kâse dövme buğday, 1 su bardağı nohut, 1 su bardağı kuru fasulye, 1 çay bardağı kuru kayısı, erik ve üzüm, 1 kg şeker, 1 su bardağı dövülmüş ceviz, 3 yemek kaşığı tarçın, yeteri kadar su.

Yapılışı: Nohut, kuru fasulye ve dövme akşamdan suya konur. Sabah ayrı ayrı haşlanır. Daha sonra dövme, nohut ve fasulye özdeşene kadar karıştırılarak biraz daha pişirilir. Kuru kayısı, üzüm ve erik de eklenerek biraz daha kaynatılır. En son şeker ilave edilir, karıştırılmaya ve kaynatılmaya devam edilir. İndirmeden önce tarçın eklenir. Tabaklara

konur. Üzerine ceviz, tarçın ve şekerden oluşan karışım serpilir. Sıcak ya da soğuk servis edilebilir (K.12).

g) Reçeller

İncir reçeli

Malzemeler: 1 kg. kuru incir, 1,5 kg. şeker, 4 su bardağı su, 1 yemek kaşığı limon suyu.

Yapılışı: İncirler ayıklanarak, üzerine önce şeker sonra da su dökülür. Bir saat kadar bekletildikten sonra ocağa konur. Karıştırılarak kıvamı yoğunlaşmaya kadar kaynatılır. Ocaktan indirmeden önce 1 yemek kaşığı limon suyu dökülür. Birkaç dakika kadar daha kaynatılarak soğumaya bırakılır. Soğuyunca kavanozlara konarak serin yerde muhafaza edilir. Kavanozlara koyulmadan önce 1 gün kadar güneşte bekletilebilir (K.17).

Vişne reçeli

Malzemeler: 1 kg. vişne, 1,5 kg. şeker, 1 tatlı kaşığı limon suyu.

Yapılışı: Vişneler yıkanarak çekirdekleri çıkarılır. Üzerine şeker dökülerek karıştırılıp 24 saat bekletilir, sulanması sağlanır. Sulandıktan sonra yoğunlaşmaya kadar kaynatılır. Limon suyu eklenir, birkaç dakika daha kaynatılır. Soğuyunca kavanozlara konarak serin yerde muhafaza edilir. Kavanozlara koyulmadan önce 1 gün kadar güneşte bekletilebilir (K.15).

Çilek reçeli

Malzemeler: 1 kg çilek, 1,5 kg. şeker, 1 tatlı kaşığı limon suyu.

Yapılışı: Çilekler yıkanarak sapları ayıklanır. Üzerine şeker dökülüp 24 saat bekletilerek sulanması sağlanır. Sulandıktan sonra yoğunlaşmaya kadar kaynatılır. Limon suyu eklenir, birkaç dakika daha kaynatılır. Soğuyunca kavanozlara konarak serin yerde muhafaza edilir. Kavanozlara koyulmadan önce 1 gün kadar güneşte bekletilebilir (K.52).

Havuç reçeli

Malzemeler: 1 kg. havuç, 1,5 kg. şeker, 1 tatlı kaşığı limon suyu.

Yapılışı: Havuçlar yıkanarak kabukları soyulur, rendelenir. Üzerine şeker dökülüp bir gece bekletilir. Sulandıktan sonra yoğunlaşmaya kadar kaynatılır. Limon suyu eklenir, birkaç dakika daha kaynatılır. Soğuyunca kavanozlara konarak serin yerde muhafaza edilir. Kavanozlara koyulmadan önce 1 gün kadar güneşte bekletilebilir (K.15).

Şeftali reçeli

Malzemeler: 1 kg. şeftali, 1,5 kg. şeker, 1 tatlı kaşığı limon suyu.

Yapılışı: Şeftaliler yıkanarak kabukları soyulur. Küçük parçalar halinde doğranır. Üzerine şeker dökülüp bir gece bekletilerek sulanması sağlanır. Sulandıktan sonra yoğunlaşmaya kadar kaynatılır. Limon suyu eklenir, birkaç dakika daha kaynatılır. Soğuyunca kavanozlara konarak serin yerde muhafaza edilir. Kavanozlara koyulmadan önce 1 gün kadar güneşte bekletilebilir (K.36).

1.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

a) Sütten yapılan içecekler

Nogay çayı

Malzemeler: 1 litre süt, 2 yemek kaşığı tereyağı, demlenmiş 1 çay bardağı çay, tuz, karabiber.

Hazırlanışı: Süt kaynatılır, demlenmiş 1 çay bardağı çay üzerine eklenir. Tereyağı ve tuz da eklendikten sonra birkaç dakika daha kaynatılır, söndürülüp karabiber eklenir. Bardaklara konarak servis edilir, içine tandır ekmeği batırılarak yenilir (K.10, K.15, K.16, K.47, K.48).

Ayran

Malzemeler: Yarım kg yoğurt, su, tuz.

Hazırlanışı: yoğurt derin bir kaptan iyice çırpılır, kıvamı koyu tutularak su eklenir, tuz eklenir, çırpılmaya devam edilir, köpürene kadar çırpılır, bardaklarda ya da çanaklarda içilir(K.53, K.53)

Sütlü Kahve

Malzemeler: Yarım kg süt, 2 yemek kaşığı Türk kahvesi, 5 yemek kaşığı şeker.

Hazırlanışı: Kaynayan sütün içine kahve ve şeker eklenir, köpürünceye ve taşmaya başlayıncaya kadar kaynatılmaya devam edilir, fincanlara ya da çay bardaklarına konarak ikram edilir (K.70, K.93).

b)Diğer İçecekler

Koruk Suyu

Malzemeler: 500 gr. koruk(henüz olmamış ekşi üzüm), 2 su bardağı şeker, yeteri kadar soğuk su.

Yapılışı: Koruk, derince bir kapta ezilerek sıkılır, suyu çıkarılır. Üzerine 2 su bardağı şeker ve yeteri kadar soğuk su dökülerek iyice karıştırılır. Şekerlerin topak kalmamasına dikkat edilir. Bahardan yaza geçişte olan sıcaklarda sıkça tüketilir (K.101).

Nar Ekşisi Şurubu

Malzemeler: 1 çay bardağı nar ekşisi, 2 su bardağı şeker, 2 litre su

Yapılışı: Nar ekşisi, şeker ve soğuk su çırpılarak karıştırılır, şekerin iyice erimesi ve nar ekşisinin iyice çözünmesi sağlanır. Buz da eklenerek bardaklara konup servis edilir (K.17, K.19, K.20, K.21).

Limonata

Malzemeler: 3 tane limon, 1 su bardağı şeker, 1 litre soğuk su.

Yapılışı: Limonlar sıkılarak şekerin üstüne dökülür, şeker erimeye başladığında üzerine soğuk su ilave edilir. İyice karıştırılarak bardaklara konarak servis edilir. Buz eklenebilir (K.35).

Vişne Suyu

Malzemeler: 1 su bardağı vişne şurubu, 2 su bardağı şeker, 1 litre soğuk su.

Yapılışı: Vişne şurubu ile şeker karıştırılarak üzerine soğuk su eklenir. İyice karıştırıldıktan sonra bardaklara konarak servis edilir. Buz eklenebilir (K.73).

Pekmez şurubu

Malzemeler: 1 su bardağı pekmez, 1 litre su

Yapılışı: Pekmez ve su karıştırılır. Bardaklara konarak servis edilir (K.16).

Bal şurubu

Malzemeler: Yeteri kadar bal ve su.

Yapılışı: Bal ve iyice karıştırılarak bardaklarda servis edilir (K.76).

Kaynar

Malzemeler: 1 paket kaynar baharat karışımı, 2 kg şeker, 5 litre su, yeteri kadar dövülmüş ceviz ve tarçın.

Yapılışı: 5 litre su geniş kapta kaynatılırken içine tülbent bezine sarılmış baharat karışımı atılır. Rengi koyulaşınca ve kıvamı oluncaya kaynatılır. Daha sonra şeker eklenir. Biraz daha kaynatılarak kapatılır. Sıcak olarak bardaklara konarak servis edilen kaynarın üstüne tarçın ve dövülmüş ceviz karışımı serpilir (K.11, K.13, K.15, K.52).

Şalgam

Malzemeler: 3 kg kırmızı havuç, 1 su bardağı bulgur unu, 1 yemek kaşığı limon tuzu, yeteri kadar su ve tuz.

Yapılışı: Havuçlar temizlenerek, uzun ince şeritler halinde doğranır. Plastik bidona yerleştirilir. Bir tülbent bezine mayalanması için bulgur unu konarak en üste konur. Başka bir kapta hazırlanan tuz, limon tuzu ve su karışımı havuçların üzerine dökülür. Bir ay kadar mayalanması beklenir. Daha sonra bardaklara havuçları ile konarak servis edilir (K.15).

Kızılıcık Suyu

Malzemeler: 1 su bardağı kızılıcık şurubu, 2 su bardağı şeker, 1 litre soğuk su.

Yapılışı: Kızılıcık şurubu ile şeker karıştırılarak üzerine soğuk su eklenir. İyice karıştırıldıktan sonra bardaklara konarak servis edilir. Buz eklenebilir (K.81).

1.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

Günümüzde hemen her evde buzdolabı bulunmaktadır. Yiyecekler genellikle buzdolaplarında saklanırken, hâlâ geleneksel yöntemlerin kullanıldığı da göze çarpmaktadır.

Ceyhan halk kültüründe yiyeceklerin ve içeceklerin korunması ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Yiyecekler kavanoz ya da çuvallara konarak rutubetsiz yerde saklanır (K.10, K.23, K.35).
- Peynir ve zeytinler bidonlarda tuzlu su içine konarak saklanır (K.15, K.16, K.39, K.40, K.101).
- Eskiden kış için yiyecekler kurutularak serin yerlerde ya da kilerlerde saklanırken şimdilerde derin dondurucularda saklanmaktadır (K.36, K.54, K.55).

1.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

Kışlık hazırlıklar, bölgesel ürünlerle sayısız mamuller meydana getirilir. Bu hazırlıklar sırasında “imece” denilen yardımlaşma yaygındır (Koz, 2003:286).

- Bahar sonunda yaza girerken asma yaprağı kış için salamura yapılır(K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.42, K.43, K.45, K.46, K.48, K.50).
- Yaz mevsiminde reçeller yapılır. (K.12, K.13, K.20, K.22, K.31).
- Yaz mevsiminde buğday kaynatılır, bulgur haline getirilir (K.9, K.11, K.20, K.22, K.52, K.60, K.73, K.82).
- Yaz mevsiminde buğday dövme olarak kırdırılır (K.6, K.23, K.24, K.25, K.26).
- Yaz mevsiminde buğday değirmende çekilerek un haline getirilir (K.6, K.27, K.28, K.56, K.58, K.59, K.60).
- Yaz mevsiminde susamlar çırpılarak kışa hazırlanır (K.29, K.30, K.31, K.32, K.80, K.81, K.84, K.85).
- Yaz mevsiminde bamya, biber, patlıcan ve iplere asılarak kurutulur, kış için saklanır (K.3, K.5, K.6, K.8, K.9, K.82, K.84, K.85).

- Yaz mevsiminde sarımsak, soğan ve patates çuvallarla alınarak güneşte iyice kurutulup kilere kaldırılır (K.9, K.11, K.20,K.22, K.52, K.73, K.84).
- Yaz mevsiminde bakliyatlar hazırlanır, güneşte bekletilerek kilere kış için kaldırılır (K.6, K.33, K.34, K.35, K.36, K.40, K.41, K.42,K.43, K.45, K.46, K.48,K.50).
- Yaz mevsiminde incir, kayısı, üzüm kurusu kış için hazırlanır.(K.31, K.32, K.33, K.34, K.35, K.48, K.60, K.98).
- Yaz sonunda yaz sebze ve meyvelerinden konserve yapılır (K.33, K.34, K.35, K.36, K.40, K.41, K.42,K.43, .68, K.69, K.70, K.71, K.72 K.92).
- Yazın sonunda mısırlar koçanlardan ayrılarak kışın patlatılmaya hazır hale getirilir (K.3, K.5, K.6, K.8, K.9, K.26, K.27).
- Yazın sonunda veya sonbaharda yufka ekmeği yapılır (K.3, K.5, K.6, K.42, K.85, K.86, K.87, K.88, K.92, K.93, K.98, K.99).
- Sonbaharda tarhana yapılır, kurutulup un haline getirilerek çuvallara ya da kavanozlara konarak kışa hazırlanır (K.3, K.5, K.6, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15).
- Sonbaharda domates ve biber salçası çıkarılır, kurutulur, yağlanıp kavanozlarda kış için bekletilir (K.6, K.47, K.48, K.49, K.60).
- Sonbaharda turşu yapılır (K.3, K.5, K.6, K.8, K.9, K.26, K.27, K.88, K.93).
- Sonbaharda zeytin, çökelek ve peynir hazırlanır (K.33, 34, K.46, K.48, K.73, K.81, K.100).
- Sonbaharda makarna ve kuskus kesilir (K.86, K.87, K.88, K.92, K.93, K.98, K.99, K.100).
- Sonbaharda nar ağacı olanlar ekşisini çıkarırlar (K.31, K.32, K.33, K.34, K.35, K.87, K.100).
- Sonbaharda ceviz kurutulup kış için hazırlanır (K.31, K.32, K.33, K.34, K.35, K.48, K.50).
- Günümüzde sebze ve meyveler kurutulularak ya da konserve yapılarak saklanmamaya başlamıştır. Derin dondurucu dolaplar kışlık yiyecekleri daha iyi sakladığından tercih edilir olmuştur (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

Ceyhan yöresinde kış için yapılan hazırlıklar, komşuların ve akrabaların yardımlarıyla tamamlanır.

1.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri

Ceyhan yöresinde mutfakta kullanılan eşyalar ve işlevleri şunlardır:

- Saç: Ekmek pişirmek için kullanılan geniş, yuvarlak gereç (K.17, K.18, K.19, K.21 K.92, K.93).
- Ekmek tahtası: Üzerinde ekmek açılan makarna kesilen, ağaçtan yapılmış yere yakın yuvarlak masa (K.17, K.19, K.20, K.21, K.48, K.49, K.50, K.51).
- Oklava: Hamur açmak için kullanılan ince, uzun, işlenmiş sopa (K.17, K.19, K.20, K.21, K.48, K.49, K.50, K.51).
- Evreağaç: Ekmeği sac üstünde çevirmeye yarayan tahtadan gereç (K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.92, K.93).
- Bakır tencere: Genellikle etli yemek yapmakta kullanılan tencere. Sık sık kalaylanır (K.6, K.17, K.19, K.20, K.21, K.39, K.40, K.72, K.73).
- Bakır sahan: Yumurta pişirmek, yağ kızdırmak gibi işlerde kullanılan bir tip tava (K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.21 K.36).
- Bakır lenger: Yayvan ve kenarları genişçe bakır kap, genellikle pilav pişirmekte kullanılır (K.17, K.19, K.20, K.21).
- Bakır tabak: Sofrada kullanılan, derin kap (K.10, K.17, K.19, K.20, K.21, K.23, K.101).
- Tahta kaşık: Yemek pişirirken ya da yemek yenirken kullanılan kaşık (K.17, K.19, K.20, K.21, K.48, K.49, K.50, K.51).
- Kepçe (Çömçe): Sulu yiyecek ve içecekleri kaplara aktarmak için kullanılan bir tip kaşık (K.17, K.19, K.20, K.21, K.48, K.49, K.50, K.51).
- Sırlı tencere: Son yıllarda mutfaklara girmiş tencere (K.48, K.49, K.50, K.51).
- Toprak çanak: Sofrada kullanılan derin kap (K.48, K.49, K.50, K.51).
- Toprak tencere: Genellikle güveç türü yemekleri pişirmek için kullanılan derin tencere (K.48, K.49, K.50, K.51).
- Saç ayak: Üç ayaklı, yemek pişirilirken tencere ya da kazanın dengesini ateş üstünde koruyan düzenek. (K.10, K.28, K.35).
- Helke: Mutfaga su ve benzeri şeyleri taşımakta kullanılan kulplu, derin değişik maddelerden yapılan derin kova (K.48, K.49, K.50, K.51).
- Elek: Un ve benzeri şeylerin içindeki yabancı maddeleri ayıklamak için kullanılan telli yuvarlak, tahtadan yapılan kaskak (K.3, K.9, K.15, K.23, K.28 K.34).

- Gözer: Buğday elemekte kullanılan gereç (K.16, K.17, K.31).
- Yayık: Tereyağı yapımında kullanılan derin bir kap ve çubuktan oluşan düzenek, günümüzde elektrikli olanları kullanılmaktadır (K.39, K.40, K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).
- Kütük: Üstünde et parçalanan ya da kırılan genellikle ağacın gövde kısmından yapılan gereç (K.16, K.56, K.59, K.60).
- Çingil: Süt ya da yoğurt koymak için kullanılan değişik boylarda kulplu, derin kova (K.3, K.5, K.11, K.12, K.13).

1.4.6.Sofra Gelenek ve Göreneklere

Halk kültüründe sofrta düzenleri genellikle fazla farklılık göstermemektedir. Sofra yere kurulmaktadır. Önce bir sofrta bezi yayılmakta, üzerine “tabla” da denebilen bir tahta konulmakta ve yemek yenilmektedir. İkinci bir tür, sini kullanılmasıdır. Sinide yenildiği zaman yüksekliği sağlamak amacıyla sofrta bezinin üzerine daire şeklinde kasnak veya açılıp kapanan tahta sofrta altı konduktan sonra sini yerleştirilmektedir. Kaşıklar tabla ve ya siniye halka şeklinde birbirine ulanarak daire şeklinde yerleştirilmektedir. (Günümüzde çatal da kullanılmaktadır.) Peçeteler ya sofrta bezinin üzerine veya sininin kenarlarına sıralanmaktadırlar (Koz, 2003: 285-286). Ayrıca Baysal’dan öğrendiğimize göre; sofrta hanımlar ve gençler genellikle diz çökerek, büyükler bağdaş kurarak otururlar. Oturanlar dizlerine tüm sofrta dolanabilen ve peçete yerine kullanılan eni dar örtüler örterler. Bu örtüler eskiden evlerde dokunurdu. Ensiz örtüler yan yana dikilerek sofrta örtüsü yapıldı. Zamanla bunların yerini satın alınan örtü ve peçeteler almıştır. Su testisi sofrtanın kenarında genlikle baba veya annenin oturduğu tarafa konurdu. Testiye uygun toprak bardaklar kullanılmaktayken, zamanla bunların yerini cam bardaklar almıştır. Sofrta önce çorba getirilir, oturanlar aynı tabaktan kendi kaşıklarıyla çorbayı içerler, arkasından diğer yemekler büyük servis tabaklarının içerisinde sofrta getirilir ve oturanlar kendi kaşıklarıyla yerler. Kaşığı tabaktaki yemeğin kendi önüne gelen bölümüne daldırma geleneği vardır. Kendi kaşığı ile yemeği karıştırmak, başkasının önüne gelen kısımdan almak uygun görülmez. Sofrta oturmadan ve sofradan kalktıktan sonra eller yıkanır. Eskiden ellerin yıkanması için orta yerinde sabun da bulundurulabilen leğen ve ibrikle su ve eli kurulamak için “peşkir” denilen elde dokunan elbezi bulundurulurdu. Zamanla bunun yerini havlu almıştır. Çorba, pilav ve sulu et ve sebze yemekleri kaşıkla yenir, suyu az olan paçalı yemekler, örneğin saç kavurması gibi yufka ekmekle alınır. Elin yemekle doğrudan

teması yoktur. Yemek ister kaşıkla, ister yufkayla olsun genellikle sağ elle yenir. Yemeğe besmele “Allah’ın adı” ile başlanır, “elhamdülillah” (Allah’ın verdiği nimete şükretme) ile sonlanır. Sofradaki büyük başlamadan küçükler başlamazlar. Günümüzde, yer sofraları bazı ailelerde halen kullanılmaktadır. Bu sofralarda kaşık yanında çatal ve bıçak da yer almakta, bazı durumda sininin üzerine herkes için ayrı tabak konmaktadır. Günümüzde yer sofralarının yerini masalar almaktadır. Sofrada artık bırakmak, yemek ve ekmek israfına neden olacağı için hoş görülmez (Baysal, 1993:40-41).

Ceyhan halk kültüründe sofraya gelenek ve görenekleri şunlardır:

- Sofraya evdeki herkes, yiyen, yemeyen oturmalı, aile sofrada mutlaka bir araya gelmelidir (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60).
- Yemeğe önce büyükler başlar, büyükler sofraya gelmeden yemeğe başlanmaz (K.10, K.35, K.47, K.48, K.49, K.54, K.55).
- Aile kalabalıkça çocuklar için ayrı sofralar açılır (K.10, K.35, K.54, K.55).
- Sofrada herkes aynı tabaktan yenebilir (K.10, K.35, K.54, K.55).
- Yemek yerde serilen sofraya bezinin üstüne konan kasnak ve sini üstünde yenir (K.15, K.16, K.49, K.50, K.51).
- Yemeğe besmele çekilerek başlanır (K.15, K.16, K.47, K.49, K.50, K.54, K.55).
- Yemek bittikten sonra sofraya dua okunur (K.10, K.23, K.47).
- Sofrada fazla konuşulmamaya dikkat edilir (K.15, K.16, K.47, K.49, K.50, K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).
- Yemekler ayrı tabaklardan yenebilir (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

1.4.7. Değerlendirme

Halk mutfağı yiyecek ve içeceklerin yapılışı, yiyecek ve içeceklerin saklanması, kışlık hazırlıklar, mutfakta kullanılan araç ve gereçler, sofraya gelenek ve görenekleriyle bir bütündür. Bu öğelerin biri tek başına mutfak kültürünü yansıtmakta yetersizdir.

Halk mutfağı başlığı altında, yörede yapılan yiyeceklere hamur işleri, et yemekleri, sebze yemekleri, çorbalar, süt ürünleri, tatlılar, reçeller olarak inceledik. Yörede yapılan içecekler ise süttten yapılanlar ve diğerleri olarak iki grupta inceledik.

Yiyecek ve içecekler günümüzde buzdolaplarında korunmasına rağmen geleneksel yöntemler de kullanılmaktadır. Kışlık yapımı konusunda geleneksellik devam etmektedir. Değişen ve gelişen şartlar mutfak kültürünü etkilemeye başlasa da

mutfakta kullanılan araç ve gereçler geçmişten günümüze aktarıldığı şekilde kullanılmaktadır. Sofra gelenek ve göreneklere kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmıştır.

1.5.Halk Hekimliği

Halk hekimliği, halkın olanakları bulunmadığı zaman veya başka nedenlerle hekime başvurmayınca veya başvurmak istemeyince hastalıklarını teşhis ve tedavi amacıyla uyguladığı yöntem ve işlemlerin tümüne denir (Pilli, 2001: 168).

Halk hekimliği halkın var olan rahatsızlıkları, doğada var olan bitki, toprak, hayvan, su gibi değişik materyalleri kullanarak veya dua gibi mistik yöntemlerle tedavi etmesidir. Halk ilaçları ve yöntemlerinin birçoğu geleneksel hale geldiklerinden, nesilden-nesile aktarılma sürecinde denenmiş ve güvenilirliklerini ispat etmişlerdir. Bu ilaçlar doğada bulunan bitkilerden yararlanılarak veya doğal yöntemlerle oluşturulan ilaçlar olduğundan kimyasal ilaçlardan farklı olarak yan etkileri bulunmamaktadır (Vaiz, 2001: 101).

Halk hekimliği geleneği ile bu geleneğin kültürel şartları ve çevresi halka şifa dağıtıcıların ve onların hastalarının anlaşılması için önemlidir. Bir eğilim halinde ferdi tedavi biçimleri, tahlil için bir örnek olarak, modern akademik hekimliğin üzerinde oldukça büyük inanın bir bölümünde farklı ve kendi kendine yeterli biçimde meydana gelir (Hufford, 2007: 73).

Dede'den öğrendiğimize göre, Batı Trakya 'da da halk hekimliği uygulamaları yaygındır (Dede, 1978:135).

Günümüz ilerleyen teknolojiyle insan ömrü uzamış, yeni tedavi yöntemleri denenmektedir. Buna rağmen geleneksel sağaltım yöntemleri hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Ceyhan halk kültüründe halk hekimliği ile ilgili uygulamaları şöyle sınıflayabiliriz:

- a) Dinsel ve Büyüsel Nitelikli Uygulamalar
 - Yeni doğan bebeğin yüzüne sarılık olmaması için sarı bez örtülür (K.8, K.9, K.15), bebek üşütülmez, yıkanılmaz (K.15, K.16, K.23, K.36).
 - Kızılyörük yaraları için ocağa gidilir, Çelemlî köyündeki ocak tercih edilir (K.12, K.13, K.15, K.101).

b) Halk Hekimliği ve Geleneksel Sağaltmayla İlgili Yöntemler

1. Bitki Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler

- Isırgan otu, zeytin dalı, murt yaprağı, turunç kabuğu şekeri düşürür (K.10, K.16, K.23).
- Isırgan otu kansere ve iç parazitlere iyi gelir, ayrıca tohumundan merhem yapılarak da kullanılır (K.17, K.18, K.19, K.20, K.57, K.58, K.59, K.60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.99).
- Gömeç otu sindirim sistemi rahatsızlıklarına iyi gelir (K.17, K.18, K.19, K.20).
- Kabızlık için turşu suyu içilir (K.23, K.36, K.101).
- Kabızlık için kayısı yenir ya da hoşafı, suyu içilir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20).
- Kabızlık için sinameki çayı içilir (K.15, K.23, K.49, K.101).
- Kabızlık için fasulye suyu içilir (K.25, K.26, K.50, K.51, K.101).
- Gömeç, kuşcırnağı, labada, taze gelincik gibi otlar mide ve bağırsak rahatsızlıklarına özellikle kabızlığa iyi gelir (K.10, K.23, K.35).
- İshal için çay, kahve ve nar suyu içilir (K.15, K.23, K.101).
- İshal için nar kabuğu kaynatılarak içilir (K.12, K.13, K.15, K.23, K.80).
- İshal için kuru kahve yenir (K.12, K.13, K.15, K.87).
- Ekmek içinde kuru çay yenirse ishali keser (K.17, K.18, K.19, K.20).
- Karın şişliği için çocukların karnı şiştiğinde akıtma sıcak şekilde zeytinyağıyla sarılır. Karın şişliği iner (K.23, K.39, K.40, K.101).
- Karın ağrısı için ıhlamur kaynatılır (K.15, K.16, K.23, K.101), karına toprak sarılır, akıtma dökülür (K.25, K.98, K.99).
- Karın ve mide ağrısı için nane, kekik ve kimyon kaynatılarak içirilir (K.16, K.17, K.18, K.19, K.20, K.25, K.36).
- Nane ve kekik mide bulantılarını geçirmek için kullanılır (K.98, K.99).
- Limonlu çay mide bulantısına iyi gelir (K.17, K.18, K.19, K.20).
- Pancar (tirişik) bağırsaklardaki kıl kurdunu temizler (K.17, K.18, K.19, K.20).
- Bağırsak rahatsızlıkları için ısırgan, kekik ve nane kullanılır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.25).

- Bağırsaktaki kıl kurtlarını dökmek için fasulye suyu içilir (K.15, K.16, K.89, K.93).
- Ebegümece pişirilerek yendiğine tüm sindirim sistemi hastalıklarına iyi gelmektedir. Ayrıca soğukla alakalı her hastalığa da iyi gelir (K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.99).
- Yaban pancarı (tirişik- kabarcık) sindirim sistemi rahatsızlıklarına, iç parazitlerine ve her türlü hastalığa iyi gelir. Bir yıl yenmediğinde çok hasta olunacağı düşünülür, bir evde piştiyse mutlaka komşuya verilir (K.57, K.58, K.59, K. 60, K.63, K.64, K.65, K.66, K.81).
- Ispanak, maydanoz ve ısırgan otu böbreklere iyi gelir (K.36, K.98, K.101).
- Yaraya pişmiş soğan sarılır (K.47, K.48, K.50, K.101).
- Yaralara közde pişen soğanla katran sarılır (K.10, K.15, K.16, K.35).
- Yaraya çiğ soğanla sardunya otu sarılır (K.10, K.23, K.47, K.48, K.50).
- Çıban yaralarına iltihabı çekmesi için pişmiş bamya sarılır (K.10, K.23, K.35)
- Sardunya yaprağı yaralara sarılır (K.98, K.99).
- Arpacık(iddirse) kekik ve sarımsak karıştırılarak sürülür (K.63, K.64, K.65, K.66).
- İltihaplı yaralara karamelhem, lokum ve soğan pişirilerek sarılır (K.10, K.23, K.35, K.63, K.64, K.65, K.66).
- Çıbanlara kılıç otu sürülür, ateşte pişirilip külü üzerine üflenir (K.98, K.99).
- Koltuk altında çıkan çıbanlara iyi gelen ve vücuttaki pis kanların dışarı atılmasını sağlayan sütlü kangal, kıllıkız, kuzukulağı, keçibiciği, çiğdem, labada gibi otlar pişirilerek yenir (K.10, K.23, K.35).
- Geçmeyen yaralara karadut ve pürüzenşav hapi ezilerek sürülür (K.12, K.13, K.15, K.16).
- Hanım döşeği otunun sütü siğillere sürüldüğünde geçirir (K.17, K.18, K.19, K.20).
- Cırtatan, sinüzit olanların burnuna sıkılır (K.10, K.23, K.48, K.50, K.101).
- Cırtatan, sarılık olanlara sıkılır (K.15, K.23, K.50, K.101).
- Soğuk algınlığı için nane limon kaynatılır (K.7, K.8, K.15, K.16, K.23, K.49, K.55, K.51, K.101).

- Soğuk algınlığı için kepek ısıtılıp sırtta ve göğse konur (K.16, K.23, K.49, K.51, K.101).
 - Kekik ve dağ çayı grip için kullanılır (K.98, K.98).
 - Öksürüğün kesilmesi için sıcak suya bal, karabiber ve limon konularak yapılan karışım içilir (K.10, K.27, K.49, K.50, K.51, K.101).
 - Öksürüğe nane limon kaynatılarak içirilir (K.57, K.58, K.59, K.60, K.101).
 - Öksürüğe siyah üzüm pekmeziyle bal da çok iyi gelir, bu yüzden öksürüğü olan kişiye az sulandırılarak içirilir (K.15, K.16, K.57, K.58, K.59, K.60, K.101).
 - Nefes darlığı için naneli su ile buğu yapılır (K.20, K.23, K.50, K.51, K.101).
 - Şişen bademciklere pişmiş turunç sarılır (K.15, K.16, K.57, K.58, K.59, K.60, K.101).
 - Gazı olan bebeklere kimyon kaynatılarak suyu içirilir (K.15, K.23, K.57, K.58, K.59, K.60).
 - Pembe çiçekli çakırdikeni ovulup içilir, ateşe, sıtmaya, yanığa iyi gelir (K.98, K.99).
 - Üzüm ezilerek ocak toprağıyla karıştırılır, burkulan bölgeye sürülür (K.63, K.64, K.65, K.66).
 - Hindiba kolesterolü düşürür (K.17, K.18, K.19, K.20).
 - Limon ve bal karıştırılarak yüze sürülür (K.36, K.53, K.59).
 - Nane, maydanoz ve karanfil ağız kokusunu alır (K.17, K.18, K.19, K.20).
2. Hayvansal Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler
- Ilık süt ve bal aç karına içirildiğinde kabızlığa iyi gelir (K.17, K.18, K.19, K.20).
 - Böbrek taşlarını düşürmek için yoğurt suyu içilir (K.50, K.51, K.101).
3. Bitkisel ve Hayvansal Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler
- Yaralara sabun rendesi ve yumurtadan oluşan -merhem gibi- karışım bağlanır (K.10, K.23, K.35).
 - Vücuttaki ağrıları gidermek için yeşil sabun ve yumurta akı köpürene kadar karıştırılarak ağrıyan bölgeye sarılır (K.10, K.23, K.26, K.48, K.50, K.51).
4. Değişik Tedavi Yöntemleri
- Kola ishali keser (K.17, K.18, K.19, K.20).

- Gözlerdeki yaralara emziren kadınların sütü sağılarak sürülür (K.10, K.15, K.23, K.57, K.58, K.59, K.60).
- Soğuk algınlığı için tuğla ısıtılıp vücuda konur (K.15, K.16, K.49, K.51, K.72, K.83, K.101).
- Soğuk algınlığa ispirtoyla sıcak şişe çekilir (K.10, K.15, K.16, K.23, K.49, K.50, K.51, K.57, K.58, K.59, K.60, K.101).
- Kızamık için şekerli şeyler yedirilir (K.10, K.23, K.35, K.101).
- Akrep yılan sokmalarına zehir çıkarıldıktan sonra sıcak bez konur (K.15, K.16, K.57, K.58, K.59, K. 60, K.101).

1.5.1. Değerlendirme

İnsanlığın zaman içindeki yolculuğu boyunca hep var olan geleneksel sağaltım yöntemleri ve halk hekimliği, deneme yanılma esasına dayalı olarak şekillenen ve kuşaktan kuşağa aktarılarak birikim kazanan uygulamalar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel sağaltım içerisinde bitki kökenli ve hayvansal kökenli malzemeler kullanılmakta, bunların dışında değişik tedavi yöntemleri de denenmektedir. Gelişen teknoloji ve tıp bilimine rağmen geçerliliğini hâla koruyabilen bu uygulamalar alternatif tıp biliminin temeli sayılabilir. Ortaya çıktığı coğrafyanın bitki örtüsüne göre şekillenen bu uygulamalar Ceyhan yöresinde de yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Ceyhan yöresinde çoğunlukla bitkilerle yapılan geleneksel sağaltım, hastalığa iyi gelen bitkinin kaynatılıp içilmesi, yenmesi ve çiğ ya da pişmiş haliyle yaralara sürülmesi şeklinde uygulanmaktadır. Ayrıca Ceyhan yöresinde tedaviye yönelik dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalar da vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

CEYHAN ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1. Manzum Halk Edebiyatı Ürünleri

2.1.1. Türkü

Sözlü kültür ürünleri milli öğelerin geçmişten günümüze doğru kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan en önemli araçlardır (Okuşluk Şenesen: 2000:18). Bu bölümde yer vereceğimiz ilk sözlü ürün türküdür.

Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen “Türkü”nün “Türkî” sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Yani, “Türk” kelimesine Arapça “î” ilgi ekinin getirilmesiyle vücut bulmuştur. “Türk’e has” anlamına gelen bu söz halk ağzında “Türkü” şekline dönüşmüştür (Kaya, 1999:131).

Sözlü ve yazılı edebiyatımızda duyulan, söylenen veya görülen türküler, atalar sözü, masallar bilmece ve maniler gibi yaygın mahsullerdir. Bu mahsullere Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen “yır” veya “cır” adını vermişlerdir. Batı Türkleri Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus ezgi manasına gelen “türkü”yü kullanmaktadırlar (Elçin, 2004: 195).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz Ceyhan türkülerini konularına göre şöyle sınıflayabiliriz:

1. Tören Türküleri (Kına Türküleri)
2. Lirik Türküler
3. Olay Türküleri (Kaya, 1999: 176-210).

1- Tören Türküleri

CT-1

Kına Türküsü

Baba kızın çok muydu

Bir kız sana yük müydü

Kör olası emmilerim

Hiç oğlunuz yok muydu (K.29).

CT-2**Kına Türküsü**

Bir incecik çay dolanır
 O da başından bulanır
 Ana besler el gönenir
 Kız anam yazgım buymuş.

Atladım geçtim eşiği
 Sofrada buldum kaşığı
 Büyük evin yakışığı
 İşte koydum gidiyorum (K.17).

CT-3**Kına Türküsü**

Çağırın gelsin anasını
 Vuralım mı kinasını
 Ben vuramam ben veremem
 Ben kızımdan ayırlamam.

Çağırın gelsin babasını
 Vuralım mı kinasını
 Ben vuramam ben veremem
 Ben kızımdan ayırlamam.

Çağırın gelsin dayısını
 Vuralım mı kinasını
 Vurun kızın kinasını
 Alsın gitsin gelinini (K.33).

CT-4**Kına Türküsü**

Gelin ağlar yaşı yaşı
 Gitmem deyi sallar başı
 Çağırın gelin annesini
 Vursun gelsin kınasını

Ağlama gelinim
 Sızlama gelinim
 Ben gene gelirim (K.23).

CT-5**Kına Türküsü**

Kız anası kız anası
 Başında mumlar yanası
 Aha koydum gidiyorum
 Evinizde sizin olsun

Çaktım ocak taşını
 Vurdum düğün aşını
 Çağrın gelsin kardaşımı
 Aha koydum gidiyorum (K.11).

CT-6**Kına Türküsü**

Kız anası kız anası
 Evinde mumlar yanası
 Hani bunun anası
 Çağrın gelsin babasını

Hani bu kızın anası
 Vur gelinin kınasını
 Ağlatmayın anasını

Kız anası kız anası
 Evinde mumlar yanası
 Hani bunun babası
 Çağrın gelsin kardaşını

Hani bu kızın anası
 Vur gelinin kınasını
 Ağlatmayın anasını (K.13)

CT-7

Kına Türküsü

Kız anası kız babası
 Başında mumlar yanası
 İşte koyup gidiyorum
 Hani bunun öz anası (K.17).

CT-8

Kına Türküsü

Kınayı getir anne
 Parmağın batır anne
 Bu gece son gecemdir
 Koynunda yatır anne (K.29)

2- Lirik Türküler

CT-9

Ala gözlü benli dilber
 Gün Muhammed'i seversin
 Seni bana küsmüş derler
 Dön Muhammed'i seversen

Ala gözlü benli dilber
 Halimden haberin var mı?
 Seni bana vermiyorlar
 Zulümden haberin var mı? (K.17).

CT-10

Bağa girdim üzüme
 Gel izime izime
 Sürmeler mi çekindim
 Yandım kara gözüne

Bağa girdim üzüm yok
 El yârinde gözüm yok
 Yâre bir çift sözüm var
 Söylemeye yüzüm yok

Bağa girdim gül için
 Gül kopardım yar için
 Anneler kız beslemiş
 Delikanlılar için

Bağa girdim budanmış
 Bağa bülbül dadanmış
 Ben diyordum yâr benim
 Yâr ellere dadanmış (K.17).

CT-11

Bana kara diyen dilber
 Kaşların kara değil mi?
 Ala göze siyah sürme
 Çekerler (sürme de) kara değil mi?

Beni kara diye yerme
 Mevla'm yaratmış hor görme
 Ala göze siyah sürme
 Çekerler kara değil mi?

Pınara konan gugunun
 Kanadı siyah çoğunun
 Çöldeki Arap beyinin
 Çadırı kara değil mi?

Ellerde konup göçerler
 Lale sümbülü biçerler
 Ağalar, beyler içerler
 Kahve de kara değil mi?

Boyu uzun beli ince
 Yanakları olmuş gonca
 Döküvermiş kulunca
 Belğin kara değil mi?

Hint'ten Yemen'den çekilir
 Gelir Bağdat'a dökülür
 Türlü yemeğe ekilir
 Biber de kara değil mi?

Karacoğlan der inşaallah
 Görenler desin maşallah
 Kara donlu Beytullah'ın
 Örtüsü kara değil mi? (K.17, K.38).

CT-12

Bu pınar eşme pınar
 Derdimideşme pınar
 Ben buradan geçerken

Bensiz koşma pınar
 Vay bana vaylar bana
 Gel yüzün kaynar bana
 Kim görür kaynar bana (K.32).

CT-13

Varıp gideyim de Yemen'den öte
 Sevdiğim getirme kalbime hata
 Eğersiz gemsiz ağaçtan ata
 Binmeyişi gönül yardan ayrılmaz

Karacoğlan der ki beni yatırın
 Sağıma soluma yastık getirin
 Ben ölürsem yâre götürün
 Ölmeyişi gönül yardan ayrılmaz (K.38).

CT-14

Dere geliyor dere
 Kumunu sere sere
 Al beni götür dere
 Yârin olduğu yere

Amanın aman aman
 Zamanın zaman zaman
 Bizim düğün ne zaman

Ben armudu dişledim
 Sapını gümüşledim
 Sevdiğimin ismini
 Mendilime işledim

Amanın aman aman
 Zamanın zaman zaman
 Bizim düğün ne zaman (K.17, K.23, K.30).

CT-15

Ela gözlü nazlı dilber
 Gün Muhammed'i seversin
 Seni bana küsmüş derler
 Dön Muhammed'i seversen

Evleri vardır aşağı
 Belinde kemer kuşağı
 İkimizi bir döşeğe
 Yaz Muhammed'i seversen

Evleri vardır yukarı
 Kendi güzeller hünkârı
 Ağzında badem şekeri
 Ez Muhammed'i seversen

Parmağında altın yüzük
 Kolunda altın bilezik
 Yârine götürür azık
 Belleri Cerit kızının

Fakir Karacoğlan fakir
 Elim yazar kalbim okur
 İbrişimle halı dokur
 Elleri Cerit kızının (K.38).

CT-16

Hasan dağı Hasan dağı
 Senden yüce dağ mı olur
 Sevip sevip ayrılanlar
 Yüreğinde yağ mı olur

Hasan dağı atal matal
 Arasında gller biter
 Bir yâr sevdim bana yeter
 İki seven deli olmaz mı?

Olur mu ola olur mu ola
 Kavil yerin bulur mu ola
 Gl yerine ev mi yapsam
 Selvi boylum gelir mi ola (K.17)

CT-17

Karanfil oylum oylum
 Geliyor selvi boylum
 Selvi boylum gelince
 Şen olur benim gönlüm

Vay benim efendim
 Vay benim efendim

Su gelir oylum oylum
 Geliyor selvi boylum
 Selvi boylum gelince
 Şen olur benim gönlüm

Vay benim efendim
 Vay benim efendim

Karanfil uzar gider
 Yaprağı bezer gider
 Yâr yolunu ŐaŐırmıŐ
 İnşallah bize gider

Vay benim efendim
 Vay benim efendim (K.24, K.40, K.42).

CT-18

Kundurama kum doldu
 Atmaya kürek gerek
 Nazlı yarın yanında
 Yatmaya yürek gerek

Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 Çok içmişim nanay
 Nanay yavrum nanay
 Nanay canım nanay

Duvara mih çıkarım
 Sen sallan ben bakarım
 Gömleğin kirlendikçe
 Sen gönder ben yıkarım

Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 Çok içmişim nanay
 Nanay yavrum nanay
 Nanay canım nanay (K.23).

3- Olay Türküleri**CT-19**

Ağlaya ağlaya Dadal'ım söyler
 Vefasız dünyayı bir insan neyler
 Bir yiğidi bir kötüye kul eyler
 Şimdiden sonra yaşaması güç olur

Dadaloğlu olmuş yetim
 Nerde kaldı gök kıratım
 Bensiz kalan aşiretim
 Avşarlıktan bıktı mı ola (K.38) .

CT-20

Arzu bileziğini kaybeder. Kamber bulur, getirir. Arzu buna rağmen Kamber'e intizar eder. Kamber de Şu türküyü söyler:

Arzum Arzum gel Arzum
 Gl dibinde gl Arzum
 Bileziğin koynumda
 Sok elini al Arzum

Arzum ağlayıp durma
 Karalar bağlayıp durma
 Bileziğin koynumda
 Çok intizar verip durma (K.53).

CT-21

Askere giderken evde bıraktığı eŐinin babasıyla evlendiğini duyan bir asker Şu türküyü yakar:

Avlusuna girdim avlusu amur
 İ odaya vardım kolları hamur
 Karadır kaŐları gözleri kömür
 Zalim baba nasıl aldın yârimi

Keten gömlek giymiş yakası kirli
 Şeftali satarlar ikili birli
 Aslını sorarsan Çukurovalı
 Zalim baba nasıl aldın yârimi

Keten gömlek giymiş yakası nazik
 Kollarını sıkmış altın bilezik
 Öpmeye kıymazdım sevmeye yazık
 Zalim baba nasıl aldın yârimi (K.97).

CT-22

Çekin göçü hey emmiler gidelim
 Mayayı katara düzün emmiler
 O yol dikenliğe çıkınca
 Dönün de ovayı süzün emmiler

Kumkale dölektir soluk alalım
 Çeyiş tehlikeli köprü bulalım
 Üstüce otludur biraz kalalım
 Hoş olur emmiler yazın burası

Buradan ötede beyliğin düzü
 Harp bazı yorma mı gelinlik kızı
 Andırın Kozlu'ya çıkınca
 Eletin evleri çözün emmiler

Geben vahşidir ileri bakın
 Dikbaşlılık yapanı ezin emmiler
 Meryem için yaylam ulusul beyi
 Yurtlar avaz eder memur el deyi

Pınarlar boş yere sarf eder suyu
 Girin de içinde yüzün emmiler
 Oraya inin de toplanın durun
 A oğlanlarınızla Göksu'ya varın
 Bize de bir mektup yazın emmiler

Çıkın gezin Kocaavşar'ın düzünü
 Seyreyleyin gelini kızını
 Berrak gibi pınarların özünü
 Eletin evleri çözün emmiler

Artık bu emmiler gidemez oldu
 Kondular göçtüler hep yalan oldu
 En tatlı lezzeti toprakta buldu
 Dert bağlar beni emmiler (K.97).

CT-23

Dadaloğlu'm dedi yine yavrum çoşda yürek
 Bir zaman ağladık bir zaman gülek
 Şimdik muhabbetli on kardaş gerek
 Yesek içsek biz de gülsek elilen

Dadaloğlu'm dedi yine gördüm düşümde
 At dördünde yiğit on beş yaşında
 Alışkanlık tüfeğinlen dağlar başında
 Aziz yelden başkasından gam alman mı

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
 Ağır ağır geden eller bizimdir
 Arap atlar yakın eder uzağı
 Yüce yüce karlı dağdan aşan yollar bizimdir (K.97).

CT-24

Yüce dağ başında kar var aman aman
 İçerime doldu gam ilen verem
 Dünyayı satsalar bulamaz âlem

Cımbıllı cımbıllı güzel cımbıllı
 Sağ yanım yoruldu sol yanıma yaslan

Gide gide gitmez oldu dizlerim
 Ağlamaktan görmez oldu gözlerim
 Artık size geçmez oldu sözlerim

Cımbıllı cımbıllı aslansın aslan
 Sağ yanım yoruldu sol yanıma yaslan (K.11).

Değerlendirme

a. Biçim

Biçim olarak bakıldığında; derlenen 24 türkünün çoğunun nazım birimi dördlüktür (CT-1, CT-2, CT-3, CT-4, CT-5, CT-6, CT-7, CT-8, CT-9, CT-10, CT-11, CT-12, CT-13, CT-14, CT-15, CT-16, CT-17, CT-18, CT-19, CT-20, CT-21, CT-22, CT-23). Bir türkünün nazım birimi üçlük (CT-24), çoğunluğu dördlük olan bir türküde ise bir tane beşlik bulunmaktadır (CT-22).

Derlenen türkülerin bir kısmı nakaratlıdır (CT-6, CT-15, CT-17, CT-18, CT-24). Türkülerde 7'li ölçü kullanılanlar (CT-1, CT-8, CT-10, CT-12, CT-14, CT-18, CT-20), 8'li ölçü kullanılanlar (CT-2, CT-3, CT-7, CT-9, CT-11, CT-12, CT-15, CT-16), 11'li ölçü kullanılanlar (CT-13, CT-21) vardır. Bazı dizelerde ölçü bozulmaktadır. Ayrıca ölçü olarak kararsız olan türküler de vardır (CT-4, CT-17, CT-19, CT-20, CT-22, CT-23, CT-24).

Kullanılan kafiyelere bakarsak; mani tipinde kafiyelenenler (CT-1, CT-7, CT-8, CT-10, CT-17, CT-20), koşma kafiye düzeniyle kafiyelenenler (CT-2, CT-13, CT-19, CT-20), düz kafiyelenenler (CT-6, CT-14), çapraz kafiyelenenler (CT-9), birden fazla çeşitle kafiyelenenlerde kararlılık yoktur (CT-3, CT-4, CT-5, CT-11, CT-12, CT-15, CT-16, CT-18, CT-21, CT-22, CT-23, CT-24).

Olay türküleri içinde yer alan CT-19 iki Dadaloğlu türküsünün bozularak tek türkü haline gelmiş halidir. Günümüzde Dadaloğlu türküleri şekil olarak bozulmuş ancak söylenmeye ve bu şekilde yayılmaya devam etmiştir. Derlediğimiz bu türkü bu durumun kanıtıdır. Ceyhan halk kültüründe yaşayan bu türküye geçirdiği değişiklikleri göstermek için tezimizin bu kısmında yer verdik. Ayrıca Ceyhan yöresinden derlediğimiz CT-17 ve CT-18 türküleri Anadolu'da birçok bölgede de yaygın olarak söylenmektedir.

b. İçerik

İncelediğimiz tören türkülerinin tümünü kına türkeleri oluşturmaktadır. Kız evi ve kız için ayrılık vakti anlamına gelen, evlilikten önceki son gece olan kına gecesi oldukça önemlidir. Bu gece söylenen türküler de oldukça dikkat çekicidir. Kına türkülerinde kızın duyguları içli bir şekilde kız ya da yakınlarınca türkülerde yansıtılır. Türkülerde üzüntü ve ayrılık temaları sık sık işlenmektedir. Türkülerin birkaçı anneye, babaya ve kardeşe kız tarafından seslenme şeklindedir (CT-1, CT-2, CT-5, CT-8). Birkaç türkü annenin, babanın çağrılması ve kına yakımıyla damadın gelini götürmesi üzerine odaklanmıştır (CT-3, CT-4, CT-6, CT-7). Bir türküde de acı veren bu gecenin gerekleri yerine getirildiğinde damadın gelip kızını alıp götürmesi çarpıcı bir şekilde istenmektedir (CT-3). Bir türküde de geline ağlayıp sızlanmaması öğütlenmektedir (CT-4).

Lirik türkülerde bakıldığında sevgiliye karşı beslenen aşk, sevgi yokluğunda çekilen hasret ve acı ana temalardır. Türkülerde bahsedilen sevgili fiziksel özellikleriyle öne çıkmakta hatta bazı özellikleriyle tek tipleşmektedir (CT-9, CT-10, CT-11, CT-15, CT-17). Türkülerde sevgiliye karşı hissedilen duygulara açıkça rastlanmaktadır (CT-13, CT-14, CT-17). Sevgiliye hissedilen duygular, onun yüzünden çekilen acılar ve özlemler başka nesnelere seslenilerek de dile getirilmektedir (CT-12, CT-16). Türkülerde genellikle sevgiliden “yar” diye bahsedilmektedir (CT-10, CT-13, CT-14, CT-17, CT-18). Ayrıca bir kısım türküde de sevgiliden “dilber” diye bahsedilmektedir (CT-9, CT-11, CT-15).

Olay türkülerine bakıldığında, kişilerin başından geçen olaylar tüm çıplaklığıyla oluş sırasıyla ve kişide uyandırdığı duyguların bütünlüğüyle anlatılmaktadır. Bir türkü askerlikle ilgili bir olayı anlatmaktadır (CT-21). İki türkü göç olayını anlatmaktadır (CT-22, CT-23). Bir türkü yetim kalma duygusunun yarattığı yalnızlık ve eziklik duygusuyla söylenmiştir (CT-19). Bir türkü iki sevgili arasında geçen bir olayı anlatmaktadır (CT-20). Bir türkü ise dünya derdi ve çaresizlikle ilgili olarak söylenmiştir (CT-24).

Ceyhan yöresinde türkü söyleme geleneği devam etmektedir. Türkülerde hemen tüm duygular ifade edilmektedir.

2.1.2. Maniler

Az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dördüklü anonim şiirlere mani denir (Kaya, 1999:10). Mani, düğünlerde kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. söylenen, umumiyetle hece vezninin 7 veya 8’lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumelerdir. Dört mısradan az veya çok mısralarla ve hecelerle söylenen maniler de vardır (Elçin, 2004:281). Gerek dil, gerek gelenek ortaklığı bakımından çok geniş bir alana yayılmış olan mani, en çoğu 7 heceli ve aaba düzeninde uyaklı bir dördük olarak kendini gösterir. Mani adı Anadolu’da, İstanbul’da, Rumeli’de, Besarabya Gagavuzlarında, Kırım Tatarlarında, Azerbaycan’da kullanılır. “Mani” sözü Arapça ma’nâ (ma’ni)dan gelmez;onun değişik başka okunuşlarına da rastlarız: Kırım Tatarlarında mane, Denizli’de mana, Azerbaycan’da mani gibi. Azerbaycan ile Azeri dilinin etki alanı olan Doğu Anadolu bölgelerinde mani kelimesinin yanında “bayatı” sözü de kullanılır. Urfa’da kadınların söyledikleri manilere “me’ânî”, erkeklerin söylediklerine “hoyrat” derler (Boratav,2000: 204-205). Mani kelimesinin asıl şeklinin ne olduğu üzerinde bugüne kadar birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Kimi araştırmacılar maninin kesinlikle Arapça asıllı bir söz olduğunu savunurken, kimileri de bu kelimenin Türkçe olabileceğini düşünmüşlerdir (Kaya, 1999:7).

Mani, kafiye örgüsü ve hacmi itibarıyla diğer şiirlerden ayrılmaktadır. Bu hacimde ve bu kafiye örgüsünde başka bir halk şiiri yoktur (Oğuz, 2001:15). Kúnos ta manilerin hep dört satırdan ibaret olduğunu vurgulamıştır (Kúnos, 2001:55).

Her türlü hayat hâdiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb. temleri işleyen mânilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayâlin girişini teşkil eder. Dinleyenine veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve hususiyle dördüncü mısra aslı konuyu vermeye çalışır; nâdir olarak dört mısranın bütün bir duygu, fikir ve hayâli işlediği görülür (Elçin, 2004: 281).

Manilerin en belli başlı karakteri kendi kendine yetmektir; fakat dördüklerin az çok bağlantılı bir bütün oluşturdukları da olur. Bazan birkaç maniyeye hareket noktası vazifesi görmüş olan bir hayal veya bir sözcük, doğal olarak onları birbirine bağlar. Manilerin az da olsa, çok dördüklü türkülere temel olduğu da görülmektedir (Karadağ, 1996:42-43).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz manileri şu şekilde tasnif ettik:

1. Sevda Manileri
2. Askerlik Manileri
3. Hasret Manileri
4. Kaynana Manileri
5. İçinde Yer ve Kişi İsmi Geçen Maniler
6. Alkış (Dua) Manileri
7. Kargış (Beddua) Manileri
8. Atışma Manileri
9. Davulcu Manileri (Artun, 1998: 89-114)

1. Sevda Manileri

CM-1

Al elbisem asılsın
 Düğmeleri basılsın
 Ben sevda yollarında
 Söyle yar sen nasılsın (K.29).

CM-2

Al elmanın dördünü
 Sev yiğidin merdini
 Seversen de güzel sev
 Çekme hasret derdini (K.17).

CM-3

Al elma ezik elma
 Yollarda düzül elma
 Yâr karşıdan gelirken
 Avcumda ezil elma (K.17).

CM-4

Al elmayı taşladım
 Ucunu gümüşledim
 Tatlı yârin yoluna
 Canımı bağışladım (K.17).

CM-5

Altınlarım çok benim
 Hiç mi yârim yok benim
 Sizin gibi oğlanlar
 Sol cebimde çok benim (K.29).

CM-6

Altınlarım çok benim
 Sanki yârim yok benim
 Senin gibi oğlana
 Tenezzülüm yok benim (K.23).

CM-7

Altınlarım üç tane
 Ben takınmam beş tane
 Alacaksan al beni
 Müşterim on beş tane (K.29).

CM-8

Annem elbise almış
 Çadıra gerim diye
 Yakınımdan yar sevdim
 Hergün göreyim diye (K.24).

CM-9

Ayakkabım toz atar
 Yârim bana göz atar
 Atma yârim gözünü
 Elalem bize bakar (K.86).

CM-10

Ayakkabım var benim
 Ayağıma dar benim
 Şu efendilerin içinde
 Orta boylu yar benim (K.86).

CM-11

Başımdaki tülbindin
 Oyası çengel mengel
 Yar seni görecekler
 Görünmez yollardan gel (K.29).

CM-12

Başımdaki tülbende
 İnce diyorlar ince
 Ben annemin bir kızı
 Kaçar diyorlar kaçır (K.29).

CM-13

Biçer geliyor biçer
 Buğdayı biçer biçer
 Benim yârim geliyor
 Sigara içe içe (K.29).

CM-14

Biçer geliyor biçer
 Ekini biçe biçe
 Benim yârim geliyor
 Samsun'u içe içe (K.25).

CM-15

Bisiklete binersin
 Bizim yolda inersin
 Eğer annen sorarsa
 Teker patladı dersin (K.25).

CM-16

Bugün hava bulutlu
 Yağmur yağacak gibi
 Hep gözlerim yollarda
 Yârim gelecek gibi (K.29).

CM-17

Çobanın irisine
 Ben varmam dirisine
 Anne beni çoban ver
 Kızların sürüsüne (K.23).

CM-18

Elektrik asılı
 Ben verdim parasını
 Yârime yan bakanın
 Kırarım kafasını (K.86).

CM-19

Elmanın irisine
 Ben yandım birisine
 Beni çoban tutsunlar
 Kızların sürüsüne (K.33).

CM-20

Entarisi silistre
 Düğme düğme üstüne
 Benim yarım yakışır
 Mavi motor üstüne (K.32).

CM-21

Etek buluz hoş durur
 Kız oğlanı çoşturur
 Oğlan kızın aşkına
 İşe gitmez boş durur (K.29)

CM-22

Ev yapın, derin yapın
 Su serpin serin yapın
 Kara gözlü yârime
 Davulla düğün yapın (K.23).

CM-23

Gide gide yoruldu
 Bir taş buldum oturdum
 Kara gözlü yârime
 Bir bakışta vuruldum (K.86).

CM-24

Gide gide yoruldu
 Bir taş buldum oturdum
 Vay gâvurun oğluna
 Bir bakışta vuruldum (K.25).

CM-25

Giden tren durur mu?
 Mektup yazsam olur mu?
 İkimize bir yastık
 Acep nasip olur mu? (K.11).

CM-26

Gidiyom gidemiyom
 Sevdim terk edemiyom
 Küstürdüm nazlı yâri
 Gönlünü edemiyom (K.11).

CM-27

Git oğlan küpe yaptır
 Ucuna altın taktır
 İstet beni vermezsel
 Git hocaya büyü yaptır (K.23).

CM-28

Gökte yıldız sayılmaz
 Çiğ yumurta soyulmaz
 Sevdiğini almayan
 Erkekten de sayılmaz (K.24).

CM-29

Gül dalları budanmış
 Güle bülbül dadanmış
 Ben sanırdım yar benim
 Yâre eller dadanmış (K.32).

CM-30

Harman yeri yarılır
 Babam duyar darılır
 Darılma babacığım
 El oğludur sarılır (K.40, K.42).

CM-31

Havada uçan teyyare
 Selam söyle o yâre
 Ben kendime yar buldum
 Bulsun kendine çare (K.86).

CM-32

Hırkamın iğnesini
 Kim takmış düğmesini
 Nerden öğrendim yârim
 Ford motor sürmesini (K.32).

CM-33

İnce giyerim ince
 Pembe yakışır gence
 İnsan bir hoş oluyor
 Sevdiğini görünce (K.50).

CM-34

İndim kuyu dibine
Baktım suyun rengine
Anneler kız besliyor
Vermiyorlar dengine (K.23, K.31).

CM-35

Kadifeden kesesi
Kahveden gelir sesi
Oturmuş humar oynar
Ciğerimin köşesi (K.17).

CM-36

Kadifeden yeleşim
Seni sevdim meleğim
Sen de biraz beni sev
Kabul olsun dileğim (K.17).

CM-37

Kaleden indim ancak
Elimde yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak (K.17).

CM-38

Kaleden iniyordum
Çağırırsan dönüyordum
Aşkından kibrit oldum
Üfürsen yanıyordum (K.17).

CM-39

Kale kaleye bakar
 Kaleden kanlar akar
 Benim yârim dururken
 Seninkine kim bakar (K.33).

CM-40

Karabiber aş için
 Yandım kara kaş için
 Anne beni evlendir
 Bir oğlun başı için (K.17)

CM-41

Karabiber taneler
 Yıkılsın meyhaneler
 Ölürse çoklar ölsün
 Ölmesin bir taneler (K.33).

CM-42

Karadır yarın kaşı
 Yirmiye buldu yaşı
 On yıldır peşindeyim
 Olamadım yoldaşı (K.23).

CM-43

Kara kara kaşların
 Omzunda saçların
 O yar benim olmazsa
 Yanar mezar taşlarım (K.33)

CM-44

Karanfilim budama
 Sefa geldin odama
 Gelirse yârim gelsin
 Başka koymam odama (K.33).

CM-45

Karanfil oyulur mu
 Güzele doyulur mu
 Sevdiğini almayan
 Erkekten sayılır mı (K.24).

CM-46

Karanfil özü ile
 Kim görmüş gözü ile
 Ben yârimden vazgeçmem
 Ellerin sözü ile (K.17).

CM-47

Karanfilim üç çatal
 Üçü de pembe açar
 Gece çuvalda yatar
 Gündüz fiyaka satar (K.86).

CM-48

Karpuz kestim kan çıktı
 İçinden yılan çıktı
 Benim sevdiğim oğlan
 Okudu subay çıktı (K.24).

CM-49

Karpuzun irisine
 Ben yandım birisine
 Anne beni çoban ver
 Kızların sürüsüne (K.24).

CM-50

Karşıdan gel göreyim
 Eline mendil vereyim
 Al beni yârim
 Gönlünü edeyim (K.30).

CM-51

Karşıdan gel göreyim
 Eline nar vereyim
 Al sat narımı
 Yar olduğunu bileyim (K.30).

CM-52

Karyolam engin olsa
 Vardığım zengin olsa
 Zenginliği aramam
 Kafamın dengi olsa (K.17).

CM-53

Kekliği bıçakladım
 Ucunu saçakladım
 Yârim şordan gelirken
 Boynunu kucakladım (K.17).

CM-54

Kerpiç kerpiç üstüne
 Bina yaptıramazsın
 Benden vazgeçersen
 Başka yar bulamazsın (K.32).

CM-55

Kız güzelsin yârin yok
 Karanfilsin dalın yok
 Yârini eller almış
 Senin hiç haberin yok (K.33).

CM-56

Kozalar iki yaprak
 Altında kara toprak
 Benim sevdiğim oğlan
 İki çiçek bir yaprak (K.86).

CM-57

Kozalar iki yaprak
 Altında kara toprak
 Biz sevdiğimle ikimiz
 İki çiçek bir yaprak (K.24).

CM-58

Leblebi koydum tasa
 Doldurdum basa basa
 Benim yârim çok güzel
 Azıcık boydan kısa (K.17).

CM-59

Manici başı mısın
 Cevahir taşı mısın
 Sana bir yüzük yollasam
 Parmağına takar mısın (K.48).

CM-60

Mani mani mankelam
 Benden yâre çok selam
 Küsmesin darılmasın
 Ben gelirim bir zaman (K.48).

CM-61

Masa üstünde roman
 Okurum zaman zaman
 Oğlan sana varacam
 Memur çık da o zaman (K.27).

CM-62

Mavilim diyemedim
 Al yeşil giyemedim
 Eller almış yârimi
 Benimsin diyemedim (K.86).

CM-63

Maydanozu yolarım
 Parmağıma dolarım
 Benim yâre bakanın
 Gözlerini oyarım (K.29).

CM-64

Mendilim dürüm dürüm
 Sözümü yürütürüm
 El oğlu değil misin
 Sevdiğimi rtrm (K.24).

CM-65

Mendilim dürüm dürüm
 Sözümü yürütürüm
 El oğlu değil misin
 Sözümü yürütürüm (K.24, K.27).

CM-66

Mendilimin ucuna
 Sakız bağlarım sakız
 Doğru söyle sevdiğim
 Sever misin bağka kız (K.31).

CM-67

Minareden at beni
 At ağağı tut beni
 Dizlerinin stnde
 Ninniyle uyut beni (K.31).

CM-68

Mor koyun melemesin
 Mor zambağı yemesin
 Sevdiğini almayan
 Ben evlendim demesin (K.24).

CM-69

Motor geliyor motor
 Durdur be yârim durdur
 Hem okumak hem sevda
 Zordur be yârim zordur (K.29).

CM-70

Motor geliyor motor
 Hep döneme döneme
 Oğlan seni seçerim
 Yedi türlü vereme (K.32).

CM-71

Motor geliyor motor
 Motorun bacası yok
 Kalkmış beni istiyor
 Pantolun paçası yok (K.30, K.86).

CM-72

Motor geliyor motor
 Üstünde var , üç kişi
 Kalkmış beni istiyor
 Ağzında var üç dişi (K.23, K.32).

CM-73

Parmağında yüzüğüm
 İki tane taşı var
 Benim sevdiğim oğlanın
 İki kız kardeşi var (K.26).

CM-74

Parmağında yüzüğüm
İki tane taşı var
Sevdiğim oğlanın
İki tane kardaşı var (K.22).

CM-75

Parmağında yüzüğüm
Raftadır gözlüğüm
Bana bakan aldanır
Sevdiğime sözlüyüm (K.22).

CM-76

Parmağında yüzüğüm
Sıkışmış oynamıyor
Sevdiğimden başkasına
Hiç kanım kaynamıyor (K.22).

CM-77

Parmağında yüzüğüm
Sıkışmış oynamıyor
Yârinden başkasına
Hiç kanım kaynamıyor (K.86).

CM-78

Parmağında yüzüğüm
Sıkışmış oynamıyor
Yar senden başkasına
Hiç kanım kaynamıyor (K.26).

CM-79

Pencereden bak bana
 Fındık fıstık at bana
 Fındık fıstık yerine
 Nişan yüzüğü tak bana (K.29).

CM-80

Saksıda üç çiçek
 Üçü de pembe açar
 Gece çuvalda yatar
 Gündüz fiyaka satar (K.29).

CM-81

Şekerim var ezilecek
 İnce belden süzülecek
 Çok bekletme benim ağam
 Çok yerim var gezilecek (K.42).

CM-82

Şu tarla bizim tarla
 Parla sevgilim parla
 Yakından annem görür
 Uzaktan mendil salla (K.86).

CM-83

Tarlam tezek değil mi
 Bağrım ezik değil mi
 Yar orda ben burada
 Bana yazık değil mi (K.24, K.86).

CM-84

Trenin düdüğüne
 Hazırlandım düğüne
 Düğme olsam dikilsem
 Yârimin gömleğine (K.24).

CM-85

Yârime kazak ördüm
 Almanya şişlerinden
 Yârimden mektup gelmiş
 Okuyamam gülmekten (K.29).

CM-86

Yemek pişirdim yemek
 Toprak tenceresinde
 Ben yârimle konuştum
 Mutfak penceresinde (K.25).

CM-87

Yoncalar iki yaprak
 Altında kara toprak
 Benim sevdiğim oğlan
 İki çiçek bir yaprak (K.25, K.26).

CM-88

Yüreğim dürüm dürüm
 Sözümü yürütürüm
 El oğlu değil misin
 Sevdayla çürütürüm(K.24).

2.Asker Manileri**CM-89**

Askerden gelenlere
 Yar beni bilenlere
 Abim beni verecek
 Yeni yetişenlere (K.32).

CM-90

Asker yolu beklerim
 Gününe gün eklerim
 Git yârim sen askere
 Ben yolunu beklerim (K.24).

CM-91

Kapıları aralık
 Ne bakıyon analık
 Oğlun askere gitmiş
 Dünya bana karanlık (K.30).

CM-92

Karabiber ol da gel
 Şişelere dol da gel
 İzinli istemem yârim
 Tezkereyi al da gel (K.86).

CM-93

Mercimekten aşım var
 Ne belalı başım var
 Dağların arkasında
 Jandarma yârim var (K.86).

CM-94

Motor geliyor motor
 Durdur be yârim durdur
 Hem sevda hem askerlik
 Zordur be yarım zordur (K.30).

3.Hasret Manileri**CM-95**

Altın yüzüğüm şak şak
 Küstüysen barışak
 Aramızda dağlar var
 Biz nasıl kavuşak (K.24).

CM-96

Altın yüzüğüm şak şak
 Küstüysen barışak
 Aramızda dağlar var
 Mektupla konuşak (K.24).

CM-97

Arabada ot yârim
 Kekilleri top yârim
 Sen orada ben burda
 Bize ölüm hak yârim (K.24).

CM-98

Mendilim benek benek
 Ortası çarkifelek
 Yazı beraber yazladık
 Kışını ayırdım felek (K.17).

CM-99

Su gelir gümbür gümbür
 Eteğim dolu sümbül
 Ben yârimi görmüyom
 Bugün on yedi gündür (K.24).

CM-100

Şu dağlar olmasaydı
 Lalesi solmasaydı
 Ölüm Allah'ın emri
 Ayrılık olmasaydı (K.31).

4.Kaynana Manileri**CM-101**

Kaynanam kara idi
 Dişleri sarı idi
 İyi oldu geberdi
 Cadının biri idi (K.24).

CM-102

Kaynanam kazan karası
 Kayınbabam helva tavaşı
 İkisi de ölse de
 Oğlu bana kalası (K.29).

CM-103

Kaynanayı napmalı
 Kaynar kazana atmalı
 Yandım gelin dedikçe
 Altına odun atmalı (K.23).

CM-104

Kaynanayı napmalı
 Merdivenden atmalı
 Tıkır mıkır inerken
 Seyrine de bakmalı (K.24).

5. İçinde Yer ve Kişi İsmi Geçen Maniler**CM-105**

Adana'ya giderken
 Tren salladı beni
 Yârimin eski dostu
 Düşman belledi beni (K.86).

CM-106

Bahçelerde maydanoz
 Maydanozu yoldunuz
 Çukurova'nın oğlanları
 Siz de mi adam oldunuz (K.41).

CM-107

Bu köyün ardı bostan
 Yıkılsın Arabistan
 Arabistan kızları
 Ne don giyer ne fistan (K.33).

CM-108

Elma attım denize
 Geliyor yüze yüze
 Şimdi kızlar bin lira
 Emine gitti üç yüze (K.23).

CM-109

Havadaki bulutlar
 Şofördeki bıyıklar
 Eller düğün yapar
 Bizim Şakir uyuklar (K.29).

CM-110

Maydanoz demet demet
 Yârimin adı Memet
 Memet benim olursa
 Karışamaz hükümet (K.29).

CM-111

Meşe meşeye benzer
 Meşe köşeye benzer
 Çukurova'nın kızları
 Ölmüş eşeğe benzer (K.41).

CM-112

Mustabeyli burası
 On iki numarası
 Yar karşıdan gelirken
 Gıcırdar kundurası (K.29).

CM-113

Mustabeyli köyümüz
 Buz gibidir suyumuz
 Kendimiz köylü ama
 Şehirlidir huyumuz (K.29).

CM-114

Osmaniye yolunda
 Al bilezik kolumda
 Ben yârimi tavladım
 Dayımgilin yolunda (K.86).

CM-115

Tatarlı bayır olsa
 Mustabeyli çayır olsa
 Benim gözlerim mavi
 Yâriminki çakır olsa (K.30).

CM-116

Trenin çerçevesi
 İçinde penceresi
 Şu Mustabeyli dölleri
 Bulaşık tenceresi (K.29).

6. Alkış (Dua) Manileri**CM-117**

Mektup yazdım karadan
 Dağlar kalksın aradan
 Mektubuyla iş olmaz
 Kavuştursun yaradan (K.24).

CM-118

Altınım diziye
 Kim görmüş gözüyle
 Allah sabırlar versin
 Dünyanın gözüyle (K.23).

CM-119

Kale kaleye karşı
 Dibi bedesten çarşı
 Bir tomurcuk gül olsam
 Açılısam yâre karşı (K.17).

CM-120

Karanfil özüyle
 Kim görmüş gözüyle
 Mevla'm sabırlar versin
 Allah'ın izniyle (K.23).

CM-121

Mavilim mavişanım
 Yol ver de savişalım
 Bu dünyada kavuşmadık
 Ahrette kavuşalım (K.17).

CM-122

Mavilim yazık sana
 Bal koydum azık sana
 Sen ölme ben öleyim
 Cahilsin yazık sana (K.17).

7. Kargış Manileri**CM-123**

Kara kara kazanlar
 Kara yazı yazanlar
 Cennet yüzü görmesin
 Aramızı bozanlar(K.33).

CM-124

İki yorgan yüzü
 Mevla'm ayırmış bizi
 Çifte yılanlar soksun
 Yârimle yatan kızı (K.86).

CM-125

Yiğidice yükçe atım
 Kayılıca kapçağızım
 Gözlerin kör ola aşık
 Bir yorgan mı hakcağızım (K.38).

CM-126

Havada uçan kırlangıç
 Kanadı ayrıç ayrıç
 Beni yârden ayıran
 Kan kusun avuç avuç (K.86).

CM-127

Ah dedim ah tutsun
 Vah dedim vahım tutsun
 Hiçbirşeycik söylemem
 Yedi yıl sıtma tutsun (K.11).

CM-128

Bahçelerde pırasa
 Dallarına kar yağsa
 Kızlar kocasız kalsa
 Kör adama yalvarsa (K.31).

CM-129

Bahçelerde pırasa
 Yapağına kar yağsa
 Kızlar kocasız kalsa
 Gelse bana yalvarsa (K.41).

CM-130

Kadifeden yastık yüzü
 Mevla'm ayırdı bizi
 Karayılanlar soksun
 Bizi ayıran kızı (K.17).

CM-131

Karanfil eker misin
 Suyunu döker misin
 Bana ettiklerini
 Ahrette çeker misin? (K.17).

CM-132

Karanfil eken bilir
 Suyunu döken bilir
 Sevdiğini almayan
 Ahrette çeken bilir? (K.17).

CM-133

Kimse bilmez seni burda
 Sen düşürdün beni derde
 Ben bu dertten ölür isem
 Uzlaşırsız kara yerde (K.87).

8. Atışma Manileri

CM-134

Al kiremitte gezersin
İnci boncuk dizersin
Sen bir beyin kızıydın
Neden bekâr gezersin (K.42).

CM-135

Avludan atlasana
İspanak toplansana
Oğlan sana ne dedim
Ağzını toplansana (K.24).

CM-136

Aynam düştü cebimden
Karıştı gazellere
Gözüm çapkınlığa alışmış
Bakarım güzellere (K.17).

CM-137

Bir samanlık samanım var
İki karıdan amanım var
Biri tarhana pişirir
Biri somağını şişirir (K.48)

CM-138

Dal üstünde böcekler
Şeker olsam yiyecekler
İstemediğim oğlana
Zorla mı verecekler (K.29).

CM-139

Dükkândan kına aldım
 Tartmadan verdi bana
 Ne zaman olsa yakarım
 Dalga geçmeyin bana (K.29).

CM-140

Kale kaleye bakar
 İçinden kanlar akar
 Delikanlı dururken
 Yaşlılara kim bakar (K.17).

CM-141

Kapıları aralık
 Ne bakıyon analık
 Oğlanları sorarsan
 Fıçıda kokmuş balık (K.30).

CM-142

Karabiber aş mı olur
 Bundan ince kaş mı olur
 Bundan ince kaş olsa
 Eloğluyla baş mı olur (K.33).

CM-143

Karabiber döverler
 Kürt köyünü överler
 Kürt köyünden kız almam
 Baston ile döverler (K.17).

CM-144

Ne yaparım yaparım
 Gökte yıldız kaparım
 Sizin gibi kızları
 Tuvalete ibrik yaparım (K.30).

CM-145

Su gelir akmayla
 Ne olur bakmayla
 Çirkin güzel mi olur
 Çok altın takmayla (K.11).

9. Davulcu Manileri**CM-146**

Davulumun ipi gevşek
 İçine doldurdum keşkek
 Arkadaşımı sorarsan
 Koca kulaklı eşek (K.42).

CM-147

Davulumun ipi kaytan
 Sırtında kalmadı mintan
 Verin ağalar beş on lira
 Sırtıma alayım mintan (K.40, K.42, K.48).

Değerlendirme**a. Biçim**

Derlenen tüm manilerin nazım birimi dörtlüktür (CM-1, CM-2, CM-3, CM-4, CM-5, CM-6, CM-7, CM-8, CM-9, CM-10, CM-11, CM-12, CM-13, CM-14, CM-15, CM-16, CM-17, CM-18, CM-19, CM-20, CM-21, CM-22, CM-23, CM-24, CM-25, CM-26, CM-27, CM-28, CM-29, CM-30, CM-31, CM-32, CM-33, CM-34, CM-35, CM-36, CM-37, CM-38, CM-39, CM-40, CM-41, CM-42, CM-43, CM-44, CM-45, CM-46, CM-47, CM-48, CM-49, CM-50, CM-51, CM-52, CM-53, CM-54, CM-55,

CM-56, CM-57, CM-58, CM-59, CM-60, CM-61, CM-62, CM-63, CM-64, CM-65, CM-66, CM-6, CM-68, CM-69, CM-70, CM-71, CM-72, CM-73, CM-74, CM-75, CM-76, CM-77, CM-78, CM-79, CM-80, CM-81, CM-82, CM-83, CM-84, CM-85, CM-86, CM-87, CM-88, CM-89, CM- 90, CM-91, CM-92, CM-93, CM-94, CM-95, CM-96, CM-97, CM-98, CM-99, CM-101, CM-102, CM-103, CM-104, CM-105, CM-106, CM-107, CM-108, CM-109, CM-110, CM-111, CM-112, CM-113, CM-114, CM-115, CM-116, CM-117, CM-118, CM-119, CM-120, CM-121, CM-122, CM-123, CM-124, CM-125, CM-126, CM-127, CM-128, CM-129, CM-130, CM-131, CM-132, CM-133, CM-134, CM-135, CM-136, CM-137, CM-138, CM-139, CM-140, CM-141, CM-142, CM-143, CM-144, CM-145, CM-146, CM-147).

Manilerin çoğunda 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır (CM-1, CM-2, CM-3, CM-4, CM-5, CM-6, CM-7, CM-8, CM-9, CM-11, CM-12, CM-13, CM-14, CM-15, CM-16, CM-17, CM-18, CM-19, CM-20, CM-21, CM-22, CM-23, CM-24, CM-25, CM-26, CM-27, CM-28, CM-29, CM-30, CM-31, CM-32, CM-33, CM-34, CM-35, CM-36, CM-37, CM-38, CM-39, CM-40, CM-41, CM-42, CM-43, CM-44, CM-45, CM-46, CM-47, CM-48, CM-49, CM-52, CM-53, CM-55, CM-56, CM-58, CM-60, CM-61, CM-62, CM-63, CM-66, CM-67, CM-68, CM-69, CM-70, CM-71, CM-72, CM-77, CM-78, CM-80, CM-82, CM-83, CM-84, CM-85, CM-86, CM-87, CM-88, CM-89, CM-90, CM-91, CM-92, CM-93, CM-94, CM-97, CM-99, CM-100, CM-101, CM-104, CM-105, CM-107, CM-110, CM-112, CM-113, CM-114, CM-117, CM-119, CM-121, CM-122, CM-123, CM-128, CM-129, CM-131, CM-132, CM-135, CM-140, CM-141, CM-143). Bir bölümünde 8’li ölçü kullanılmıştır. (CM-81, CM-125, CM-133, CM-147). Geriye kalan manilerin ölçülerindeyse kararlılık gözlenmemektedir. (CM-10, CM-27, CM-50, CM-51, CM-54, CM-57, CM-59, CM-64, CM-73, CM-74 CM-75, CM-76, CM-79, CM-95, CM-96, CM-98, CM-102, CM-103, CM-106, CM-108, CM-109, CM-111, CM-115, CM-116, CM-118, CM-120, CM-124, CM-126, CM-127, CM-130, CM-134, CM-136, CM-137, CM-138, CM-139, CM-142, CM-144, CM-145, CM-146).

Manilerin büyük çoğunluğu (aaxa) mani tipi kafiye dizilişine sahiptir (CM-1, CM-2, CM-3, CM-4, CM- 5,CM-6, CM-7, CM-8, CM-9, CM-10, CM-11, CM-13, CM-14, CM-15, CM-16, CM-17, CM-18, CM-19, CM-20, CM-21, CM-22, CM-23, CM-24, CM-25, CM-26, CM-27, CM-28, CM-29, CM-30, CM-31, CM-32, CM-33, CM-34, CM-35, CM-36, CM-37, CM-38, CM-39, CM-40, CM-41, CM-42, CM-43, CM-44, CM-45, CM-46, CM-48, CM-49, CM-51, CM-52, CM-53, CM-55, CM-56, CM-57,

CM-58, CM-59, CM-61, CM-62, CM-63, CM-64, CM-65, CM-67, CM-68, CM-69, CM-75, CM-79, CM-81, CM-82, CM-83, CM-84, CM-85, CM-87, CM-88, CM-89, CM-90, CM-91, CM-92, CM-93, CM-94, CM-95, CM-96, CM-97, CM-98, CM-100, CM-101, CM-102, CM-103, CM-104, CM-106, CM-107, CM-108, CM-109, CM-110, CM-111, CM-112, CM-113, CM-114, CM-115, CM-116, CM-117, CM-118, CM-119, CM-120, CM-121, CM-122, CM-123, CM-124, CM-125, CM-126, CM-127, CM-128, CM-129, CM-130, CM-131, CM-132, CM-133, CM-134, CM-135, CM-136, CM-138, CM-139, CM-140, CM-141, CM-142, CM-143, CM-144, CM-145, CM-146, CM-147). Manilerin bir kısmı (abcb) dizilişle (CM-66, CM-70, CM-74, CM-76, CM-77, CM-78, CM-86, CM-105), bir kısmı (abab) dizilişle (CM-71, CM-72, CM-73), bir kısmı (axxx) dizilişle (CM-47, CM-80) kafiyelenmiştir. Bir mani (aaaa) şeklinde kafiyelenmiş (CM-50), bir mani (abca) şeklinde kafiyelenmiş (CM-99) ve bir mani (CM-12) de (abcd) şeklinde bozuk bir şekilde kafiyelenmiştir.

b. İçerik

Manilerimizi tasnif ederken içeriklerinden yola çıkmıştık. İçeriklerine bakarak manilerimizi 9 ana başlık altında toplamıştık. Bu bölümde de 9 ana başlık altındaki alt temalara bakalım:

Sevda manilerinde sevgiliyi merak etme (CM-1, CM-66), sevgilinin fiziki özellikleri ve övgü (CM-2, CM-4, CM-10, CM-20, CM-22, CM-23, CM-24, CM-33, CM-43, CM-47, CM-56, CM-57, CM-58, CM-71, CM-72, CM-80), sevgiliye verilen önem (CM-3, CM-9, CM-11, CM-15, CM-21, CM-32, CM-41, CM-44, CM-46, CM-51, CM-53, CM-70), küçümseme (CM-28, CM-45, CM-68), kıskandırma (CM-5, CM-6, CM-7, CM-39), sevgilinin özellikleri (CM-8, CM-12, CM-13, CM-14, CM-19, CM-35, CM-48, CM-69, CM-73, CM-74), sevgiliye duyulan özlem (CM-16, CM-30, CM-67, CM-82, CM-83), sevgiliye kavuşma isteği (CM-17, CM-49, CM-60), sevgiliyi kıskanma (CM-18, CM-29, CM-63), evlenme isteği (CM-25, CM-27, CM-34, CM-40, CM-42, CM-50, CM-59, CM-61, CM-75, CM-79), sevgiliye karşı duyulan pişmanlık (CM-26, CM-62), sevgiliye sitem (CM-31, CM-36, CM-37, CM-38, CM-55, CM-64, CM-65), sevgilinin özelliklerine dair istek (CM-52), aşk ve sevgi (CM-75, CM-76, CM-77, CM-78, CM-84), cinsellik (CM-81) gibi konulara yer verilmiştir.

Askerlik manilerinin büyük çoğunluğunda ayrılığın verdiği özlem ve hasret dile getirilmektedir (CM-90, CM-91, CM-92, CM-94).

Hasret manileri ayrılmış sevgililer ya da uzaklarda sevgilisi olanlar tarafından söylenmiş özlem dolu manilerdir (CM-95, CM-96, CM-97, CM-98, CM-99, CM-100).

Kaynana manileri, geniş aile şeklinde yaşayan eski aile yapısını sürdüren ailelerde gelinlerin kaynanalardan çektiklerini hatta nefretlerini anlattıkları manilerdir (CM-101, CM-102, CM-103, CM-104).

Yaşanan yer ve sevgili adlarının geçtiği maniler çoğunlukla sevgili ile ilgilidir (CM-105, CM-109, CM-110, CM-112, CM-114).

Alkış manileri sevgiliyle ilgilidir (CM-117, CM-118, CM-119, CM-120, CM-121, CM-122). Kargış manileri çoğunlukla sevgili ve sevgiliyle ayrılığa neden olan kişi üzerine söylenmiştir (CM-123, CM-124, CM-125, CM-126, CM-127, CM-130, CM-131, CM-132, CM-133). Birkaç kargış manisi ile kızlar için söylenmiştir (CM-128, CM-129).

Diğer maniler gibi sıralanan atışmalı manilerde mevcuttur (CM-134, CM-135, CM-136, CM-137, CM-138, CM-139, CM-140, CM-141, CM-142, CM-143, CM-144, CM-145).

Derlenen maniler arasında bulunan iki mani günümüzde oldukça azalan, genellikle ramazan aylarında davulcular tarafından söylenen davulcu manileri olarak adlandırılmaktadır. Bu maniler herhangi bir konuya bağlı olmayıp ezgi olarak kuvvetli manilerdir (CM-146, CM-147).

Sonuç olarak Ceyhan yöresinde mani söyleme geleneği kadınlar arasında devam eden bir gelenektir. Ortak yapılan işlerde, düğünlerde, eğlencelerde doğrudan ifade edilemeyen düşünce ve duygular maniler vasıtasıyla dile getirilmektedir

2.1.3. Ninniler

Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir. Batı Türkçesi'nde bu kelimeye bağlı olarak "ninni çalmak, ninni söylemek ve uyku getirmek" deyimleri doğmuştur. Ninniye Kaşgarlı Mahmut "balu-balı", Azeri Türkleri "laylay", Kerküklüler "leyley", Türkmenler, "hudi: Allah de" Özbekler, "elle", Kazanlılar ise "bişik cırı: beşik türküsü" adını vermektedirler. Umumiyetle ilk söyleyicilerini tespit edemediğimiz ninnileri, anneden sonra, büyükanne, hala, teyze, abla gibi ailenin diğer şahısları da zaruret hasıl oldukça terennüm eder. Ninni çocuk emzirilip kundaklandıktan sonra, salıncakta, beşikte veya

kucakta sallanıp, uyutulmaya çalışılırken tizden pese doğru söylenen bir ezgidir; çocuğun ağlamsının durması veya uyuması ile nihayet bulur. Muhtelif türkü, mani, ilahi, destan ezgilerinin yardımı veya irticalen meydana getirilen ölçülü, ölçüsüz söz ve tekerlemelerle çocuğu oyalayan ninniler, hece vezni ve sade bir dille söylenirler. Umumiyetle dört mısralık bir bütün teşkil eden ninnilerin sonu bir bakıma nakarat gösteren “ninni yavrum ninni”, “uyusun da büyüsün ninni , “e, e, e, ey” vb. sözlerle biter. Ninnilerin konusunu çocuk teşkil eder. Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fizik güzellik, soy-sop, iyi huy, sünnet, öğrenim, nişan, gelin olma, evlenme gibi geleceğe ait dilekler; yalnızlık, gurbette kalan baba, koruyucu melekler, veliler, Hızır vb. madde, tem, motif ve merasimler ninnilerin muhtevasında belli başlı unsurlardır. Köy ve şehir hayatımızda canlı olarak yaşayan –arada bir erkeklerin de söylediği- ninniler, maddi ve manevi kültür mirasımızı sinesinde muhafaza eden lirik mahsullerdir(Elçin, 2004:271).

Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ortaya çıkışlarıyla ilgili kesin bilgilere sahip olamadığımız ninniler, çıkış zamanlarındaki asıl şekillerini koruyamamışlardır. Tarihsel, sosyal ve kültürel nedenler, göçler değişikliğe uğramalarına neden olmuştur. Ninniler, söylendikleri toplumun kültürünü yansıtmışlardır. Birçok şekilleri olmakla birlikte, ninniler genellikle mani dörtlükleriyle söylenir. Ninni konulu manilerin son dizeleri ninni anlatım kalıplarından oluşur. Ninni başlangıcında ninni söylenene bir seslenme görülür. Ninni sonunda çocuğu uyutmayı amaçlayan ses tekrarlarından yararlanır. Ninniler ezgi yönüyle beşik sallama ahengine uygun söylenirken, Bazan ezgi ve ses tonu çocuğun durumuna göre ayarlanır. Ninnilerin oluşumunda, annenin duygusal durumu, yaşanan olaylar, çocuğa duyulan özlemler rol oynar. Anneler bazen eşinden, kaynanasından, akrabalarından yakınmaları ninnilerde dile getirir. Her anne ninni yakabildiği gibi çevresinden duyduğu ninnileri de söyleyebilir. Ninniler çocuğun kız veya erkek oluşuna göre de değişir. Ninnileri içerik yönünden incelediğimizde dilek, temenni, sevgi, ilgi, şikâyet, üzüntü, ayrılık, gurbet, vaad, tehdit ve korkutma konularının çokça işlendiği görülür. Bazan düşünce ve özdeyişlerin söylendiği manilere de rastlarız. Ninnilerin büyük bölümü dilek ve temenni içerir. Ninnilerde yerel öğeler, adet ve geleneklerimizle tarih ve sosyal birçok özellikle karşılaşırız (Artun, 1998:140).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz ninnileri şöyle sınıflayabiliriz:

1. Ninni Olarak Söylenen Tekerlemeler
2. Yiyecek ve İçecek Dileğiyle İlgili Ninniler

3. Kız-oğlan, Anne-baba ve Akıabayla İlgili Ninniler
4. Uyuma ve Büyüme ile İlgili Ninniler (Artun, 1998: 142-161).

1. Ninni olarak söylenen tekerlemeler

CN-1

Dandini dandini danalı bebek
 Elleri kolları kınalı bebek
 Asmaya kurdum salıncak
 Uyuya da kaldı yumurcak (K.25).

CN-2

Dandini dandini dastana
 Danalar girmiş bostana
 Kov danacı danayı
 Yemesin lahanayı (K.23, K.25, K.33, K.34, K.41).

CN-3

Dandini dandini
 Danalı bebek
 10 parmağı kınalı bebek
 Annesi maymun, babası Őebek (K.28).

2. Yiyecek ve İçecek Dileğiyle İlgili Ninniler

CN-4

Uyusun da büyüsun ninni
 Babası da pazara gidecek
 Kızıma da üzüm alacak
 Kızlar yesin etlesin
 Oğlanlar da dertlensin (K.11)

3. Kız-oğlan, Anne-baba ve Akıabayla İlgili Ninniler

CN-5

Dandini day
 Anası gül babası gonca

Nenesi tonton
Teyzen fayton (K.15).

CN-6

Nenin nesi gelir
Yatar uykusu gelir
Kırk kişinin içinde
Kuzumun emmisi gelir

Ninni ninni ninni
Ninni ninni ninni (K.17).

4. Uyuma ve Büyüme İlgili Ninniler

CN-7

E, e, e,e,e...
E, e, e,e,e...

Nenni çalar uyuturum
Kuzum seni büyütürüm
Ninni, ninni, ninni, ninni

E, e, e,e,e...
E, e, e,e,e... (K.17)

CN-8

E, e, e, e...
E, e, e, e...

Uyusun da büyüsün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni

E, e, e, e...
E, e, e, e... (K.23).

Değerlendirme

a. Biçim

Ceyhan yöresinden derlediğimiz ninnileri nazım birimleri dördlük olanlar (CN-1, CN-2, CN-3, CN-5), iki dizeden ve kavuştuktan oluşanlar (CN-8, CN-7) ve beş dizeden oluşanlar (CN-6) olarak sınıflayabiliriz.

Ninniler ölçü bakımından incelendiğindeyse kararlılık olmadığı görülmektedir. Bu ninnilerden biri 9’lu hece ölçüsüyle (CN-8), bir diğeri 8’li hece ölçüsüyle söylenmiştir (CN-7). Geriye kalan ninnilerde ise belli bir hece ölçüsü bulunmamaktadır (CN-1, CN-2, CN-3, CN-4, CN-5, CN-6).

Ninnilerin kafiye dizilişlerine bakıldığında, büyük oranda kararlılık görülmemektedir. Düz kafiyeyle oluşturulan bir ninni (CN-1), koşma tipi uyakla oluşturulan bir ninni (CN-6) vardır. Diğer ninniler herhangi bir kafiye düzenine dahil edilememektedir (CN-2, CN-3, CN-4, CN-5, CN-7, CN-8).

b. İçerik

Derlediğimiz ninnilerden üç tanesi çocuğun dikkatini çekip, ezgisine kapılmasını sağlayan ninnilerdir (CN-1, CN-2, CN-3). Çocuklar için yiyecek ve içecekler yeni keşfettikleri şeyler olduğu için önemlidir, ninnilerde bazen yiyecek ve içecek dileği dile getirilerek uyuduğu takdirde uyandığında ödüllendirileceği söylenir (CN-4). Çocuk için onları seven etrafındaki insanlar oldukça önemlidir, çocukların ilgisi onların adı geçirilerek çekilmeye uyutulmaya çalışılır (CN-5, CN-6). Anneler bir an önce çocuklarının uyumasını ve büyümesini isterler ve bu isteklerini ninnilerde dile getirerek çocuklarını uyutmaya çalışırlar (CN-7, CN-8). Ninnilerin söylenmesinde cinsiyet ayrımı yoktur.

Ceyhan yöresinde ninni söyleme geleneği devam etmektedir. Ninnilerde annelik duygusunu ve sevgiyi görmekteyiz.

2.1.4. Ağıtlar

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığı kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi²nde umumiyetle “ağıt” adı verilir. Ağıt söyleyen için “ağıtçı” sözü yaygınlaşmış ve “ağıt yakmak” deyimini türemiştir. İslamiyetten önceki devirlerde “sagu” deyim ile karşılanan ve hiç şüphesiz

“sıgtamak: ağlamak” fiilinden türemiş, ağıta bugün Azerbaycan’da “ağı”, Kerkük Türklerinde “sazlamağ” ve Türkmençe’de “âğı” yanında “tavs”, ”tavşa” adları verilmektedir (Elçin, 2004:290).

Ağıtlar, tıpkı beddua, dilek ve öğütler gibi insanların bir arada yaşamaya başladığı ilk devirlerden itibaren var olan sözlü ürünlerdir ve insanlığın ortak özelliklerden biridir. Çünkü insanlar, hangi inanç, hangi ırk ve hangi dilsen olurlarsa olsunlar ilk çağlardan beri ağıt söylemiş, böylelikle ızdırabını teskin etme yoluna gitmiştir. Bazan da şahsi duyguların dile getirilmesinin yanında fanilik, toplumun dertleri, birtakım istenmeyen olaylar, düşmanlıklar ve bunların gereksizliği vs. gibi konulara da yer verildiği olmuştur (Kaya, 1999:244).

İ. Görkem, Türk Edebiyatında “Ağıtlar” adlı eserinde yer verdiği ağıtlardan yola çıkarak, ağıtların Türk milletinin sosyal idrakine ait ipuçlarını veren “tessürî” nitelikteki şiirler olduğunu ve anonim olmayan metinlerde bile “ferdi idrak”ten çok “sosyal idrak”in ağır bastığının görüldüğünü belirtmektedir (Görkem, 2001:9).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz Ceyhan ağıtlarını konularına göre şöyle tasnifleyebiliriz:

1. Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar
2. Sosyal Olaylar Üzerine Söylenen Ağıtlar (Kaya, 1999: 275-298).

1. Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar

CA-1

Anama söyleyin damda yatmasın

Telli uçkurumu dona takmasın

Oğlum gelir deyi yola bakmasın

Anam ağlama ciğer dağlama

Evlerimin önü bir dönüm bakla

Ana benim mektubumu sakla

Oğlum gelir deyi yollara bakma

Anam ağlama ciğer dağlama

Evlerimin önü bir dönüm nohut
 Anne benim mektubumu herkese okut
 Oğlum gelir deyi yollara bakma
 Anam ağlama ciğer dağlama (K.82).

CA-2

Köyde bir kız sevdası yüzünden öldürülür. Onun için söylenen ağıt şöyledir:

Anan da baban da ölsün
 Tatlı canım kurban olsun
 Dabañçayı veren oğlancık
 İlahi vereme kalsın

Mezarlığa bak yiğidim
 Başında bayrak kırmızı
 Gün görüp muraz almasın
 Çobanın Fadime gızı

Mezarlığa bak yiğidim
 Başında bayrak dikili
 Gadani alıyım anam
 Kesmedin gelin kekili

Bir kurşundan adam m'ölür
 Yiğit bir gurşundan öldü
 Anamın gönlünü ettim
 Minnetim babama kaldı

Davul sesini duyuşun
 Gara çalıya dolaştım
 Gadani alıyım anam
 Geldim carına ulaştım (K.17).

CA-3

Zöhre Çetin ölen kız kardeşi ve çocukları için şunları söylemiştir:

Bana ağlama demeyin
Yandım soba közü gibi
O geline gurban olim
Şu babamın kızı gibi

Gadanı alıyım ana
Eyle buna sen duayı
Babam kızı yuva kurmuş
Çamur sıvayı sıvayı

Biri Durdu biri Koca
Sabah olmaz uzun gece
Bu dünya beni sıkıyor
Babam kızı gelmeyince

Gadanı alıyım ana
Biraz ağla soluk soluk
Buna canlar dayanır mı
Yedi bebek öksüz kalıp

Gurban olim komşularım
Açın hele şu yüzünü
Yedi bebek öksüz kalmış
Dövdüm dizimi dizimi (K.17).

CA-4

Zöhre Çetin ölen kız kardeşinin kocası muhtarlık seçimlerini kazanınca çok duygulanır ve kız kardeşine bir ağıtla seslenir:

Ben söylerim soluk soluk
Ciğerlerim delik delik
Gel kalana babam kızı
Küçük Savaş muhtar oluk

Oturdum da kalkamadım
 Her yanımı sardı sızı
 Küçük Savaş muhtar oluk
 Gelsene babamın kızı

Kırık kalkmıyor kollarım
 Neye varacak hallerim
 Küstüysem babamın kızı
 Sana davetiye yollarım

Bebeğini bize getir
 Ona salıngaç kurayım
 Küçük Savaş muhtar oluk
 Canımı kurban vereyim

Bunu sana yazıyorum
 Benim canım seni ister
 Küçük Savaş muhtar oluk
 Gel bacım yolunu göster

Bebeğini bize getir
 Gelip yanıma otur
 Küçük Savaş muhtar oluk
 Gelse aklını yitirir

Otuz bitti biri geldi
 Gözlerim yeşile doldu
 Gelip bir kal babam kızı
 Küçük Savaş muhtar oluk

Ezan okumadı hoca
 Sabah olmaz uzun gece
 Dünya tadını almadım
 Ana oğlu olmayınca (K.17).

CA-5

Ahmet ve Dede adlı iki kişi vurulur. Kardeşleri Koca ise hapidedir. Onlar için söylenen ağıt:

Biri Ahmet biri Dede
Kime gidelim imdada
İnil inil kış geliyor
Kitlenecek bizim oda

Akşamdan geldin araba
Biz de yandık kara kara
Avcı Dede'ye verirse
Bir çift öküz elli lira

Sabah olmaz uzun gece
Ülker Terazi'den yüce
Bir tel çeksek gelir m'ola
Adana'da bizim koca (K.17).

CA-6

Ceyhan'dan aşağıda düz ova yazı
İçerime çöktü bir ince sızı
Ölmeden bir daha görürsem sizi
Şadıman olup gezmeli gönül

Kayaya çıkmış bir kuzgun öter
Ağlama gözlerim ayrılık biter
Böyle gare mi olur ey felek yeter
Kurtulursam şadıman olup gezmeli gönül

Ankara'ya vardım da güneş doğuyor yandan
Bir ah çektim de anam gönülden candan
Felek beni kurtarsa bu kara günden
Şadıman olup gezmeli gönül

Şöyle bir baktım da görünür zibabeli
 Oradan geçiyor kalbinin yeli
 Kalmışım gurbette de olmuşum veli
 Allah'ın seversen istida gönder

Ana ata çoktur da candan yananın
 Ah çeke çeke de kurudu kanın
 Bana su ulaştırın çıkıyor canım
 Allah'ın seversen istida gönder (K.10).

CA-7

Zöhre Çetin'in oğlu Ali kalp krizinden ölür. Zöhre Çetin çalıştığı yere gittiğinde kendini tutamaz ağlar ve şu ağıdı söyler:

Gadanı alayım Ali başkan
 Gel de şu yanıma otur
 Bir guzuna kurban olayım
 Al beni guzuma götür

Arkadaşlar sıra sıra
 Açtı ciğerime yara
 Yoruldum guzum yoruldum
 Ben göğsüme vura vura

Oturdumdu kalkamadım
 Tut elimden beni kaldır
 Oğuzhan kurban olayım
 Sık silahı beni öldür

Ali gadanı alayım
 Gel de biryanıma otur
 Ömer'e kurban olayım
 Gel beni mezara götür (K.17).

CA-8

Gide gide gitmez oldu dizlerim
 Ağlamaktan görmez oldu gözlerim
 Dostların sözleri acı söz oldu
 Ölürüm giderim gidemem gayrı

Geçti geçti tatlı bir rüya gibi
 Söyleyin dayıma yanıma gelsin
 Kardeşim yok ki hayıtımı aldın
 Beni vuran zalim Allah'tan bulsun (K.18).

CA-9

Zöhre Ana sevdiklerini kaybedince kendi için ağıt yakan birinin olmayacağını düşünür. Kendi için bir ağıt yakar:

Hasta olur yatağına yatırır
 Dostlar gelir başucuna oturur
 Hoca gelir salâvatı getirir
 Allah bana yardım et orada

Oğlum gelir sağ yanıma oturur
 Kızlar gelir başucumda ağlar
 Dostlar gelir kefeni bağlar
 Allah bana yardım et orada

Anan ağlar baban ağlar
 Dillerin dönerse söyler
 Melekler suali sorar
 Allah bana yardım et orada

Cehennem sıcağı yakar
 Cennet burcu burcu kokar
 Melekler ayağa kalkar
 Allah bana yardım et orada

Başucunda otururlar
 Evden alır götürürler
 Kuru yere yatırırılar
 Allah bana yardım et orada

Zöhre Ana söyler sözü
 Ağlar oğlu kızı
 Kadir Mevla'm kurtar bizi
 Allah bana yardım et orada (K.17).

CA-10

Vaktiyle bir kız kendini asar, bunun üzerine annesinin söylediği ağıt şöyledir:

İnekler gelir meleşir
 Örmeyi alır ulaşır
 Hürü'm ineği savarken
 Saçı zibile dolaşır

Kırk yağlığı var oyalı
 Kıçı sandıkta dayalı
 Hürü'm ekmek yemez oldu
 On beş seneyi duyalı (K.17).

CA-11

Zöhre Çetin oğlu Murtaza'yı kaybedince şu ağıdı söyler:

Kapıya salıncaç kurdum
 Al ipini iyi sallan
 Sultan'ı size veriyom
 Murtazamı geri yollan

Bana ağlaman demeyin
Kimsenin sözünü tutmam
A Murtaza'm gelmeyince
Daha Adana'ya gitmem

Ben ağlarım soluk soluk
Ciğerlerim delik delik
Dostlar bana sahip olun
Oğlum ölü, kızım ölü

Dayanır halim kalmadı
Yandım komşularım yandım
Onun için çok seviyorum
Üç kızın üstüne buldum

Oturdum da kalkamadım
Sırtıma yüklendi şelek
Aldın oğlumu kızımı
Sana ne eyledim felek

Anan da baban da ölsün
Tatlı canım kurban olsun
Âmin deyin komşularım
A Murtaza'm geri gelsin

Sen guzumu iyi yıka
Gurbanın olayım hoca
Duygu'yu gelin ettirmem
A Murtaza'm gelmeyince

Yanar anaların özü
 Kan ağlıyor iki gözü
 Murtaza'm geri gelirsen
 Ahmedî'm veriyor kızı (K.17).

CA-12

Bir ramazan günü aralarında tarla meselesi yüzünden anlaşmazlık olan iki ailenin fertlerinden biri diğer ailenin bir ferdini bıçaklayarak öldürür. Bunu gören akrabalarından biri öldürülen kişinin yakınlarına gider ve ancak şu satırları söyleyebilir:

Ramazan geldi dayandı,
 Camiler nura boyandı,
 Çık camiden Pervan Osman,
 Hüseyin kanlara bulandı (K.12, K.14).

CA-13

Bir annenin ölen oğluna söylediği ağıt:
 Sabahleyin erkenden kalkar
 Atının gemini takar
 Kız, kardaşın ölmemiş mi?
 Ellerine kına yakar

Durdu'm ağlar, Efendim ağlar
 Gene dumanlandı dağlar
 Ceritte oturan beyler
 Bir oğlum vardı mı ola

Bilezik takmam koluma
 Hele bak benim halıma
 Yok imiş burada kimsem
 Giderim cerit eline

Kıratta kırmızı keçe
 Oğlum gelir seke seke
 Oğlum Yarsuvat'tan gelir
 Onaltılık içe içe

Bu kader benim kaderim
 Ben de kaderi güderim
 On iki sabanlı işim
 Yazıda başak ederim

Sarı çiçek açmış dize
 Kurban olurum ala göze
 Yarın dünür gideceğim
 Şu karşı ki Ayşe kıza

Çınarın dalı sallanır
 Ne söylersem o bellendir
 Hacı olmuş benim babam
 O Hicaz'a yollanır

Bakışına bakışına
 Kollarının atışına
 Ben kardaşı kurban verdim
 Gavurların yokuşuna (K.38).

CA-14

Zöhre çetin oğlunu Samsun'a yollar, oradan Hopa'ya giden oğlu için ziyaretine gittiğinde şunları söyler:

Samsun'da olmuşsun gazi
 Niye sormuyosun bizi
 Şu Hopa'nın dağlarında
 Ben de arıyom bir guzu (K.17).

CA-15

Zöhre Çetin hastalanan kocasına şişe vururken şöyle der:

Sefil sefil bakar gözü
Her yanını sarmış sızı
Üç aydır hastalık çeker
Gelemez babanın gızı

Ceyran kesik yaktım çıra
Tren gelir dura dura
Yoruldu gızlar yoruldu
Şişesini vura vura (K.17).

3. Sosyal Olaylar Üzerine Söylenen Ağıtlar

Günümüzde askerlik değişen şartlar ve terör olayları yüzünden sosyal bir olay haline almıştır. Evlatlarını asker gönderip, evlatlarının hasretine dayanamayıp endişelenen anneler duygularını ağıtlarla ifade etmişlerdir.

CA-16

Zöhre Çetin'in oğlu Kıbrıs'a asker gider, oğlunun hasretine dayanamayan Zöhre Çetin şunları söyler:

Dörtyol'a minibüs tuttum
Yol olsa taksi tutarım
Geleceğini bilsem kuzum
Gene Mersin'de yatarım

Dörtyol'un arkası yüce
Sabah olmaz uzun gece
Senden evvela Murtaza'm
Gayet uzak gitti Koca

Şu Kıbrıs'ta büyük kale
Bülbül konar daldan dala
Şükür seni asker ettim
Anan sana gurban ola

Kıbrıs'tan vapur kalkıyor
 Dalga düzleyi düzleyi
 Kuzum Beşparmak Dağa çıkmış
 Guzum dizleyi dizleyi

Bayramda yolarım çörek
 Şu Kıbrıs'ın yolu yırak
 Sabah ulu bayram günü
 Aha murtazam bana gerek

Andım mı yanıyor özüm
 Ağzımda tükendi sözüm
 Babamın oğlu yok iken
 Sizi asker ettim guzum

Motorumuz nar çekiyor
 Hasretlik beni yakıyor
 Merak etme a Murtazam
 Ali bize iyi bakıyor (K.17).

CA-17

Askere giden oğlunu orada hastalıktan kaybeden bir anne tarafından söylenen
 ağıt şöyledir:

Hoş geldin hacı dayısı
 Biz olduk başı kayası
 Kızlarıma kıran girsin
 Oğlum içinde iyisi

Adana'ya vardı mıydı
 Trampetler tatlı öter
 Küçücükten asker ettim
 Kuzum koğuşunda yatar

Adana'ya vardı mıydı
 Var kuzumun koğuşları
 Acep beni bırakır mı?
 Başındaki çavuşları (K.38).

CA-18

Zöhre Çetin askere gönderdiği oğlundan kaygılıdır oğlu Ali için şunları söyler:

Kürtler beni etti deli
 Şaşırttım gittiğim yolu
 Darda kalırsa kavuşsun
 Ya Muhammet ya da Ali

Terazilere koysalar
 Alır elime tartarım
 Eğer kabul eyleseler
 Gider yerine yaparım (K.17).

Değerlendirme

a. Biçim

Ağıtların tümünün nazım birimi dördlüktür (CA-1, CA-2, CA-3, CA-4, CA-5, CA-6, CA-7, CA-8, CA-9, CA-10, CA-11, CA-12, CA-13, CA-14, CA-15, CA-16, CA-17, CA-18).

Ağıtların büyük kısmı 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır (CA-2, CA-3, CA-4, CA-5, CA-7, CA-10, CA-11, CA-12, CA-13, CA-14, CA-15, CA-16, CA-17, CA-18). İki ağıt 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır (CA-1, CA-8). İki ağıtın ise ölçüsü kararsızdır (CA-6, CA-9).

Kafiyelenişlerinde tutarlılık yoktur. Çoğu ağıtta birden çok çeşitte kafiye kullanılmıştır (CA-2, CA-4, CA-7, CA-11, CA-13, CA-16, CA-17, CA-18). Birkaç ağıtta tek tip kafiye kullanılmıştır, bu kafiye türü ise ağırlıklı mani tipi (aaxa)dir (CA-5, CA-9, CA-10, CA-12, CA-14, CA-15). Tek tip kafiye olarak koşma tipi (aaax) kafiye de kullanılmıştır (CA-6, CA-9). Bir ağıtta düz kafiye kullanılmıştır (CA-1). Ayrıca

kafiye düzeni olmayan bir ağıt vardır (CA-3).

b. İçerik

Ceyhan yöresinden derlediğimiz ağıtlar büyük çoğunlukla kişiler için yakılan ağıtlardan oluşmaktadır (CAT-1, CAT-2, CAT-3, CAT-4, CAT-5, CAT-6, CAT-7, CAT-8, CAT-9, CAT-10, CAT-11, CAT-12, CAT-13, CAT-14, CA-15). Bu ağıtlarda ise ölümün verdiği ayrılık acısının yer aldığını görmekteyiz. Ağıtların genlikle anneler tarafından yakıldığı göze çarpılmaktadır. Ölen kişinin yakınlarının yaşadığı olaylar (CAT-4), ölenin ardından duyulan üzüntü (CAT-2, CAT-3, CAT-7, CAT-10, CAT-11, CAT-13, CAT-12), endişelerin dile getirilmesi (CAT-14) gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca hastalık ve hapislik karşısında çaresizlikle söylenmiş ağıtlar (CAT-3, CAT-5), kişinin kendi için söylediği ağıtlar (CAT-6, CAT-8, CAT-9), oğlu asker olan anaların söylediği ağıtlar (CAT-16, CAT-17, CAT-18) gibi ağıtlar da vardır.

Ceyhan yöresinde bugün hâlâ ölüm karşısında duyulan acı ve üzüntü ağıtlarla ifade edilmektedir. Genellikle anneler tarafından yakılan ağıtlarda, ölümün verdiği ayrılık acısı, ölen kişinin yakınlarının yaşadığı olaylar, ölenin ardından duyulan üzüntü, endişelerin söylenmesi yer alır. Ayrıca hastalık ve hapislik karşısında söylenmiş ağıtlar, asker ağıtları ve kişilerin kendi için söylediği ağıtlar da vardır.

Ceyhan yöresinden derlediğimiz ağıtların büyük kısmı Zöhre Çetin tarafından söylenmiştir. Zöhre Çetin hayatı boyunca sevdiklerinin birçoğunun ölümüne tanık olmuş, ölümün verdiği acıyı yaşamış, yaşadığı duyguları ise ağıtlarında dile getirmiştir. Bu yüzden Zöhre Çetin’i yaşadığımız çağın “modern ağıtçı kadını” olarak düşünebiliriz.

2.1.5. Tekerleme

Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilmemiş halk edebiyatı ürünleridir. Bunun en önemli sebebi, tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir. Ancak başka hangi türle ilişkili olursa olsun yine de tekerlemeleri farklı kılan şekil, muhteva ve anlatım özelliklerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca diğer türlerden bağımsız olan tekerlemeler de vardır. Tekerleme türü daha ziyade çocuk folkloru ürünlerinde göze çarpar. Tekerlemelerin anlatımlarındaki çocuksu üslup da bunun bir yansımasıdır. Ancak bazı âşık edebiyatı ürünlerinde ve masallarda bulunan ve

tekerleme olarak adlandırılan mizahi ve manzum konuşmalar büyüklere mahsus özellikler göstermektedir (Duymaz, 2002:9).

“Tekerleme” daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir türdür; tekerlemelerin konularındaki ve yapılarındaki çocuksu eda bu olgunun bir görüntüsüdür. Bununla beraber birçok hallerde, örneğin âşıkların kimi türkülerinde, masallarda ve düpedüz “tekerleme” diye adlandırılan güldürücü konuşmalarda büyüklerinde bu şiirli anlatım yoluna başvurdukları olur. Bu türün başlıca niteliği, herhangi bir ana konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir. Tekerlemede düşünceye sadece bu şiirlik öğeler kılavuzluk eder; içerik öteki halk edebiyatı türlerinde olduğundan daha kararsız, daha kaypaktır. Tekerleme, birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya yığıp, mantıkdışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. Örgüsü ve konusu bakımından bu özellik tekerlemenin başlıca vazifesini de belirler; o, beklenmedik hayla oyunlarının boşanıvermesiyle şaşırtmak, eğlendirmek, keyiflendirmek için başvurulan söz cambazlığıdır (Boratav, 2000:165).

Eski Türk Yazıtlarında ve Divanü Lügati't-Türk'te yer almayan “tekerleme” sözünün Türkiye’de ortaya çıktığına ve yayıldığına şüphe yoktur. Tarama sözlüğünde olmaması da bu sözün, Anadolu’da son yüzyılda ortaya çıktığı ihtimalini arttırmaktadır (Kaya, 1999:546).

Tekerleme, çeşitli Türk boylarında şu adlarla bilinir: Azerbaycan Türkleri Âşık Edebiyatında; “tekerleme”, çocuk folklorunda; “sanama”, Dobruca Tatarları masallarında; “tekerleme”, Gagauzlarda; “tekerleme, sayılmak, badaşmak”, Kazak Türklerinde; “öleñ (hayvan tekerlemeleri için), tekerleme”, Kırgız Türkerinde “cañılmaç”, Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde; “tekerleme”, Özbek Türklerinde ; “bala koşukları, sanaş, sanak”, çocuk folklorunda; “sayılmak” ve Türkmenistan’da “sanavaç”tır (Kaya, 1999:546).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz tekerlemeleri iki başlık altında inceleyebiliriz:

1. Oyun Tekerlemeleri

2. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler (Boratav, 2000: 135).

1. Oyun Tekerlemeleri

CTE-1

Çin çin çikolata,
 Hani bize limonata?
 Limonata bitti,
 Hanım kızını gitti.
 Nereye gitti?
 İstanbul'a gitti.
 İstanbul'da ne yapacak?
 Terlik pabuç alacak.
 Terliği pabucu ne yapacak?
 Düğünlerde,
 Tıngır mıngır oynayacak (K.34).

CTE-2

Fış fış kayıkçı
 Kayıkçının küreği
 Hop hop eder yüreği
 Akşama fincan böreği (K.15, K.16, K.50, K.51).

CTE-3

Gıt gıt gıdaaak
 Yumurtam sıcaaaak
 İnanmazsan gel de bak... (K.102).

CTE-4

Komşu, komşu!
 Hu, hu!
 Oğlun geldi mi?
 Geldi
 Ne getirdi?
 İnci, boncuk.
 Kime, kime?
 Sana, bana.

Başka kime?
 Kara kediye
 Kara kedi nerede?
 Ağaca çıktı
 Ağaç nerede?
 Balta kesti
 Balta nerede?
 Suya düştü.
 Su nerede?
 İnek içti.
 İnek nerede?
 Dağa kaçtı.
 Dağ nerede?
 Yandı, bitti kül oldu (K.15, K.16).

CTE-5

Kutu kutu pense
 Elmayı yerse
 Arkadaşım
 Arkasını dönse (K.102).

CTE-6

Kuzu kuzu me
 Bin tepeme
 Haydi gidelim
 Ayşe Teyze'me (K.102).

CTE-7

Oooo!
 İğne battı,
 Canımı yaktı,
 Tombul kuş arabaya koş.
 Arabanın tekeri,
 İstanbul'un şekeri.

Hop hop altın top,
Bundan başka oyun yok (K.50, K.51).

CTE-8

Oooo!..
Piti piti
Karemela sepeti
Terazi lastik
Cimnastik...(K.16, K.102).

CTE-9

Oooo
Portakalı soydum,
Başucuma koydum.
Ben bir yalan uydurdum,
Duma duma dum.
KIRMIZI mum (K.15, K.26, K.23).

CTE-10

Üşüdüm üşüdüm,
Daldan elma düşürdüm,
Elmamı yediler,
Bana cüce dediler,
Cücelikten çıktım,
Anneme gittim,
Annem pılav pişirmiş,
İçine sıçan düşürmüş,
Bu sıçanı ne yapmalı?
Minareden atmalı,
Minarede bir kuş var,
Kanadında gümüş var,
Eniştemin cebinde,
Türlü türlü yemiş var (K.10, K.23).

CTE-11

Yağmur yağıyor
 Seller akıyor
 Arap kızı
 Camdan bakıyor (K.16).

CTE-12

Yağ satarım, bal satarım
 Ustam ölmüş ben satarım
 Ustamın kürkü sarıdır
 Satsam on beş liradır
 Zambak, zambak
 Dön arkana iyi bak (K.102).

2. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler**CTE-13**

Al şu takatukaları, takatukacıya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamazsa, takatukaları taka tukulatmadan geri getir (K.15, K.16, K.48).

CTE-14

Bir berber bir berbere gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş (K.15).

CTE-15

Bir berber bir berbere bre berber gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş (K.6, K.7, K.10).

CTE-16

Hakkı hakkının hakkını yemiş. Hakkı Hakkı'dan hakkını istemiş. Hakkı Hakkı'ya hakkını vermeyince Haklı da Hakkı'nın hakkından gelmiş (K.15, K.16, K.28).

CTE-17

Kestim tekerlendi, öptüm şekerlendi, hey gidi Âdem içi dolu badem (K.33).

CTE-18

Me miydi ne müydü kedinin b...nu kavur guvur yemüydü (K.10).

CTE-19

Mini mini bir kuş var
Kanadında gümüş var
Eniştemin cebinde
Türlü türlü yemiş var (K.33).

CTE-20

Odun buldum kibrit yok, kibrit buldum yok, cüzdan buldum para yok, para buldum cüzdan yok (K.30).

CTE-21

Sizin tazı bizim tazı, kuyruğunun dibini kazı, sizin eşek bizim eşek b.. altına düşek (K.10).

CTE-22

Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi, ortadaki şu şişesi (K.33).

CTE-23

Şu köşe yaz köşesi şu köşe kış köşesi ortada su şişesi (K.15).

Değerlendirme**a. Biçim**

Ceyhan yöresinden derlediğimiz tekerlemeleri nazım birimine göre manzum tekerlemeler (CTE-2, CTE-3, CTE-5, CTE-6, CTE-11, CTE-19), yarı manzum tekerlemeler (CTE-1, CTE-4, CTE-7, CTE-8, CTE-9, CTE-10, CTE-12) ve mensur tekerlemeler (CTE-13, CTE-14, CTE-15, CTE-16, CTE-17, CTE-18, CTE-20, CTE-21, CTE-22, CTE-23) olarak sınıflayabiliriz. Bu şekilde sınıfladığımız tekerlemelerden manzum olanlarının ölçüsünde bir kararlılık yoktur. Kafiyeleşmeleri ise kafiye dizilişleri düz olanlar (CTE-3), mani şeklinde kafiyeleşenler (CTE-5, CTE-6), aaax şeklinde kafiyeleşenler (CTE-2) olarak değerlendirilebilir.

b. İçerik

Oyun tekerlemeleri çocuklar tarafından oynanan oyunlarda oyunun önemli bir kısmını oluşturur. Ebeyi belirlemek ve sayışmak için kullanılan bu tekerlemelerin (CTE-5, CTE-6, CTE-7, CTE-8, CTE-9) yanı sıra bir oyunu karakterize eden tekerlemeler vardır (CTE-2, CTE-3, CTE-11, CTE-12). Ayrıca karşılıklı söylenen ağız çabukluğu gerektiren tekerlemeler de vardır (CTE-1, CTE-4, CTE-10). Çoğu tekerleme de dil becerisinin gelişmesine katkı sağlayan değişik ses özellikleriyle oluşturulmuş, belli bir ritimle söylenen çocukların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan tekerlemelerdir (CTE-13, CTE-14, CTE-15, CTE-16, CTE-17, CTE-18, CTE-19, CTE-20, CTE-21, CTE-22, CTE-23).

Ceyhan yöresinde tekerlemeler çocuk oyunlarının vazgeçilmezi olmaya devam etmektedir. Sokak oyunlarında hâlâ yaygın olarak söylenen tekerlemeler yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. Bu durum kelime hazinesi ve hayal gücüyle paralel olarak tekerlemelerin söylendiğinin kanıtıdır. Yörede derlediğimiz bazı tekerlemeler ağız çabukluğu istediğinden yarış havası içinde karşılıklı söylenmektedir. Ayrıca yöreden derlediğimiz tekerlemelerin birçoğu okul kitaplarında yer alan, zamanla sözlü kültüre geçerek yayılmış ve yaygın söyleniş kazanmış tekerlemelerdir.

2.1.6. Çocuk Sevmeleri

CÇS-1

Uykudan uyanmış,
Güllere dolanmış (K.15).

CÇS-2

Uykusu başına,
Şirinliği yüzüne (K.15).

CÇS-3

Gülümsün, balımsın,
En güzel varlığımsın (K.41).

CÇS-4

Kurban olur,

Anası kuzusuna (K.41).

Değerlendirme**a. Biçim**

Ceyhan yöresinden derlediğimiz 4 çocuk sevmesinden sadece biri 6'lı ölçüyle söylenmiştir (CÇS-1), diğerlerinin ölçüsünde kararlılık yoktur (CÇS-2, CÇS-3, CÇS-4).

Nazım birimi hepsinde ikiliktir (CÇS-1, CÇS-2, CÇS-3, CÇS-4).

b. İçerik

Çocukları sevmek için söylenen bu sözlerden ikisi uyku ile ilgilidir (CÇS-1, CÇS-2), diğerleri çocuğun bir annenin gözündeki değerini bildiren sözlerdir (CÇS-3, CÇS-4).

Ceyhan yöresinde örneklerine rastladığımız çocuk sevmelerinde, çocuğun çok önemli olduğu toplumumuzda çocuklara gösterilen sevgi belli bir ezgi ile kalıplaştırılarak söylenmektedir.

2.2. Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri**2.2.1. Bilmeceler**

Çeşitli varlıklarla bunlara bağlı olayları, insan, hayvan, bitki gibi canlıları, eşyayı, akıl, zekâ, güzellik gibi soyut kavramlarla dini konu ve motifleri kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla insanın, düşünce, muhakeme ve dikkatine sunarak bulmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerdir (İA, 15.Cilt,1997:348). Elçin'e göre, bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2004:607). Türk boylarında yaygın olarak karşımıza çıkan bilmecelere, Altay Türkleri; tabıskak, tabışkak, tabkak, taptıruv, taptırgış, tabıska, tabısak, tapkış, tavısak, tavusak, tavuksak, tapkır, takpır, Azeriler; tapmaca, Başkurtlar; yomak, tabışmak, Hakaslar; tapçan nımah, Karaçaylar; yumak, Karakalpıklar; jumbak, Karaylar; tapmaca, Kazaklar; jumbak, Kırgızlar; tabışmak, Nogaylar; tapmaça, tapar, Tatarlar; tabışmak, başvatkiç, sir, Tuvalar; tıvızık, Türkmenler; matal, tapmaça, taptı,

Uygurlar: tepişmak, Yakutlar; taabırın demektedirler (Ergun, 1994; 213) .

Bilmeceler hem manzum hem de mensur şekilleri bulunan ve anonim halk edebiyatı içerisinde değerlendirilen bir türdür. Televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılmaya başlanmasından önce uzun kış gecelerinin ve komşu toplantılarının vazgeçilmez bir eğlencesi olan bilmeceler, aynı zamanda imece usulüyle yapılan işler arasında da kullanılmıştır (İçel, 2006: 515).

Bilmeceler, kafa karışıklığı yaratmak veya cevabı bilmeyen kişilerin nüktedanlığını denemek amacıyla oluşturulmuş sorulardır (Abrahams, Dundes, 2007: 73). Bilmece sorma; çağlar boyu halk kültürünün deneyimleri sonucu biçimlenerek günümüzdeki şeklini almış, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiş bir gelenektir. Bilmecelerde toplumun düşünce yapısını, ortak beğeni ve kültürünün yansımasını görürüz. Bilmeceler, kendilerine özgü bir usul ve gelenek içinde sorulur. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun, temel taşlarından olan öğeleri, dinamikleri belirlemede önemli rol oynar. Ayrıca bilmecelerde sorulduğu yöre insanının dünyaya bakışı ve estetik modelleri görülür. Bilmece sorma geleneğinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze gelen tarihi ve kültürel miras belirleyicidir. Her geçen gün unutulmağa, kültür alışverişiyle gelenek dışı biçim almağa başlayan bilmece sorma geleneği halkın belleğinden silinmeden her yörede derlenerek bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır (Artun, 1997:159).

Bu konuda İçel, bilmece, “somut-soyut varlıkları, kavramları, durumları, duyguları, insanları, kısacası günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz hemen her şeyi konu alan, bunları bir takım ipuçları vererek ve uzak-yakın çağrışımlar kurarak tarif eden, böylece cevabın bilinmesine zemin hazırlayan, soru ve cevap olmak üzere iki ana unsuru bulunan, sorulması ve cevaplandırılması belirli bir geleneğe bağlanan, karşılıklı olarak iki kişinin veya grupların birbirlerine sorduğu, genellikle manzum olan, örneği az olsa da mensur şekilleri de bulunan bir halk edebiyatı türüdür, şeklinde açıklama yapmıştır” (İçel, 2005: 4).

Şüphesiz bilmeceler de temelde bireysel yaratmanın ürünüdürler. Ama zamanla bu eser, topluma mal olmuş ve halkın ortak kültür ürünleri arasına girmiştir. Bu haliyle mensup olduğu halkın duygu, düşünce, değer, görüş ve beklentilerini yansıtan mahsullerdir. Dolayısıyla bilmeceleri incelediğimizde ele aldığı konuların (maddi-manevi) toplumun günlük hayatından kesitler yansıttığını, aynı zamanda dini

vecibelerden, teknolojiye kadar algılayış biçimini görmekteyiz (Demirci, 2001:78).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz 19 bilmecedan yola çıkarak bilmeceleri şu şekilde sınıflandırdık:

1. İnsanlar ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler
2. Hayvanlar ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler
3. Bitkiler ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler
4. Eşyalarla İlgili Bilmeceler
5. Giyim-Kuşamla İlgili Bilmeceler
6. Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Bilmeceler
7. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler
8. Diğer Konulardaki Bilmeceler (Artun, 1998: 121-138).

1. İnsanlar ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler

CB-1

Gel gel gel dersem gelmez.

Gelme gelme gelme dersem gelir.

(Dudak) (K.10).

2. Hayvanlar ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler

CB-2

Yeraltında yağlı kayış.

(Yılan) (K.32).

3.Bitkiler ve Onun Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler

CB-3

Ağacın sütünde kapalı sandık

(Ceviz) (K.15).

CB-4

Alçacık tepe, çingilli küpe

(Mercimek) (K.10)

CB-5

Arabadan atladı pantolu patladı.
(Karpuz) (K.15).

CB-6

Bir küçük fıçıçık
İçi dolu turşucuk
(Limon) (K.32).

CB-7

Çarşıdan aldım bir tane
Eve getirdim bin tane
(Nar) (K.32).

CB-8

Dere tepe çingilli küpe
(Mercimek) (K.41).

CB-9

İni mini küçük sini
(Mercimek) (K.32).

CB-10

Yeraltında kor tavuk
(Patates) (K.32).

4. Eşyalarla İlgili Bilmeceler**CB-11**

Soksam şişer
Çeksem küser
(Kahve cezvesi) (K.10).

5. Giyim-Kuşamla İlgili Bilmeceler

CB-12

Kulağından tuttum

Dibine kadar ittim

(Çorap) (K.10).

6. Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Bilmeceler

CB-13

Bilmece bildirmece

Dil üstünde kaydırmaca

(Dondurma) (K.32, K.41).

7. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler

CB-14

Dağdan gelir takla makla

Aman abla beni sakla

(Su) (K.51).

8. Diğer Konulardaki Bilmeceler

CB-15

Ben yürürüm o yürür

Ben dururum o durur

(Gölge) (K.15)

CB-16

Çarşıdan alınmaz

Mendile konulmaz

(Uyku) (K.15).

CB-17

Gitti gelmez, geldi gitmez

(Gençlik, yaşlılık) (K.10).

Değerlendirme

a. Biçim

Ceyhan bilmecelerinin bir kısmı mensur (CB-2, CB-3, CB-4, CB-5, CB-8, CB-9, CB-10, CB-17), diğer kısmı ise manzumdur (CB-1, CB-6, CB-11, CB-12, CB-13, CB-14, CB-15, CB-16). Manzum olanlar iki dizeden oluşmuşlardır. İki dizeden oluşan manzum bilmecelerden ikisi ab şeklinde kafiyelenirken (CB-1, CB-16) diğerleri aa şeklinde kafiyelenmiştir (CB-6, CB-11, CB-12, CB-13, CB-14, CB-15).

Manzum bilmecelerin ölçülerine bakıldığında; 6'lı olanlar (CB-16), yedili olanlar (CB-15, CB-12), sekizli olanlar (CB-7, CB-14) ve kararlılık göstermeyenler (CB-1, CB-6, CB-11, CB-13) şeklinde olduğu görülmektedir.

b. İçerik

Bilmeceler arasında insan ve onun uzuvlarından dudak ile ilgili bir bilmece (CB-1), hayvanlardan yılanla ilgili bir bilmece (CB-2), bitkiler ve uzuvlarıyla ilgili 8 bilmece (CB-3, CB-4, CB-5, CB-6, CB-7, CB-8, CB-9, CB-10) yer almaktadır. Bitkilerle ilgili bilmecelerde cevaplar ceviz, karpuz, limon, mercimek, nar ve patatestir. Eşyalar, giyim-kuşam, yiyecek-içecek ve tabiat hadiseleriyle ilgili birer bilmece bulunmakta cevapları ise sırasıyla kahve cezvesi, çorap, dondurma ve su olarak karşımıza çıkmaktadır (CB-11, CB-12, CB-13, CB-14).

Diğer konularla ilgili üç tane bilmece olup bu bilmeceler sırasıyla gölge, uyku ve gençlik-yaşlılıkla ilgilidir (CB-15, CB-16, CB-17).

Ceyhan yöresinde bilmeceler her yaşta insan tarafından söylenmektedir. Ayrıca kalabalık ortamlarda zaman geçirmek ve eğlenmek amacıyla söylenmektedir. Bilmeceler ortaya çıktığı topluma göre şekillenmektedir. Bilmecelere bakılarak bir toplumun özellikleri belirlenebilir. Ceyhan yöresi bilmeceleri de yörenin kültür ve yaşayışında kullanılan unsurları yansıtmaktadır.

2.2.2. Atasözü

Atasözleri, bir ulusun değer yargılarını anlatan özlü sözlerdir. Yüzyıllar boyu edinilen yaşam deneyimlerini içeren atasözleri, o ulusun düşünce, özlem, eleştiri, gözlem ve yargılarını dile getirir. Diğer deyişle atasözleri, daima iyiyi, güzeli, doğruyu yaratma sürecinde uyulacak ilke ve kuralları öğütleyen yapıcı bir dünya görüşünün sözcüsüdür. Atasözleri bir toplumun yaşam felsefesini, bir diğer deyişle, dünya

görüşünü anlatan kesin yargı niteliğindeki sözlerdir. Atasözlerinin yaratıcıları belli değildir. Gerçekte bilinmesi de pek gerekmemektedir. Bir düşünce, bireysellik çizgisini aşıp toplumun bütününe kucaklayınca, onun sorunlarına çözüm getirince, ona çağdaş ve tutarlı bir dünya görüşü önerince, onu daha insanca ve mutluluk dolu bir düzen kurma aşamasına yöneltince, söyleyenin ya da yazanın malı olmaktan çıkar; toplumun mali olur. Atasözleri de bu tür düşüncelerden sayılır. Atasözlerini “atasözü” yapan da bu özelliğidir (Çotuksöken, 1992:7).

Türk atasözleri insana, topluma ve doğaya ilişkin pek çok konuyu, sorunu kapsamına almaktadır. Bununla birlikte, atasözlerimizin odak noktasını “insan” oluşturmaktadır. İnsan dışındaki somut ya da soyut varlıkların atasözlerinde yer alması, bunların ancak insanla olan ilişkilerinden ötürüdür. Atasözlerimiz, toplumdaki saygın insan tipinin gerçek kimliğini tanımlar: bu toplumumuzda herkesin örnek alacağı, düşüncesiyle eylemi tutarlı bir tiptir. Tüm insanları sever ve sayar, onların kişiliğine ve yapıp etmelerine saygı duyar. Yardımlaşmadan yanadır, yoksulları korur. Haksızlıklara göz yummaz, bencil ve çıkarıcılara ödün vermez, eşit ve hakça bir düzenin kurulmasına çabalar. Namus olarak bildiği söze gerçek değerini verir. İnançlıdır, hak bildiği yoldan onu hiçbir engel döndüremez. Atasözlerimizde toplumsal kavramlar ve kurumlar üzerine de birtakım bilgilere rastlamaktayız. Atasözlerimizde baskı ve zulüm yerilir, özgünlük ve mutluluk yüceltilir, eşit ve hakça bir düzenin gerekliliği savunulur. İnsan ilişkilerinde tutarlı ve gerçekçi davranmanın gerekliliği vurgulanır. Kısaca atasözlerimiz, toplumumuzun dününde, bugününde ve yarınında geçerli olacak yaşam biçimlerini, ahlak kurallarını saptamakla toplum düzeninin temel niteliğini belirler. Atasözlerimizde doğaya, doğal olaylara ilişkin yargılar, gözlemler de yer almaktadır. Çünkü insanın doğayla, doğal olaylarla binlerce yıldır süregelen bir savaşımı vardır. Atasözlerimiz bu savaşım sürecinde dünden edinilmiş deneyimleri bugüne ve yarına sağlam görüşler olarak iletir (Çotuksöken, 1992:9)

Atasözünün düz konuşmadaki bazı söz kalıplarından farkları onun birtakım ayırıcı nitelikte biçim ve içerik özelliklerindedir; kısalık, kesinlik, anlatımdaki aydınlık ve kuruluk gibi... Atasözü halk edebiyatının öteki türlerinde rastladığımız renklilik, çok anlamlılık, kaypaklık, kelime cambazlıkları vb. anlatım ve üslup oyunlarından kaçınır. Atasözünün şiir türüyle tek ortak yönü kimi çeşitlerinde uyak, baş uyak, ölçü gibi şiire özgü teknik araçlardan yararlanmasıdır; ama bunların görevi, bellemeyi kolaylaştırma ile sınırlanır (Boratav, 2000:148).

Atasözlerinin Sınıflandırılması

Atasözleri iki büyük kümeye ayrılırlar:

1. Asıl atasözleri;
2. Atasözü değerinde deyimler.

“Asıl atasözleri”, anlamlarına bir öğüt, bir davranış kuralı, bilgelik bir yargı yüklemiştir. Üç alt bölüme ayrılırlar:

- a) Bir yargı ya da gözlemi kapsayan atasözleri. Bunların kimisinde bir davranış kuralı, öğretme, ibret dersi verme amacı sezdirilir.
- b) İkinci altbölümdeki atasözleri dolambaçsız, açık bir öğüt, akıl verme ya da yasaklama biçimindedirler.
- c) Fıkra edası taşıyan atasözleri. Bunlar son kerteye dek kısaltılmış bir anlatı yapısı gösterirler; dil kuruluşlarıyla da öteki atasözlerinden ayrılırlar. İçlerinden bir çeşidi “hikaye” ye konu olan “kişi” lerin konuşma biçiminde bakışık iki cümlesi ile “hikaye” yi anlatanın üçüncü şahıs olarak getirilen sözlerinde kurulmuştur (Boratav, 2000:148-149).

-A-

CAS-1 Aç tavuk kendini darı ambarında görür (K.15, K.64, K.67, K.76).

CAS -2 Ak akçe kara gün içindir (K.25, K.15, K.101).

CAS-3 Altın yere atmakla paslanmaz (K.41, K.101).

CAS-4 Ayağını yorganına göre uzat (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-5 Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-6 Azıcık aşım kaygısız başım (K.36, K.85, K.96, K.101).

CAS-7 Az veren candan, çok veren maldan (K.10, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.18).

CAS-8 Acele işe şeytan karışır (K.15, K.16, K.101).

CAS-9 Acı patlıcanı kırağı çalmaz (K.15, K.16, K.101).

CAS-10 Aç bırakma hırsız olur, çok söyleme huysuz olur (K.15, K.16, K.101).

CAS-11 Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır (K.12,K.23, K.14, K.15).

CAS-12 Ağır taş batman döver (K.15, K.16, K.101).

CAS-13 Akacak kan damarda durmaz (K.15, K.16, K.101).

CAS-14 Akan suya inanma, el oğluna güvenme (K.15, K.16, K.101).

CAS-15 Akıl akıldan üstündür (K.15, K.16, K.101).

CAS-16 Alışmış kudurmuştan beterdir (K.12,K.23, K.14, K.15).

CAS-17 Allah bir kapıyı kapatırsa ötekisini açar (K.10, K.12, K.14, K.15, K.23).

CAS-18 Ana gibi yar olmaz (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-19 Analı oğlak yarda oynamış, anasız oğlak yerde oynamış (K.98, K.99).

CAS-20 Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az (K.36, K.39, K.40, K.41, K.48, K.64).

CAS-21 Aslan yattığı yerden belli olur (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-22 Ateş düştüğü yeri yakar (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-23 Ateşle barut yan yana durmaz (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-24 Ateş olmayan yerden duman çıkmaz (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-25 Ava giden avlanır (K.6, K.9, K.10, K.48, K.67, K.76).

-B-

CAS-26 Balık baştan kokar (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-27 Bal tutan parmağını yalar (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-28 Başa gelen çekilir (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-29 Besle kargayı oysun gözünü (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-30 Bıçak yarası geçer dil yarası geçmez (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-31 Bilene kaz bilmeyene manda bile az (K.12, K.15, K.16).

CAS-32 Bin bilsen de bir bilene danış (K.10, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.16, K.23, K.76).

CAS-33 Bir elin nesi var, iki elin sesi var (K.15, K.41).

CAS-34 Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır (K.41, K.96, K.101).

CAS-35 Bir şeyi kırk kez söylersen olur (K.10, K.15, K.16, K.23, K.101).

CAS-36 Bir deli kuyuya taş atmış kırk akıllı çıkaramamış (K.10, K.15, K.16, K.23, K.101).

CAS-37 Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar (K.15, K.41).

CAS-38 Bir kötü yedi mahalleye zarardır (K.15, K.41).

CAS-39 Bir topal bit, yedi yastık gezer (K.12, K.15, K.16).

CAS-40 Büyük başın derdi büyük olur (K.85, K.101).

CAS-41 Büyük lokma ye büyük söz söyleme (K.8, K.9, K.15).

-C-

CAS-42 Cana geleceğine mala gelsin (K.8, K.9, K.15, K.16).

CAS-43 Can boğazdan gelir (K.10, K.15, K.26, K.23).,

CAS-44 Can çıkmayınca huy çıkmaz (K.10, K.15, K.16, K.23, K.30, K.36).

-Ç-

CAS-45 Çağrılan yere erinme çağrılmayan yere görünme (K.15, K.16, K.101).

CAS-46 Çerçi başındakini satar (K.9, K.15, K.39).

CAS-47 Çivi çiviye söker (K.18, K.36, K.39).

CAS-48 Çok bilen çok yanılır (K.10, K.15, K.16, K.23, K.101).

CAS-49 Çuvaldızı kendine iğneyi başkasına batır (K.15, K.41, K.101).

-D-

CAS-50 Danışan yolu aşmış danışmayan yolda kalmış (K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.21, K.101).

CAS-51 Damlaya damlaya göl olur (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

CAS-52 Davul bile dengi dengine çalar (K.6, K.10, K.18, K.76, K.85).

CAS-53 Davulun sesi uzaktan hoş gelir (K.40, K.41, K.48, K.64).

CAS-54 Deli alı sever (K.15, K.16).

CAS-55 Denize düşen yılana sarılır (K.15, K.16, K.23).

CAS-56 Doğmayan çocuğa don biçilmez (K.8, K.10, K.16, K.23).

CAS-57 Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar (K.18, K.36, K.39).

CAS-58 Dost başa düşman ayağa bakarmış (K.40, K.41, K.48).

CAS-59 Dost kara günde belli olur (K.9, K.18, K.23, K.36).

-E-

CAS-60 Eden kişi kendin eder işi (K.9, K.15, K.39, K.40).

CAS-61 Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını (K.10, K.15, K.16).

CAS-62 El elden üstündür (K.10, K.15, K.18, K.30, 36, K.39, K.48).

CAS-63 El elin aynasıdır (K.15, K.16, K.76, K.85).

CAS-64 El, elin eşeğini türkü söyleyerek arar (K.41, K.67, K.76, K.100, K.101).

CAS-65 El eli yıkar, el de döner yüzü yıkar (K.15, K.16, K.23).

CAS-66 Emek olmadan yemek olmaz (K.10, K.15, K.16).

CAS-67 Erkeğin iki kaşığı varsa biri kırılmalı (K.12, K.13, K.15).

CAS-68 Esirgenen göze çöp batar (K.10, K.15, K.16, K.101).

CAS-69 Eskisi olmayanın yenisi olmaz (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-70 Eşeğe altın semer vursan gene eşektir (K.10, K.15, K.16).

CAS-71 Eşek hoşaftan ne anlar (K.10, K.15, K.16).

CAS-72 Evdeki hesap çarşıya uymaz (K.15, K.16, K.101).

CAS-73 El eli yağur, el de döner yüzü yağur (K.15, K.16, K.23).

CAS-74 El adamın aynasıdır (K.15, K.16, K.23).

CAS-75 Eti koyarsan dedemin çarıkları da yenir (K.15, K.40, K.101).

-F-

CAS-76 Fazla mal göz çıkarmaz (K.15, K.16, K.101).

CAS-77 Fol yok, yumurta yok (K.40, K.41, K.101).

-G-

CAS-78 Geç olsun güç olmasın (K.15, K.16, K.18).

CAS-79 Gelen gideni aratır (K.41, K.96, K.101).

CAS-80 Gelene git denilmez (K.12, K.16, K.23, K.41).

CAS-81 Görünen göz kılavuz istemez (K.15, K.16, K.101).

CAS-82 Gülme komşuna gelir başına (K.15, K.16, K.101).

CAS-83 Gülü seven dikenine katlanır (K.9, K.10, K.13, K.14).

CAS-84 Güvenme varlığa düşersin darlığa (K.15, K.16, K.101).

-H-

CAS-85 Hacı hacıyı Mekke'de, hoca hocayı tekkede bulur (K.10, K.23, K.41).

CAS-86 Hak, değirmende gezer (K.15, K.16).

CAS-87 Hamama giren terler (K.15, K.16, K.101).

CAS-88 Havlayan köpek ısırılmaz (K.10, K.23, K.41).

CAS-89 Haydan gelen huya gider (K.15, K.16, K.23, K.30).

CAS-90 Hazıra dağ dayanmaz (K.40, K.85, K.96).

CAS-91 Her koyun kendi bacağından asılır (K.7, K.15, K.67).

CAS-92 Huyulu huyundan vazgeçmez (K.7, K.9, K.16).

-i-

CAS-93 İğneyi duvara taktık, dünürücü bekleriz (K.15, K.40, K.41).

CAS-94 İğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır (K.15, K.16, K.101).

CAS-95 İki gönül bir olunca samanlık seyran olur (K.23, K.30, K.36).

CAS-96 İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur (K.15, K.16, K.101).

CAS-97 İş olacağına varır(K.39, K.96, K.101)

CAS-98 İtin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı (K.16, K.23)

CAS-99 İt ürür, kervan yürür (K.6, K.7, K.10, K.23).

-K-

CAS-100 Kaldık çocuk eline, minnet eyle geline (K.12, K.15, K.16).

CAS-101 Kalp kalbe karşıdır (K.15, K.23, K.39, K.85).

CAS-102 Kara haber tez duyulur (K.10, K.15, K.16).

CAS-103 Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş gene kucaklamış (K.10, K.15, K.101).

CAS-104 Katranı kaynatmakla olur mu şeker, cinsine yandıgım cinsine çeker (K.10, K.23, K.41).

CAS-105 Kele kösedden yardım gelmez (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-106 Kelin ilacı olsa kendi başına sürer (K.41, K.48, K.64, K.96).

CAS-107 Kendi düşen ağlamaz (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

CAS-108 Keskin sirke küpüne zarar verir (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.15).

CAS-109 Kılavuzu karga olanın burnu b... çıkmaz (K.10, K.15, K.16).

CAS-110 Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla (K.15, K.23, K.39, K.85).

CAS-111 Kızımı dövmeden dizini döver (K.32, K.41, K.67).

CAS-112 Kim ağrır, o bağrır (K.9, K.15).

CAS-113 Kimse yoğurdum ekşi demez (K.10, K.15, K.16).

CAS-114 Komşu komşunun külüne muhtaçtır (K.15, K.30, K.65, K.69, K.85, K.101).

CAS-115 Köpeksiz köye kurt dalar (K.10, K.23).

CAS-116 Kurtlu baklanın kör alıcısı olur (K.23, K.41, K.101).

CAS-117 Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olurmuş (K.15, K.39, K.40, K.41, K.101).

-L-

CAS-118 Lafla pilav pişmez (K.10, K.15, K.16).

-M-

CAS-119 Mal canın yongasıdır (K.15, K.26, K.101).

CAS-120 Malım araya gideceğine karnım araya gitsin (K.2, K.3, K.4, K.5).

CAS-121 Mayasız yoğurt tutmaz (K.15, K.41).

CAS-122 Minareyi çalan kılıfını hazırlar (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

CAS-123 Misafir kısmetiyle gelir (K.10, K.15, 16, K.101).

-N-

CAS-124 Namaza niyeti olmayanın ezanda kulağı olmazmış (K.39, K.40, K.101).

CAS-125 Nazar nefisle değer (K.15, K.16, K.23, K.101).

CAS-126 Ne doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına (K.7, K.8, K.18, K.36).

CAS-127 Ne verirsen elinle oda gider seninle (K.41, K.100, K.101).

CAS-128 Nerde birlik orda dirlik (K.15, K.16, K.23).

-O-

CAS-129 Olacakla öleceğe çare yoktur (K.8, K.12, K.16).

CAS-130 Oynamasını bilmeyen gelin yerim dar dermiş (K.6, K.15, K.23).

-Ö-

CAS-131 Öfkeyle kalkan zararlar oturur (K.15, K.39, K.41, K.48).

CAS-132 Ölenle ölmemez (K.7, K.16, K.76, K.85).

CAS-133 Önce can sonra canan (K.15, K.16, K.41).

-P-

CAS-134 Parayı veren düdüğü çalar (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

CAS-135 Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur (K.18, K.23, K.85, K.101).

-S-

CAS-136 Sabreden derviş muradına ermiş (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

CAS-137 Sağır duymaz uydurur (K.13, K.18, K.23).

CAS-138 Samanlık saray, hanımlık kolay oldu (K.12, K.15, K.41).

CAS-139 Sakla samanı gelir zamanı (K.15, K.25 K.41, , K.96 K.101).

CAS-140 Sarımsağı gelin etmişler, kırk gün kokusunu çıkarmamış (K.6, K.7, K.39, K.40, K.41).

CAS-141 Sona kalan dona kalır (K.10, K.15, K.16).

CAS-142 Söz sükût ise, gümüş altındır (K.15, K.101).

CAS-143 Su küçüğün sofrı büyüğün (K.6, K.7, K.18).

-T-

CAS-144 Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır (K.9, K.10, K.23).

CAS-145 Tavuk kaza bakar, kaz kışını yırtar (K.15, K.16, K.101).

CAS-146 Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

-U-

CAS-147 Ucuz etin yahnisi kara olur (K.17, K.21, K.23).

CAS-148 Ummadığın taş baş yarar (K.15, K.16, K.41).

-Ü-

CAS-149 Üzüm üzüme baka baka kararır (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

-V-

CAS-150 Vakitsiz öten horozun başı kesilir (K.6, K.7, K.85).

CAS-151 Verin Şaban'a gitmez yabana (K.15, K.39, K.40).

-Y-

CAS-152 Yakın dost hayırsız akrabadan iyidir (K.10, K.15, K.16, K.23).

CAS-153 Yalancının mumu yatsıya kadar yanar (K.6,K.7, K.8, K.9, K.10, K.30, K.36, K.41, K.76, K.96).

CAS-154 Yarası olan gocunur (K.17, K.18, K.36).

CAS-155 Yel kayadan ne aparır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.10, K.18).

CAS-156 Yemem diyenden korkulur (K.10, K.12, K.15, K.16).

CAS-157 Yerin kulağı vardır (K.10, K.15, K.16).

CAS-158 Yılan bile toprağı idareyle yalar (K.15, K.16, K.101).

-Z-

CAS-159 Zararın neresinden dönersen kardır (K.6, K.7, K.39, K.40).

Değerlendirme

Atasözlerinin büyük bir kısmı geniş zaman kipiyle çekimlenmiştir (CAS-1, CAS-2, CAS-3, CAS-5, CAS-6, CAS-7, CAS-8, CAS-9, CAS-10, CAS-11, CAS-12, CAS-13, CAS-15, CAS-16, CAS-17, CAS-18, CAS-20, CAS-21, CAS-22, CAS-23, CAS-24, CAS-25, CAS-26, CAS-27, CAS-28, CAS-30, CAS-31, CAS-33, CAS-34,

CAS-35, CAS-37, CAS-38, CAS-39, CAS-40, CAS-42, CAS-43, CAS-44, CAS-51, CAS-52, CAS-53, CAS-54, CAS-55, CAS-56, CAS-57, CAS-59, CAS-60, CAS-61, CAS-62, CAS-63, CAS-64, CAS-65, CAS-66, CAS-68, CAS-69, CAS-70, CAS-71, CAS-72, CAS-73, CAS-74, CAS-75, CAS-76, CAS-77, CAS-79, CAS-80, CAS-81, CAS-83, CAS-85, CAS-86, CAS-87, CAS-88, CAS-89, CAS-90, CAS-91, CAS-92, CAS-95, CAS-96, CAS-97, CAS-99, CAS-101, CAS-102, CAS-104, CAS-105, CAS-106, CAS-107, CAS-108, CAS-109, CAS-111, CAS-112, CAS-113, CAS-114, CAS-115, CAS-116, CAS-118, CAS-119, CAS-121, CAS-122, CAS-123, CAS-125, CAS-126, CAS-127, CAS-128, CAS-129, CAS-131, CAS-132, CAS-133, CAS-134, CAS-135, CAS-137, CAS-139, CAS-141, CAS-142, CAS-143, CAS-144, CAS-145, CAS-147, CAS-148, CAS-149, CAS-150, CAS-152, CAS-153, CAS-154, CAS-155, CAS-156, CAS-157, CAS-158, CAS-159), bir kısmı emir kipiyle (CAS-4, CAS-14, CAS-29, CAS-32, CAS-41, CAS-46, CAS-47, CAS-48, CAS-49, CAS-78, CAS-84, CAS-94, CAS-120), bir kısmı geçmiş zaman kipiyle (CAS-19, CAS-36, CAS-45, CAS-50, CAS-58, CAS-103, CAS-130, CAS-136, CAS-138, CAS-140, CAS-146), bir tanesi gereklilik kipiyle(CAS-67), iki tanesi hem emir hem de geniş zamanla kullanılmıştır (CAS-82, CAS-151), bir tanesi geçmiş ve geniş zaman kipiyle kullanılmıştır (CAS-93), bir tanesi geçmiş zaman ve emir kipiyle kullanılmıştır (CAS-100), bir tanesi şimdiki zaman ve emir kipiyle kullanılmıştır (CAS-110) ve üç tanesi ise birleşik zamanlı olarak çekimlenmiştir (CAS-98, CAS-117, CAS-124).

Atasözlerinin bir kısmı basit ve tek yargı bildirirken (CAS-1, CAS-2, CAS-4, CAS-8, CAS-9 CAS-11, CAS-12, CAS-15, CAS-18, CAS-23, CAS-26, CAS-34, CAS-38, CAS-39, CAS-40, CAS-43, CAS-46, CAS-47, CAS-49, CAS-51, CAS-52, CAS-53, CAS-54, CAS-58, CAS-59, CAS-62, CAS-63, CAS-64, CAS-71, CAS-72, CAS-74, CAS-76, CAS-86, 90, CAS-91, CAS-92, CAS-94, CAS-96, CAS-101, CAS-102, CAS-105, CAS-108, CAS-113, CAS-114, CAS-115, CAS-116, CAS-118, CAS-119, CAS-121, CAS-123, CAS-125, CAS-128, CAS-133, CAS-138, CAS-139, CAS-142, CAS-144, CAS-147, CAS-152, CAS-153, CAS-155, CAS-157, CAS-158), bir kısmı birden fazla yargı bildirmektedir (CAS-3, CAS-5, CAS-6, CAS-7, CAS-10, CAS-13, CAS-14, CAS-16, CAS-17, CAS-19, CAS-20, CAS-21, CAS-22, CAS-24, CAS-25, CAS-27, CAS-28, CAS-29, CAS-30, CAS-31, CAS-32, CAS-33, CAS-35, CAS-36, CAS-37, CAS-41, CAS-42, CAS-44, CAS-45, CAS-48, CAS-50, CAS-55, CAS-56, CAS-57, CAS-60, CAS-61, CAS-65, CAS-66, CAS-67, CAS-68, CAS-69, CAS-70, CAS-73,

CAS-75, CAS-77, CAS-78, CAS-79, CAS-80, CAS-81, CAS-82, CAS-83, CAS-84, CAS-85, CAS-87, CAS-88, CAS-89, CAS-93, CAS-95, CAS-97, CAS-98, CAS-99, CAS-100, CAS-103, CAS-104, CAS-106, CAS-107, CAS-109, CAS-110, CAS-111, CAS-112, CAS-117, CAS-120, CAS-122, CAS-124, CAS-126, CAS-127, CAS-129, CAS-130, CAS-131, CAS-132, CAS-134, CAS-135, CAS-136, CAS-137, CAS-140, CAS-141, CAS-143, CAS-145, CAS-146, CAS-148, CAS-149, CAS-150, CAS-151, CAS-154, CAS-156, CAS-159).

Atasözlerinin içeriklerine bakarsak, büyük kısmı asıl atasözleri grubuna girmektedir (CAS-1, CAS-2, CAS-3, CAS-4, CAS-5, CAS-8, CAS-9, CAS-10, CAS-11, CAS-12, CAS-13, CAS-14, CAS-15, CAS-16, CAS-17, CAS-18, CAS-20, CAS-21, CAS-22, CAS-23, CAS-24, v25, v26, CAS-27, CAS-28, CAS-30, CAS-31, CAS-32, CAS-33, CAS-34, CAS-35, CAS-37, CAS-38, CAS-39, CAS-40, CAS-41, CAS-42, CAS-43, CAS-44, CAS-46, CAS-47, CAS-48, CAS-49, CAS-51, CAS-52, CAS-53, CAS-54, CAS-55, CAS-56, CAS-57, CAS-58, CAS-59, CAS-60, CAS-61, CAS-62, CAS-63, CAS-64, CAS-65, CAS-66, CAS-67, CAS-68, CAS-69, CAS-70, CAS-71, CAS-72, CAS-73, CAS-74, CAS-75, CAS-76, CAS-78, CAS-79, CAS-80, CAS-81, CAS-82, CAS-83, CAS-84, CAS-85, CAS-86, CAS-87, CAS-88, CAS-89, CAS-90, CAS-91, CAS-92, CAS-94, CAS-95, CAS-96, CAS-97, CAS-98, CAS-99, CAS-101, CAS-102, CAS-104, CAS-105, CAS-106, CAS-107, CAS-108, CAS-110, CAS-111, CAS-112, CAS-113, CAS-114, CAS-115, CAS-116, CAS-117, CAS-118, CAS-119, CAS-120, CAS-121, CAS-122, CAS-123, CAS-124, CAS-125, CAS-126, CAS-127, CAS-129, CAS-130, CAS-131, CAS-132, CAS-133, CAS-134, CAS-135, CAS-136, CAS-137, CAS-138, CAS-139, CAS-141, CAS-142, CAS-144, CAS-145, CAS-146, CAS-147, CAS-148, CAS-149, CAS-150, CAS-152, CAS-153, CAS-154, CAS-155, CAS-156, CAS-157, CAS-159). Diğer kısmı atasözü değerinde deyimler (CAS-6, CAS-7, CAS-29, CAS-77, CAS-128, CAS-143) ve fıkra edası taşıyan atasözlerinden oluşmaktadır (CAS-19, CAS-36, CAS-45, CAS-50, CAS-93, CAS-100, CAS-103, CAS-109, CAS-140, CAS-151, CAS-158).

Yöreden derlediğimiz atasözleri insanların hayata bakış açılarını yansıtmaktadır. İnsan ilişkileri, toplumsal normlar, niyetler, sorunlara bakış gibi konuların açılımları atasözlerinde yer almaktadır.

2.2.3. Deyim

Deyim Türkçe Sözlük'te genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir olarak tanımlanmaktadır (TS, 1998:576). Deyimler günlük konuşmada sık sık başvurduğumuz ve anonim halk edebiyatında önemli bir yer tutan anlatımlardır. Deyimler genellikle mastar halinde bulunurlar (Karakaş, 2005:244).

-A-

CD-1 Aba altından sopa göstermek (K.15, K.16, K.25).

CD-2 Acısını çıkarmak (K.15, K.26,K.25).

CD-3 Aç değilsin açıkta değilsin (K.23, K.28, K.36).

CD-4 Açılmayan kapı yok (K.10, K.15, K.23).

CD-5 Açlıktan nefesi kokmak (K.7, K.8, K.76).

CD-6 Adam olmak (K.15, K.26, K.20).

CD-7 Adı çıkmak (K.10, K.15, K.16, K.25).

CD-8 Adım atmamak (K.15, K.16, K.32).

CD-9 Ağır başlı (K.10, K.15, K.23, K.25).

CD-10 Ağırdan almak (K.10, K.15, K.16).

CD-11 Ağız kokusunu çekmek (K.6, K.7, K.18, K.23).

CD-12 Ağız süt kokmak (K.15, K.16, K.99, K.100, K.101).

CD-13 Ağzına bir parmak bal çalmak (K.10, K.15, K.16).

CD-14 Ağzından yel asın (K.12, K.13, K.47).

CD-15 Ağzının tadını bilmek (K.15, K.16, K.45).

CD-16 Ağzıyla kuş tutsa (K.10, K.23).

CD-17 Ahı tutmak (K.12, K.15, K.16).

CD-18 Akan sular durmak (K.16, K.90, K.93).

CD-19 Akıl karı olmamak (K.16, K.56, K.58).

CD-20 Akıllara zarar (K.40, K.41).

CD-21 Akılını kaybetmek (K.41, K.48).

CD-22 Akılını peynir ekmekle yemek (K.6, K.10, K.12).

CD-23 Akrabayı akrep soksun (K.15, K.16, K.23).

CD-24 Alın teriyle kazanmak (K.22, K.28, K.30, K.33, K.34).

CD-25 Allah yarattı dememek (K.23, K.28, K.101).

CD-26 Allak bullak olmak (K.14, K.20, K.21).

CD-27 Altın bilezik (K.15, K.16, K.28, K.31).

CD-28 Altta kalanın canı çıksın (K.7, K.15, K.16).

CD-29 Alttan almak (K.49, K.50, K.51).

CD-30 Ana baba günü (K.17, K.35, K.37).

CD-31 Anası ağlamak (K.41, K.44, K.47).

CD-32 Arı kovanı gibi işlemek (K.36, K.42, K.43).

CD-33 Arı sokmuş gibi şişmek (K.6, K.7, K.9, K.15).

CD-34 Armudun sapı üzümün çöpü (K.15, K.16, K.92, K.93).

CD-35 Armut piş ağzıma düş (K.94, K.95, K.96).

CD-36 Arpa boyu kadar yol almak (K.76, K.79, K.80).

CD-37 Aşık atmak (K.7, K.14, K.39).

CD-38 Avucu kaşınmak (K.50, K.51).

CD-39 Avuç açmak (K.15, K.16, K.101).

CD-40 Ayağı kesilmek (K.9, K.15, K.10).

CD-41 Ayağını denk almak (K.54, K.55, K.59, K.60).

CD-42 Ayıkla pirincin taşını (K.16, K.23, K.28).

CD-43 Azrail'le kardeş olmak (K.10, K.15, K.16).

-B-

CD-44 Bağrıma taş basarım (K.15, K.34).

CD-45 Bağrıma ateş düşmek (K.15, K.86, K.87, K.88).

CD-46 Baş ıkmak (K.15, K.16, K.101).

CD-47 Baş gz etmek (K.68, K.69, K.70, K.71, K.72).

CD-48 Başı göge ermek (K.83, K.84, K.85).

CD-49 Başına şans kuşu pislemek (K.51, K.102).

CD-50 Başını ezmek (K.15, K.16, K.23).

CD-51 Baştan savma iş yapmak (K.10, K.23, K.51, K.102).

CD-52 Bereketli olmak (K.36, K.39, K.40).

CD-53 Bir başına kalmak (K.61, K.62, K.74).

CD-54 Bir deri bir kemik kalmak (K.23, K.39, K.50).

CD-55 Bir dirhem bir ekirdek (K.16, K.38).

CD-56 Bir yle bir böyle (K.15, K.16, K.101).

CD-57 Bir sıklık canı olmak (K.15, K.16, K.36).

CD-58 Boğaz derdi (K.90, K.91).

CD-59 Boş gezenin boş kalfası (K.15, K.16).

CD-60 Burnu havada (K.77, K.94, K.102).

CD-61 Burnunun direği sızlamak (K.15, K.26, K.43).

CD-62 Burun bükmek (K.1, K.3, K.4).

CD-63 Büyümüş de küçülmüş (K.15, K.16, K.36, K.39, K.40).

-C-

CD-64 Can atmak (K.49, K.50, K.51).

CD-65 Can düşmanı (K.4, K.5, K.15, K.16).

CD-66 Can havliyle (K.1, K.17, K.20).

CD-67 Canı tatlı (K.17, K.55, K.59).

CD-68 Canı tez (K.9, K.15, K.39, K.40).

CD-69 Canına okumak (K.10, K.22, K.29).

CD-70 Ciğerini dökmek (K.75, K.76, K.77, K.78, K.79).

-Ç-

CD-71 Çam sakızı çoban armağanı (K.10, K.15, K.16).

CD-72 Çeki düzen vermek (K.94, K.95, K.96).

CD-73 Çene çalmak (K.23, K.36).

CD-74 Çenesi düşük (K.15, K.73, K.80).

CD-75 Çiğ süt emmiş olmak (K.37, K.38, K.46, K.56).

CD-76 Çürük olmak (K.15, K.16, K.28, K.101).

-D-

CD-77 Danışıklı dövüş (K.6, K.7, K.8, K.16).

CD-78 Dayak için kaşınmak (K.15, K.16, K.101).

CD-79 Defteri dürülmek (K.9, K.10, K.23, K.40).

CD-80 Dilinde tüy bitmek (K.8, K.101, K.102).

CD-81 Dilinin ucunda olmak (K.15, K.31, K.33).

CD-82 Dırdır etmek (K.76, K.80).

CD-83 Dirsek çürütmek (K.16, K.28, K.101).

CD-84 Diş bilemek (K.1, K.19, K.32).

CD-85 Dış kapını dış mandalı (K.15, K.31, K.33).

CD-86 Dişine göre olmak (K.7, K.46, K.68).

CD-87 Dişini sıkmak (K.10, K.12).

CD-88 Dört dönmek (K.6, K.88).

CD-89 Duman olmak (K.101).

CD-90 Dünya ahiret bacım olsun (K.54, K.70, K.80).

CD-91 Dünyadan elini eteğini çekmek (K.77, K.100).

CD-92 Düşman çatlatmak (K.2, K.3, K.4, K.15, K.16).

-E-

CD-93 Eceline susamak (K.11, K.13, K.27, K.44).

CD-94 Eke karı gibi olmak (K.12, K.13, K.15).

CD-95 Ekmek aslanın ağzında (K.15).

CD-96 Ekmek parası (K.20, K.35, K.36).

CD-97 El açmak (K.50, K.69, K.89).

CD-98 El pençe divan durmak (K.15, K.16).

CD-99 Eleği duvara asmak (K.81, K.82).

CD-100 Eli açık (K.63, K.81).

CD-101 Eli ağır (K.6, K.7, K.8, K.16).

CD-102 Eli ayağına dolanmak (K.1, K.53, K.90).

CD-103 Etrafında dört dönmek (K.12, K.13, K.15).

CD-104 Ettiğini bulmak (K.76, K.80).

CD-105 Evde kalmak (K.60, K.61).

CD-106 Evli halinden bilmek (K.15, K.41, K.80).

-F-

CD-107 Feleğin çemberinden geçmek (K.95, K.99).

CD-108 Fink atmak (K.15, K.16).

CD-109 Fol yok yumurta yok (K.15, K.16).

CD-110 Foyası meydana çıkmak (K.66, K.79).

-G-

CD-111 Gavur inadı (K.15, K.16, K.96).

CD-112 Gâvur yüzlü (K.67, K.98).

-F-

CD-113 Gelip çatmak (K.71, K.82).

CD-114 Gıcık etmek (K.72, K.100).

CD-115 Göğsü kabarmak (K.67, K.95).

CD-116 Göğüs germek (K.16, K.31).

CD-117 Göz açtırmamak (K.86, K.96, K.97).

CD-118 Gözden düşmek (K.15, K.16).

CD-119 Göze batmak (K.16, K.35, K.74).

CD-120 Gözü aç (K.11, K.84, K.85).

CD-121 Gözü açık (K.15, K.101).

CD-122 Gözü dalmak (K.73, K.91, K.95).

CD-123 Günaha sokmak (K.21, K.72, K.75).

-H-

CD-124 Hali vakti yerinde (K.15, K.41, K.80).

CD-125 Hallaç pamuğu gibi atmak (K.63, K.81).

CD-126 Han vurup harman savurmak (K.92, K.93).

CD-127 Hangi dağda kurt öldü? (K.28, K.30).

CD-128 Havada ararken tavada bulmak (K.15, K.16).

CD-129 Hesap bilmek (K.15, K.16).

CD-130 Hiç yoktan (K.16, K.31).

CD-131 Hor görmek (K.49, K.50, K.51).

-İ-

CD-132 İbret olmak (K.16, K.31, K.34).

CD-133 İcabını yapmak (K.15, K.16).

CD-134 İçine kurt düşmek (K.34, K.71, K.72).

CD-135 İçten pazarlıklı (K.15, K.16, K.101).

CD-136 İğne ipliğe dönmek (K.50, K.51).

CD-137 İki iyilikten biri (K.15, K.16).

CD-138 İki ucu b... değnek (K. 15, K.16).

CD-139 İki yakası bir araya gelmek (K.52, K.53).

CD-140 İpe un sermek (K.16, K.31, K.34).

CD-141 İpin ucunu kaçırmak (K.54, K.55, K.56).

CD-142 İte kaka (K.92, K.93).

-K-

CD-143 Kafa tutmak (K.24, K.27, K.28).

CD-144 Kafası almamak (K.64, K.65, K.66).

CD-145 Kafası kızmak (K.76, K.79).

CD-146 Kan ağlamak (K.69, K.70, K.73).

CD-147 Kan ter içinde kalmak (K.58, K.59, K.60).

CD-148 Kapalı kutu (K.15, K.16).

CD-149 Karnı tok olmak (K.44, K.100).

CD-150 Kaşığına çıkmak (K.15, K.16).

CD-151 Kaşla göz arasında (K.97, K.98, K.99).

CD-152 Kem küm etmek (K.15, K.16, K.31, K.34).

CD-153 Kendi halinde olmak (K.90, K.91).

CD-154 Kendi yağıyla kavrulmak (K.92, K.93).

CD-155 Kendine yedirememek (K.16, K.31, K.34).

CD-156 Kendini dev aynasında görmek (K.83, K.84, K.85).

CD-157 Kırk dereden su getirmek (K.76, K.79).

CD-158 Kulaklarını çınlatmak (K.58, K.59, K.60).

CD-159 Kurt dökmek (K.10, K.15).

CD-160 Külahları değişmek (K.16, K.31, K.34).

CD-161 Kürek dilli olmak (K.15, K.16).

-L-

CD-162 Laf aramızda (K.92, K.93).

CD-163 Laf ebesi olmak (K.15, K.16, K.101).

CD-164 Laf taşımak (K.92, K.93).

CD-165 Lafı ağzında bırakmak (K.22, K.25).

CD-166 Lafı lafını tutmamak (K.8, K.9).

CD-167 Lokma saymak (K.1, K.2, K.3, K.4).

-M-

CD-168 Maval atmak (K.15, K.16).

CD-169 Maval okumak (K.15, K.16).

CD-170 Mayası bozuk(K.15, K.16, K.79, 87).

CD-171 Maymun iştahlı (K.6, K.7, K.12, K.13).

CD-172 Mekik dokumak (K.15, K.16).

CD-173 Meteliğe kurşun sıkmak (K.35, K.46).

CD-174 Mitil atmak (K.9, K.15, K.33).

CD-175 Mum gibi olmak (K.10, K.12).

CD-176 Murada kavuşmak (K.34, 80).

-N-

CD-177 Naz etmek (K.55, K.102).

CD-178 Ne şiş yansın ne kebab (K.5, K.15, K.16).

CD-179 Nefes nefese kalmak (K.10, K.23).

CD-180 Niyeti bozmak (K.88, K.89).

CD-181 Notunu vermek (K.15, K.16).

-O-

CD-182 Ocağına duişmek (K.28, K.29, K.30).

CD-183 Ocağına incir ağacı dikmek (K.28, K.29, K.30).

CD-184 Od gibi yanmak (K.14, K.21, K.23).

CD-185 Ok yaydan çıkmak (K.28, K.29, K.30).

CD-186 Oklava yutmuş gibi (K.15, K.28, K.102).

CD-187 Olmayacak duaya âmin demek (K.16, K.31, K.34).

-Ö-

CD-188 Ölümü göze almak (K.10, K.23).

CD-189 Ömrü çürütmek (K.15, K.16).

CD-190 Ömür törpüsü olmak (K.10, K.12).

-P-

CD-191 Pabucu dama atmak (K.15, K.42).

CD-192 Paça sıvamak (K.15, K.24).

CD-193 Pamuk ipliğiyle bağlı olmak (K.10, K.23).

CD-194 Para yedirmek (K.16, K.31, K.34).

CD-195 Parmağında oynatmak (K.10, K.41).

CD-196 Pestilini çıkarmak (K.66, K.68).

CD-197 Pişmiş kelle gibi sırtmak (K.22, K.78).

CD-198 Pot kırmak (K.15, K.16, K.101).

-R-

CD-199 Rahat yüzü görmemek (K.14, K.21, K.23).

CD-200 Rahmetli olmak (K.33, K.36).

CD-201 Rengi benzi atmak (K.37, K.38).

-S-

CD-202 S.... yarıştırmak (K.15, K.16).

CD-203 Sabaha çıkmamak (K.31, K.32).

CD-204 Sabır taşı çatlamak (K.16, K.31).

CD-205 Saçını süpürge etmek (K.18, K.20, K.21).

CD-206 Sağlam ayakkabı olmamak (K.10, K.23).

CD-207 Sen giderken ben dönüyordum (K.16, K.31).

CD-208 Ses seda çıkarmamak (K.16, K.31).

CD-209 Sesi kesilmek (K.19, K.37).

CD-210 Sinek avlamak (K.15, K.43).

CD-211 Sinekten yağ çıkarmak (K.12, K.31).

CD-212 Sirtından vurmak (K.52, K.53, K.57, K.58).

CD-213 Soğuk almak (K.31, K.34).

CD-214 Sokak süpürgesi (K.17, K.76).

CD-215 Soluğu kesilmek (K.15, K.31).

CD-216 Soyup soğana çevirmek (K.24, K.27).

CD-217 Söz dinlemek (K.48, K.56).

CD-218 Su gibi ezberlemek (K.14, K.21, K.23).

-Ş-

CD-219 Şeytan kulağına kurşun olmak (K.15, K.16, K.72).

CD-220 Şeytana uymak (K.15, K.31, K.34).

CD-221 Şeytanın işi yok bizimle uğraşiyor (K.15, K.16).

CD-222 Şifayı kapmak (K.16, K.31).

-T-

CD-223 Tadı damağında kalmak (K.15, K.45).

CD-224 Tadı tuzu kalmamak (K.17, K.21).

CD-225 Tadını kaçırmak (K.18, K.43).

CD-226 Taşı gediğine koymak (K.46, K.88).

CD-227 Tatlıya bağlamak (K.55, K.90).

CD-228 Tefe koymak (K.89, K.94).

CD-229 Tencerede pişirip kapağında yemek (K.16, K.78).

CD-230 Ters tarafından kalkmak (K.58, K.94).

CD-231 Tok evin aç kedisi (K.15, K.16).

CD-232 Toros dağlarından serin davranmak (K.10, K.15, K.16).

CD-233 Turnayı gözünden vurmak (K.39, K.40, K.87).

CD-234 Turşusunu kurmak (K.57, K.80).

CD-235 Tuzlu olmak (K.56, K.62).

CD-236 Tuzu kuru olmak (K.89, K.101).

CD-237 Tükürdüğünü yalamamak (K.55, K.83).

-U-

CD-238 Ucu dokunmak (K.54, K.70).

CD-239 Utançtan ölmek (K.53, K.65).

CD-240 Uyku tatlı gelmek (K.37, K.48).

-Ü-

CD-241 Üçe beşe bakmamak (K.30, K.45).

CD-242 Üstüne kalmak (K.10, K.53).

CD-243 Üstüne titremek (K.52, K.78).

-V-

CD-244 Vakitli vakitsiz (K.15, K.16, K.101).

CD-245 Vaktini boşa harcamak (K.52, K.85, K.88).

CD-246 Vebali boynuna (K.15, K.16).

CD-247 Ya sabır demek (K.39, K.40, K.87).

-Y-

CD-248 Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak (K.18, K.22).

CD-249 Yakasını bırakmamak (K.43, K.92).

CD-250 Yanına bırakmamak (K.51, K.76).

CD-251 Yarım ağızla söylemek (K.39, K.40, K.87,).

CD-252 Yarım elma gönül alma (K.38, K.102).

CD-253 Yedi kat elalem (K.42, K.49).

CD-254 Yer gök dua ile (K.15, K.101).

CD-255 Yiyip tüketmek (K.23, K.28, K.36).

CD-256 Yumurta kapıya gelince (K.4, K.6, K.7, K.16).

CD-257 Yuvasını yapmak (K.16, K.31, K.33).

CD-258 Yüksekten atmak (K.6, K.7, K.8, K.9).

CD-259 Yüreğine inmek (K.42, K.43, K.50).

CD-260 Yüz ağartmak (K.15, K.16, K.23, K.38).

CD-261 Yüz görümlüğü (K.12, K.23, K.36, K.39, K. 31).

CD-262 Yüz vermek (K.28, K.29, K.41).

CD-263 Yüzü yok (K.15, K.23, K.102).

CD-264 Yüzüne bakmamak (K.39, K.40, K.101).

CD-265 Yüzüne renk gelmek (K.15, K.101).

-Z-

CD-266 Zahmet vermek (K.30, K.31).

CD-267 Zehir olmak (K.5, K.8, K.9).

CD-268 Zerre kadar (K.14, K.21, K.23).

CD-269 Zıt gitmek (K.31, K.47).

CD-270 Zıyan etmek (K.24, K.25, K.26).

Değerlendirme

Deyimlerin bir kısmı sadece yöreye özgüdür (CD-3, CD-4, CD-7, CD-9, CD-10, CD-12, CD-13, CD-14, CD-17, CD-18, CD-20, CD-23, CD-25, CD-26, CD-28, CD-32, CD-33, CD-43, CD-45, CD-49, CD-50, CD-51, CD-56, CD-57, CD-77, CD-78, CD-86, CD-90, CD-92, CD-94, CD-106, CD-108, CD-111, CD-112, CD-125, CD-128, CD-137, CD-150, CD-163, CD-168, CD-169 CD-170, CD-171, CD-174, CD-186, CD-196, CD-202, CD-206, CD-207, CD-221, CD-222, CD-229, CD-231, CD-232, CD-244, CD-

253, CD-254, CD-257, CD-260, CD-261, CD-268), diğ erleriye hem yörede hem de standart Türkçede kullanılmaktadır (CD-1, CD-2, CD-5, CD-6, CD-8, CD-11, CD-15, CD-16, CD-19, CD-21, CD-22, CD-24, CD-27, CD-29, CD-30, CD-31, CD-34, CD-35, CD-36, CD-37, CD-38, CD-39, CD-40, CD-41, CD-42, CD-44, CD-46, CD-47, CD-48, CD-52, CD-53, CD-54, CD-55, CD-58, CD-59, CD-60, CD-61, CD-62, CD-63, CD-64, CD-65, CD-66, CD-67, CD-68, CD-69, CD-70, CD-71, CD-72, CD-73, CD-74, CD-75, CD-76, CD-79, CD-80, CD-81, CD-82, CD-83, CD-84, CD-85, CD-87, CD-88, CD-89, CD-91, CD-93, CD-95, CD-96, CD-97, CD-98, CD-99, CD-100, CD-101, CD-102, CD-103, CD-104, CD-105, CD-107, CD-109, CD-110, CD-113, CD-114, CD-115, CD-116, CD-117, CD-118, CD-119, CD-120, CD-121, CD-122, CD-123, CD-124, CD-126, CD-127, CD-129, CD-130, CD-131, CD-132, CD-133, CD-134, CD-135, CD-136, CD-138, CD-139, CD-140, CD-141, CD-142, CD-143, CD-144, CD-145, CD-146, CD-147, CD-148, CD-149, CD-151, CD-152, CD-153, CD-154, CD-155, CD-156, CD-157, CD-158, CD-159, CD-160, CD-161, CD-162, CD-164, CD-165, CD-166, CD-167, CD-172, CD-173, CD-175, CD-176, CD-177, CD-178, CD-179, CD-180, CD-181, CD-182, CD-183, CD-184, CD-185, CD-187, CD-188, CD-189, CD-190, CD-191, CD-192, CD-193, CD-194, CD-195, CD-197, CD-198, CD-199, CD-200, CD-201, CD-203, CD-204, CD-205, CD-208, CD-209, CD-210, CD-211, CD-212, CD-213, CD-214, CD-215, CD-216, CD-217, CD-218, CD-219, CD-220, CD-223, CD-224, CD-225, CD-226, CD-227, CD-228, CD-230, CD-233, CD-234, CD-235, CD-236, CD-237, CD-238, CD-239, CD-240, CD-241, CD-242, CD-243, CD-245, CD-246, CD-247, CD-248, CD-249, CD-250, CD-251, CD-252, CD-255, CD-256, CD-258, CD-259, CD-262, CD-263, CD-264, CD-265, CD-266, CD-267, CD-269, CD-270).

2.2.4. Alkış- Kargış

Alkış, insanların, yakınları, sevdikleri, iyilik gördükleri kimseler için yaptıkları hayır dua, esenlik sözü niteliğindedir. Kargış ise kötülüğ e maruz kalıp acı çeken insanın, teskin olmak amacıyla Allah'tan kötülük yapan kişinin cezasını görmesi dileğini içeren kalıplaşmış sözlerdir. Kötülük yapanlara karşı fiilen güç yetmediği veya fiile başvurmak istenmediği durumlarda olumsuz dua özelliğindeki bu sözlerle karşılık verilir (Erşahin, 2005:20, 52-53). Bed-dualar bir bakıma acizliğ in ifadesi olup daha çok kadınlar tarafından yapılır. Hayır-dua ise iyiliğ in, minnetin, yakınlığ in, içtenliğ in, güzelliğ in ifadesidir (Seyirci, 1986:299).

Boratav'a göre; Konuşmayı renklendiren, kısa kalıplar şeklindeki alkış ve kargışları halk edebiyatı türü olarak tanımlamak yersiz olur. Alkış ve kargışlar konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici kısalıkları, yoğunlukları son kertede bulunan ve çok kullanılır olan dil öğeleridir. Alkış ve kargışlar, koygunluğunun anlatımdaki özenilmişlikten, imge, düşünce ve çağrışım buluşlarındaki başarıdan alan küçücük sanat yapıtlarıdır (Boratav, 2000:154).

Alkış ve kargışlar kullanım yerleri ve söyleniş amaçlarına bağlı olarak atasözleri ve deyimler gibi genel bir yaygınlık taşımazlar. Her zaman genel toplumsal durumları değil duygulara bağlı olarak özel dilekleri yansıtırlar. Bu bakımdan kullanım alanları belli bir sınırlılık taşır. Alkış ve kargışlar toplumun değer yargılarını bulduğumuz özlü söz kalıplarıdır. Bunlarda söylendiği toplumun değer yargılarını, milli karakterin izlerini buluruz. Alkışların ve kargışların sanat değeri taşıyan bir bölümü kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiştir. Bir kısmı da şartların ve insanın hayata bakışının değişmesiyle kullanıştan kalkmıştır. Alkış ve kargışların çoğu, bireysellik çizgisini aşarak duygu ve düşünce yoluyla topluma mal olarak anonimleşir. Alkış ve kargışların kaynağını bulmak zordur, genellikle yaşanmış bir olaydan kaynaklanmıştır. Bunlarda insana, topluma ilişkin konular ve sorunlar vardır. Alkış ve kargışların odak noktasını insan oluşturmaktadır. Alkışlarda saygın insan tipi nitelenir. Çizilen bu tip düşüncesiyle eylemi tutarlı bir insandır. İnsanları sever sayar, yardımlaşmadan yanadır. Yoksulları korur, haksızlıklara göz yummaz. Bencil ve çıkarıcılara ödün vermez. Kargışlarda bireysel ve toplumsal baskı yerilir. Alkış ve kargışlarda toplumun dününde ve bugününde geçerli olan yaşama biçimi, ahlak kuralları vardır. Bunlar toplum düzeyinin temel niteliklerini belirlemesi ve toplum deneyimlerini gelecek kuşaklara taşıması yönüyle işlevseldir. Alkış ve kargışların biçim bakımından kısa, anlam yönünden özlü olması genel özelliklerindedir. Alkış ve kargışlarda düşünce ve yargılar, biçim bakımından belirli kalıplara sığdırılarak dile getirilir. Alkış ve kargışlara düşünceleri en kısa ve öz olarak anlattığı, ataların deyimlerini aktardığı, çarpıcı uyarı nitelikleri taşıdığı ve sanatlı bir anlatım sağladığı için başvurulur. Duaların alkıştan farkı, dua edenin ya kendisi için ya da genel olarak insanlar için Allah'tan olmasını istediklerini belirtmesidir. Dualar güzel söylenirse etkili olacağı inancı yaygındır. Eski destanların ve halk hikâyelerinin bazı yerlerinde söylenilmesi gelenek olan alkış ve kargışlara benzeyen söz kalıpları vardır (Artun, 2003:169-170).

Alkışlar:

CAL-1 Allah ardında kalanlara acısın (K.1, K.2, K.3, K.4)

CAL-2 Allah başka acı göstermesin (K.10, K.22, K.25).

CAL-3 Allah başka acı vermesin (K.15, K.16, K.84).

CAL-4 Allah birini bin etsin (K.41, K.81).

CAL-5 Allah düşman başına vermesin (K.15, K.32, K.101).

CAL-6 Allah evlattan yana güldürsün (K.15, K.41).

CAL-7 Allah gönlüne göre versin (K.15, K.41).

CAL-8 Allah güzel kaderler versin (K.10, K.65).

CAL-9 Allah kalbine göre versin (K.28, K.29).

CAL-10 Allah kolaylık versin (K.6, K.101).

CAL-11 Allah ne muradın varsa versin (K.15, K.16, K.41).

CAL-12 Allah nasibini versin (K.20, K.22).

CAL-13 Allah razı olsun (K.16, K.17, K.44).

CAL-14 Allah sabır versin (K.2, K.17, K.37).

CAL-15 Allah tırnak vermesin (K.16, K.33, K.56, K.101).

CAL-16 Allah toprağını bol etsin (K.9, K.77, K.89).

CAL-17 Allah tuttuğunu altın etsin (K.15, K.41).

CAL-18 Allah yolunu açık, aydınlık etsin (K.69, K.92).

CAL-19 Cennetlerde oturasın (K.15, K.16, K.41).

CAL-20 Fadime anamıza komşu olasın (K.15, K.23, K.41).

CAL-21 Tüm işlerin rast gitsin (K.92, K.98).

Kargışlar:

CKA-1 Allah belanı versin (K.29, K.31, K.41).

CKA-2 Allah cezanı versin (K.15, K.16, K.19, K.33, K.45).

CKA-3 Allah gün yüzü göstermesin (K.10, K.28).

CKA-4 Bir yanında yedi yıl, diğer yanında yedi yıl yatasın (K.15, K.16, K.41).

CKA-5 Boynu altında kalsın (K.43, K.49, K.59).

CKA-6 Boyu devrilesice (K.41, K.99, K.102).

CKA-7 Ciğerlerin lokma lokma dökülsün (K.36, K.42, K.43).

CKA-8 Emeklerim haram olsun (K.23, K.38, K.72).

CKA-9 Gözü kör olasıca (K.88, K.89).

CKA-10 Haram, zıkkım, zehir olsun (K.45, K.66, K.87).

CKA-11 İşlerin düz gitmesin (K.26, K.97).

CKA-12 Kan tüküresice (K.15, K.16).

CKA-13 Sana yaptıklarım burnundan gelsin (K.15, K.23, K.33).

CKA-14 Yiyecek ekmeğe muhtaç kalasın (K.12, K.13, K.14, K.15, K.72).

CKA-15 Yok olasıca (K.41).

Değerlendirme

Ceyhan yöresinden derlenen çoğu alkış inanılandan sevilene yöneltilmiştir (CAL-1, CKA-2, CAL-3, CAL-4, CAL-5, CAL-6, CAL-7, CAL-8, CAL-9, CAL-10, CAL-11, CAL-12, CAL-13, CAL-14, CAL-15, CAL-16, CAL-17, CAL-18), geriye kalan alkışlardan ikisi ahiretle ilgili (CAL-19, CAL-20), biri günlük yaşantıyla ilgilidir (CAL-21).

Kargışların bir bölümü inanılandan kötülük görülene yöneltilmiştir (CKA-1, CKA-2, CKA-3). Kargışlardan biri ahiretle ilgili (CKA-4, CKA-5), bir kısmı günlük yaşantı ile ilgili (CKA-8, CKA-10, CKA-11, CKA-14) geriye kalan kısmı ise fiziksel olarak edilen beddua olarak karşımıza çıkmaktadır (CKA-6, CKA-7, CKA-9, CKA-12, CKA-13, CKA-15).

Ceyhan yöresindeki alkışlarda sevilen kişiye yönelik iyilik dilekleri yer almaktadır. Kargışlarda ise kötülük görülen kişiye yönelik kötülük dilekleri yer almaktadır. Kargışlarda dikkati çeken nokta belli bir derecelendirme şeklinde kötülük dileklerinin olmasıdır.

2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri

2.3.1. Masal

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törenlerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarınsa inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır (Boratav, 2000:75). Öncelikle hayal ürünü özelliğiyle diğer halk anlatı türlerinden ayrılan masal, tarih boyunca yaygınlığı ve toplumsal işlevi bakımından büyük önem taşımaktadır. Değişik alan ve zamanların kültürel değerlerini taşımaları bakımından da masallarımızın, ayrıcalıklı bir yeri vardır. Olağanüstü

boyutlarının fazlalığı, onların mitoslar ve epik ürünlerle bağlantılarını da düşündürmektedir. Böylelikle eskilik bakımından, sanıldığından daha öncelere gidiş söz konusudur (Karadağ, 1999:179).

Habeşçe “mesl”, Ârâmice “maslâ” ve İbrânicedeki “mâsâl”dan, Araplara “mesel, masal” şekli ile mukayese ve karşılaştırma mânâsıyla geçtikten sonra Türkçe’ye mal olmuştur. Masal Türk boylarında ve lehçelerinde ayrı ayrı isimler almaktadır. Çuvaş Türklerinin “hallap”, Kazakların, Kırgızların, Kazanlıların “ertek, ertegi”, Teleutların “çorçek” ve Doğu Türkistan Türklerinin aynı kökten “çocek” deyimini kullandıklarını biliyoruz (Elçin, 2004:368).

Masallar, birçok yerde aynı zamanda ortaya çıkmış (polygenesis) değillerdir; onlar düşlerden de doğmamıştır. Doğa kuvvetlerine verilen adlarla ilgileri yoktur, mitlerin bozulmasından ortaya çıkmış değillerdir. İlkel insan zihniyetinin ürünü de sayılamamalıdır. Masal tarihinin belli bir devrinde, belli bir toplumda, belli bir toprakta ortaya çıkmıştır; bütün dünyaya bu ilk biçim (archtype)’tan yayılmışlardır. Bu ilk masal örneğinin bulunması önemlidir. Tarih ve coğrafya içinde yapılacak araştırmalarla bu ilk form bulunabilir, masalın yeni kültür çevrelerinde uğradığı değişimler ve bozulmalar saptanabilir (Azadovski, 2002:39).

Masalların kahramanları: İnsanlar (padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, arap vb.) ; hayvanlar (arlan, tilki, at, güvercin, papağan vb.) ; bitkiler (ağaç, çiçek vb.) ; maddi unsurlar, âlet ve eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofrâ, seccâde, değirmen, ayna, çalgı, vb.) ;hayalî yaratıklar (dev, cin, peri, vb.) ; yalın fikirler (akıl, zekâ, iyilik, kötülük, güzellik vb.) gibi akla gelen her şeydir. Masalcı bu kahramanları, zaman-zaman eski inanç, din, kültür ve medeniyet unsurlarından gelen malzemenin kompozisyonu içinde dinleyicisi ile okuyucusuna “hikaye, dram, fikra” biçiminde anlatır (Elçin, 2004: 369).

Milletlerarası Masal Katalogu’nda masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır:

1. Hayvan masalları;
2. Asıl Masallar; olağanüstü masallar, gerçekçi masallar;
3. Güldürücü hikâyeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar;
4. Zincirlemeli masallar (Boratav, 2000: 98).

CMA- 1

Civciv Kız Masalı

Çok eskiden bir kadının hiç çocuğu olmazmış. Kadın üzülmüş, sıkılmış, ağlamış. Kocasını da hiç orali olmazmış. Günlerden bir gün çocuksuzluk kadının canına tak etmiş. Bir civcivi almış, yıkamış, sarmış, sarmalamış, süslemiş. Bir de beşik alıp yatırmış beşiğe. Çocuğu yerine koymuş, sevip dururmuş. Derken kocası gelmiş, kadının bu halini görünce şaşırılmış. Kafasını uzatıp beşiğe bakınca beşikte bir civcivin olduğunu görmüş. Elinin tersiyle beşiğe dokununca beşikten civciv düşmüş. Kadın hemen kaldırmış, tekrar yatırmış beşiğe ve yaptıklarını anlatmış kocasına. Kocasını da onun bu haline üzüldüğünden sesini çıkarmamış. Civcivi çocukları gibi sevip büyütmüşler.

Zaman geçmiş, civciv büyümüş, kız kılığına girip padişahın bahçesine çiçek toplamaya gidirmiş. Padişahın da bir oğlu varmış. Bir gün kızını bahçede çiçek toplarken görmüş. Kız hemen kaçmış. Padişahın oğlu kızın peşinden gitmiş, evini öğrenmiş. Koşmuş hemen annesine gelmiş. Olanları anlatmış. Annesine:

- Anne bana ablamla gidip o kızını isteyin, demiş. Annesi ve ablası çaresiz kızını istemeye gitmişler.

Dertlerini anlatmışlar, civciv kızının annesi şaşırılmış. Padişahın karısına ve kızına:

- Benim kızım yok ki bir civcivim var, isterseniz çağırayım da görün demiş. Çağırılmış, civciv kız gelmiş, ellerinin üstünü gagasıyla öpmüş, dönmüş geri yerine oturmuş. Padişahın karısı ile kızını iyice şaşırılmışlar. Hemen saraya dönüp olanları oğlana anlatmışlar. Oğlan:

- Yine de isterim ben o kızını, alacaksınız bana, demiş.

Annesiyle kız kardeşi yalvarmışlar, yakarmışlar, anlatamamışlar oğlana bir civcivle evlenilmeyeceğini. Oğlan ille de o kızla evlenmek istiyormuş. Zaman geçmiş, kızını padişahla istemeye gitmişler, annesiyle babası vermiş. Oğlan civciv kızla çok mutlu olacağını düşünüyormuş düşünmesine ama annesiyle kız kardeşi oğlana hiç inanmıyorlarmış. Oğlana:

- Seve seve bir civcivi mi sevdin? deyip duruyorlarmış.

Düğün dernek kurulmuş, çeyiz gitmiş, civciv kız atlamış rafa oturmuş, hizmetliler çeyizi düzmüşler, o izlemiş.

Düğüne kaynana ile görümcesi gitmiş. Oğlanı çağırmış:

- Bana bir siyah at ile bir siyah elbise bul, demiş.

Oğlan hemen bulup getirmiş, civciv kıza dönüşmüş, giyinmiş, düğüne gidip kaynanasının yanına oturmuş. Kaynanası kızı çok beğenmiş, düğünden dönüp oğlana:

- Ne güzel kızlar var, sen seve seve bir civcivi sevdin, demiş. Oğlan hiç seslenmemiş.

İkinci gün yine kaynana ile görümcesi düğüne gitmiş. Kız yine oğlanı çağırmış:

- Bana bir kırmızı bir at ile kırmızı elbise bul, demiş.

Oğlan hemen bulup getirmiş, civciv kıza dönüşmüş, giyinmiş, düğüne gidip yine kaynanasının yanına oturmuş. Kaynanası bu kızı da çok beğenmiş, düğünden dönüp oğlana:

- Ne güzel kızlar var, sen seve seve bir civcivi sevdin, demiş. Oğlan yine hiç seslenmemiş.

Ertesi gün yine kaynana ile görümce düğüne gidince kız bu kez oğlana:

- Bana bir beyaz at ve bir beyaz elbise bul, demiş.

Oğlan yine hemen bulup getirmiş, civciv kıza dönüşmüş, giyinmiş, düğüne gidip yine kaynanasının yanına oturmuş. Kaynanası bu beyazlar içindeki kızı da çok beğenmiş, düğünden dönüp oğlana yine:

- Ne güzel kızlar var, sen seve seve bir civcivi sevdin, demiş.

Meğer kız düğünden gelip üstünü çıkarmamış kaynanasını beklermiş. Oğlan kızı elinden tutup annesiyle ablasına gösteriyor. Annesiyle, ablasına:

- Sizin civciv sandığımız işte bu kız, ben bu kızı sevdim, demiş. Annesiyle ablası çok sevinmişler, yaptıklarına da pişman olmuşlar. Düğün devam etmiş, muratlarına ermişler (K.15).

CMA-2

Dal Yusuf Masalı

Bir varmış, bir yokmuş. Vaktin birinde bir padişah varmış. Bu padişahın hiç zürriyeti olmamış. Yıllar geçmiş, hanımıyla üzülüyorlarmış. Bir gün kendi kendine:

- Allahım, bana bir evlat verirsen, kız veya erkek, bir dereden yağ bir dereden bal akıtacağım, demiş.

Zaman geçmiş, padişahın karısı hamile kalmış, bir kız çocuğu dünyaya gelmiş. Kız 16–17 yaşına gelmiş, halk hâlâ padişahın sözünü yerine getirmesini bekliyormuş. Halk şikâyetçi olmuş.

-.Padişahım sen bize vaat etmiştin, yerine getirmedi, demişler.

Cenab-ı Allah, o gece padişaha rüyasında:

- Sözünü yerine getir, yoksa elindekini kaybedersin, demiş.

Tellalı çağırtmış:

- Padişah yarın falanca yerde bir dereden yağ bir dereden bal akıtacak, herkes selesini tuluğunu alıp gelsin, demiş.

Hazırlıklar yapılmış. Padişah dediğini yapmış, halk akşama kadar yağ, bal taşımış.

Akşamüzeri padişahın kızı pencereden bakıyormuş. Yaşlı bir kadın ceresini hâlâ doldurmaya çalışıyormuş. Kız bu kadın ne kadar da doymazmış, diye düşünüp elindeki altın topu kadına atmış. Top kadının omzuna deyip ceresini kırmış. Kadın bunu yapanı merak edip kafasını kaldırmış ki ne görsün, bir kız gülüyor. Kadın kıza:

- Sen mi yaptın? demiş. Kız da:

- Evet, demiş. Kadın bunun üzerine kıza:

- Dal Yusuf'un hışmına gelesin, demiş.

Zaman geçmiş, kadının bu lafını çok merak etmiş, bunu üzerine hastalanmış, yataklara düşmüş. Padişah elinden gelen her şeyi yapmış, hekimler çağırtmış. Ama kızının derdine derman bulamamış.

Kız bir gün cariyeye:

- Babam boşuna uğraşmasın, yaşlı bir kadın bana beddua etti, demiş.

Cariye hemen koşmuş, padişaha kızın söylediklerini anlatmış. Padişah kadını buldurtmuş, önüne getirtmiş.

- Kızıma ne yaptın, çabuk söyle, kafan gider yoksa demiş.

Kadın:

- Ben kızınıza hiçbir şey yapmadım. Bir tavuğu üç gün aç susuz bırakıp, kesin. Yağda kızartın, kapağını kapatıp kızınızın önüne koyun, kızınız tavukla konuşacak ve derdini ona söyleyecek, cariyesi kapının arkasına geçip dinlesin, demiş.

Kadının dediğini yapmışlar, cariyeye kızı:

- Derdinizin dermanı bu tavukta, yiye lütfen deyip, kapının arkasına saklanmış.

Kız tavuğun kapağını açmış, kızarmaktan sapsarı olan tavuğa:

- Ben Dal Yusuf'un hışmına uğradım, sana ne oldu? Demiş ve yemeden geri yatmış.

Cariye hemen padişaha koşmuş, olanları anlatmış. Padişah yine kadını çağırılmış. Dal Yusuf'un kim olduğunu nerede yaşadığını ne iş yaptığını sormuş. Kadın da Dal Yusuf'un oğlu olduğunu, padişahın çocuklarını okuttuğunu ve uzak bir ülkede kızlarıyla yaşadığını söylemiş. Padişah hemen mektup yazmış, kızını ona vermek istediğini söylemiş. Dal Yusuf mektubu almış okumuş, bir padişahın kendisine neden kızını vermek istediğinden şüphelenerek cevap yazmış. Mektubunda padişaha:

-Sayın padişahım, kellemden asın, denize atın ancak gene almam sizin kızınızı, demiş.

Mektup padişaha gelince yaveri açmış, okuyamamış, padişah hemen anlamış kötü bir şey olduğunu, kendisi okumuş. Dal Yusuf'a yine bir mektup yazmış, yine aynı cevap gelmiş. Bu arada kız annesine derdini anlatmış, Dal Yusuf'u bulacağını, kim olduğunu göreceğini söylemiş. Kadın bakmış kızını engelleyemeyecek, padişah babasından habersiz, heybelere altın doldurmuş, kızını hazırlamış, kız sabah ışımadan atla yollara düşmüş. Kız gitmiş, o ülkeye varmış. Atından inmiş, atından çeke çeke yürüyormuş. Bir kadın evinin önünü süpürüyormuş. Bu kadın Dal Yusuf'un en büyük ablasıymış. Kadın kızı ne aradığını sormuş, kız da kalacak, yatacak yer aradığını

söylemiş. Kadın kızı eve almış, kız da heybesinden bir pança altın vermiş. Bunun üzerine kadın:

- Ne kadar kalırsan kal ben sana bakarım, demiş.

Bu kadın kız da bir hal olduğunu anlamış. Sormuş, kız da anlatmış. Kadın dinlemiş, derdinin kolay olduğunu söyleyince kız yine kadına altın vermiş. Kadın kızı giydirmiş, kuşatmış, iki bacasından ilkinе götürmüş. Kız ona da durumu anlatmış. Kardeşlerini görmek istediğini söylemiş. Bunu duyan kadın kızı kapatmış, kız bağırmış, çağırılmış, oğlan gelmiş, konuşmuşlar, kızı göstermemişler. Sonra Dal Yusuf'un en büyük ablası en küçük kız kardeşine kızı götürmüş durumu anlatmış, o da kızı sorup olduğunu öğrenince:

- E, Yusuf, ben bacınsam bu kızı aldırırım sana, demiş.

Küçük bacı kızlara inci düzdürürmüş, birkaç seneye kalmadan kızlar kaçarlar. Padişahın kızını da bu kızların arasına oturtmuş ona da inci düzdürmeye başlamış. Kıza:

- Yusuf gelince yemeğini yer, su ister ben de sana "Karanfilden eziğim, gülden naziğim, kalk ağabeyine bir su ver" derim sen kızarlın arasından kalk su getir, suyu içmesini bekle bardağı al giderken yere düşür kır, demiş. Dal Yusuf gelmiş, yemeğini yemiş, küçük bacının önceden söylediği gibi olmuş. Küçük bacı bardağı düşürdüğü için kızı iki tokat atmış, Dal Yusuf engellememiş, vurmasını istememiş kızı. Gitmiş, bir hafta sonra yine gelmiş. Bacısının yanına bu kez hediyelerle gelmiş. Yemeğini yemiş, suyunu içmiş, bu arada kızı bakmış. Üçüncü hafta yine gelmiş, ablasına yalvarmaya başlamış kızı istemesi için, bu kızı âşık olduğunu söylemiş. Ablası:

- Öyle hemen kız mı alınır, ya bırakıp kaçarsa iyi kötü işimi yapıyor, demiş.

Ablası inci dizilen yere Dal Yusuf'u sokmuş, kızın dizdiği incileri göstermiş. Dal Yusuf'a kızı isteyeceğini söyleyerek Yusuf'u göndermiş. Kızı saman suyuyla yıkayıp sapsarı olmasını sağlamış.

- Dal Yusuf yine gelip seni görmek isteyince önce diretir sonra müsaade ederim, demiş. Oğlan gelmiş, kızı görememiş, Ablası

- Tokat yüzünden hasta oldu ölecek neredeyse, demiş. Dal Yusuf görmek istemiş, ablası önce diretmiş, sonra izin vermiş. Bacı:

- Filan yerde bu kızını iyi edecek bir kadın var ben onu almaya gidiyorum demiş ve çıkmış. Yusuf'ta kızın kapısını açmış, kızla konuşmuş, kız hiç cevap vermemiş. Bacısı gelmiş kapıya vurmuş, kızını görüp görmediğini sormuş, o da

- Gördüm, demiş.

İki hafta böyle kız konuşmamış, sonra sohbet ederken ablası bu kızın kim olduğunu Dal Yusuf'a söylemiş. Yusuf şaşırılmış, ablasına yalvarmış, ablası beklemesini söylemiş.

Yusuf kıza haftalarca yalvarmış. Ayaklarının altına varıncaya kadar öpmüş.

Küçük bacı kıza ne olduğunu sormuş kız da:

- Ayaklarımın altına varıncaya kadar öptü, demiş.

Küçük ablanın isteği de buymuş. Dal Yusuf'un iyice pişman olduğunu hatasını kabullendiğini anlamış. Ertesi hafta kızını süsleyen yıkayan küçük bacı kızını Yusuf'a göstermiş. Onlara iki at vermiş. Kızın ülkesine gitmişler, padişah'tan izin almışlar, evlenmişler, mutlu olmuşlar (K.37).

CMA-3

Kedi Masalı

Bir varmış bir yokmuş, evvel zamanda içinde kambur zaman içinde pireler berber iken develer tellal iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken bir ülkede iki kız kardeş varmış. Büyük kardeş fakirmiş, küçük kız kardeşinin yanına hizmetçiliğe gidermiş. Bir gün büyük kardeşin kızının canı ciğer istemiş, kadın da almış evin önündeki direğe asmış. Bu ciğeri kedi kaçırmış. Kadın da ciğeri almak için kedinin arkasından koşmuş. Kedi bir mağaraya girmiş. Kadın da kedinin arkasından o mağaraya girmiş. Kadın bir bakmış, mağaranın içi kedi doluymuş. Kedilerin hepsi bulaşık yıkıyormuş. Kadın kedilere sormuş:

- Kolay gelsin, ne kadar güzel bulaşık yıkıyorsunuz, peki buradan ağzında ciğer olan bir kedi geçti mi? Kediler de :

- Geç öte, demiş. Kadın öte tarafa geçmiş. Bu seferde kediler çamaşır yıkıyormuş. Kadın:

- Kolay gelsin. Ne güzel çamaşır yıkıyorsunuz peki buradan ağızda ciğer olan bir kedi geçti mi? demiş. O kediler de:

- Geç öte, demiş. Kadın bir öteye daha gitmiş. Bu seferde kediler hamur yoğuruyormuş. Kadın:

- Kolay gelsin. Ne güzel hamur yoğuruyorsunuz peki buradan ağızda ciğer olan bir kedi geçti mi? demiş. O kediler de:

- Geç öte, demiş. Kadın bir öteye daha gitmiş. Burada yine birçok kedi varmış. Kadın:

- Buradan ağızda ciğer olan bir kedi geçti mi? demiş. Kediler hep bir ağızdan:

- Doldur çuvala, demişler.

Dolan çuvalı kadına vermişler, kadın da çuvalı açmadan eve kadar gelmiş. Evde çuvalı açmış. Çuvaldan dökülen altınlar kadını şaşırtmış. Kadın zengin olmuş. Evler yaptırmış, tüm ihtiyaçlarını karşılar hale geldiğinden artık zengin kız kardeşinin evine hizmetçiliğe gitmez olmuş. Küçük kız kardeş ablası hizmetçiliğe gelmeyince merak etmiş. Ablasının yanına geliyor ki ne görsün? Ablası zengin olmuş. Küçük kız kardeş merak edip ablasına nasıl zengin olduğunu sormuş. Ablası da başından geçenleri bir bir kız kardeşine anlatmış. Hayli şaşırın kız kardeş evine geri dönmüş. Küçük kız kardeşin kızını da ciğer istemiş (K.15).

CMA-4

Şerbetçi Ali Masalı

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zamanda bir ülkenin bir padişahı varmış. Padişahın bir kızı varmış. O ülkede yaşayan bir de fakir bir çocuk varmış. Bu çocuğa Şerbetçi Ali derlermiş. Şerbetçi Ali padişahın kızına âşık olmuş. Padişahın kızı istemiş ancak padişah kızını fakir olduğu için Şerbetçi Ali'ye vermemiş. Kız da Şerbetçi Ali'yi severmiş. Bunu duyan kız üzüntüsünden hasta olup yataklara düşmüş. Bir süre sonra ölmüş. Padişah çok üzülmüş. Padişah kızı için bir kabir yaptırmış, kızını gömdükten sonra da başında beklemesi için asker tutmuş. Askerler kızın kabrini kırk gün kırk gece beklemişler. Şerbetçi Ali kırk gün geçip askerler nöbet tutmayı bıraktıklarında kızın mezarına gidip, kızını mezardan çıkarmış. Eve getirmiş. Sırtına gelinlik giydirip köşeye

dayamış. Kırk gün kırk gece namaz kılıp, dua edip Tanrı'ya yalvarmış. Tek dileği kızın yeniden canlanmasıymış. Kırk birinci gün kız yere düşmüş. Şerbetçi Ali'nin duası kabul olmuş ve kız canlanmış. Şerbetçi Ali ve padişah kızı evlenmişler. Üç tane oğulları olmuş. Şerbetçi Ali ilk oğlunun ismini "Neydim", ikincisinin ismini "Ne oldum", üçüncüsünün ismini "Ne olacağım" koymuş. Zaman geçmiş çocuklar büyümüş. Şerbetçi Ali oğullarına "Sizin uzak bir ülkede bir dedeniz var, gidin orada şerbet satın." demiş. Çocuklar babalarının dediğini yapmışlar. Padişah çocukları görünce onlara kanı kaynarmış. Bir gün eşine çocukları yanına çağırmasını söylemiş. Çocuklar gelmiş, padişah ve eşi onları sevmiş, para vermiş. Çocuklar anneleriyle babalarının yanına gitmişler. Bir dedenin ve nenenin kendilerini çok sevdiğini, para verdiğini söylemişler. Şerbetçi Ali, çocuklarına onları evlerine davet etmelerini söylemiş. Çocuklar babalarının dediğini yapmışlar. Padişah ve eşi Şerbetçi Ali'nin evine gelmişler. Yemekten sonra kızlarının dirildiğinden haberi olmayan padişah ve eşine Şerbetçi Ali olanları anlatmış. Padişah ve eşi kızlarının öldüğünü söylemişler. Şerbetçi Ali kendi kızları olduğunu kabul ettirmek için mezarlıktan eve getirdiğinde kızın üstünden çıkardığı kefenleri göstermiş ve olanları anlatmış. Padişah ve eşi inanmışlar. Padişah o kadar sevinmiş ki Şerbetçi Ali'nin fakir olduğunu bile unutmuş. Kızını, damadını, torunlarını saraya götürmüş. Mutlu yaşamışlar (K.32).

Değerlendirme

Milletler arası masal katalogunda yer alan tasnife göre Ceyhan masallarını hayvan masalları ve asıl masallar olarak tasnifleyebiliriz. Hayvan masalı olarak tasnif edebileceğimiz bir adet masal olup (CMA-2), aynı zamanda bu masal Stith Thopmson'un tip kataloguna göre de hayvan masallarının "evcil hayvanlar" alt başlığına dâhil edilebilir. Bu masalda geçen hayvan ise kedidir.

Ceyhan masallarının diğer üçü ise asıl masallar olarak değerlendirilebilir (CMA-1, CMA-3, CMA-4). Stith Thopmson'un tip katalogunda yer alan formelle başlayan masallardan "evliliği içine alan masallar" alt başlığına dâhil edilebilir.

Masaların üçünde başlangıç formeli kullanılmıştır (CMA-2, CMA-3, CMA-4). Masalarda geçiş formelleri yerine "bir süre sonra, birgün, bu arada" gibi ifadeler kullanılmıştır. Masalarda bitiş formeli olarak ikisinde (CMA-2, CMA-4) "mutlu olmuşlar" ifadesi birinde "muratlarına ermişler" ifadesi yer almaktadır (CMA-1).

2.3.2. Fıkra

Gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse” kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkid ve hiciv bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere “fıkra” adı verilir. Fıkra kelime olarak: Omurga kemiği, bir makale veya yazının bütününden ayrılabilen parçası, ilmi ve fenni kitaplarda kanunlarda, yönetmeliklerde vb fikirleri ardı ardına sıralayan cümleler, bend, madde; Tanzimat’dan sonra batı tesirinde meydana getirilen tiyatro eserlerinde perdenin ayrıldığı bölümlerden biri ve Edebiyat-ı Cedide devrinde “küçük hikâye”, “kronik” manalarında kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmud’un “küg”deyimi ile karşıladığı fıkra, Batı Türkçesinde “hikâye, masal, kıssa, nükte, mizah, latife” gibi adlarla anılmaktadır. Kırım’da, Kazan’da, Türkmenistan’da, Özbekistan’da ve Uygurlar arasında “latife” sözü yaygındır. Kazaklar’da “ertegi”, “anız”; Türkmenler’de ayrıca “yomak”, “değişme” ve “şorta söz” gibi deyimlere rastlanır. Fıkraların konularını her türlü hayat hadiseleri teşkil eder. İnsan-cemiyet münasebetindeki düşünce ve davranış farklarından doğan çatışmalar, beşeri kusurlar ve gülünç vak’alar fıkrayı meydana getirir. Fıkra konuları başlıca; idare edenlerle edilenler arasında, inançlarla dini adet ve merasimlerle yasaklara dair davranışlar üzerinde, içtimai, iktisadi ve siyasi görüş ayrılıklarından doğan çatışmalarda toplanabilir (Elçin, 2004:566).

Arapça kökenli bir sözcük olan fıkra, halk edebiyatımızda, anlatı çekirdeğini hayattan alan bir olay veya düşünceye dayanır. Bu kısa, yoğun anlatımlı tür, insan kusurları ile günlük hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç olayları, çarpıklıkları, karışıklıkları, sağduyuya dayalı ince bir mizah, keskin bir alayla anlatan, çoğunlukla düz yazı biçiminde bir yapıya sahiptir. Fıkra bir mizah yükünü en kolay taşıyabilen, en çabuk yayılabilen bir mizah türü olarak bütün çağlarda kullanılmıştır. Fıkra bir ikinci kişiye, ya da topluluğa anlatılmakla eğlence, eleştiri ve hoşgörü ortamını sağlar. Bu anlamda fıkra her zaman bir kapalılığın mizahı olmuştur. Açıkça söylenemeyenler, hep fıkraya yükletilerek bütün bir ülkeyi dolaştırılır. Bu yönüyle fıkralar dolaylı anlatımın da, güçlü aracı sayılır. Başka bir araç gerektirmeyen anlatım koşulları da, fıkranın kullanım ve yaygınlıkta önemli avantajlar kazanmasına yol açmıştır (Karadağ, 1996:234).

Fıkralarda zaman kavramı, belirsizlik gösterir. Belli tiplere bağlı fıkralarla, tarihlik fıkralarda zaman kestirilebilirse de, genellikle, hayali bir zaman söz konusudur. Aynı durum yer içinde geçerlidir. Geniş bir coğrafyayla karşılaşırız. Çeşitli adları

verilmiş veya verilmemiş kent, kasaba, köy, çarşı, dükkân, tarla, nehir, dere, göl gibi belirsiz mekânlar vardır. Bu mekânlarda, fıkra dinleyenler kendilerinden bir bölümü bulabilirler. Genelliğin sağlanması için, yer adlarının özellikle belirtilmemesi gibi bir çabayı da sezeriz. Türk fıkralarında abartılara, akıl almaz yöntemlere pek rastlanmaz; gerçekçi bir yapı ve kuruluş egemendir. Olağanüstülük ve fantezilik, oldukça azdır. Dil konusunda, halkın anlatım özellikleri esastır, dememiz yeterlidir. Açık, duru, sanat endişesinden irak, anlaşılır bir anlatım vardır. Ancak anlatımı güçlendirmek, Bazan da çatışmayı kurmak ve aktarmak için mecaz, tezat, kinaye, tevriye, istiare gibi edebiyat sanatlarından bolca yararlanır (Karadağ, 1996:236-237).

Pertev Naili Boratav, kahramanları halkın çoğunluğunca benimsenmiş, hikâyeleri önce sözlü gelenekte oluşmuş ve gelişmiş, sonradan kitaplara da geçmiş, ama yine de halk içinde ve sözlü anlatma yoluyla yayılmalarını sürdüren üç ünlü fıkra tipi sayar: Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa (Boratav, 2000:107). Ayrıca fıkraların zümrelere göre çeşitlendiğini de ekleyerek Bektaşî fıkralarına değinir (Boratav, 2000: 112).

Pertev Naili Boratav fıkraları şöyle tasnif etmiştir:

- a) Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar. Bu tipler;
 - i)Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir: Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi:
 - ii)Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişilerdir: Bektaşî, Tahtacı Yörük gibi.
- b) Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: Karı-koca, çocuklarla ana-baba, uşak-efendi, asker-subay vb hikâyeleri gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer.

Ceyhan yöresinden derlediğimiz 7 fikrayı şöyle tasnif edebiliriz:

1. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar
2. Kişileri günlük hayattan ve sıradan tipler olan güldürücü fıkralar

1. Kişileri Belli Halk Tipleri Olan Fıkralar

CF-1

Fırtı Kaça?

Yörük kahveye gitmiş. Bir bardak çay istemiş. Garson getirmiş. Yörük garsona sormuş:

- Fırtı kaç?

Garson hemen bardak olduğunu düşünerek 2,5 lira demiş, adama pahalı gelmiş.

Kendi kendine:

- Fırtı bu kadarsa bardağı dört kere de içsem batarım, demiş.

Bardağı bir kerede içmiş, sıcaklıktan yanmış, bardağı masaya vurmuş. Garson koşarak gelmiş. Ne olduğunu sormuş. Yörük ensesini göstererek:

- Duman çıkıyor mu? demiş (K.41).

CF-2

Yörük Fıkrası

Yörük biri Adana'ya gitmiş. Daha önce hiç köyün dışına çıkmamış. Bir eve misafir olmuş. Ev sahibi önce kahve sonra çay ikram etmiş. Epey sohbet edip hoş vakit geçirmişler. Ev sahibi Yörük'e gitmeden önce bir de çizme hediye etmiş. İçtikleriyle ve aldığı hediyeyle daha önce hiç karşılaşmayan Yörük memnun kalarak köyüne dönmüş. Köye dönünce köydekiler gördüklerini anlatması için köy meydanına çağırmışlar. Yörük başlamış anlatmaya:

- Önce küçük beyaz bardaklarda kara bir su geldi, bir çekişte bitiverdi, kazan kazan olsaydı da içseydim, içince bir açıldım, bir ferahladım sonra cıncık bardaklarda kırmızı bir su geldi, içine şeker katıp içtik, ancak o da bir çekişte bitiverdi ama bittikçe doldurdular, çok güzeldi, demiş.

Köylüler hayretler ederek dinlemişler. Yörük anlatmaya devam etmiş:

-Sonra bana köye gelirken çizmeleri göstererek aha şunları hediye etti, ne olduğunu anlayamadım, bir bakın hele, demiş.

Köylülerden biri bakmış bakmış, sonra da ne olduğunu keşfeden bir surat ifadesiyle:

-Yahu sana kazma kılıfı hediye etmişler, demiş (K.41).

2. Kişileri Günlük Hayattan ve Sıradan Tipler Olan Güldürücü Fıkralar

CF-3

Ay Tutulması

Evvel zamanlarda bir ay tutulmuş. Köylü korkmuş, ne yapacağını şaşırılmış. Teneke çalmışlar, tüfek patlatmışlar. Tutulma epey sürmüş, yaptıklarının faydasız olduğunu fark edince içlerinden biri:

- Gidip yatalım, şehirli her şeyin çaresini buldu, elbet bunun da çaresini bulur, demiş (K.7).

CF-4

Çok Bilen Adam

Adamın birisi çok bilirmiş, çok bildiği için de kendinden başka bilen yok zannedermiş. Bir gün sabah kalktığında kapıda bir kız çocuğu görmüş. Kıza sormuş:

- Ne arıyorsun burada?

Kız cevap vermiş:

- Köz almaya geldim varsa közünüz biraz bana verir misiniz?

Adam elinde bir şey olmadığını gördüğü kıza çokbilmiş tavrıyla:

- İyi de elinde bir şey yok nereye koyacaksın verdiğim közü? Demiş.

Kız avuçlarını göstererek:

- Külün içinde avucuma koyarsan közü öylece götürebilirim, demiş.

Adam şaşkınlıkla ve biraz da utanarak:

- Ben bilirdim, çok bildiğimi zannederdim, ama bak bunu bilmiyordum, demiş (K.10).

CF-5

Çirkin Koca

Kadının biri bir gün çeşme başında su doldururken diğer kadınlar laf atıyorlarmış. Kadın cevap vermiyormuş. Kadın cevap vermeyince sinirlenen diğer kadınlar kadının kocasının çok çirkin olduğunu söylemişler. Su dolduran kadın umursamaz bir tavırla:

- Babamın evinde o da yoktu, demiş (K.15).

CF-6**Dirgen**

Kızın biri evlenerek şehire gelin gitmiş. Köyde oturan babasının evine ziyarete geldiğinde her şey gözüne farklı gözüküyormuş. Dirgeni göstererek:

-Ay, baba şuna ne derler, demiş.

Babası:

-Ucuna bas o sana ne olduğunu söyler, demiş.

Kız dirgenin ucuna basar basmaz, dirgenin sapı alnının ortasına vurmuş.

Canının yanmasının feryadıyla:

-Ay baba, anladım ben şu dirgeni şimdi, demiş (K.7).

CF-7**Görücü Fıkrası**

Bir kız istemeye gelmişler. Aileler sohbet ederken kızıdan su getirmesini istemişler. Kız su getirmeye kuyuya gitmiş. Ancak epey bir süre geçmiş kız hâlâ gelmemiş. Annesi merak edip kızın arkasından kuyuya gitmiş. Annesi kızı görünce içi rahatlamış ve sormuş:

- Kızım neden geç kaldın? Merak ettik hepimiz

Kız anlatmış:

- Şimdi beni verirseniz, ben evlenirsem, bir oğlum olursa adını Ali koyarsam, ya oğlum bu kuyuya düşerse ne yaparım ben o zaman, onu düşünür ona ağlarım, ondan geç kaldım anacığım.

Kadın da duyunca kızına eşlik edip o da başlamış ağlamaya. İçerdekiler kadın gidip gelmeyince daha da meraklanıp arkasından kızın babasını göndermişler. Babası onları görünce içi rahatlamış ve sormuş:

- Neredesiniz yahu? İçerdekiler meraklandı epey.

Kadın kızının kendisine anlattıklarını kocasına anlatmış adam da onlarla başlamış ağlamaya. İçerdeki dünürler beklemekten sıkılıp onların peşine kuyuya gelince kızın, annesinin, babasının ağlamaktan perişan olduklarını görmüşler. Ne olduğunu sorup ta kızın düşündüklerini öğrenince feryat figandan da korkarak:

- Daha istemede ağlamaya başladılar, biz bu kız alırsak bizim oğlan ne yapacak? Hadi vazgeçelim, gidelim, demişler (K.15, K.41).

Değerlendirme

Derlediğimiz fıkraları Boratav'ın tasnifine göre yani tiplerine göre tasnifledik. Fıkraların büyük kısmını belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar oluşturmaktadır (CF-3, CF-4, CF-5, CF-6, CF-7), sadece iki fıkra kişileri belli halk tipleri olan fıkralardan olup, Yörük fıkrasıdır (CF-1, CF-2).

Fıkraların hangi zamanda geçtiği belli değildir (CF-1, CF-2, CF-3, CF-4, CF-5, CF-6, CF-7). Çoğu fıkranın mekanı da belli değildir (CF-1, CF-3, CF-4, CF-5, CF-6, CF-7). Sadece bir fıkranın Adana'da geçtiğini anlayabiliyoruz (CF-2).

2.3.3. Efsane

İnsanlık varlığı ile başlayan dış dünyayı ve çevresini tanıma, ondan yararlanma uğraşı, ister istemez, bu uğraş içinde karşı karşıya geldiği, fakat başarıda aciz kaldığı dış âlemin olaylarını kendine göre değerlendirmiş; onun yapısı, var oluşu hakkında kendine göre bazı varsayımlar geliştirmek gereksinimini duymuştur. Değişik çevre ve zaman içinde gelişen insan düşüncesi, dışa karşı üstünlük kazanma tutkusu içinde şekillendirdiği bazı kavramları, olaylarla sergileyerek, sözlü gelenekte yaşayan anlatım türlerini oluşturmuştur. Bu türler arasında, daha çok zaman akımı içinde inançlardan adet ve geleneklerden, bunların özellik kazandırdığı hayat anlayışından kaynaklanan efsane türü kendine göre bazı özelliklerle oluşmuştur (Öztürk, 1985:141).

İnsanlar var oldukları andan itibaren dış dünyayı ve doğayı tanımak, ondan faydalanmak çabası içinde olmuşlar, yaşamlarını devam ettirirken karşılaştıkları sorunları ise kendilerine göre geliştirdikleri bir düşünce sistemine göre yorumlamışlardır. Dışa karşı üstünlük sağlamak isteyen insan düşüncesi, kendisini etkileyen olaylar karşısında bir takım kavramlar geliştirmiş, bu kavramları belli biçimlerde harekete geçirerek, sözlü gelenekte yaşayan anlatım türlerini meydana getirmiştir (Okuşluk Şenesen, 1994:8).

İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, adet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır. Sözlü gelenekte yaşayan bu anonim masallarla dilimizde Arapça; "Usture", Farsça; "Fesane, Efsane"; Yunanca: "Mitosi mit" kelimeleri ad olarak verilmiştir (Elçin, 2004: 314).

Efsane kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür. Halk edebiyatının herhangi bir türünden ürünlerce (masal, hikaye, destan, türkü) konu olarak benimsendiği zaman ya da bir parça halinde yapı gereci olarak kullanılınca içine girdiği türün üslup ve biçim niteliğini kazanır. Kısallığı ve nesirle anlatılmış olması sonucu efsane en çok masalla karıştırılabilir. Ama yukarıda belirttiğimiz niteliğinden başka efsaneyi masaldan ayırt etmeye yarayan bir özellik de onun sonunun acıklı bitmesi, buna karşılık, masal her zaman sonunu tatlıya bağlayan bir anlatı türüdür (Boratav, 2000:122).

Efsanelerin nasıl oluştuğu sorusuna bugüne kadar değişik şekillerde cevap vermeye çalışılmıştır. Zaman zaman masal, mit ve efsanenin oluşumu için ayrı teoriler ileri sürülmüştür. Efsanelerin oluşmalarıyla ilgili olarak ileri sürülen görüşleri incelediğimizde, efsanenin kökenlerini tarih öncesi devirler ve bu devirlerde yaşayan insanların ruhsal durumlarında arama eğiliminin birçok araştırmacıda yaygın olduğunu görürüz. İnsanoğlu özellikle rasyonel düşünme olanağına sahip olmayan toplumlarda kendisini tabiata karşı daha güçlü hissedebilmek için kahramanlar yaratma yoluna gitmiş veya bir kişinin yaptığını çok fazla büyüterek ondan güç ve cesaret kazanma ihtiyacını sembolleştirmiştir (Artun,2004: 94-95).

Efsanelerde dört ana öge yer alır. Buna göre efsaneler;

1. Kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır.
3. Genellikle kişi ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülür.
4. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatımlardır (Sakaoğlu, 1980:6).

Efsaneler konuları bakımından yaradılış efsaneleri, tarihi efsaneler, olağanüstü varlıkları konu edinen efsaneler ve dini efsaneler olmak üzere başlıca dört grup teşkil ederler (Erşahin, 2005:98). “ISFNR (Milletlerarası Halk Anlatısı Araştırmaları Kurumu)” efsanelerin dört büyük bölümde sınıflandırması kararına vardı. Dört bölüm şunlardır:

- a) Yaradılış Efsaneleri
 - i) Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
 - ii) Evrenin sonunu (mahşer ve kıyamet günlerini) anlatan efsaneler
- b) Tarihlik Efsaneler

- c) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler
- d) Dinlik Efsaneler (Boratav, 2000:123).

Ceyhan yöresinden derlediğimiz efsaneleri şöyle sınıflayabiliriz:

1. Ölümsüzlükle ilgili efsaneler
2. Olağanüstü kişi ve olaylarla ilgili efsaneler.

1. Ölümsüzlükle İlgili Efsaneler

CE-1

Lokman Hekim Efsanesi

Lokman Hekim, ölümsüzlüğün sırrını bulmuş. Hükümdara haber vermek için Cebelnur Dağı'ndan Misis'e yola çıkmış. Tam Misis köprüsünden geçerken elindeki kitabın yaprağını rüzgâr uçurmuş, yaprak Misis köprüsünden düşmüş. O gün bugündür ölümsüzlüğün sırrını bir daha bulan olmamış (K.21, K.7, K.6, K.17, K.19, K.20, K.21).

2. Olağanüstü Kişi ve Olaylarla İlgili Efsaneler

CE-2

Şahmeran Efsanesi

Çok eskiden, fakir bir adamcağız yılan kalenin altında bir mağaraya dinlenmek için girmiş. Bakmış ki mağaranın içinden bir yol kıvrılıp gitmekte. Yolu takip etmiş, gitmiş, gitmiş. Birden etrafını yılanlar kaplamış. Yılanlar adamı şahları olduğunu anladığı büyük ve heybetli bir yılanın önüne koymuşlar. Büyük ve heybetli yılan dile gelmiş, adamın ne aradığını sormuş. Adam da mağaraya dinlenmek için girdiğini kötü bir niyetinin olmadığını söylemiş. Adının Şahmeran olduğunu öğrendiği bu yılan yılanların başı imiş. Tüm yılanlar onu dinlermiş. Şahmeran adamın canını bağışlayınca yılanlar kenara çekilmiş. Şahmeran adama kendisini serbest bırakamayacağını söylemiş. Bir süre kendisiyle kalması gerektiğini anlatmış. Adam biraz korkarak da olsa Şahmeran'ı dinlemiş, yaşadığına şükretmiş. Gel zaman git zaman Şahmeranla adam dost olmuşlar ama adamın canı çok sıkılıyormuş. Bir gün dayanamayıp Şahmeran'a derdini söylemiş, gitmek için izin istemiş. Şahmeran adamın iyi niyetli, saf ve güvenilir bir kişi olduğuna kanaat getirip başlamış konuşmaya:

- Beni burada gördüğünü kimseciklere söylemeyesin sakın, yoksa beni öldürürler. Ben ölürsem yılanlarım şehri basar sizleri de öldürür. Ancak beni gördüğün

için senin vücudun yılanlar gibi pul pul olacak, sakın vücudunu da kimseye gösterme, beni gördüğünü anlarlar.

Adam Şahmeran'a söz vererek mağaradan ayrılmış. Fakir adamcağız evine dönmüş, kimi kimsesi olmadığından yokluğunu fark eden bile olmamış. Günlerden bir gün padişahın kızı çok hastalanmış, her yere haber salmışlar, ilaçlar getirtmişler, ama kızı iyileştirememişler. Büyücülerden biri Şahmeran'ın varlığını bilirmiş, Şahmeran'ın gözlerinin kızı şifa olduğunu söylemiş. Onu mutlaka gören biri vardır diye de şehrin tüm erkekleri soyularak bakılıyormuş. Adam saklanmış ama ne çare bulup onu da soymuşlar. Derisinin pul pul olduğunu gören büyücü:

- Bu adam demiş Şahmeran'ı görmüş.

Padişah emretmiş adama, Şahmeran'ın gözlerini getir, kızım iyileşsin yoksa kafanı vurdurturum. Adam çaresiz düşmüş yola. Mağaraya girmiş, yürümüş, yürümüş. Bu kez yılanlar ona eşlik etmiş. Şahmeran'a götürüp uzaklaşmışlar. Şahmeran:

- Canımı almaya geldin değil mi? Ben ölümümün bir insan elinden olacağını biliyordum deyince adam çaresiz kaldığını padişahın kızının şifaya ihtiyacı olduğunu söylemiş. Şahmeran öldüğünden yılanların haberi olmamasını isteyerek adama teslim olmuş. Adam Şahmeran'ı istemeyerek de olsa öldürmüş, gözlerini çıkartmış. Padişaha götürmüş, padişah hemen kızına yedirmiş. Kız günden güne toparlanmaya başlamış, iyileşmiş. Padişah adamın canını bağışlamış. O gün bugündür, Misis yelden, Adana selden, Ceyhan da yilandan gidecek diye bir söz dolaşır durur (K.10, K.17).

CE-3

Taşbebek Efsanesi

Zamanında bir evin bir oğlu evlenmiş. Günler geçmiş, aylar geçmiş, yıllar geçmiş. Çocukları olmazmış. Gelin üzülür, ağlar, her gece dua edermiş. Derken kocası yeniden evlenmiş. Kadının üzüntüsü kat be kat artmış. Kendini dağlara taşlara vurmuş. Deli divane olmuş. Dağlarda gezerken bir taş bulmuş, dağa taşa can veren Allah bu taşa da can verir mi diye düşünerek eve getirmiş. Sarmış, sarmalamış, doğacak çocuğu için aldığı beşiğine yatırmış. Bütün gece dua etmiş. Allah'a yalvarmış. O kadar çok dua etmiş ki yorgunluktan uyuyakalmış, uyandığında beşiğe koşmuş, bakmış bir bebek kıpırdanıyor. Zavallı kadın sevinçten ne yapacağını şaşırılmış, bebeğini öpmüş, koklamış.

Sonra alır, kocasına götürür, yaptıklarını anlatır. Kocasını ikinci karısını boşar, ocakları kurtulur, gider (K.15).

Değerlendirme

Ceyhan yöresinden derlediğimiz üç efsaneden biri insanoğlunun ilk çağlardan beri aradığı ölümsüzlük sırrıyla ilgilidir (CE-1). Diğer iki efsanenin birinde olağanüstü bir canlı olan yılan Şahmeran'ın insanoğlu tarafından öldürülüşü anlatılmaktadır (CE-2). Son efsane de Anadolu'da oldukça sık rastlanan taş bebek efsanesidir (CE-3). Çocuğu olmayan bir annenin isteği için Tanrı'ya yalvarışı ve isteğinin kabul olması şeklinde sonlanan efsane Türk toplumunun bilinçaltındaki çocuk sahibi olma vurgusunu yansıtmaktadır.

2.4. Köy Seyirlik Oyunları

Köy seyirlik oyunları çağlar boyu süren halk tiyatrosu geleneğinin günümüze gelen mirasıdır. Bu oyunlar tarih boyunca göçlerden, çeşitli kültürlerden ve birikimlerden etkilenmiştir. İslamiyet öncesi Türk kültüründe bugünkü İslamiyet ve Anadolu kültürünün etkisini görüyoruz. Bu oyunlar zaman boyutunda beslenerek bugünkü halini almıştır. Oynandığı toplumun kültür düzeyine, zaman ve geleneğe bağlı olarak şekillenir (Artun, 1996:92).

Köy seyirlik oyunları, bütün törenler ve gelenekler gibi aslını koruyamamış birçok tarihsel, sosyal, kültürel nedenlerle değişikliğe uğramıştır. Köy seyirlik oyunlarını iki başlık altında toplayabiliriz.

1. Belirli bir takvimi olan törensel ya da büyüsel (ritüel) nitelikli oyunlar
2. Kış geceleri, kına, nişan törenleri çeşitli toplumlarda çıkarılan bugün eğlence amacına yönelmiş oyunlar (Artun, 1994: 25).

Köylüler düğünlerde eğlenmek, kışın köy odalarında boş zamanlarını değerlendirmek için aralarında oyun çıkarırlar. Böylece öteden beri süregelen oyun geleneğini devam ettirmiş olurlar. Günlük hayatın çeşitli yönlerini konu edinen oyunlar çıkarırlar. Bu oyunların yalnız eğlendirici yanları olmayıp eğitici yanları da vardır. Oyunlar yoluyla yeni yetişen nesile toplumsal yaşantının kuralları öğretilir (Özhan, 1986:239).

Köy oyunlarında pagan büyü törenlerinin izi açıkça görülmekle beraber, sırasında güncel toplum olaylarına da yer verilmektedir. Günlük yaşamla ilişkisini

koparmamış olmaları, bu oyunları günümüz içi de işlevsel yapmaktadır. Oyunların özündeki esneklik doldurulmuş biçim kalıbını da etkileyecek, onu yeni gereksinmeler doğrultusunda geliştirecek güçtedir. Köy oyunları genellikle güldürü niteliğinde olmakla, şarkı ve dansla karışık olarak, eğlence amacı ile oynanmakla beraber, oyun çıkarmanın, kökündeki dinsel işlevini anımsatan bir ciddiliği, bir saygınlığı vardır. Anadolu köylerinde bu oyunlar yolu ile doğa olaylarının etkilenebileceği inancı hala yaşamaktadır. Oyunların, yaşamın ciddi sorunu ile böylesine bağıntılı sayılması onları, eğlendiricilikleri önemli bir olay da yapmaktadır (Şener, 1998:23). Köylü oyunlarındaki ritüeller oldukça önemlidir, bolluk törenlerinde rastlanan ritüeller başka toplumlarda benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır (And, 1975:2).

Ceyhan seyirlik oyunları şöyle tasnifleyebiliriz:

1. Evlenme törenlerinde eğlence amacıyla oynanan oyunlar
2. Büyüsel nitelikli oyunlar

CS-1

Kovalamaca Oyunu

Bu oyun düğünlerde ve kına gecelerinde oynanan kişilerin dikkatini çekmek ve ortamı hareketlendirip insanları eğlendirmek için oynanan bir oyundur.

Bu oyunda düğüne katılanlardan boylu boslu hızlı bir kadına erkek kıyafetleri giydirilir. Erkek kılığına giren kadın diğer kadınların arasına katılır, yanlarına oturur, onların dikkatini çeker, şakalaşır. En sonunda işi iyice zorlaştırmak için kadınlardan birini habersizce öper. Öpülen kişi sinirlenir, erkek kılığındaki kadın kovalanmaya başlanır. Uzun süren kovalamaca sonucu erkek kılığına giren kadın yakalanır, ceza olarak kendisine bazen sofrası kurdurtulur ya da çerez dağıtılır. Bu oyun düğüne katılanlar tarafından beğenilerek izlenen eğlenceli bir oyundur (K.25).

CS-2

Tazı-Tavşan Oyunu

Kına eğlencesi sırasında gelin ve sağdıçları arasında oynanan bir kovalama oyunudur. Amaç düğüne hareket ve eğlence katmaktır. Seyircilerin önünde sandalyeler sıralanır, sağdıçlar oturur. İçlerinden biri kaçmaya başlar, gelin onu kovalar. Geride oturanlar hep birlikte şu maniyi söylerler:

Tut tazı tavşanı

Tutamadı ya

Kaçtı da kaçtı

Kaçamadı ya

Gelin sağdıçlarının hepsini yakaladığında oyun biter (K.28).

CS-3

Çömçeli Gelin

Ceyhan yöresinde yağmur yağmadığı zaman köyde çocuklar ya da gençler toplanarak hem bir oyun oynarlar hem de bir ritüeli gerçekleştirirler. Derlediğimiz oyuna yağmur duası kısmında da yer vermiştik. Bu oyun şöyledir:

Yağmur yağmadığı zaman yağmur duasına çıkılır. Ağaca elbiseler giydirilip geline benzetilir. Daha sonra ev ev gezilip kapılar çalınır, kapıyı açan ev sahibine:

“Çömçeli gelin çöm ister

Bir kaşıcak un ister

Un verenin oğlu olsun

Tuz verenin kızı olsun “

diye söylenir. Bir helke ya da bir tas su kapıdakilerin başından aşağıya serpilir. Un, bulgur, yağ, para gibi şeyler verilir. Toplananlar köy gençleri tarafından paylaşılır ya da toplu pişirilip yenilir (K.98, K.99).

2.4.1. Değerlendirme

Ceyhan yöresinden derlediğimiz seyirlik oyunlardan ikisi evlenme törenlerinde eğlence amacıyla oynanan oyunlardan (CS-1, CS-2), bir tanesi büyüsel nitelikli oyunlardandır (CS-3).

Oyun yeri olarak büyük odalar veya meydanlar seçilmektedir. Büyüsel nitelikli olan “Çömçeli Gelin” oyunundaysa alan tüm köyü kapsamaktadır.

Kovalamaca oyununda erkek rolü bir kadın tarafından oynanır (CS-1). Tazı-Tavşan Oyunu gelin ve sağdıçları arasında oynanır. Amaç düğüne hareket ve eğlence katmaktır. Çömçeli Gelin oyunu ise büyüsel (ritüel) nitelikleri olan çocuklar ya da gençler tarafından oynanan bir seyirlik oyundur.

SONUÇ

Kültür, bir toplumun geçmişinden süzülüp gelen maddî ve manevî değerlerin bütünüdür. Bireyleri zaman ve mekân içerisinde birleştiren ortak noktalar yani kültür, geçmiş ve gelecek arasında köprü görevini üstlenir. Halk kültürü ise ortaya çıktığı toplumun maddî ve manevî değerlerine bağlı olarak şekillenir. Her toplum birbirinden farklıdır bu yüzden de halk kültürü toplumlara özgü bir yapı halinde ortaya çıkıp şekillenmektedir.

İnsan hayatındaki geçiş dönemleri doğum, evlenme ve ölümdür. Bu dönemler etrafında birçok âdet, inanış ve uygulamalar yumağı oluşmuştur. Ceyhan yöresi halk kültürü uygulamaları arasında doğum evlenme ve ölüm ile ilgili uygulamalar geniş ölçüde yer tutmaktadır. Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, doğum öncesi, doğum sonrası ve doğum sonrası olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Yörede kısırlığı gidermek için yapılan uygulamalar çeşitlilik göstermektedir. Kısırlığı gidermek için önce dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalar denenmekte sonuç alınmazsa halk hekimliği ve geleneksel sağaltmayla ilgili uygulamalar denenmektedir. Ayrıca günümüzde sağlık kuruluşlarına başvurulup doktorların önerdiği tedaviler kullanılsa da, halk hekimliği kapsamındaki uygulamalar ve dinsel- büyüsel içerikli uygulamalar da kullanılmaktadır.

Gebelikten korunmak için sağlık kuruluşlarının önerdiği doğum kontrol yöntemleri yaygınlaşsa da hâlâ geçerliliğini koruyan halk arasında sürdürülen uygulamalar vardır. Günümüzde sağlık kuruluşları, gebelikten korunma hakkında halkı bilinçlendirme çalışmalarını sürdürmekte ve bu hizmet ücretsiz verilmektedir. Gebelikten korunmak için hâlâ bazı geleneksel uygulamaların kullanılıyor olması toplumsal temellerden kaynaklanan ve bu konuda yeterli bilinçlenmenin yaygınlaşmasıyla ortadan kalkacak bir olgudur.

Ceyhan halk kültüründe çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan uygulamalar dinsel- büyüsel uygulamalar ve sağaltıcı uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde bu tip uygulamalar devam etse de öncelikli olarak sağlık kuruluşları ve doktora başvuru yapılmaktadır. Devletin bebek ölümlerini engellemek için yürüttüğü politikalar çerçevesinde her doğan bebek sağlık kuruluşlarınca takip edilmekte gereken her şey devlet tarafından karşılanarak yapılmaktadır. Sonuç olarak çocuğun doğmasından önce başlayan ve doğduktan sonra devam eden bu süreçte

öncelikli olarak sağlık kuruluşlarıyla doktorların önerdiği yöntemler kullanılmakta aynı zamanda halk kültüründe yer alan uygulamalar da kullanılmaktadır.

Aşerme ile ilgili uygulamalar toplumda anneye ve bebeğe verilen önemin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşeren kadının tüm istekleri yerine getirilmeye çalışılarak aşerme esnasında bebeği kötü şekilde etkileyebilecek bazı eylemlerden kaçınması sağlanır.

Çocuğun cinsiyeti doğum süreci boyunca en çok merak edilen konudur diyebiliriz. Annenin davranışları ve fiziksel özelliklerine bakılarak doğacak bebeğin cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılır. Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte kullanılan ultrason cihazı ile hamileliğin dördüncü ayında bebeğin cinsiyeti belirlenmektedir. Dolayısıyla günümüzde çocuğun cinsiyetini belirlemek için yapılan uygulamalar azalmaya başlamıştır.

Ceyhan halk kültüründe gebe kadının kaçınma ve uygulamaları bebeği koruma temeline dayanan uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğum sırası ile ilgili olarak eskilerde dinsel ve büyüsel içerikli olan uygulamalar kullanılsa da günümüzde doğumlar çoğunlukla sağlık kuruluşlarında gerçekleştirildiğinden bu tip uygulamalar azalmıştır. Doğum sırasında yapılan uygulamalar arasında karşımıza çıkan en dikkat çekici uygulama göbeğin gömüldüğü yere bağlı olarak şekillenen çocuğun geleceğini etkileme düşüncesidir.

Doğum sonrası lohusalık döneminde, hamilelik gibi zorlu bir süreci tamamlayan annenin çabuk iyileşmesi ve eski gücünü toplayabilmesi için yapılan uygulamalar önemli yer tutar. Albasması inancının yaygın olduğu yörede yapılan uygulamalar çeşitlilik göstermektedir. Yapılan uygulamalar dinsel ve büyüsel içerikli uygulamalardır. Ayrıca yapılan uygulamalar arasında eski kültür izleri taşıyan ocaklı kişilere gidilerek sağaltım amacına yönelik uygulamalar ve İslamî inancın şekillendirdiği uygulamalar da yer almaktadır.

Kırk, Türk kültüründe formülistik özelliği olan bir rakamdır. Annenin ve yeni doğan bebeğin önemli bir geçiş basamağı olan bugün de yapılan uygulamalara baktığımızda bu uygulamaların artık anne ve bebeği etkileyemeyecek unsurlardan tamamıyla arınma ve temizlenmeye yönelik uygulamalar olduğunu görmekteyiz. Günümüzde bu tip uygulamalar geçerliliğini korumaktadır.

Ceyhan yöresinde Türk kültüründe önemli yeri olan ad koyma ile ilgili uygulamalara baktığımızda, İslamî inanç ve uygulamaların ağır bastığını görmekteyiz. Ancak bebeğe adını koyan kişinin yaşlı biri oluşu ve bebeğe atalarından birinin isminin konulması gibi uygulamalar da Türk kültürünün izlerini taşıyan uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğum başlığı altında incelediğimiz uygulamalardan belki de en dikkat çekici olan uygulamalar aydaş çocuğun sağaltımı ile ilgili olanlardır. Yapılan uygulamaların büyük çoğunluğu büyüsel nitelikli uygulamalardır. Ayrıca taklit büyü ve suyun sağaltım gücünden faydalanma yanında ocaklı kişilerin yaptığı sağaltım da dikkat çekicidir.

Ceyhan halk kültüründe yürüyemeyen çocukla ilgili birçok inanış ve uygulama karşımıza çıkmaktadır. Yapılan uygulamalardan köstek kırma taklit büyü niteliğindedir. Ayrıca kırk aşı pişirilip dağıtılması, başında ekmek kırılıp dağıtılması büyüsel nitelikli uygulamalardır. Bu uygulamalar dışında yapılan uygulamalarda İslamî izler görmek mümkündür. Konuşamayan çocuk için yapılan uygulamalarda çoğunlukla dinsel-büyüsel içeriklidir. Bu uygulamalar arasında dikkat çekici olan uygulama, eski Türk kültüründen izler taşıyan aşık kemiğinden su içirilerek çocuğun sağaltımının yapılmaya çalışıldığı uygulamadır.

Ceyhan yöresinde huy kesme uygulamaları büyüsel niteliği olan uygulamalardır. Bebeğin sütten kesilmesi sırasında yapılan uygulamalar bebeği emmekten vazgeçirmeye yönelik tiksindirici unsurların kullanıldığı uygulamalardır.

Ceyhan halk kültüründe ilk diş, diş hediği yapılarak kutlanır. İlk saç kesimi ise çocuğun saç adağı olmadığı sürece zamanı geldiğinde gerçekleştirilir. Tırnak kesimi ise yine zamanı geldiğinde gerçekleştirilen geleceği etkileme düşüncesinin yer aldığı uygulamalarla kesilir. Kulak delme etrafında oluşan uygulama örüntüsünün yanı sıra günümüzde eczanelerde, kuyumcularda ve hastanelerde hijyenik koşullarla delinmektedir.

Ceyhan yöresindeki sünnet/kirvelik ve askerlik ve askerlik ile ilgili adet ve inanmalar başlıklarını geçiş dönemleri içerisinde inceledik. Ara geçişler olarak değerlendirilebilecek bu başlıklara doğumdan sonra evlenmeden önce yer vermenin uygun olduğunu düşünmekteyiz.

Geçiş dönemlerinden ikincisi evlenmedir. Evlenme süreci gelin güvey seçimiyle başlar, duvak töreniyle sona erer. Evlenme ve evlenme aşamaları hakkında birçok adet, inanış ve uygulama örüntüsü oluşmuştur. Ceyhan yöresinde yaygın olan evlenme biçimleri, görücülük yoluyla evlenme, anlaşarak evlenme ve kaçarak evlenmedir. Günümüzde evlenmeler çoğunlukla anlaşarak yapılmaktadır. Evlilik yaşı cinsiyete göre değişmektedir. Evlenme isteği, ataerkil aile yapısının devam ettiği Ceyhan yöresinde erkekler tarafından dile getirilir. Eskilerde kızların bu isteği dile getirmesi hoş karşılanmazken günümüzde evlilikler anlaşarak yapıldığından kız evlenmek istediği genci ailesiyle tanıştırebilmektedir. Ceyhan yöresinde gelinde ve damatta bazı özellikler aranır. Toplumun temel birimi olan ailenin kurulması sırasında bu kurumu kötü yönde etkileyecek durumlara en başta bu şekilde önlem alınmaktadır. Evlenme toplumunda mutlu bir olay olarak görülür, evlenmeme ise toplumca hoş karşılanan, istenen bir durum değildir. Bu yüzden evlenemeyen kızların kısmetinin kapalı olduğu düşünülür. Ceyhan yöresinde kısmet açma uygulamaları günümüzde de yapılmaktadır. Bu uygulamalar çoğunlukla dinsel ve büyüsel içeriklidir. Kısmet açtırmak için hocaya gidilmesi, muska yazdırılması ve ziyaretlere gidilip adak adanması İslamî yönleri olan uygulamalardır. Cami önünde kilit açtırılması ise bir büyüsel uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evlenme sürecinde görücülük, kız isteme, söz kesme, tatlı yeme ve başlık gibi aşamalar oldukça önemlidir. Ceyhan yöresinde bu aşamalar geleneksel aşamalarına uygun sürdürülmektedir. Hatta anlaşarak evlenecek gençler, görücülük yoluyla evlenmenin tüm uygulamalarını yerine getirirler. Başlık ya da süt parası yoktur. Eskilerde de nadir olan bu geleneğin şimdilerde ortadan kalkması toplum tarafından hiçbir zaman hoş karşılanmadığının da bir göstergesidir.

Nişan evliliğe bir adım yaklaşılan bir geçiştir. Nişan gençlerin ve ailelerin birbirlerini daha iyi tanıyacakları bir süreci başlatır. Evlenecek çiftin topluma evlenme kararını açıkladığı nişan töreni günümüzde sadeleşerek, isteğe bağlı olarak yapılır hale gelmiştir. Şüphesiz nişan törenlerinin sadeleşmesinde ekonomik yapıların değişmesi önemli rol oynamıştır. Bunun dışında nişan geleneklere uygun olarak gerçekleştirilmekte, nişanlılık dönemi yemekler, ziyaretler, hediyeler yapılmaktadır. Nişanın bozulduğu durumlar da olmaktadır. Nişan bozulduğunda nişanı bozan taraf diğer tarafa hediyeleri, bohçaları teslim eder, bazı durumlarda yapılan masrafların da karşılandığı olur.

Ceyhan yöresinde düğüne davete oldukça önem verilmektedir. Eskilerde herkes düğüne okuntuyla çağrılırken şimdiler çok yakın akrabalar dışındaki herkes davetiyelerle düğüne davet edilmektedir. Değişen sosyolojik yapının getirdiği ekonomik kaygılar okuntu geleneğini de etkilemiş, yerini davetiyeye bırakmasına nende olmuştur.

Ceyhan yöresinde düğünün ne zaman ve nasıl yapılacağını ailelerin ekonomik durumu belirlemektedir. Düğünler bayrak dikimiyle başlamaktadır. Bayrak dikme esnasında birçok uygulama karşımıza çıkmaktadır. Sağdıçlık geleneği devam etmektedir. Çeyizi kimin hazırlayacağı ailelerce kararlaştırılmaktadır, çoğunlukla ortaklaşa alınmaktadır. Yörede çeyizin götürülme zamanı isteğe bağlı olarak değişmektedir. Ancak çeyiz davul zurna eşliğinde götürülmektedir. Çeyiz sermeye eli ayağı çabuk kişiler götürülmektedir. Çeyiz serimi sırasında sandığın üstüne oturan kişi bahşiş isteyerek çeyiz serme olayına eğlence katmaktadır. Kına kız evinde yapılmakta kına sırasında kına türküleri eşliğinde gelin ağılatılmaktadır. Kına sırasında kızın sağdıçları gelinin eşyalarını oğlan tarafından gelenlere göstererek çeşitli bahaneler uydururlar, bun karşılığında para alırlar. Gelin almaya çalgıcılarla gidilmektedir. Gelin ailesiyle vedalaşır, beline kırmızı kuşak bağlanarak evden çıkarılır. Oğlan evine götürülmeden önce de mezarlığın etrafı dolaştırılır. Gelin indirme sırasında da davul zurna çalar. Gelin indirilirken indirmelik verilir, başından saçını saçılır ve bazı büyüsel uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar geleceğe yönelik uygulamalardır. Ceyhan yöresinde özne övme uygulaması yapılmaktadır.

Ceyhan yöresinde hem resmî nikâh hem de imam nikâhı yapılmaktadır. Resmî nikâh düğünden önce yapılmaktadır. İmam nikâhı ise gelin eve getirildiğinde yapılmaktadır. Genel uygulama ise gerdeğe girmeden önce yapılması şeklindedir.

Düğünden sonra duvak mevlidi yapılmakta, misafirler geline hediye getirmekte gelin ise misafirler ucu oyalanmış tülbent dağıtmaktadır. mevlid sırasında Duvak mevlidi sırasında duvak gül dalına asılır. Duvak mevlidinde gelinin altına yastık atılır, gelin yastık üzerine diz çöker, üstüne duvak örtülür, önüne bir kız bir oğlan konur, oklavayla dizlerine vurulur Bu mevlid ikramlı olarak yapılmaktadır. Duvak mevlidinden sonra ailelerden başlanarak yeni çift yemeğe giderler, giderken hediye olarak yanlarında bohça götürürlür.

Ceyhan yöresinde geçişi dönemlerinden sonuncusu olan ölüm olayı etrafında da birçok âdet, inanış ve uygulamalar örüntüsü oluşmuştur. Bu âdet, inanış ve uygulamaları ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası aşamalarında değerlendirebiliriz.

Ceyhan yöresinde ölümü düşündüren ön belirtiler doğa olayları, hayvan davranışları, rüyalar ve vücuttaki fiziksel ve ruhsal değişiklikler etrafında toplanmaktadır. İnsan ölüm karşısında çaresizlikten ve önceden bilme isteğinden kaynaklanan bir takım inanmalar örüntüsü oluşturmuştur.

Ceyhan yöresinde yıkama, kefenleme, gömme ve mezarlıkta yapılan işlemler İslamî kurallara göre yapılmaktadır. Mezarlıktan döndükten sonra cenaze evinde yemek yenmesi eski Türklerden izler taşıyan bir uygulamadır. Cenaze evine komşular tarafından yedi gün yemek getirilmesi toplumsal dayanışmanın örneği olarak karşımız çıkmaktadır. Taziye ziyaretleri ise ölü yakınlarının acısını sağaltıcı toplumsal bir gelenektir. Ölen kişinin eşyalarının yıkılarak ihtiyaç sahiplerine verilmesi ise ölümün suyla arıtılıp evden uzaklaştırılması isteğiyle beraber ölen kişinin ruhuna hayır yapmaktır. Dağıtma işlemi yıkama ve kefenleme sırasında geriye kalan eşyalar için de uygulanmaktadır.

Ceyhan yöresinde yapılan devir-iskat uygulaması ölen kişinin bu dünyada yerine getirmediği veya getiremediği dini vazifelerinin yerine yakınlarınca yapılmaktadır. Böylece ölen kişinin öteki dünyada azap çekmeyeceği düşünülmektedir.

Ceyhan yöresinde yas süresince ölünün yakınlarına ve tuttukları yasa saygı gösterilmektedir. Köy kahvelerinde radyo, televizyon açılmaz. Düğün, sünnet gibi bir eğlence yapılacaksa müsaade istenerek yapılır. Toplumsal olarak saygı duyulan yas dönemi toplumsal dayanışmanın ve acının paylaşılmasının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ceyhan yöresinde mezarlık ziyaretleri çok önemlidir. Mezarlık ziyareti ile ilgili uygulamalarda İslamî uygulamalarla atalar kültü inancına yönelik uygulamaların iç içe geçmiştir. Mezarlara önem verilmesi, temiz tutulması, ağaç ve değişik çiçeklerin ekilmesi saptamamız doğrultusunda yapılan uygulamalardır.

Ceyhan yöresinde yatırlar ve ziyaret yerleriyle ilgili inanışlara baktığımızda, karşımıza atalar kültü ve İslamiyet'le birlikte şekillenen velî kültü çıkmaktadır. Dua etme, adak adama, kurban kesme gibi uygulamalar yatan kişiye duyulan saygı ve

dileğine yardım edebileceği düşüncesinden kaynaklanan eski kültür izleri taşıyan uygulamalardır.

Ceyhan yöresinde karşımıza çıkan “ocaklı kişiler” birçok işleviyle toplumda önemli yeri olan şamanları ve onların sağaltıcı büyüsel uygulamalarını hatırlatmaktadır. Zaman geçse de Türk toplumunun tılsımlı güçlere olan bakış açısı değişmemiş, inanış kalıpları korunmuştur.

Ceyhan yöresinde çoğunlukla nazara inanılmaktadır. Nazarla ilgili uygulamalar dinsel ve büyüsel yönü olan uygulamalardır.

Ceyhan yöresinde büyüye inanılmamaktadır. Büyü yaptırılan hoş karşılanmamaktadır, yapılan büyülerin büyük çoğunluğu kötü niyetle yapılmaktadır. Dini inanç gereği de yasaklanmış olan büyüye, her türlü iyiliğin ve kötülüğün Allah’tan geldiği temeline dayanarak yaklaşılmaktadır. Büyü kaynak kişilerimizce yapılmadığından sadece bilgi alınmıştır.

Ceyhan yöresinde uğur ve bereket ile ilgili uygulamalarda da dini ve büyüsel uygulamaların iç içe geçtiği görülmektedir. Bereket getirmesi tarlalara asılan inek kafası dikkat çekici bir nesnedir. Koruyucu özelliği olduğuna inanılan bu nesne çok eski bir inanç örüntüsünün kalıntısıdır.

Halk mutfağı halk kültürünü oluşturan en önemli parçalardan biridir. Kullanılan malzemeler, araç ve gereçler, yiyecek ve içecek yapımları, yemek alışkanlıkları, sofraya düzeni gibi unsurlar bir coğrafyadaki kültürü, yaşayışı ve ekonomiyi tanımlamaktadır. Ceyhan yöresinde de halk mutfağı şartlara göre şekillenmiştir. Tahıl, sebze ve et ağırlıklı beslenme ağırlıktadır. Süt ve süt ürünleri ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Yiyeceklerin saklanması ve korunması, kışlık hazırlanan yiyecekler, mutfak araç ve gereçleri araştırma alanımızda halk mutfağı başlığı altında incelediğimiz diğer konular olup yörenin mutfak kültürü hakkında bilgileri yansıtmaktadır. Sofra gelenek ve göreneklere ise bugün hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

İlkel zamanlardan günümüze hemen her toplumda geleneksel sağaltım yöntemleri var olmuştur. Ceyhan yöresinde de halk hekimliği uygulamaları geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır. Halkın tıpla birlikte kullandığı bu yöntem ve uygulamalar günümüzde hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Ceyhan yöresi anonim halk edebiyatı ürünleri Ceyhan halk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Ancak günümüzde yeni sözlü ürünlerin oluşmasında sıkıntı vardır. Eski ürünler ağızdan ağza dolaşarak yayılmıştır.

Ceyhan yöresinden 24 türkü derledik. Ceyhan türkülerini tören türküleri, lirik türküler ve olay türküleri olarak tasnifledik. Derlediğimiz türkülerin büyük çoğunluğunun nazım birimi dördlüktür. Bir türkünün nazım birimi ise üçlüktür. Bir türküde de bir tane beşlik bulunmaktadır. Türkülerin bir kısmı nakaratlıdır. Türkülerde 7'li, 8'li ve 11'li ölçü kullanılmıştır. Ölçüsü kararsız olan türküler de vardır. Türkülerde değişik kafiye çeşitleri kullanılmıştır.

Ceyhan tören türkülerinin tümünü kına türküleri oluşturmaktadır. Lirik türkülerde sevgiliye karşı beslenen aşk, sevgi yokluğunda çekilen hasret ve acı ana temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Olay türkülerinde kişilerin başından geçen olaylar tüm çıplaklığıyla oluş sırasıyla ve kişide uyandırdığı duyguların bütünlüğüyle anlatılmaktadır. Anlatılan olaylar; askerlik, göç, yetim kalmanın verdiği ruh hali, dünya derdi ve çaresizliktir.

Ceyhan yöresinden 147 mani derledik. Derlediğimiz manileri sevda manileri, askerlik manileri, hasret manileri, kaynana manileri, içinde yer ve kişi ismi geçen maniler, alkış manileri, kargış manileri, atışma manileri, davulcu manileri olarak tasnifledik. Derlediğimiz manilerin tümünün nazım birimi dördlüktür. Manilerin çoğunda 7'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Bir kısmında 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Geriye kalan manilerin ölçüsünde karalılık yoktur. Manilerin büyük çoğunluğu aaxa şeklindeki kafiye dizilişine sahiptir.

Ceyhan sevda manilerinde sevgiliyi merak etme, sevgilinin fiziki özellikleri ve övgü, sevgiliye verilen önem, küçümseme, kıskandırma, sevgilinin özellikleri, sevgiliye duyula özlem, sevgiliye kavuşma isteği, evlenme isteği, sevgiliye karşı duyulan pişmanlık, sevgiliye sitem, sevgilinin özelliklerine dair istek, aşk ve sevgi gibi konulara yer verilmiştir. Askerlik manilerinin büyük çoğunluğunda ayrılığın verdiği özlem ve hasret dile getirilmektedir. Hasret manileri ayrılmış sevgililer ya da uzaklarda sevgilisi olanlar tarafından söylenmiş özlem dolu manilerdir. Kaynana manileri, geniş aile şeklinde yaşayan eski aile yapısını sürdüren ailelerde gelinlerin kaynanalardan çektiklerini hatta nefretlerini anlattıkları manilerdir. Yaşanan yer ve sevgili adlarının geçtiği maniler çoğunlukla sevgili ile ilgilidir. Alkış manileri sevgiliyle ilgilidir. Kargış

manileri çoğunlukla sevgili ve sevgiliyle ayrılığa neden olan kişi üzerine söylenmiştir. Atışma manileri karşılıklı konuşma şeklindedir. Davulcu manileri ise herhangi bir konuya bağlı değildir.

Ceyhan yöresinden 8 ninni derledik. Ceyhan ninnilerini, ninni olarak söylenen tekerlemeler, yiyecek ve içecek dileğiyle ilgili ninniler, kız-oğlan, anne-baba ve akrabayla ilgili ninniler ve uyuma ve büyüme ile ilgili ninniler olarak tasnifledik. Ninniler nazım birimleri dörtlük olanlar, iki dizeden ve kavuştuktan oluşanlar ve beş dizeden oluşanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölçü olarak kararlılık yoktur. 8'li ve 9'li ölçüyle söylenenler de vardır. Kafiye dizilişlerinde de herhangi bir kararlılık yoktur.

Ceyhan ninnilerin üç tanesi çocuğun dikkatini çekip, ezgisine kapılmasını sağlayan ninnilerdir. Çocuklar için yiyecek ve içecekler yeni keşfettikleri şeyler olduğu için önemlidir, ninnilerde bazen yiyecek ve içecek dileği dile getirilerek uyuduğu takdirde uyandığında ödüllendirileceği söylenir Çocuk için onları seven etrafındaki insanlar oldukça önemlidir, çocukların ilgisi onların adı geçirilerek çekilmeye uyutulmaya çalışılır. Anneler bir an önce çocuklarının uyumasını ve büyümesini isterler ve bu isteklerini ninnilerde dile getirerek çocuklarını uyutmaya çalışırlar. Ninnilerin söylenmesinde cinsiyet ayrımı yoktur. Ninnilerde annelik duygusunu ve sevgiyi görmekteyiz.

Ceyhan yöresinden 18 ağıt derledik. Bu ağıtlarının tümünün nazım birimi dörtlüktür. Ağıtların büyük kısmı 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bir kısmı ise 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Geriye kalan ağıtların ölçülerinde kararlılık yoktur. Ağıtların kafiyelenişlerinde tutarlılık yoktur. Çoğu ağıtta birden çok çeşitte kafiye kuşanılmıştır.

Ceyhan yöresinde bugün hâlâ ölüm karşısında duyulan acı ve üzüntü ağıtlarla ifade edilmektedir. Genellikle anneler tarafından yakılan ağıtlarda, ölümün verdiği ayrılık acısı, ölen kişinin yakınlarının yaşadığı olaylar, ölenin ardından duyulan üzüntü, endişelerin söylenmesi yer alır. Ayrıca hastalık ve hapislik karşısında söylenmiş ağıtlar, asker ağıtları ve kişilerin kendi için söylediği ağıtlar da vardır.

Ceyhan yöresinden 23 tekerleme derledik. Ceyhan tekerlemelerini oyun tekerlemeleri ve bağımsız söz cambazlığı değerinde tekerlemeler olarak sınıfladık. Ayrıca tekerlemeleri nazım birimine göre manzum, yarı manzum ve mensur tekerlemeler olarak sınıfladık. Tekerlemelerin manzum olanlarının ölçüsünde kararlılık yoktur. Tekerlemeler, düz, mani ve koşma tipinde kafiyelenmişlerdir.

Oyun tekerlemeleri çocuklar tarafından oynanan oyunlarda oyunun önemli bir kısmını oluşturur. Ebeyi belirlemek ve sayışmak için kullanılan bu tekerlemelerin yanı sıra bir oyunu karakterize eden tekerlemeler vardır. Ayrıca karşılıklı söylenen ağız çabukluğu gerektiren tekerlemeler de vardır. Çoğu tekerleme de dil becerisinin gelişmesine katkı sağlayan değişik ses özellikleriyle oluşturulmuş, belli bir ritimle söylenen çocukların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan tekerlemelerdir. Ceyhan yöresinde tekerlemeler çocuk oyunlarının vazgeçilmezi olmaya devam etmektedir. Sokak oyunlarında hâlâ yaygın olarak söylenen tekerlemeler yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. Bu durum kelime hazinesi ve hayal gücüyle paralel olarak tekerlemelerin söylendiğinin kanıtıdır. Yörede derlediğimiz bazı tekerlemeler ağız çabukluğu istediğinden yarış havası içinde karşılıklı söylenmektedir.

Derleyebildiğimiz Ceyhan çocuk sevmeleri 4 tanedir. Bunlardan sadece biri 6'lı ölçüyle yazılmıştır, diğerlerinde kararlılık yoktur. Çocuk sevmelerinin hepsi ikiliklerden oluşmaktadır. Çocukları sevmek için söylenen bu sözlerden ikisi uyku ile ilgilidir, diğerleri çocuğun bir annenin gözündeki değerini bildiren sözlerdir. Derlediğimiz çocuk sevmelerinde, çocuğun çok önemli olduğu toplumumuzda çocuklara gösterilen sevgi belli bir ezgi ile kalıplaştırılarak söylenmektedir.

Ceyhan yöresinden 17 bilmece derledik. Ceyhan bilmecelerini insanlar ve onun uzuvlarıyla ilgili bilmeceler, hayvanlar ve onun uzuvlarıyla ilgili bilmeceler, bitkiler ve onun uzuvlarıyla ilgili bilmeceler, eşyalarla ilgili bilmeceler, giyim-kuşama ilgili bilmeceler, yiyecek ve içeceklerle ilgili bilmeceler, tabiat ve tabiat hadiseleriyle ilgili bilmeceler, diğer konulardaki bilmeceler şeklinde sınıfladık.

Ceyhan bilmecelerinin bir kısmı mensur diğer kısmı ise manzumdur. Manzum olanlar iki dizeden oluşmuştur. İki dizeden oluşan manzum bilmecelerden ikisi ab şeklinde kafiyelenirken diğerleri aa şeklinde kafiyelenmiştir. Manzum bilmecelerin ölçülerine bakıldığında; 6'lı olanlar, yedili olanlar, sekizli olanlar ve kararlılık göstermeyenler şeklinde olduğu görülmektedir.

Bilmeceler arasında insan ve onun uzuvlarından dudak ile ilgili bir bilmece, hayvanlardan yılanla ilgili bir bilmece, bitkiler ve uzuvlarıyla ilgili 8 bilmece yer almaktadır. Bitkilerle ilgili bilmecelerde cevaplar ceviz, karpuz, limon, mercimek, nar ve patatestir. Eşyalar, giyim-kuşam, yiyecek-içecek ve tabiat hadiseleriyle ilgili birer bilmece bulunmakta cevapları ise sırasıyla kahve cezvesi, çorap, dondurma ve su olarak

karşımıza çıkmaktadır. Ceyhan yöresinde bilmeceler her yaştan insan tarafından söylenmektedir. Ayrıca kalabalık ortamlarda zaman geçirmek ve eğlenmek amacıyla söylenmektedir. Bilmeceler ortaya çıktığı topluma göre şekillenmektedir. Bilmecelere bakılarak bir toplumun özellikleri belirlenebilir. Ceyhan yöresi bilmeceleri de yörenin kültür ve yaşayışında kullanılan unsurları yansıtmaktadır.

Ceyhan yöresinden 159 atasözü derledik. Ceyhan atasözlerinin büyük kısmı geniş zaman kipiyle çekimlenmiştir. Bu atasözlerinin dışındakilerde emir kipi, geçmiş zaman kipi, gereklilik kipi, hem emir hem de geniş zaman kipi, hem geçmiş ve hem geniş zaman kipi, hem geçmiş zaman hem emir kipi, hem şimdiki zaman hem emir kipi ve birleşik zamanlı kip kullanılmıştır. Atasözlerinin bir kısmı basit ve tek yargı bildirirken, bir kısmı birden fazla yargı bildirmektedir. Atasözlerinin içeriklerine bakarsak, büyük kısmı asıl atasözleri grubuna girmektedir. Diğer kısmı atasözü değerinde deyimler ve fıkra edası taşıyan atasözlerinden oluşmaktadır.

Yöreden derlediğimiz atasözleri insanların hayata bakış açılarını yansıtmaktadır. İnsan ilişkileri, toplumsal normlar, niyetler, sorunlara bakış gibi konuların açılımları atasözlerinde yer almaktadır. Kullanılan deyimlerin bir kısmı yöreye özgü iken bir kısmı ise hem yörede hem de standart Türkçede kullanılmaktadır.

Ceyhan yöresinden 21 alkış, 15 kargış derledik. Ceyhan yöresinde de insanlar, sevinçlerini alkışlarla, öfke ve kızgınlıklarını ise kargışlarla dile getirmektedir. Alkış ve kargışlar ortaya çıktıkları toplumun olaylara bakış açısını, yaşam felsefesini değer yargılarını, toplumsal normlarını yansıtır. Alkışlarda sevilen kişiye yönelik iyilik dilekleri yer almaktadır. Kargışlarda ise kötülük görülen kişiye yönelik kötülük dilekleri yer almaktadır. Kargışlarda dikkati çeken nokta belli bir derecelendirme şeklinde kötülük dileklerinin olmasıdır.

Ceyhan yöresinden 4 masal derledik. Milletler arası masal katalogunda yer alan tasnife göre Ceyhan masallarını hayvan masalları ve asıl masallar olarak tasnifleyebiliriz. Hayvan masalı olarak tasnif edebileceğimiz bir adet masal olup (CMA-2), aynı zamanda bu masal Stith Thopmson'un tip kataloğuna göre de hayvan masallarının "evcil hayvanlar" alt başlığına dâhil edilebilir. Bu masalda geçen hayvan ise kedidir.

Ceyhan masallarının diğer üçü ise asıl masallar olarak değerlendirilebilir (CMA-1, CMA-3, CMA-4). Stith Thopmson'un tip katalogunda yer alan formelle başlayan

masallardan “evliliği içine alan masallar” alt başlığına dâhil edilebilir. Masalların üçünde başlangıç formeli kullanılmıştır (CMA-2, CMA-3, CMA-4). Masallarda geçiş formelleri yerine “bir süre sonra, birgün, bu arada” gibi ifadeler kullanılmıştır. Masallarda bitiş formeli olarak ikisinde (CMA-2, CMA-4) “mutlu olmuşlar” ifadesi birinde “muratlarına ermişler” ifadesi yer almaktadır (CMA-1)

Ceyhan yöresinden 7 fıkra derledik. Ceyhan’dan derlediğimiz fıkraları kişileri belli halk tipleri olan fıkralar ve kişileri günlük hayattan ve sıradan tipler olan güldürücü fıkralar olarak sınıfladık. Fıkraların büyük kısmını belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar oluşturmaktadır. Sadece iki fıkra kişileri belli halk tipleri olan fıkralardan olup, Yörük fıkrasıdır. Fıkraların hangi zamanda geçtiği belli değildir. Çoğu fıkranın mekânı da belli değildir. Sadece bir fıkranın Adana’da geçtiğini anlayabiliyoruz.

Ceyhan yöresinden 3 efsane derledik. Ceyhan efsanelerini, ölümsüzlükle ilgili efsaneler ve olağanüstü kişi ve olaylarla ilgili efsaneler olarak sınıfladık. Ceyhan yöresinden derlediğimiz üç efsaneden biri insanoğlunun ilk çağlardan beri aradığı ölümsüzlük sırrıyla ilgilidir. Diğer iki efsanenin birinde olağanüstü bir canlı olan yılan Şahmeran’ın insanoğlu tarafından öldürülüşü anlatılmaktadır. Son efsane de Anadolu’da oldukça sık rastlanan taş bebek efsanesidir. Çocuğu olmayan bir annenin isteği için Tanrı’ya yalvarışı ve isteğinin kabul olması şeklinde sonlanan efsane Türk toplumunun bilinçaltındaki çocuk sahibi olma vurgusunu yansıtmaktadır.

Ceyhan yöresinden 3 seyirlik oyun derledik. Derlediğimiz seyirlik oyunları evlenme törenlerinde eğlence amacıyla oynanan oyunlar ve büyüsel nitelikli oyunlar olarak sınıfladık. Seyirlik oyunlardan ikisi evlenme törenlerinde eğlence amacıyla oynanan oyunlardan, bir tanesi büyüsel nitelikli oyunlardandır. Oyun yeri olarak büyük odalar veya meydanlar seçilmektedir. Büyüsel nitelikli olan “Çömçeli Gelin” oyunundaysa alan tüm köyü kapsamaktadır. Kovalamaca oyununda erkek rolü bir kadın tarafından oynanır. Tazı- Tavşan Oyunu gelin ve sağdıçları arasında oynanır. Amaç düğüne hareket ve eğlence katmaktır. Çömçeli Gelin oyunu ise büyüsel (ritüel) nitelikleri olan çocuklar ya da gençler tarafından oynanan bir seyirlik oyundur.

Bu çalışmayla Ceyhan yöresindeki geçiş dönemleri etrafında oluşan uygulamaları, bayram, tören ve kutlamaları, halk inanışlarını, halk mutfağını, halk hekimliği uygulamalarını ve anonim halk edebiyatı ürünlerini toplamaya çalıştık. Geçiş

dönemleri, bayram, tören ve kutlamalar, halk mutfağı ve halk hekimliğı uygulamalarında öncelikli olarak Anadolu ve Türk Dünyası'nda yapılmış çalışmalardan alıntılara sonra yöreden derlediğimiz uygulamalara ve Türk kültürü ile ilişkilendirmeye çalıştığımız değerlendirmelere yer verdik. Anonim halk edebiyatı ürünlerini ortaya koymadan önce tanımlarını ve literatürdeki karşılıklarını verdik. Daha sonra derlediğimiz ürünlere yer verip biçim ve içerik açısından değerlendirdik.

Çalışmamızın sonucunda Ceyhan yöresinde yeni sözlü ürün üretiminin sınırlı olduğunu ancak eski ürünlerin dilden dile dolaşarak yayıldığını tespit ettik. Yaptığımız bu çalışmayla günümüzde kaybolmaya yüz tutan ve her geçen gün unutilan halk kültürünü ve halk edebiyatı ürünlerini kayıt altına aldık ve gelecek kuşaklara aktarmaya çalıştık. Daha önceki çalışmalarıyla bizlere kılavuzluk eden değerli araştırmacılara teşekkür ediyor, yaptığımız çalışmanın Türk halk kültürüne katkı sağlamasını diliyoruz.

KAYNAKÇA

- ABDURRAHMAN, Varis (2004), “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, *Milli Folklor*, c.8, S.61.
- ABRAHAMS Roger D., DUNDES Alan (2007), “Bilmeceler”, *Milli Folklor*, c.10, S.73.
- ACIPAYAMLI, Orhan (2007), “Türk Folklor Ürünü Yağmur Duasıyla İlgili Yapı ve Fonksiyon Sorunları”, *Yağmur Duası Kitabı*, Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- AKPINARLI, Feriha (1996), “Anadolu’da Nazar ve Nazarlıklar”, I. *Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri I*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- AKYOL, Neriman Senem (2006), “Adana (Merkez) Halk Kültüründe Halk İnançları Bayramlar ve Törenler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- ALTUN, Işıl (2004), *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- ANADOL, Cemal (2006), *Tarihten Günümüze Kadar Doğu ve Batı Kültürlerinde Halk İnanışları Büyü (Sihir-Tılsım-Cin Çarpması)*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- AND, Metin (1975), “Dramatik Köylü Gösterilerinin Ritüel Niteliği”, *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1974*, Ankara: MİFAD Basımevi.
- ANIL, Engin (2001), “Kıbrıs’ta Halk Arasındaki İnançlar: Hayvanlarla İlgili Çeşitli İnanışlar ”, *Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III*, Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- ARTUN, Erman (1994), “Ritüel kökenli Trakya ve Balkan Köy Seyirlik Oyunlarında Ölme-Dirilme, Kız Kaçırma Motifleri”, *Milli Folklor*, C.3, S.22.
- _____ (1996), “Adana Köy Seyirlik Oyunlarından Örnekler”, *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, Ankara.
- _____ (1997),”Adana’da Bilmece Sorma Geleneği”, *I. Halkbilim Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: Karşı Basın Yayın Matbaacılık.

- _____ (1998), *Adana Mutfak Kültürü ve Adana Yemekleri*, Adana: Çukutob Kültür Yayınları.
- _____ (1998), *Tekirdağ Halk Kültürü Araştırmaları*, Tekirdağ: Tekirdağ Genç Yöneticiler ve İş Adamları Derneği Yayınları.
- _____ (2000), "Adana'da asker uğurlama-karşılama törenleri, asker ağıtları,türküleri, şiirleri, manileri" *Milli Folklor*, c.6, S. 47.
- _____ (2001), "Adana'da Törenlere, Adaklara Özel Günlere Ait İnanışlar, Pratikler ve Bunlara Bağlı Mutfak Kültürü", *Milli Folklor*, c.7, S.49.
- _____ (2005), *Türk Halk Bilimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AYNAKULOVA, Gülnisa (2006), "Kırgızlarda Evlilik ve Evlenme Törenleri ", *Milli Folklor*, c.9, S.72.
- AZADOVSKİ, Mark (2002), "Sibirya'dan Bir Masal Anası", Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- BAHŞİOĞLU, Ayşegül (2000), "Kastamonu Merkez İlçede Düğün Aşamasında Çeyiz ile Uygulamalar", *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- BALAMAN, Ali Rıza (1983), *Gelenekler: Töre ve Törenler*, Betim Yayınları: İzmir.
- BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe (1998), "Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum-Evlenme-Ölüm", *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- BAYSAL, Ayşe (1993), *Beslenme Kültürümüz*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- _____ (1997), "Türk Mutfağında Pekmez ve Ürünleri", *V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- BEKKİ, Salahaddin (2004), "Türk Halk Anlatılarında Ölüm Ruhu Motifi", *Milli Folklor*, c.8, S.62.
- BORATAV, Pertev Naili (1973), *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- _____ (2000), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi: İstanbul.

- ÇAĞIMLAR, Zekiye (2002), “Küreselleşmeyle Değişime Uğramaya Başlayan Adana’nın Bazı Yörelerindeki Yatır- Ziyaret ve Ölüm Sonrası Adet, İnanma ve Pratikler”, *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, ss.65.
- ÇELİK, Ali (2001), “Afganistan’daki Hazar Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Bir Mukayese Denemesi”, *Milli Folklor*, c.7, S.50.
- ÇEVİRME Hülya, SAYAN Ayşe (2005), “Alkarısı inanmaları ve bilim ”, *Milli Folklor*, c.9, S.65.
- ÇOTUKSÖKEN Yusuf (1992), *Atasözlerimiz*, Özgül Yayınları: İstanbul.
- DEDE, Abdülkadir (1978), *Batı Trakya Türk Folkloru*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- DEMİRCİ, Abdullah (2001), “Türkiye ve Azerbaycan Sahasında Bilmece Türü”, *Milli Folklor*, c.7, S.50.
- DURDU, Aydın- KALAYACI, Bircan (1997), “Geçmişten Günümüze Ölüm Adetleri ve Kemaliye Köyünde Ölüm”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, ss.47.
- DUYMAZ, Ali (2002), “İrfanı Arzulayan Sözler, Tekerlemeler”, Akçağ Yayınları: Ankara.
- EKİCİ, Metin (2002), “Tire Yöresi Yağmur Duası Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, *Milli Folklor*, c.2, S.56.
- ELÇİN, Şükrü (2004), *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2004), *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- ERŞAHİN, İbrahim (2005), *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü*, Ötüken Yayınları: İstanbul.
- FRAZER, Sir James George (2001), *Altın Dal*, YKY: İstanbul
- GÖKÇEOĞLU, Mustafa (2001), “Gelenegimizde ve Geleneksel Sağaltımda Tuz”, *Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları: Gazimağusa.
- GÖKDEMİR, Gönül (2001), “Kıbrıs Türk Halk Kültüründe (Göz Değmesi) “Nazar İnancı” ”, *İnançlar, Halk Hekimliği, Kötü Sözler, Kıbrıs Türk*

Kültürü Çalışmaları III, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları: Gazimağusa.

GÖNEN, Sinan (2006), “Dede Korkut Hikâyeleri’nden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri”, *Milli Folklor*, c.9, S.69.

GÖRKEM, İsmail (2001), *Türk Edebiyatında Ağıtlar*, Akçağ Yayınları:Ankara.

GÖZAYDIN, Nevzat (1987), “Dağıstan, İran ve Türkiye’de Yağmur Duasındaki Bazı ortak Motifler Üzerine”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

GÜVENÇ, Bozkurt (1996), *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi: Ankara.

HAVILAND, William A. (2002), *Kültürel Antropoloji*, Kaknüs Yayınları: İstanbul.

HUFFORD, David J. (2007), “Halk Hekimleri”, *Milli Folklor*, c.10, S.73.

İÇEL, Hatice (2005), “Batı Türklerinin Dörtlülüklerden Kurulu Bilmeceleri Üzerine Bir Araştırma”, *Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

_____ (2006), “Türk Bilmeceleri ve Motif İndex’te Yer Alan Bilmeceler”, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’na Armağan, Kömen-Sota Yayınları: Konya, ss.515.

İslam Ansiklopedisi (1998), “Ad Koyma”, C.14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____ (1997), “Bilmece”, C.15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İNAN, Abdülkadir (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: TTK Yayınları.

İVGİN, Hayrettin (2000), “Ad Verme Geleneği Afyonkarahisar’daki Uygulamalar”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları.

KALAFAT, Yaşar (1994), “Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu’da ve Orta Toroslar’da Kırk Motifi”, *Mili Folklor*, c.3, S.22.

_____ (1998), “Anadolu ve Yakın Çevresi Türk Halk İnançlarında Ölüm veya Halk İnançlarımıza Göre Yatır Ziyareti”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü Ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, Mezarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.

- _____ (2002), “Halk Edebiyatı Halk İnançları İlişkilerine Dair ”, *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARADAĞ Metin, KAYA Azat (1995), *Halkbilimine Giriş*, Balıkesir: Balıkesir Akademi Dergisi Yayınları.
- KARADAĞ, Metin (1996), “*Türk Halk Şiiri*”, Akademi Yayınları: Balıkesir.
- _____ (1999), “*Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*”, Ürün Yayınları: Ankara.
- KARAKAŞ, Ayhan (2005), “Feke Halk Kültürü Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KAYA, Doğan (1999), “*Anonim Halk Şiiri*”, Akçağ Yayınları: Ankara.
- KILIÇ, Abdullah (1997), Isparta Halk Mutfağı ve Yemekleri, *V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- KILIÇKIRAN, Mazlum Nusret (1976), “Kilis düğün geleneklerinde cille”, *Türk Folklor Araştırmaları*, c.16, S.322, ss. 7638-7639.
- KİBAR, Osman (2005), *Türk Kültüründe Ad Verme Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KOZ, Sabri (2003), *Yemek Kitabı*, Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- KÖKSAL, Hasan (1986), “İzmir’de Ziyaret ve Adak Yeri Olarak Seçilen Kabirlerle İlgili İnançlar ve Uygulamalar”, *Türk Folklorundan Derlemeler 1986/1*, Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.
- _____ (1987), “İzmir ve Çevresindeki Yatırlar ile Bunlara Bağlı Olarak Yaşayan İnançlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek Ve İnançlar*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- KÚNOS, Ignács (2001), “Türk Halk Edebiyatı”, Akçağ Yayınları: Ankara.
- KÖKSAL, Hasan (1987), “İzmir ve Çevresindeki Yatırlar ile Bunlara Bağlı Olarak Yaşayan İnançlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek Ve İnançlar*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- KÖSE, Nerin (2003), “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği”, *Milli Folklor*, c.8, S.60.
- MALÍNOWSKÍ, Bronislaw (1992), *Vahşilerin Cinsel Yaşamı*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- OCAK, Ahmet Yaşar (1997), *Menâkıbnameler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- OĞUZ, M.Öcal (2001), “*Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*”, Akçağ Yayınları: Ankara.
- OKUŞLUK ŞENESEN, Refiye (1994), “Adana Efsaneleri Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- _____ (2000), “Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği ”, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- OZANKAYA, Özer (1996), *Toplumbilim*, Cem Yayınları, İstanbul.
- ÖNAL, Mehmet Naci (2004), “Trabzon’da Asker Düğünü”, *Milli Folklor*, c.8, S.64.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1971), “*Anadolu Folklorunda Ölüm* ”, Ankara Üniversitesi Basım Evi: Ankara.
- ÖZHAN, Mevlüt (1986), “Kırşehir İli Kızılca Köyünde Oynanan Dramatik Köy Seyirlik Oyunlarından Örnekler”, *Türk Folklorundan Derlemeler*, 1986/1, K.T.B MİFAD Yayınları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ÖZKAN, Fatma (2002), “Sibirya Türklerinde Geçiş Törenleri”, *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZÖNDER, Cihat (1987), “Türk ve Kore Halk İnançları Arasındaki Benzerlikler”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, IV. Cilt, *Gelenek, Görenek ve İnançlar*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- ÖZTÜRK, Ali (1985), *Türk Anonim Edebiyatı*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- PİLLİ, Hilal (2001), “Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Halk Hekimliği Uygulamaları”, *Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları: Gazimağusa.
- SAKAOĞLU, Saim (1980), *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Atatürk Üniversitesi Basımevi: Ankara.
- SANTUR, Meltem E. (Cingöz) (1998), “Anadolu'nun bazı yörelerinde gerdek sabahı gelinle ilgili adet ve uygulamalar üzerine bir atlas denemesi”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, ss.133-170.

- SEYİRCİ, Musa (1986), “Fethiye ilçesinin Gökben, Bozyer, Dont ve Karaçulha Köylerinden Derlenen Bed-dualar, Hayır-dualar” *Türk Folklorundan Derlemeler 1986/1*, Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.
- ŞENER, Sevda (1998),”*Tiyatronun Kaynağına İlişkin Kuramlar*” Ankara: Gündoğan Yayınları.
- ŞİŞMAN, Bekir (2000), “Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma ”, *Milli Folklor*, c. 6, S.46.
- _____ (2003), “Samsun’da İcra Edilen Bir Yağmur Duası Ritüeli ve Türk Kültür Tarihi Bağlamında Düşündürdükleri”, *Milli Folklor*, c.8, S.58.
- TAŞ, Hülya (1996), “Erzurum’da Doğum ve Çocukla İlgili Eski Adet ve İnançlar ”,*Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1994*, ss.195
- TEZCAN, Mahmut (2000), *Türk Ailesi Antropolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- TEKE, Elif (2005), Osmaniye’de Doğumla İlgili İnanç ve Uygulamalar, *Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- TURAN, A. Şekür (1986), “Afganistan Kazak Türkleri’nde Ölü Gömme”, *Türk Folklorundan Derlemeler 1986/1*, Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.
- Türkçe Sözlük* (1998), “Bereket” maddesi, C1, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Deyim ” maddesi, C1, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Kurban ” maddesi, C2, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Loğusa” maddesi, C2, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Nazar” maddesi, C1, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Nazarlık” maddesi, C2, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Ocak” maddesi, C2, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Sağdıç” maddesi, C2, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1998), “Uğur” maddesi, C2, Ankara: TDK Yayınları.
- VAİZ, Murat (2001), “K.K.T.C. ‘de Halk Hekimliği ve Buna Bağlı Olarak İnançlar”, *Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III*, Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- YILMAZ, Mehmet Ali (2005), Aladağ Halk Kültürü Araştırması, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

KAYNAK KİŞİLER

K.1: Hikmet AKTAŞ: 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yeşilhöyük Köyü,19.08.2006.

K.2: Sabahattin AKTAŞ: 53 yaşında, ortaokul mezunu, emekli, Yeşilhöyük Köyü, 19.08.2006.

K.3: Gülten İLTİN: 43 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yelibel Köyü, 27.08.2006.

K.4: Kemal İLTİN: 48 yaşında, lise mezunu, esnaf, Yelibel Köyü, 30.05.2006.

K.5: Zeliha İLTİN: 70 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Yelibel Köyü, 30.05.2006.

K.6: Dursun BALKAN: 78 yaşında, okuryazarlığı yok, Karakayalı(Cebre) Köyü, 09.09.2006.

K.7: Recep BALKAN: 78 yaşında, ortaokul mezunu, emekli, ? Kaktakiye mahallesi, 10.09.2006.

K.8: İffet İPEKÇİ: 62 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Merkez/Muradiye mahallesi, 16.09.2006.

K.9: Mürüvvet AKGÜN: 54, İlkokul, Ev Hanımı, Merkez/Merkez/Muradiye mahallesi, 17.09.2006.

K.10: Mübin AKGÜL: 76 yaşında, ortaokul mezunu, Yelibel Köyü, 23.09.2006.

K.11: Hatice ÖKSÜZ: 76 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Merkez/Muradiye mahallesi, 24.09.2006.

K.12: Ayşe ŞUMNU: 70 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Narlık Köyü, 30.09.2006.

K.13: Nuriye ÖKTEM: 71 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Gündoğan Köyü, 01.10.2006.

K.14: Mehmet İPEKÇİ: 74 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Merkez/Muradiye mahallesi, 14.10.2006.

K.15: Hülya KÜÇÜK: 49 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 15.10.2006.

- K.16.** Mehmet Duran KÜÇÜK: 50 yaşında, lise mezunu, emekli, Mustafabeyli Köyü, 24.10.2006.
- K.17:** Zöhre ÇETİN: 69 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, İsalı Köyü, 18.11.2006
- K.18:** İsmail İLTİN: 90 yaşında, okuryazarlığı yok, Yellibel Köyü, 21.08.2006.
- K.19:** Ali ÇETİN: 47 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, İsalı Köyü, 18.11.2006.
- K.20:** Hülya ÇETİN: 41 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, İsalı Köyü, 18.11.2006.
- K.21:** Bekir ÇETİN: 80 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, İsalı Köyü, 18.11.2006.
- K.22:** Ayşe ACIL: 56 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 19.11.2006.
- K.23:** Bahriye KÖSE: 65 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 19.11.2006.
- K.24:** Elyase DEREN: 50 yaşında, İlkokul, Ev Hanımı, Mustafabeyli Köyü, 25.11.2006.
- K.25:** Saadet DİNÇER: 42 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 25.11. 2006.
- K.26:** Firdevs ŞEN: 41 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 26.11.2006.
- K.27:** Sevinç ESANS: 56 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 26.11.2006.
- K.28:** Nazmiye KÜÇÜK: 43 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 27.11.2006.
- K.29:** Hatice YANIK: 39 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 27.11.2006.
- K.30:** Gülgez TEMUÇİN: 60 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 02.12.2006.
- K.31:** Hüsnüye KÜÇÜK: 59 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mustafabeyli Köyü, 02.12.2006.
- K.32:** Rabia TABAĞ: 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Kurtpınarı Köyü, 03.12.2006.

- K.33:** Meliha ÖZTÜRK: 65, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yassıca(Kuzucak) Köyü, 09.12.2006.
- K.34:** Nadire KURMUŞ: 96 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Mithat Paşa mahallesi, 11.09.2006.
- K.35:** Fatma AKGÜL: 70 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Yelibel Köyü, 09.12.2006.
- K.36:** Ayşe ERKMEN: 58 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Köprülü Köyü, 10.12.2006.
- K.37:** Durdu Mehmet ATEŞ: 57 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, İsalı Köyü, 16.12.2006.
- K.38:** Ziya GEVREK: 74 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, İsalı Köyü, 16.12.2006.
- K.39:** İbrahim BALKAN: 73 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.40:** Fatma BALKAN: 73 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.41:** Hüsniye MANGA: 66 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.42:** Hatice ERKURT: 86 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.43:** Ayşe MANGA: 56 yaşında, ilkokul mezunu, terzi, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.44:** Aliş YIKMIŞ: 45 yaşında, ortaokul mezunu, işçi, Büyükmandı Köyü, 23.12.2006.
- K.45:** Fatma KOCA. 39 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.46:** Fulya İŞÇİ: 17 yaşında, ortaokul mezunu, öğrenci, Yeşildam Köyü, 17.12.2006.
- K.47:** Ehliman SATAN: 80 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Mercimek Kasabası, 24.12.2006.
- K.48:** Hediye SATAN: 80 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Mercimek Kasabası, 24.12.2006.

K.49: Müstecep GÜNGÖRDÜ: 29 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Mercimek Kasabası, 24.12.2006.

K.50: Sevim SATAN: 21 yaşında, ortaokul mezunu, öğrenci, Mercimek Kasabası, 24.12.2006.

K.51: Serdar SATAN: 19 yaşında, ortaokul mezunu, öğrenci, Mercimek Kasabası, 24.12.2006.

K.52: Elif TOKTA: 59 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Doruk Kasabası, 30.12.2006.

K.53: Cabbar TOKTA: 64 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Doruk Kasabası, 30.12.2006.

K.54: Mahmut YILMAZ: 53 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Dağıstan Köyü, 31.12.2006.

K.55: Sedat YILMAZ: 47 yaşında, ortaokul mezunu, bakkal, Dağıstan Köyü, 31.12.2006.

K.56: Emine KURT: 46 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Dağıstan Köyü, 31.12.2006.

K.57: Mehmet PEKAR: 68 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Değirmenli (Şevkiye) Köyü, 06.01.2007.

K.58: Kıymet PEKAR: 61 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Değirmenli (Şevkiye) Köyü, 06.01.2007.

K.59: Serap SEZER: 46 yaşında, üniversite mezunu emekli öğretmen, Adapınar Köyü, 07.01.2007.

K.60: Hanife ALTUĞ: 55 yaşında, ilkokul mezunu, ev -hanımı, Adapınar Köyü, 07.01.2007.

K.61: Mehmet KILINÇ: 55 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Altıgöz Köyü, 08.01.2007.

K.62: Ali KILINÇ: 53 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Altıgöz Köyü, 08.01.2007.

K.63: Hüseyin Peşli: 59 yaşında, ortaokul mezunu, ayakkabıcı, Köşreli Köyü, 13.01.2007.

- K.64:** Süleyman Atabey: 55 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kösreli Köyü, 13.01.2007.
- K.65:** Sadık GEÇ: 57 yaşında, ilkokul mezunu, bakkal, Kösreli Köyü, 13.01.2007.
- K.66:** Ahmet GEZER: 51 yaşında, ortaokul mezunu, şoför, Kösreli Köyü, 13.01.2007.
- K.67:** İbrahim GEÇ: 39 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kösreli Köyü, 13.01.2007.
- K.68:** Ahmet CANBOLAT: 54 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.69:** Hilmi UÇAN: 68 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.70:** Mazhar SABANCALI: 61 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.71:** Mehmet SAP: 57 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.72:** Tekin İLBAY: 46 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.73:** Ayşe ERDOĞAN: 65 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.74:** Muhittin CANBOLAT: 75 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Birkent Köyü, 14.01.2007.
- K.75:** Abdurrahman EKER: 66 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Hürüüşağı Köyü, 20.01.2007.
- K.76:** Ökkeş ÜRTEN: 53 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Hürüüşağı Köyü, 20.01.2007.
- K.77:** Celil BELER: 47 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Hürüüşağı Köyü, 20.01.2007.
- K.78:** Salih YALÇIN: 79 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Hürüüşağı Köyü, 21.01.2007.
- K.79:** Mümin ÖZGÖK: 66 yaşında, ilkokul mezunu, Hürüüşağı Köyü, 21.01.2007.
- K.80:** Fatma ÜRTEN: 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Hürüüşağı Köyü, 21.01.2007.
- K.81:** Veciha KILINÇ: 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Günlüce Köyü, 27.01.2007.
- K.82:** Gülizar KILINÇ: 79 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Günlüce Köyü, 27.01.2007.

- K.83:** Mustafa ÇAVDAR: 36 yaşında, lise mezunu, çiftçi, Günlüce Köyü, 27.01.2007.
- K.84:** Nagihan ÇAVDAR: 30, ilkokul mezunu, ev hanımı, Günlüce Köyü, 28.01.2007.
- K.85:** Nezihe ÇAVDAR: 58 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Günlüce Köyü, 28.01.2007.
- K.86:** Ayşe DAĞ: 46 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Günlüce Köyü, 28.01.2007.
- K.87:** Zülbiye DAĞ: 75 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Günlüce Köyü, 29.01.2007.
- K.88:** Fikriye ÇABUK: 55 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Günlüce Köyü, 29.01.2007.
- K.89:** Süleyman EREK: 80 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Günlüce Köyü, 29.01.2007.
- K.90:** Muzahittin SAĞLAM: 64 yaşında, ilkokul mezunu, kahveci, Burhanlı Köyü, 03.02.2007.
- K.91:** Ali İNCİ: 80 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Burhanlı Köyü, 03.02.2007.
- K.92:** Ayşe TOPAL: 43 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Burhanlı Köyü, 03.02.2007.
- K.93:** Ayşe DEMİREL: 54 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Burhanlı Köyü, 04.02.2007.
- K.94:** Hamdi ÇOLAK: 81 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Çataklı Köyü, 04.02.2007.
- K.95:** Mehmet SARMALI: 78 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Çataklı Köyü, 04.02.2007.
- K.96:** Vedat AVCI: 52 yaşında, lise mezunu, kahveci, Çataklı Köyü, 04.02.2007.
- K.97:** Hüseyin KÖREZ: 73 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Tatarlı Köyü, 10.02.2007.
- K.98:** Şerife KÖREZ: 71 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Tatarlı Köyü, 10.02.2007.
- K.99:** Elif KÖREZ: 42 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tatarlı Köyü, 11.02.2007.
- K.100:** Nebiye YIKMIŞ: 45 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Büyükmanğıt Köyü, 23.12.2007.

K.101: Ahmet Şumnu: 79 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Muradiye mahallesi, 18.02.2007.

K.102: Fatma Küçük: 19 yaşında, lise mezunu, ğrenci, Mustafabeyli Köyü, 25.02.2007.

EK-1 FOTOĞRAFLAR

1: Ceyhan Ovası (Batı)

2: Ceyhan Ovası (Doğu)

3: Adana- Osmaniye yol güzergâhından Yılkale'nin Görünüşü

4: Yılkale (Yakından Çekilmiş)

5: Pamuk Toplayan Bir Kadın

6: Ceyhan Karpuz Yarışması

7: Ceyhan'ı anlatan bir duvar resmi

8: Soya Ekimine Hazırlanan Çiftçiler

8: Turunçgil Bahçeleri

9: Mustafabeyli Kasabasından Bir Görünüm

10: Geleneksel Tandır ve Ocaklar

11: Duvak Mevlidinde Dağıtılan Tülbentler

12: eyizden Oyalı Yazmalar

13: eyizden Namazgâh

14: eyizden Kanevie İşlemeler

15: eyizden Kanevie İşlemeler

16: Kıralık ve Mevlud Örtüsü

17: Çeyizden Havlu Kenarı

18: eyizden El rgüsü EŞyalar

19: eyizden İŐlemeli Mutfak Bezleri

20: Yöresel tandır ekmeği

21: Köbete (Kobete)

EK-2 ARAŞTIRMA ALANI HARİTASI

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Fatmagül YOLCU

Doğum tarihi ve yeri: 24.09.1984, ADANA

Medeni Durumu: Evli

Adres: Plevne Mah., Karesi Cad., Şen Sok., Zümrüt Apt., A Blok, 3/6
Merkez/Balıkesir

E-Posta Adresi: fatmagulyolcu@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: (2005- 2008), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Lisans: (2001- 2005), Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

Ortaöğretim: Adana Çağrıbey Lisesi, Haziran 2001

İŞ DENEYİMİ:

2005- 2006 MEB Adana Karaisalı Salbaş İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmenliği

2006- 2007 MEB Adana Karaisalı Salbaş İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmenliği

2007- , MEB Balıkesir İvrindi Bozören İ. Safa Giray İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmenliği

YABANCI DİL: İngilizce.

YAYINLAR

YOLCU, Fatmagül (2006), Türk Halk Kültüründe Evlenme ve Adana'da Yaşayan Özbek Türklerinde Evlenme Törenleri, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi Tudok Bildiriler Kitabı, Kültür Üniversitesi Yayınları: İstanbul.